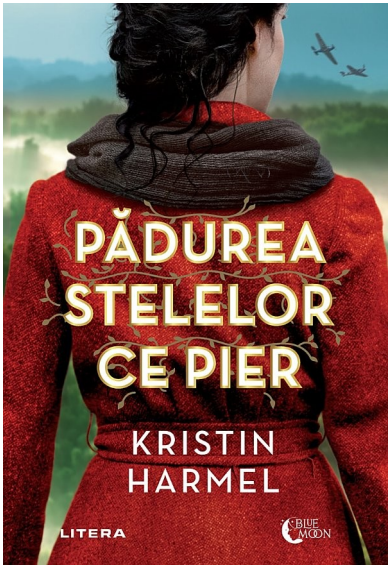
PĂDUREA
STELELOR
CE PIER
KRISTIN
HARMEL
LITERA
BLUE
MOON

Kristin Harmel

Pădurea stelelor ce pier

Traducere de Laura Bucătaru
Editura Litera
2022

KRISTIN HARMEL
The Forest of Vanishing Stars

Copyright © 2021 by Kristin Harmel Lietz
Toate drepturile rezervate
Pădurea stelelor ce pier
Kristin Harmel
Copyright © 2022 Grup Media Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Editura Litera
tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19
e-mail: contact@litera.ro
www.litera.ro
Editor: Vidraşcu şi fiii

Redactor: Rodica Bogdan
Corector: Dorina Lipan
Prelucrare copertă: Bogdan Mitea
Tehnoredactare şi prepress: Laura Carîp
Seria de ficţiune a Editurii Litera este coordonată
de Cristina Vidraşcu Sturza.
ISBN 978-606-33-8720-3
ISBN EPUB 978-606-33-8866-8

Pentru Kathy Trocheck (Mary Kay Andrews), Kristy Woodson Harvey, Patti Callahan Henry, Mary Alice Monroe, Meg Walker, Shaun Hettinger şi pentru toţi membrii comunităţii noastre Friends & Fiction.

Aţi umplut cu lumină, dragoste şi prietenie un an întunecat şi voi fi veşnic recunoscătoare pentru toate modurile în care m-aţi *salvat.*

CAPITOLUL 1

1922

Bătrâna urmărea din întuneric apartamentul de pe Behaimstrasse numărul 72, aşteptând ca luminile dinăuntru să se stingă. Trandafiri purpurii însângerau balconul apartamentului şi o iederă căţărătoare îmbrăca balustrada metalică, însă nu tânărul cuplu care locuia acolo – însetatul de putere Siegfried Jüttner şi distanta lui soţie, Alwine – era cel

care uda plantele. Această sarcină îi revenea menajerei, întrucât îngrijirea era ceva ce putea fi făcut doar de cei înzestraţi cu o oarecare bunătate.

Urmărea familia Jüttner de aproape doi ani, ştia multe despre ei, informaţii importante pentru misiunea pe care era pe cale să o îndeplinească.

Ştia, de exemplu, că domnul Jüttner fusese printre primii bărbaţi din Berlin care se înrolaseră în Partidul Muncitoresc Naţional Socialist German, o nouă mişcare politică ce câştigase, încetul cu încetul, teren, într-o ţară devastată de război. Ştia că fusese inspirat să facă acest lucru în timp ce se afla într-o vacanţă la München, în urmă cu doi ani, după ce văzuse un tânăr furios, pe nume Adolf Hitler, ţinând discursuri vibrante în restaurantul Hofbräukeller. Ştia că, după acel discurs, domnul Jüttner se întorsese, într-o plimbare de douăzeci de minute, la elegantul hotel Vier Jahreszeiten, îşi trezise din somn tânăra soţie şi făcuseră dragoste, cu toate că ea se împotrivise iniţial, visând la tânărul pe care îl iubise cândva, un bărbat care murise în Primul Război Mondial.

Mai ştia bătrâna, de asemenea, că bebeluşul conceput în acea noapte bavareză cu iz de toamnă, o fetiţă pe care soţii Jüttner o numiseră Inge, avea un semn din naştere, în formă de porumbel, pe partea interioară a încheieturii mâinii stângi.

Ştia, totodată, că cea de-a doua aniversare a zilei de naştere a fetiţei avea să aibă loc în următoarea zi, pe 6 iulie 1922. Şi, la fel cum ştia că bobocii în formă de clopoţel ai lăcrămioarelor şi petalele întunecate ale aconitului puteau ucide un om, tot aşa ştia şi că acea fetiţă nu trebuia să mai rămână cu familia Jüttner.

Acesta era motivul pentru care venise.

Bătrâna, pe nume Jerusza, ştiuse întotdeauna lucruri pe care alţi oameni nu le ştiau. De exemplu, ştiuse când Frédéric Chopin murise în 1849, pentru că se trezise dintr-un somn profund, notele „Studiului revoluţionar” compus de el trecându-i prin minte într-o derulare tristă. Simţise cum se cutremura pământul la naşterea lui Marie Curie, în 1867, şi a lui Albert Einstein, în 1879. Şi, într-o zi toridă de sfârşit de iunie, în anul ١٩١٤, la două luni după ce împlinise şaptezeci şi patru de ani, simţise adânc în

vena jugulară, cu câteva săptămâni înainte ca veştile să ajungă la ea, că moştenitorul tronului austro-ungar fusese doborât de glonţul unui asasin, frângând echilibrul fragil al lumii. Ştiuse atunci că războiul avea să izbucnească, aşa cum ştia şi acum. Văzuse asta în norii întunecaţi ce se adunaseră la orizont.

Mama Jeruszei, care îşi luase propria viaţă cu o fiertură otrăvitoare în 1860, obişnuia să-i spună că a cunoaşte lucruri imposibil de aflat era un dar de la Dumnezeu, transmis doar prin sângele matern al celor mai norocoase dintre femeile evreice. Jerusza, ultima descendentă dintr-o linie de sânge ce dăinuise timp de secole, era convinsă, în anumite momente, că acesta era mai degrabă un blestem, însă, dincolo de orice, asta fusese povara ei de o viaţă, să asculte vocile ce răsunau prin păduri. Frunzele îi şopteau în copaci, florile îi spuneau poveşti la fel de vechi precum timpul, râurile curgeau grăbit cu veşti din locuri îndepărtate. Dacă cineva ar fi ascultat cu suficientă atenţie, ar fi înţeles că natura îşi dezvăluise întotdeauna secretele, care erau, bineînţeles, secrete ale lui Dumnezeu. Iar acum, tot Dumnezeu era cel care o adusese aici pe Jerusza, la colţul învăluit în ceaţă al unei străzi din Berlin, unde avea ca misiune schimbarea destinului unui copil şi, probabil, al unei părţi a lumii.

Jerusza fusese în viaţă timp de optzeci şi doi de ani, aproape de două ori mai mult decât un neamţ obişnuit din zilele noastre. Când oamenii o priveau – dacă se sinchiseau să o privească – erau vizibil surprinşi de trăsăturile ei zbârcite, de mâinile noduroase, deformate de zeci de ani de trai greu. Cu toate acestea, în majoritatea timpului, străinii o ignorau pur şi simplu, aşa cum şi Siegfried şi Alwine Jüttner o făcuseră de sute de ori când trecuseră pe lângă ea pe stradă. Vârsta o făcea invizibilă, în special celor care ţineau mult la aspect şi putere; o considerau inutilă pentru ei, o risipă de timp, o risipă de spaţiu. La urma urmei, o femeie aşa bătrână cum era avea să moară în scurt timp, cu siguranţă. Însă Jerusza, care îşi petrecuse întreaga viaţă folosind plante şi ierburi din cele mai întunecoase colţuri ale celor mai dese păduri, ştia că avea să trăiască cu aproape douăzeci de ani mai mult, până la vârsta de o sută doi

ani, şi că avea să moară într-o primăvară, într-o zi de marţi, chiar după ultimul dezgheţ din anul 1942.

Menajera familiei Jüttner, fiica timidă a unui marinar mort, plecase acasă de două ore şi, la câteva minute trecute de ora zece, familia Jüttner stinse, în cele din urmă, luminile. Jerusza răsuflă uşurată. Întunericul îi era scut; dintotdeauna fusese aşa. Aruncă o privire prin ferestrele închise şi desluşi forma pătuţului de bebeluş al fetiţei, aflat în partea dreaptă a încăperii, dincolo de perdelele de culoare crem. Ştia exact unde se află, căci fusese de multe ori în acea încăpere când familia nu era acasă. Îşi plimbase degetele de-a lungul barelor de pin, simţind încordarea lemnului arcuit. Bineînţeles, lemnul avea memorie, şi, prima dată când Jerusza atinsese patul în care dormea bebeluşul, se simţise aproape copleşită de o învăluire caldă de lumină albă.

Era aceeaşi lumină care o chemase aici, din pădure, în urmă cu doi ani. Prima dată o văzuse în iunie 1920, strălucind deasupra vârfurilor copacilor ca o aurora boreală personală, atrăgând-o înspre nord. Nu îi plăcea oraşul, detesta să se afle într-un loc construit de om şi nu de Dumnezeu, însă ştia că nu avea de ales. Picioarele o purtaseră direct pe Behaimstrasse, la numărul 72, pentru a fi martoră cum doamna Jüttner, cu părul negru ca pana corbului, îşi alăptase bebeluşul pentru prima oară. Jerusza văzuse încă de pe atunci strălucirea copilului, o lumină în întunericul ce avea să vină şi de care nimeni nu avea habar.

Nu îşi dorea un copil; nu îşi dorise niciodată. Probabil că acesta şi fusese motivul pentru care îi luase atât de mult timp să acţioneze. Însă natura nu face greşeli, iar acum, sub cerul acoperit de un nor negru asemenea unui stol de mierle tăcute deasupra oraşului ce licărea în noapte, ştia că sosise clipa.

Se căţără cu uşurinţă pe scara de incendiu a clădirii moderne, deschise cu şi mai multă uşurinţă fereastra descuiată a casei soţilor Jüttner şi se strecură în linişte în interior. Copila era trează, privind tăcută, ochii ei extraordinari – un amurg albastru şi o pădure verde – strălucind în întuneric. Părul îi era negru ca noaptea, buzele de un roşu aprins, culoarea macilor de câmp.

— *Ich bin gekimen dir tzu nemen*, şopti Jerusza în idiş, o limbă pe care fetiţa nu o ştia încă.

Am venit după tine. Fu uimită să constate că inima îi galopa.

Nu se aşteptă la un răspuns, însă buzele fetiţei se deschiseră şi îşi întinse mâna stângă, cu palma în sus, semnul din naştere în formă de porumbel sclipind în întuneric. Rosti ceva încet, ceva ce pentru o altă persoană nu ar fi însemnat decât gânguritul fără sens al unei fetiţe, însă pentru Jerusza era cât se poate de limpede.

— *Dus zent ir*, spuse fetiţa în idiş.

Tu eşti.

— *Yo, dus bin ikh*, încuviinţă Jerusza.

Şi spunând acestea, luă fetiţa, care nu plânse deloc şi, strângându-i corpul delicat la piept, se strecură prin fereastră şi coborî clătinându-se pe scara metalică, picioarele-i atingând trotuarul fără a scoate nici un sunet.

Printre faldurile pelerinei Jeruszei, fetiţa privi tăcută, cu ochii ei rotunzi, în două nuanţe diferite ale oceanului, cum Berlinul dispăru în urma lor, pădurea nordică înghiţindu-le pe de-a-ntregul.

CAPITOLUL 2

1928

Fetiţa din Berlin avea opt ani când Jerusza o învăţă pentru prima dată cum să omoare un om.

Bineînţeles, Jerusza renunţase la numele dat la naştere fetiţei, imediat ce ajunseră la marginile răcoroase ale pădurii, cu şase ani în urmă. Inge însemna „fiica unui tată eroic”, iar asta era o minciună. Copila nu avea nici un părinte în afara pădurii înseşi.

Mai mult decât atât, Jerusza ştiuse, din prima clipă în care văzuse lumina deasupra Berlinului, că fetiţa avea să se

numească Yona, ceea ce în ebraică însemna „porumbel”. Ştiuse acest lucru chiar înainte de a vedea semnul din naştere al fetiţei, semn care, în loc să se estompeze odată cu trecerea timpului, se conturase mult mai evident, mai întunecat, un semn că acest copil avea ceva special, că era menit pentru ceva măreţ.

Era foarte important să poarte numele potrivit, iar bătrâna nu ar fi putut-o numi pe Yona altfel decât ceea ce era. La rândul său, bineînţeles, şi ea aştepta respect pentru adevărata sa identitate. Jerusza se referea la „moştenirea proprie” ca fiind puterea magică pe care o primise pe linie descendentă, un tribut al apartenenţei la pădurea însăşi, şi fusese unicul mod în care îi dăduse voie Yonei să o numească. „Mamă” însemna ceva diferit, ceva ce Jerusza nu ar fi putut să fie vreodată, ceva ce nu şi-ar fi dorit să fie vreodată.

— Există sute de moduri de a lua o viaţă, îi spuse Jerusza, în lumina tot mai slabă a unei după-amiezi de iulie, la scurt timp după cea de-a opta aniversare a zilei de naştere a fetei. Şi trebuie să le cunoşti pe toate.

Yona îşi ridică privirea, oprindu-se din cioplitul unei mici pitulici într-o bucată de lemn. Începuse să cioplească în lemn diverse creaturi care să-i ţină companie, lucru pe care Jerusza nu îl putea înţelege, pentru că ea preţuia singurătatea mai presus de orice, însă părea a fi o îndeletnicire destul de inofensivă. Părul Yonei, de culoarea celei mai întunecate şi neînstelate nopţi, îi cădea pe spate, curgându-i peste umerii asemenea unei păsări. Ochii ei – adânci, nemărginiţi şi tulburători – i se înceţoşară de confuzie. Soarele se afla jos pe cer, iar umbra ei se întindea în spate până înspre marginea poienii, în încercarea de a evada printre copaci.

— Dar întotdeauna mi-ai spus că viaţa este preţioasă, că este darul lui Dumnezeu faţă de om, că trebuie protejată, replică fata.

— Da. Însă cea mai importantă viaţă pe care trebuie să o protejezi este a ta. Jerusza îşi întinse palma şi făcu semn cu muchia palmei dintr-o parte în cealaltă a traheii. Dacă cineva te atacă, o lovitură puternică aici, executată corect, îi poate fi fatală.

Yona clipi de câteva ori, genele lungi umbrindu-i obrajii, care erau neobişnuit de palizi, mereu palizi, deşi stătea tot timpul în bătaia soarelui. Aşezând pitulicea din lemn pe pământ, în dreptul ei, îi tremurară mâinile.

— Dar cine să mă atace?

Jerusza se holbă dezgustată la copilă. Era cu capul în nori, în ciuda învăţăturilor primite de la Jerusza.

— Copil aiurit! izbucni ea.

Fata se trase de lângă ea. Era un lucru bun că îi era teamă, căci lucruri îngrozitoare aveau să se întâmple.

— Întrebarea ta nu este cea potrivită, ca de obicei, spuse Jerusza. Va veni o zi în care te vei bucura că te-am învăţat ceea ce ştiu.

Acesta nu era un răspuns, însă fata nu ar fi îndrăznit să o înfrunte. Jerusza era puternică precum capra neagră, inteligentă precum cioara şi răzbunătoare precum coţofana. Se afla pe pământ de aproape nouă decenii şi ştia că fata era înspăimântată de vârsta şi de înţelepciunea ei. Jeruszei îi plăcea să fie aşa; copilul trebuia să ştie foarte clar că femeia nu îi era mamă. Îi era îndrumător, nimic mai mult.

— Dar, Jerusza, nu cred că aş putea lua viaţa cuiva, spuse Yona într-un târziu, cu glasul stins. Cum aş mai putea trăi cu mine însămi?

Jerusza pufni în râs. Îi venea greu să creadă că fata era încă atât de naivă.

— Am omorât cinci bărbaţi şi o femeie, copilă. Şi trăiesc foarte bine cu mine însămi.

Ochii Yonei se măriră, însă nu mai spuse nimic până la lăsarea serii, când lecţiile zilei luară sfârşit.

— Pe cine ai ucis, Jerusza? şopti în întuneric, în timp ce stăteau întinse pe spate pe covorul aşternut de pădure, având deasupra un acoperiş din molid construit de ele cu o săptămână înainte.

Se mutau la interval de o lună sau două, construind câte o nouă colibă din darurile pe care pădurea le oferea, lăsând mereu câte o crăpătură în tavanul încropit în grabă din scoarţă de copac, pentru a vedea stelele atunci când nu exista nici un risc să plouă. În seara aceea, cerul era limpede, iar Jerusza reuşi

să distingă Ursa Mică, Ursa Mare şi constelaţia Draco, dragonul, căţărându-se pe cer. Viaţa era într-o continuă schimbare, dar stelele erau mereu aceleaşi.

— Un ţăran, doi soldaţi, un fierar şi pe femeia care mi-a ucis tatăl, replică Jerusza fără a se uita la Yona. Toţi m-ar fi ucis dacă le-aş fi dat şansa. Să nu îi dai nimănui această oportunitate, niciodată, Yona. De vei uita această lecţie, vei muri. Acum, odihneşte-te puţin!

Până la următoarea lună plină, Yona află că o singură lovitură aplicată în partea dreaptă, chiar la baza coloanei, putea perfora un rinichi. O lovitură orizontală cu muchia palmei în piramida nazală putea strivi oasele faciale până în craniu, cauzând hemoragie cerebrală. O lovitură puternică în tâmplă, cu vârful piciorului, când o persoană se afla la pământ, putea curma rapid o viaţă. O prindere rapidă a capului unei persoane aflate în şezut cu spatele, combinată cu o răsucire rapidă înapoi, îi putea frânge gâtul. O tăietură de cuţit aplicată în sus, de la încheietura mâinii până la interiorul cotului, de-a lungul arterei radiale, putea secătui o persoană de sânge în câteva minute.

Însă totul în univers se afla în echilibru şi, pentru fiecare metodă de a ucide, Yona învăţă şi o metodă de vindecare. Afinele puteau restabili circulaţia unei inimi slăbite sau puteau resuscita un rinichi pe cale să cedeze. Iarba-mâţei, transformată în pastă, putea opri sângerarea. Rădăcina de brusture putea extrage otrava din fluxul sanguin. Fructele de soc strivite puteau să reducă o febră fatală.

Viaţă şi moarte. Moarte şi viaţă. Două lucruri de mică importanţă, pentru că, în final, sufletul părăsea corpul şi devenea unul şi acelaşi cu Dumnezeul cel infinit. Însă Yona nu putea înţelege acest lucru, nu încă. Nu aflase că se născuse cu misiunea de a repara lumea, pentru *tikkun olam*[1] şi că fiecare *mitzvah*[2] pe care o avea de îndeplinit avea să declanşeze crâmpeie divine de lumină.

---

[1] „Repararea lumii”, concept în iudaism.

[2] „Poruncă”, în limba ebraică.

Ar fi fost bine ca pădurea să le poată satisface toate nevoile, însă fata crescu, avea nevoie de îmbrăcăminte, de lapte pentru a-i întări oasele, de încălţări pentru a nu-şi zdreli picioarele de solul pădurii pe timp de vară şi pentru a nu-i degera pe timpul iernii. Când Yona era mai mică, Jerusza o mai lăsa câteodată singură în pădure, timp de o zi şi o noapte, speriind-o pentru a sta cuminte cu poveşti despre vârcolaci care mâncau fetiţe, cât timp ea se aventura în oraşele din apropiere pentru a lua cele necesare. Însă când fata începu să pună mai multe întrebări, nu îi rămase altă cale decât să o ia cu ea, pentru a-i arăta pericolele lumii exterioare, pentru a-i reaminti că nimeni nu este de încredere.

Era una dintre nopţile reci ale iernii anului 1931, fulgii plutind în aer din cerul întunecat, când Jerusza o luă cu ea pe fetiţa cu ochi mari într-un oraş numit Grajewo, din nord-estul Poloniei. Şi, cu toate că Jerusza îi spusese în mod explicit să nu vorbească, se pare că Yona nu-şi putu nicicum ţine gura. Cât timp se furişară prin întuneric înspre una dintre gospodării, fata o tot presa cu întrebări: *Din ce este făcut un acoperiş? De ce caii dorm* într-un *grajd şi nu pe câmp? Cum au construit aceste drumuri? Ce reprezintă însemnul de pe steag?*

Într-un final, Jerusza se răsti la ea.

— Gata, copilă! Nu e nimic bun pentru tine aici, nimic în afară de disperare şi pericol! A-ţi dori lucruri pe care nu le poţi înţelege este ca şi când te-ai holba la soare; nesăbuinţa ta te va distruge.

Yona tăcu speriată pentru un timp, însă după ce Jerusza se strecură prin uşa din spate a casei şi reapăru ţinând în mână o pereche de cizme, pantaloni şi o haină de lână care să îi fie bune Yonei pentru câteva ierni, Yona refuză să o urmeze când aceasta îi făcu semn.

— Ce mai este acum? întrebă Jerusza iritată.

— Ce fac acolo? întrebă Yona arătând cu degetul prin fereastra gospodăriei, unde familia şedea adunată în jurul mesei.

Era prima noapte de Hanuka, iar aceasta era o familie de evrei; din acest motiv Jerusza alesese această casă, ştiind că aveau să fie ocupaţi cât timp ea avea să sustragă lucrurile.

Acum, tatăl familiei se ridică în picioare, chipul fiindu-i luminat de flacăra lumânării ce ardea în menoră[3] familiei şi, cu toate că glasul nu i se auzea, era limpede că acesta cânta cu ochii închişi. Jeruszei nu îi plăcu expresia de pe chipul Yonei privind la toate acestea; era o privire plină de dorinţă şi încântare, iar asemenea sentimente duceau doar la gânduri rele de evadare.

— Obiceiuri prosteşti, spuse ea într-un final. Nu e nimic aici pentru tine. Acum vino!

Yona tot nu se clinti.

— Dar par să fie fericiţi. Sărbătoresc Hanuka?

Bineînţeles că fata ştia deja acest lucru. Jerusza sculpta în fiecare an câte o menoră din lemn, doar pentru că aşa îi ceruse mama ei cu ani în urmă. Hanuka nu era una dintre cele mai importante sărbători evreieşti, dar celebra supravieţuire, pe care o respecta oricine trăia în pădure. Totuşi, comportamentul fetei era nesăbuit. Jerusza îşi îngustă privirea.

— Repetă doar nişte cuvinte care pentru ei şi-au pierdut, cel mai probabil, întreaga însemnătate, Yona. Repetiţia este pentru oamenii care nu doresc să gândească pentru ei înşişi, pentru oamenii care nu au imaginaţie. Cum să îl găseşti pe Dumnezeu în rutină?

Amândouă tăcură pentru o clipă continuând să privească familia.

— Dar dacă în repetiţie găsesc alinare? întrebă Yona, în şoaptă. Dacă găsesc magie?

— Cum naiba ar putea repetiţia să fie magică?

Mai aveau de luat şi câteva carafe cu lapte din hambar, iar Jerusza începea să îşi piardă răbdarea.

— Păi, Dumnezeu readuce copacii la viaţă în fiecare an, nu-i aşa? spuse Yona încet. Face ca anotimpurile să vină şi să plece, aceleaşi flori să înflorească, aceleaşi păsări să ciripească. Şi există magie în toate astea, nu-i aşa?

Jerusza rămase mută de uimire. Fata nu o depăşise niciodată până acum la propriul joc.

---

[3] Menora (ebraică: מנורה) este un sfeşnic cu şapte braţe, fiind unul dintre cele mai vechi simboluri ale poporului evreu. (n. red.).

— Să nu mă pui *niciodată* la îndoială, izbucni în cele din urmă. Acum taci şi vino încoace!

Era de aşteptat ca Yona să înceapă să îşi pună întrebări despre lumea din afara pădurii. Jerusza ştiuse dintotdeauna că această clipă avea să vină, iar acum avea dificila sarcină de a se asigura că fata avea să privească civilizaţia cu teama cuvenită.

Jerusza o învăţase pe Yona toate limbile pe care le ştia, chiar de când o luase cu ea, copilul putând să vorbească fluent idiş, poloneză, belarusă, rusă şi germană, precum şi ceva franceză şi engleză. *E bine să poţi înţelege cuvintele duşmanilor tăi,* îi spunea Jerusza mereu, fiind foarte mulţumită de teama pe care o citea în ochii Yonei.

Dar mai avea multe să o înveţe, astfel că, în incursiunile lor în oraşe, începu să fure şi cărţi. O învăţă pe copilă să citească, să înţeleagă ştiinţa, să lucreze cu cifrele. Insistă ca Yona să ştie Tora şi Talmudul, dar îi aduse şi Biblia, chiar şi Coranul, pentru că Dumnezeu se afla pretutindeni, iar căutarea lui era fără de sfârşit. Această căutare îi consumase Jeruszei întreaga viaţă şi o purtase înspre acel colţ întunecat de stradă din Berlin, în vara anului 1922, unde fusese nevoită să răpească acest copil, care-i devenise un adevărat ghimpe în coaste.

Şi, cu toate că Yona o irita mai tot timpul, Jerusza trebuia să recunoască latura inteligentă, sensibilă şi intuitivă a fetei. Sorbea conţinutul cărţilor asemenea apei reci şi asculta fascinată când Jerusza îi dezvăluia din secretele ei. Când Yona împlini 14 ani, ştia mai multe despre lume decât majoritatea bărbaţilor care fuseseră educaţi în universităţi. Şi, cel mai important, ştia misterele pădurii, toate metodele de supravieţuire.

Când ochii fetei se deschiseră către lume, Jerusza insistă doar asupra a două lucruri. Primul, Yona trebuia să i se supună întotdeauna. Cel de-al doilea, trebuia să stea în permanenţă ascunsă în pădure, departe de oameni care puteau să-i facă rău.

Uneori, Yona întreba care era motivul. Cine ar vrea să îi facă rău? Ce ar putea încerca să facă?

Însă Jerusza nu îi răspundea niciodată, pentru că adevărul era că nu ştia nici ea cu siguranţă. Ştia doar că la primele ore ale zilei de 6 iulie 1922, în timp ce se grăbea să ajungă în pădure cu un copil de doi ani, auzi o voce din cer, tăioasă şi clară. Într-o *zi*, spuse vocea, *dacă nu va fi atentă, trecutul ei se va întoarce şi asta o va costa totul. Singurul loc sigur pentru ea este pădurea.*

Era aceeaşi voce care îi ceruse de la bun început să ia fata, vocea care îi şoptise mereu Jeruszei printre copaci. Jerusza îşi petrecu cea mai mare parte a vieţii crezând că vocea îi aparţinea lui Dumnezeu. Însă acum, în amurgul vieţii sale, nu mai era la fel de sigură. Dacă acea voce din capul ei îi aparţinea doar ei însăşi? Dacă era zestrea nebuniei mamei sale, mai degrabă un crâmpei de nebunie, decât o chemare mai înaltă?

Însă, de fiecare când aceste întrebări ieşeau la suprafaţă, Jerusza le alunga. Vocea de sus îi vorbise şi cine putea şti ce soartă o aştepta dacă nu o asculta.

CAPITOLUL 3

Doi ani mai târziu şi la o sută cincizeci de kilometri distanţă, Yona îndrăzni, în cele din urmă, să încalce ordinele Jeruszei.

Până atunci, ea şi Jerusza trăiră în adânca pădure Białowieża, Pădurea Turnului Alb şi, cu toate că toamna ceda treptat locul iernii, pământul era încă plin de ciuperci, zilele erau marcate de bătăile ciocănitoarelor şi de elanii care înaintau cu greu, iar liniştea nopţilor era întreruptă de urletele haitelor de lupi rătăcitoare. Era un loc magic şi Yonei, care ajunsese să îndrăgească păsările, îi era greu să se concentreze cu toate berzele albe şi buhaii de baltă dungaţi planând deasupra ei. Se imagina pe sine ridicându-se în cer, văzând la o distanţă de kilometri întregi, putând cu uşurinţă să zboare departe de aici, să meargă oriunde dorea. Însă era doar un vis.

Era o zi de sfârşit de octombrie, aerul era tare şi rece, iar Yona culegea ghinde într-un coş mare. Ea şi Jerusza aveau să le păstreze pentru lunga iarnă ce avea să vină; urmau să le decojească, să le usuce şi să le macine pe majoritatea dintre ele pentru făină, iar pe celelalte aveau să le prăjească în mierea din stupii pe care Jerusza reuşea să îi găsească cu mare pricepere în interiorul copacilor prăbuşiţi. Era atât de absorbită de cântecul neaşteptat al unei păsări acvatice rare, încât lăsă garda jos. Un bărbat se apropie la o distanţă de doar câteva sute de metri de ea şi, în clipa în care îl observă, ţinându-şi respiraţia, se trase înapoi între sălcii.

El nu o văzuse, nu o auzise mişcând. Yona se obişnuise de mică să se strecoare printre copaci, sincronizându-se atât de bine cu ei încât mişcările îi erau asemenea vântului. Se întinse din instinct după cuţitul pe care îl ţinea prins de gleznă cu o curea, cuţit pe care Jerusza insista să îl ascută săptămânal, pentru orice eventualitate, inima galopându-i în timp ce se holba.

Bărbatul nu era atât de bătrân pe cât păruse la prima vedere. De fapt, era un bărbat foarte tânăr, probabil cu un an sau doi mai mare decât ea. Părul lui era blond, deschis la culoare pe cât de închis era al ei, pielea îi era bronzată la fel ca pielea unei vaci. Umerii îi erau laţi şi mergea cu o siguranţă ce îi dădu de înţeles că ar fi cunoscut pădurea.

Dar de unde apăruse? Ea şi Jerusza poposiseră aici de trei săptămâni şi nu văzuseră nici un semn că ar exista altcineva acolo. Locuia şi el în copaci? Pentru o secundă, inima îi zvâcni cu putere în piept când se gândi la posibilitatea existenţei unui suflet pereche. Durerea simţită în piept era o simfonie plină de dor, singurătate şi teamă şi o făcu să reacţioneze nechibzuit. Încet, fără să chibzuiască bine totul, îşi retrase mâna de pe mânerul cuţitului, se ridică şi ieşi din ascunzătoarea aflată între copaci.

— Bună, spuse ea.

Însă el nu se întoarse şi fata îşi dădu seama că nu vorbise deloc tare, deşi buzele sale schiţaseră cuvântul în aer. A doua oară, trase adânc aer în piept şi, repetând salutul, acesta ieşi prea strident, încât tânărul se întoarse uimit către ea.

— Bună, spuse el după câteva secunde.

Avea o voce gravă, iar ochii îi erau larg deschişi de curiozitate. Ea se întrebă în sinea ei ce anume vedea bărbatul. Ştia, din oglindirile întâmplătoare în râurile şopotitoare, că ochii ei – fiecare de o altă culoare – erau mari pentru chipul ei, nasul era lung, pometii ridicati, iar buzele erau un arc de culoarea bobocilor de trandafiri. Pielea îi era nefiresc de albă, deşi îşi petrecuse mai toată viaţa afară, iar părul era asemenea unei perdele de fum negru, coborându-i până în talie. Crescuse înaltă asemenea unei buruieni de când împlinise şaisprezece ani, în luna iulie, picioarele îi erau lungi şi subţiri ca ale unui pui de căprioară. Era pentru prima dată în viaţă când devenise conştientă de propriul corp care, până în această clipă, nu avusese decât un rol funcţional.

Bărbatul păru că aşteaptă ca fata să îi spună ceva şi astfel, ea tuşi eliberându-şi gâtul blocat şi rosti cu greu primele cuvinte care-i veniră în minte.

— De ce te afli aici? întrebă ea.

El îşi ridică sprâncenele – atât de blonde încât erau aproape invizibile – şi râse.

— Presupun că din acelaşi motiv pentru care şi tu te afli aici. Pentru a face provizii pentru iarnă.

Avea un milion de întrebări. De unde venise? Încotro se îndrepta? Cum era lumea de dincolo de pădure? Dar toate acestea i se îmbulziră în minte şi tot ce reuşi să spună fu:

— Nu te-am mai văzut până acum.

El râse din nou, iar ea constată că îi plăcu sunetul. Era diferit de râsetul Jeruszei care era aspru, răguşit, atotştiutor. Nimic din ce ar fi făcut Yona nu o putea uimi pe Jerusza şi fata îşi dădu seama în acea clipă de faptul că, în a surprinde pe cineva, se afla o oarecare putere, poate chiar bucurie.

— Nici eu nu te-am mai văzut până acum, spuse tânărul.

Făcu un pas mai aproape şi, din reflex, fata făcu un pas înapoi împiedicându-se. El se opri imediat, îşi ridică mâinile în aer şi spuse:

— Îmi pare rău. Nu am vrut să te sperii.

Ea schiţă un zâmbet forţat.

— O, nu m-ai speriat.

Simţi în gură gustul sărat al minciunii.

Se aşternu liniştea pentru o clipă, timp în care el o privi.

— Locuieşti pe aici primprejur?

— Da, spuse fata, apoi modifică imediat răspunsul. A... nu.

Simţi cum obrajii i se înroşeau treptat.

Tânărul ezită, în timp ce o studia.

— Bine. Păi, eu locuiesc în Hajnówka.

— Înţeleg, spuse Yona, însă nu avea nici cea mai vagă idee ce putea să însemne asta.

— La marginea pădurii, lămuri tânărul. La o zi distanţă de mers de aici.

— Desigur.

Simţi gustul unei noi minciuni când se prefăcu a cunoaşte lucruri despre care nu ştia nimic. Jerusza o învăţase toate ţările lumii; putea identifica pe hartă Brazilia, Nepal, Tripura, iar uneori visa că se înălţa precum o pasăre, zburând departe, departe către un alt ţinut. Însă ştia prea puţine despre satele din apropierea pădurii, suspectând că asta şi era de fapt intenţia Jeruszei. Cunoaşterea însemna tentaţie, iar refuzul de a-i arăta hărţi ale regiunii locale era un mod de a se asigura că nu exista nici un loc precis unde Yona să poată merge.

— Iar tu? întrebă tânărul. Unde locuieşti?

— Noi...

Se opri brusc. Fusese cât pe ce să spună că locuia în pădure, însă nu-i spusese oare Jerusza să nu dezvăluie nimănui acest lucru? Pentru că oamenii ar putea veni să le facă rău? Fata nu-l credea pe acest tânăr în stare de aşa ceva, dar trebuia să fie precaută.

— Sunt din Berlin, spuse ea.

Nu ştiu ce-i veni să spună astfel. Jerusza nu-i spusese Yonei nici un cuvânt despre originea ei din afara pădurii. Însă noaptea, în timp ce Yona dormea, visa câteodată un oraş, un pat de lemn, pături de pluş, părinţi care o iubeau şi lapte care avea gust diferit de cel pe care Jerusza i-l procura uneori de la caprele rătăcitoare. Cuvântul *Berlin* nu avu gust sărat, iar Yona îşi puse întrebarea dacă nu putea fi totuşi adevărat.

— Berlin? Tânărul îşi ridică brusc sprâncenele. Dar se află la şase, şapte sute de kilometri distanţă, la est de aici.

Ruşinată, Yona ridică din umeri. Bineînţeles că ştia asta de pe hărţile pe care le studiase, dar ce-i venise să pomenească de Berlin? Era o lume îndepărtată, un loc pe care îl putea vedea doar în imaginaţia sa, un loc unde Jerusza nu ar fi dus-o niciodată. Ce nebunie din partea ei să spună aşa ceva!

— Ştiu, murmură ea.

Bărbatul se încruntă, fruntea încreţindu-i-se de îndoială.

— Ei bine, poate ne vom revedea.

Yona ştiu că avea să-l piardă, că tânărul urma să plece şi simţi brusc o dorinţă disperată de a-l face să rămână.

— Cine eşti? Cum te numeşti, adică.

Tânărul zâmbi din nou, uşor de data aceasta. Sprâncenele-i erau încă încruntate din pricina lipsei de încredere în ea.

— Marcin. Iar tu?

— Yona.

— Yona. Păru să-i pronunţe cu atenţie numele, iar ei îi plăcu felul în care sunase. Ei bine, Yona, voi veni şi mâine, dacă vei fi prin preajmă. Eu şi tatăl meu suntem campaţi în apropiere.

— Bine.

Şi nemaiştiind ce altceva să spună, Yona se îndepărtă încet cu spatele, afundându-se în pădure, până când nu-l mai văzu deloc pe tânăr. Apoi, se întoarse şi o luă la fugă. Îi luă o oră să se abată pentru a-şi şterge urmele ca mai apoi să se îndrepte în direcţia colibei în care locuia împreună cu Jerusza, deoarece, cu toate că era fascinată de Marcin, voia să se asigure că nu o urmărea.

În acea seară, la cina cu ciuperci îndulcite cu miere, servite cu usturoi sălbatic, Yona trebui să-şi ţină gura. Ştia că, dacă pomenea ceva despre tânărul bărbat, aveau să se mute imediat.

— Eşti foarte tăcută în seara asta, spuse Jerusza.

În acest timp coborau înspre râul din apropiere pentru a-şi curăţa vesela, furată cu mult timp în urmă de la o gospodărie aflată la marginea pădurii. Majoritatea lucrurilor pe care le aveau fuseseră obţinute astfel: hainele, ghetele, oalele, toporul, cuţitele.

— Nu, nu sunt, spuse Yona repede.

Bineînţeles, aceasta o făcu pe Jerusza să îşi îngusteze ochii de suspiciune. Yona se mustră pentru transparenţa ei nechibzuită.

— De obicei, îmi povesteşti despre cum ţi-a fost ziua, despre creaturile pe care le-ai văzut, lucrurile pe care le-ai adunat. De fapt, vorbeşti fără încetare de obicei, pentru că nu eşti suficient de înţeleaptă încât să ştii că cele mai bune poveşti sunt spuse în tăcere.

Yona zâmbi forţat, deşi cuvintele fură tăioase.

— O pasăre cântătoare acvatică! spuse mult prea repede, mult prea înseninată. Am văzut o pasăre cântătoare acvatică.

— Aha. Ochii întunecaţi ai Jeruszei o priviră cu scepticism. La fel ca şi tine, o pasăre ce nu poate fi închisă în colivie. Un semn, probabil, că te-ai apropiat prea tare de civilizaţie şi, dacă nu eşti suficient de atentă, libertatea îţi poate fi luată.

Yona privi în sus, uimită.

— Eu... nu m-am apropiat prea mult de civilizaţie.

Gustul sărat îi reveni.

Expresia Jeruszei fu atotştiutoare, iar ochii îi reveniră în cele din urmă la normal.

— Bineînţeles că nu. Suntem în mijlocul pădurii. Nu aveai când să ajungi până la vreun sat şi să te şi întorci fără...

— Berlin! izbucni Yona, disperată să schimbe subiectul.

— Pardon?

Dintr-odată, Jerusza deveni foarte tăcută.

— Berlin, repetă Yona mai puţin încrezătoare. Am locuit acolo când eram mai mică, Jerusza? Într-o casă cu paturi şi păturiş şi lapte proaspăt?

Buzele Yonei se încreţiră ca şi când ar fi gustat un fruct acru.

— Fetiţă naivă! Crezi că aş merge eu în Berlin?

Inima Yonei se strânse. Câteodată, visele sunt doar vise.

— Nu.

— Atunci, nu îmi mai pune astfel de întrebări.

În acea noapte, Yona nu visă despre Berlin. Visă despre un băiat pe nume Marcin, care se apropie de ea şi o mângâie pe obraz. Însă, înainte ca ea să spună ceva, băiatul se transformă într-o pasăre cântătoare şi îşi luă zborul, înălţându-se deasupra vârfurilor copacilor în timp ce ea rămase înrădăcinată în pământ.

Trecură trei zile până când Yona îl reîntâlni pe Marcin. Când îşi ridică privirea şi o zări îndreptându-se spre el, apărând de după un pâlc de stejari, uşurarea i se întrevăzu pe chip.

— Am crezut că ai plecat pentru totdeauna, îi spuse în timp ce ea se apropia.

— Nu am plecat pentru totdeauna.

Era un răspuns ridicol şi ea îşi dădu seama de acest lucru din momentul în care îl rostise. Se bucură văzându-l că râde.

— Da, văd. Atunci, unde ai fost? Te-ai întors în Berlin, nemţoaico?

Fata îi putu citi pe chip amuzamentul, astfel încât îşi permise să zâmbească la această glumă. Hainele tânărului erau uzate, cămaşa îi era prea mică şi ruptă la coate. Yona fu uimită de impulsul pe care îl simţi în acel moment, de dorinţa de a-i coase mânecile. Mai era şi altceva, ceva ce o tulbura şi mai mult, o dorinţă de a-i atinge pielea, de a vedea dacă era la fel de fierbinte ca a ei.

— Nu, răspunse ea brusc.

Zâmbetul lui se şterse puţin.

— Am glumit doar.

— Bineînţeles. Doar că... eu nu am...

Se pierdu neputincioasă. Cum putea să îi explice că nu vorbise în viaţa ei cu nimeni în afară de Jerusza? Că nu înţelegea pe deplin glumele, pentru că Jerusza nu făcuse niciodată glume? Că singurele priviri fugitive în lumea din afara pădurii le aruncase de câteva ori pe an, când Jerusza îi dăduse voie să o urmeze în vreun sătuc în toiul nopţii?

— E în regulă. Tonul lui Marcin se mai îmblânzi acum. A fost o glumă cam stupidă, oricum. Berlin nu ar fi un loc sigur în care să te afli acum.

— De ce?

Clipi de câteva ori privind înspre ea.

— Cu siguranţă ai auzit despre lucrurile care se întâmplă acolo.

— Ce lucruri?

Avu dintr-odată o presimţire rea, o întrezărire de nori de furtună adunându-se, un presentiment că ştia deja, cu toată fiinţa ei, tot ceea ce tânărul urma să-i spună.

Zâmbetul îi dispăru de pe chip, însă ochii îi erau încă blânzi.

— Ar fi trebuit să îmi dau seama. A apărut în ziare. Ştii să citeşti, Yona?

Întrebarea nu fusese adresată cu intenţia de a răni. Considera că este o fată simplă, needucată, din pădure, care minţise cu privire la singurul oraş despre care auzise, aflat la mare distanţă.

Se înşelase însă. Problema era că toate cărţile pe care Jerusza le furase din librăriile din oraşele şi satele din afara pădurii, din biserici şi sinagogi fuseseră alese conform unui plan pe care Yona nu avea cum să-l înţeleagă. Educaţia ei fusese redusă la istoria lumii şi la textele ştiinţifice despre plante, ierburi şi biologie, precum şi la lecturile multiple de texte din mai multe religii ale lumii. Viaţa, spunea Jerusza, era o căutare continuă a adevăratului sens al lui Dumnezeu.

— Da, ştiu să citesc.

— Îmi cer scuze. Sigur că ştii... Am crezut doar că..., spuse Marcin cu voce stinsă, cu regret.

— E în regulă. Mie... mie îmi place să citesc în marea majoritate a timpului. Sunt... Ezită, cuvintele potrivite dansându-i pe vârful limbii. Cărţile sunt magice, nu-i aşa?

— Ei bine, în Germania din zilele noastre, cei aflaţi la conducere te-ar contrazice. Ar spune că sunt periculoase.

— Dar cum ar putea o carte să fie periculoasă?

— Nu ştiu, spuse el ridicând din umeri. Le ard acolo, în Berlinul tău, ştiai? Asta încercam să îţi spun.

— Ard cărţile? Yona clipi la el de câteva ori. Dar de ce ar face cineva aşa ceva?

— Presupun că nu vor ca oamenii să poată citi cărţi pe care ei nu le agreează, scrise de oameni cu care nu sunt de acord.

Acest lucru părea a fi similar cu felul Jeruszei de a gândi despre lucruri, considerându-se îndreptăţită să controleze modul de a gândi al celorlalţi, însă Yona se îndoia totuşi că bătrâna ar merge atât de departe încât să incinereze cunoaşterea.

— Îngrozitor.

O chemare slabă se auzi de undeva din depărtare, strigătul unui bărbat cu voce groasă, iar Yona se încordă, mâna

îndreptându-i-se brusc înspre cuţitul de la gleznă. Marcin auzi şi el chemarea, întorcându-şi capul în direcţia din care proveni sunetul şi oftă.

— E tatăl meu, spuse el. Vrei să...

— Trebuie să plec, spuse repede Yona.

Şi, cu toate că dorea să rămână, cu toate că dorea să îl întrebe pe Marcin ce altceva se mai întâmpla în lume şi cum era viaţa lui, ce citise în cărţi şi în ziare, se îngrozi brusc. Marcin părea a-i fi prieten. Dar dacă tatăl său era asemenea bărbaţilor aceia în privinţa cărora o avertizase Jerusza? Oricum stătuse prea mult.

— Eu... mă voi întoarce mâine, adăugă fata.

— Yona, te rog, nu fugi din nou, spuse Marcin făcând un pas înainte.

Dar ea deja plecase, făcându-se nevăzută printre copaci ca o adiere de vânt, ca şi când nici nu s-ar fi aflat vreodată cu adevărat acolo.

Când Yona se întoarse la locul unde campau, în acea după-amiază, inima îi zvâcnea de regret. De ce nu stătuse mai mult? De ce nu pusese mai multe întrebări? De ce nu avusese curajul de a rămâne?

Era atât de pierdută în gândurile sale, încât îi luă câteva secunde până să observe că Jerusza se apucase deja să strice coliba pe care o numiră casă timp de trei săptămâni, desfăcând scoarţa de pe acoperiş, scoţând din pământ ţăruşii din lemn, smucindu-i cu furie cu mâinile. Yona se opri, privind uimită.

— De ce...? începu ea.

Jerusza se întoarse către ea.

— Credeai că nu voi afla despre băiat? Cum îndrăzneşti să nu mă asculţi? Nu cunoşti lumea şi nu ai înţelepciunea necesară ca să faci propriile alegeri, nesăbuito! Dacă te-ar fi urmărit?

— Eu nu am...

— Ajunge! o întrerupse Jerusza cu vocea-i tăioasă precum un cuţit, plină de dezamăgire. Ce ai făcut?

Ruşinată, Yona îşi strânse lucrurile în tăcere şi făcu un efort să nu plângă, însă era inutil. Înaintând încet prin pădure, departe de locul unde Marcin avea să o aştepte a doua zi, lacrimile Yonei alunecau şi căzeau, stropind în tăcere pământul.

— Era un om bun, Jerusza, spuse Yona după o oră de tăcere. Nu mi-ar fi făcut nici un rău.

— Nu ştii nimic, ripostă Jerusza. Bărbaţii pot fi foarte cruzi, nemiloşi şi reci. Iar greşelile pe care le facem ne urmăresc toată viaţa.

— Era prietenul meu, şopti Yona.

— Oare? Sau voia ceva de la tine?

Yona era confuză. Nu păruse să vrea altceva în afară de conversaţie.

— Ce să vrea?

Jerusza scuipă.

— În această lume îţi păstrezi puterea atât timp cât nu îţi desfaci picioarele.

Yona clipi doar, complet pierdută.

— Eu... nu înţeleg.

Jerusza o privi cu neîncredere.

— Încetează, copilă! Băieţii doresc anumite lucruri de la fete. Este una dintre cele mai vechi poveşti din carte.

Apoi, într-o clipă, Yona înţelese, simţindu-şi obrajii cum i se înfierbântă.

— Dar nu a fost nimic de felul acesta!

Ştia cum funcţionează sexul – *o nefericită necesitate de a perpetua rasa umană*, după cum îl numea Jerusza –, însă, în mintea ei, nu avea nimic de-a face cu sentimentul unei persoane de a avea ceva în comun cu o altă persoană. Nu făcuseră altceva decât să stea de vorbă, ceea ce nu avea nici o legătură cu trupurile lor.

În plus, îşi dorise să fie mai aproape de el, nu-i aşa? Era natura la mijloc? Sau era doar disperarea de a fi văzută în viaţă, ca un întreg, de către cineva?

Ulterior, odată cu trecerea anilor, ea şi Jerusza îşi croiră drum spre nord, apoi spre est, gândindu-se uneori la Marcin şi dorindu-şi să fi fost mai curajoasă atunci şi să îi fi atins pielea de pe braţ, doar pentru a şti, măcar pentru o secundă, cum este să te conectezi cu o altă fiinţă vie.

Dar nu mai întâlniră oameni prin locurile pe unde se îndreptară, iar viaţa intră, pentru o vreme, într-o monotonie previzibilă. În fiecare zi, adunau mâncare şi ierburi. În fiecare

noapte, la foc mic, găteau ceea ce adunaseră. Se mutau cel puţin o dată pe lună, astfel încât să nu lase nici o urmă în cazul în care cineva ar fi venit să caute. La sfârşitul verii şi toamna, adunau şi afumau alimente pentru iarnă, iar când frunzele începeau să cadă, se apucau să construiască un adăpost, săpat adânc în pământul nisipos şi susţinut de stâlpi ciopliţi din trunchiuri de copaci. În timpul iernii, se ghemuiau împreună în jurul unui foc mic, înăuntrul adăpostului înghesuit, ieşind doar pentru a-şi reface puţinele provizii cu ţipari, larve de gândaci şi fructe de pădure îngheţate, pe măsură ce acestea se diminuau, şi pentru a aduna cu lopata zăpadă proaspăt aşternută, punând-o în oale, pentru a avea apă de băut. În fiecare primăvară, Jerusza se aventura în sate pentru a fura haine, încălţăminte, pături, cuţite şi topoare, lăsând-o pe Yona singură, cu instrucţiuni clare să nu se mişte din acel loc, în caz contrar, urmând să existe consecinţe grave, şi, din fiecare expediţie, îi aducea cărţi pe care Yona le citea cu lăcomie, din dorinţa de a afla cum era viaţa în afara pădurii. Pe timpul verii, se îndreptau spre taberele sovietice părăsite în timpul Primului Război Mondial şi săpau în pământ până când găseau comori precum depozite de magneziu şi tije de fier care le ajutau să facă foc cu uşurinţă. Cu timpul, strânseră un săculeţ plin, o comoară pe care o purtau cu ele oriunde mergeau, deoarece reprezenta o metodă uşoară de a obţine lumină şi căldură pentru câţiva ani buni.

Însă ceva se întâmpla şi, până la cea de-a douăzecea aniversare a Yonei, lumea din jurul pădurii devenise tot mai furioasă. Pământul vuia, avioanele bubuiau deasupra cu o frecvenţă din ce în ce mai mare, rupând liniştea cerului. Uneori, în depărtare, se auzeau explozii şi sunete pe care Jerusza le descria ca fiind focuri de armă trase de soldaţi şi, chiar dacă Yona o implora pe Jerusza să îi spună ce se întâmplă, răspunsurile bătrânei erau evazive. „Dumnezeu e furios”, îi zicea ea, cu un licăr de teamă în privire. Alteori îi spunea: „Suntem testaţi”. Ori de câte ori îi adresa mai multe întrebări, Jerusza o prindea de umeri şi o atenţiona printre dinţi: „Yona, cât timp te afli aici, eşti în siguranţă. Să nu uiţi asta”. Sau:

„Pădurea te va proteja”. Dar cum putea găsi Yona protecţie faţă de ceva ce nu cunoştea, nu înţelegea.

Erau şi mai mulţi oameni în pădure acum şi asta părea să o înspăimânte pe Jerusza cea imperturbabilă.

— Aceşti oameni, ne vor face rău dacă ne vor găsi, şopti ea într-o noapte, în timp ce stăteau ghemuite în scorbura unui stejar vechi de trei sute de ani, fiecare dintre ele strângând în mână câte un cuţit, ascultând paşii grei din apropiere.

— Cine sunt? întrebă Yona.

— Oameni răi. Teroarea abia a început.

Însă Jerusza nu vru să mai dea explicaţii. Mai târziu în acea noapte, cu mult după ce paşii se îndepărtară, porniră iar la drum, de data aceasta înspre est.

— Încotro ne îndreptăm? întrebă Yona, cu voce joasă, ţinând cu greu pasul cu Jerusza care gonea prin întuneric cu un scop anume.

— Înspre est, bineînţeles, spuse bătrâna fără a se opri din mers, fără a se întoarce măcar înspre Yona. În vremuri tulburi, e bine să te îndrepţi mereu spre începutul zilei, nu spre sfârşitul ei. Ştii asta, copilă. Oare nu ai învăţat nimic de la mine?

În vara anului ١٩٤١, într-o după-amiază însorită, buşteni negri şi mari căzură din cer, scuturând pământul solid, înspăimântând păsările din copaci, speriind iepurii în subteran cât timp pământul se cutremura şi se legăna.

— Bombe, spuse Jerusza, cu vocea goală, asemenea unui stejar uscat. Bombardează Polonia.

Yona ştia despre bombe, bineînţeles, pentru că mai căzuseră şi acum doi ani. Dar nu le văzuse niciodată ca acum, întunecând cerul albastru.

— Cine? Cine bombardează Polonia?

Yona simţi un fior rece, în ciuda căldurii emanate de soare. În depărtare, se auziră şi mai multe explozii.

— Germanii, răspunse Jerusza fără să o privească pe Yona. Haide. Nu avem timp de pierdut, ori vom ajunge direct în calea dezertorilor ruşi.

— Ce? întrebă Yona, complet nedumerită.

Însă Jerusza nu îi răspunse. În schimb, adună lucrurile pe care le aveau, îndesă câteva desăgi în braţele Yonei şi o luă din loc înspre pădure mai iute ca niciodată.

Merseră timp de două zile şi două nopţi, oprindu-se doar pentru a dormi preţ de câteva ore când picioarele nu le mai putură purta, până când ajunseră la marginea unei mlaştini ce părea interminabilă, chiar la vest de inima pădurii.

— Unde naiba ne aflăm? întrebă Yona.

— Undeva, în siguranţă. Acum dă jos bagajele şi pregăteşte-te să le cari deasupra capului. Scoate şi cuţitul.

Împietrită în tăcere, Yona scrută orizontul. Mlaştina se întindea mai departe decât se putea vedea cu ochiul liber, părându-i Yonei a fi o iluzie optică; era presărată cu insuliţe, însă era imposibil să îţi dai seama de pe margine care părţi ale mlaştinii erau teren solid şi care erau vârtejuri de ape adânci şi tulburi. Să fi fost doar imaginaţia Yonei sau chiar auzise apa şuierând cuvintele pe care Jerusza tocmai le rostise? *Siguranţă*, păru să spună. *Siiiguuraanţăăă.*

— Dar nu te vei îmbolnăvi? întrebă Yona.

Jerusza porni să deschidă drumul în mlaştina adâncă, iar apa le ajungea deja până la coapse. La urma urmei, bătrâna avea un secol şi, cu o săptămână în urmă, începuse să tuşească şi să tremure noaptea.

Jerusza izbucni într-un râs melancolic.

— Nu te-am învăţat până acum că pădurea are grijă de ai ei?

— Dar de ce facem asta, Jerusza? întrebă Yona o oră mai târziu, când apa le ajunse până la gât.

În jurul lor, mlaştina continua să şuiere. Îşi cărau bagajele deasupra capului pentru ca nămolul tulbure să nu le ude lucrurile.

— Pentru că trebuie să cunoşti pădurea asta şi pe dinăuntru, şi pe dinafară, inima ei, sufletul ei. Acum te afli în pântecele ei, acesta te va ţine în siguranţă.

Le luară două zile să ajungă pe o insulă în mijlocul mlaştinii, unde găsiră ciuperci, afine şi arici speriaţi care erau uşor de prins. Rămaseră acolo timp de o lună, până când epuizaseră toate resursele pentru subzistenţă de pe insulă, până când nu se mai auziră explozii sau sunetul mitralierelor în depărtare.

Când se întoarseră în cele din urmă într-o zonă a pădurii mult mai familiară lor, la începutul lunii august, Yona prinse curaj şi îi adresă o întrebare care o apăsa de multă vreme.

— În ce crezi, Jerusza? întrebă ea, în timp ce mergeau, bătrâna aflându-se cu câţiva paşi înaintea ei, deschizând drumul. Spui că eşti evreică şi respectăm sărbătorile evreieşti, dar, în acelaşi timp, le iei în derâdere.

Jerusza nu se întoarse către ea, nici nu încetini pasul.

— Cred în tot şi în nimic. Sunt o căutătoare a adevărului, o căutătoare a lui Dumnezeu. Acesta nu fusese un răspuns. Într-un final, Jerusza oftă. După cum ştii, mama mea era evreică şi, potrivit legii iudaice, Halaha, acest lucru înseamnă că şi eu sunt, orice-ar fi. Ştii aceste lucruri, copilă. De ce mă forţezi să îmi irosesc inutil răsuflarea?

— Eu... eu îmi puneam probabil întrebări despre mine însămi.

— Ce anume *despre* tine?

— Păi... ce sunt eu? Tu nu eşti mama mea, însă am fost crescută de tine. Asta mă face şi pe mine să fiu evreică?

Tăcerea se aşternu între ele în timp ce mergeau.

— Eşti ceea ce te-ai născut să fii, spuse, într-un sfârşit, Jerusza.

Yona îşi încleştă pumnii de frustrare. Ar fi trebuit să fie o întrebare atât de simplă, însă cumva, chiar şi după toţi aceşti ani, nu era deloc aşa.

— Şi pentru ce anume? insistă ea. De ce nu îmi dai niciodată un răspuns clar? *Ce* anume m-am născut să fiu?

— Aş vrea şi eu să ştiu, replică Jerusza. Aş vrea să pot înţelege motivul pentru care pădurea m-a adus la tine. Aş vrea să pot înţelege de ce a trebuit să îmi petrec ultimii ani din viaţă cu un copil aşa de nerecunoscător ca tine. Presupun că eşti sortită pentru ceva măreţ, dar, în felul în care te comporţi, voi fi cu mult timp moartă înainte ca tu să împlineşti vreun destin, oricare ar fi acela.

Capul Yonei îi zvâcnea de confuzie şi de durere.

— Dacă mi-ai putea spune ceva despre originea mea...

— Opreşte-te, pentru Dumnezeu! se întoarse Jerusza într-un final către ea, aruncându-i o privire furioasă. Îşi mestecă pentru o vreme buza lăsată, apoi adăugă: Nu pui întrebările potrivite,

copilă. Să nu uiţi niciodată că adevărul se află în permanenţă în interiorul tău. Iar dacă nu îl poţi găsi, poate că pădurea s-a înşelat în privinţa ta. La urma urmei, poate că nu eşti nimic altceva decât o fată obişnuită.

CAPITOLUL 4

Până la începutul anului 1942, rece şi gol, Yona se obişnuise cu propria ei companie, pentru că Jerusza, acum în vârstă de 102 ani, abia dacă mai rostea vreun cuvânt. Yona avea aproape douăzeci şi doi de ani şi ştia cam tot ce era de ştiut despre pământul de sub picioare, despre lucrurile care răsăreau din el, însă aproape nimic despre felul de a fi al oamenilor. Nu mai văzuse o altă fiinţă umană de aproape trei ani, cu excepţia unor întrezăriri întâmplătoare ale unor oameni răi, de departe, de printre copaci. Conversa cu veveriţele roşii şi cu iepurii de munte. Gătea, spăla, vorbea cu un Dumnezeu pe care nu îl putea înţelege. Însă aventurarea în afara pădurii devenise mult prea periculoasă, chiar şi pentru Jerusza. Cu cât pătrundeau mai adânc în inima pădurii Nalibocka, cu atât dispărea mai mult lumea din afară.

Până să îşi dea seama, era deja martie, frigul se retrăgea în pământ, zăpada se topea, pădurea se dezmorţea. Într-una din zile, când soarele răsări deasupra copacilor, pe cerul rece, lipsit de nori, Jerusza, care nu se ridicase deloc de pe culcuşul de trestie, o chemă pe Yona.

— Astăzi, rosti Jerusza, cu vocea răguşită, răsuflând cu greu, este ziua în care voi muri.

Ochii Yonei se umplură de lacrimi. Ştiuse că această clipă se apropia, pentru că trupul Jeruszei încetinea, devenind din ce în ce mai rece. Păsările, ieşind din cuiburi în căutarea semnelor de primăvară, păstraseră distanţa, ca niciodată până acum, iar

Yona simţise o umbră conturându-se deasupra adăpostului lor săpat în pământ. Locuiseră aici încă din noiembrie, cea mai lungă perioadă petrecută de ele într-un singur loc.

— Ce pot face? întrebă Yona, îngenunchind lângă ea.

— Prepară-mi un ceai de tei.

Bătrâna trase aer în piept tremurând.

Clipind cu lacrimi în ochi, Yona se grăbi să facă întocmai cum îi ceruse Jerusza, fierbând un amestec concentrat din flori uscate de tei pe care ea şi Jerusza le culeseseră în vară. Avea să îi reducă febra şi durerea Jeruszei, însă nu îi putea încetini tranziţia spre lumea cealaltă. Cât timp aşteptă ca florile să se infuzeze, Yona încercă să se concentreze la ce putea să facă pentru a-i asigura Jeruszei confortul necesar, însă gânduri sumbre îi încolţiră în minte, căci ce avea să se întâmple cu ea după moartea Jeruszei?

Câteva minute mai târziu, îngenunche din nou lângă Jerusza, ţinând în mâini o cană aburindă, respiraţia bătrânei devenise din ce în ce mai slabă, însă rosti totuşi *vidui*, rugăciunea de mărturisire, înainte de a lua cana în mâinile-i tremurânde.

— Jerusza, eu ce voi..., începu Yona să întrebe, dar Jerusza o întrerupse brusc.

— Sunt câteva lucruri pe care trebuie să ţi le spun.

Jerusza sorbi îndelung din ceai. Clipi de câteva ori şi, în clipa în care îşi întoarse iarăşi ochii tulburi înspre Yona, păru mai puternică şi mai vioaie decât o văzuse în ultimele luni.

— Sunt aici.

Yona se aplecă şi îşi puse mâinile peste ale Jeruszei, în semn de solidaritate, însă Jerusza le dădu la o parte.

— În primul rând, să nu te aventurezi niciodată în afara pădurii. Nu atât timp cât lumea se află în război. Trebuie să îmi promiţi, Yona.

Era o înţelegere pe care o avuseră încă de când bombele începuseră să cadă în urmă cu doi ani şi jumătate şi pe care Yona o respectase. Însă după moartea Jeruszei, avea să rămână singură în întuneric. Dacă avea să simtă din când în când nevoia să intre în contact cu oamenii?

— Şi dacă am nevoie de mâncare...

— Pădurea îţi va oferi, copilă! O tuse puternică o cuprinse pe Jerusza, zguduindu-i întregul trup. Pădurea îţi va oferi întotdeauna. Trebuie să îmi promiţi.

Ar fi fost atât de simplu să îşi dea acordul, însă Jerusza o învăţase cu mult timp în urmă să nu mintă niciodată decât dacă viaţa avea să îi fie pusă în pericol şi sigura cale de salvare avea să fie o minciună.

— Nu pot face asta, şopti ea.

Jerusza se forţă să se ridice. Ochii îi erau aprinşi, cu toate că viaţa se scurgea încet din trupul ei.

— Atunci eşti nechibzuită şi te vei supune unui mare risc.

— Dar poate că un mare risc reprezintă calea spre o viaţă mai bună, spuse Yona. Nu asta mi-ai spus despre modul nostru de a trăi? Viaţa într-un sat ar fi cu mult mai uşoară, însă ne asumăm riscul de a trăi în pădure pentru că aceasta ne oferă o viaţă mult mai însemnată, aici, sub cerul înstelat.

Buza superioară a Jeruszei se arcui.

— Se pare că elevul a devenit, în sfârşit, profesor. Vocea-i fu aspră, devenind din ce în ce mai stinsă. Bine, atunci, cred că ar mai fi ceva ce trebuie să ştii. Bineînţeles, ştii deja că nu sunt mama ta biologică.

— Desigur.

Un sentiment dureros de singurătate o săgetă brusc. Mai încercase de câteva ori de-a lungul anilor să întrebe despre originile sale, însă Jerusza o repezise mereu, numind-o ticăloasă nerecunoscătoare. Yona ajunsese să creadă, odată cu trecerea anilor, că fusese abandonată în pădure de părinţi fără suflet şi că bătrâna îi salvase viaţa.

— Te-am răpit, continuă Jerusza, pe un ton lipsit de expresie. Căci nu am avut de ales.

Yona se clătină, cu siguranţă nu auzise bine.

— M-ai *răpit*?

— Da. Dintr-un apartament din Berlin. De la o femeie şi de la un bărbat cărora nu ai fost menită să le aparţii.

Rosti aceste lucruri dureroase ca şi cum ar fi discutat despre vreme.

— *Cum?*

Yona se ridică brusc, tremurându-i picioarele, neîncrederea amestecându-se cu un oarecare sentiment că exista o mică parte din ea care ştia deja povestea. *Berlin*.

— Aşază-te, copilă! Nu este timp pentru drame acum.

Yona inspiră adânc de câteva ori, simţind trupul tensionat dornic să evadeze în pădure, unde nu ar mai fi fost nevoită să audă adevărurile dureroase pe care Jerusza era pe cale să i le dezvăluie. Însă nu putea. Ştia că nu poate face acest lucru, întrucât bătrâna avea să moară înainte ca ea să se întoarcă şi nu ar fi mai fi putut afla niciodată lucrurile pe care trebuia să le afle.

— Ce ai făcut, Jerusza? şopti ea, aşezându-se încet.

— Ce am *făcut*? Te-am salvat, copilă. Pentru că, vezi tu, părinţii tăi erau nişte oameni răi.

Picături de sudoare îi acoperiră fruntea Jeruszei, respiraţia devenindu-i tot mai greoaie, un şir de înghiţituri şi şuierături sacadate.

— Cum e posibil să ştii aşa ceva?

— În acelaşi fel în care ştiu totul. Vorbele Jeruszei loviră asemenea un bici. Pădurea mi-a spus. Pădurea şi cerul.

— Dar...

— Numele lor erau Siegfried şi Alwine Jüttner, continuă Jerusza, trecând peste obiecţia îndurerată a Yonei. Locuiau într-un apartament de pe Behaimstrasse 72, în Berlin.

Apartamentul cu pat din lemn şi pături călduroase care-i *bântuia visele.* Yona înghiţi în sec de câteva ori, o mie de întrebări clocotind în interiorul ei. Cea care ieşi totuşi la suprafaţă fu:

— Mă voi putea întoarce la ei acum? De aceea îmi spui toate astea?

— Nu!

Ochii bătrânei scânteiară şi se ridică în picioare. Trupul i se clătină fără echilibru, ca un spic de grâu în bătaia vântului, însă Yona rezistă impulsului de a-şi întinde braţele să o stabilizeze. Nu merita asta.

— Nu! repetă Jerusza, cu glas puternic şi ascuţit, încât Yona auzi afară un stol de ciori care îşi luară zborul speriate, cârâind cu mânie. Să nu faci asta!

— Atunci, ce rost mai are să-mi spui toate astea? Şi de ce acum?

— Pentru că este... Glasul Jeruszei se stinse, cuvintele dizolvându-i-se într-o tuse umedă, ruinându-i trupul. Un lucru care îţi va salva viaţa într-o bună zi.

— Ce vrei să spui? întrebă Yona aplecându-se în faţă.

— Toţi suntem interconectaţi, Yona. Ai aflat asta până acum. Odată ce destinele se încrucişează, se unesc pentru totdeauna. Vieţile sunt cercuri ce se învârt în jurul lumii şi, când sunt menite să se intersecteze din nou, o vor face. Nimic nu le poate opri.

— Să înţeleg că îmi voi revedea părinţii?

Jerusza îşi întoarse privirea.

— Universul creează oportunităţi de viaţă şi de moarte în fiecare moment. Îţi ofer acum o şansă la viaţă, aşa cum ţi-am oferit şi când te-am luat.

— Eu... eu nu înţeleg.

Yona simţi cum disperarea o sufocă. Ar fi vrut să o scuture pe bătrâna femeie care, până şi acum, aflată pe patul de moarte, vorbea în cuvinte enigmatice, arogante şi de nepătruns.

— O şansă la viaţă? Despre ce vorbeşti, Jerusza?

— Vei afla. Jerusza inspiră încă o dată cu greu, apoi oftă şi se aşeză din nou pe culcuşul ei de stuf. Vei trăi până la prima lună nouă din cel de-al o sutălea an de viaţă, Yona, dacă nu vei uita lucrurile pe care le-ai învăţat de la mine. *Vei afla.*

Yona se rezemă pe spate, privind-o cu uimire. Prezicerea bătrânei – atât de sigură, atât de fermă – ar fi sunat ciudat dacă Yona nu ar fi ştiut că talentul Jeruszei era infailibil. Pământul îi vorbea Jeruszei într-un fel anume, pe care Yona nu îl înţelesese niciodată, însă nu o minţise niciodată, aşa cum nici Jerusza nu o făcuse vreodată. Din acest motiv, Yona ştiu că trebuia să îi pună întrebările care o frământaseră ani de zile.

— Mă iubeşti, Jerusza? întrebă ea cu glas stins, ruşinată de faptul că acest lucru conta atât de mult pentru ea. Te rog, trebuie să ştiu.

Jerusza o privi uimită, expresia ei nu exprima nici blândeţe şi nici regret. Era una plină de dezgust, de repulsie.

— Iubirea este un sentiment inutil, spuse ea într-un final, cu voce stinsă. Te face vulnerabil. Chiar nu ai învăţat nimic de la mine? Iubirea este pentru proşti.

Yona îşi întoarse privirea înainte ca Jerusza să îi poată citi în ochi suferinţa.

— Dar dacă părinţii de la care m-ai luat m-au iubit?

— Şi ce dacă te-au iubit? Vocea Jeruszei se transformă în şoaptă. Ai da viaţa trăită cu mine pe una trăită cu părinţi răi doar pentru iubire?

— Nu ştiu, spuse Yona. Nu mi-ai oferit niciodată şansa de a alege.

În acel moment, Jerusza îşi închise ochii şi îşi dădu ultima suflare, iar pe obrazul Yonei se rostogoli o singură lacrimă, pentru tot ceea ce pierduse şi nu avea să mai regăsească vreodată.

Yona fu puternic afectată de dezvăluirea originii sale, cu toate acestea, îndeplini cu mare conştiinciozitate rugăminţile Jeruszei, ritualurile pe care bătrâna o învăţase, o combinaţie între tradiţia evreiască şi vrăjitorie slavă, la fel de misterioase precum era Jerusza însăşi.

— *Boruch Atah Ahdonai, Ehlohaynu, Mehlekh Haolam, Dayan HaEhmet*, şopti deasupra trupului femeii care o crescuse, o femeie pe care nu o cunoscuse niciodată cu adevărat. *Binecuvântat eşti Tu, Doamne, Dumnezeul nostru, regele universului, judecătorul adevărului.* Aprinse lumânările făcute din ceară de albine şi urzică şi le aşeză la căpătâiul Jeruszei. Recită Psalmul 23, apoi rămase lângă Jerusza, singura mamă pe care o cunoscuse vreodată, timp de o zi şi o noapte.

A doua zi, când soarele răsări sus pe cer, Yona spălă trupul bătrânei cu apă rece dintr-un râu îngust aflat în apropiere, uşor, cu grijă, storcând cârpele în urcioare, turnând mai apoi apa într-un mormânt de mică adâncime, atât cât putuse ea să sape în pământul încă rece. Apoi, o înfăşură pe Jerusza într-un giulgiu alb de înmormântare şi o coborî cu grijă în pământ. După ce acoperi, cu ajutorul unei lopeţi, locul de veci al Jeruszei, bătători bine pământul, ştiind că stafiile pot evada prin pământul moale. Spera că sufletul Jeruszei avea să îşi găsească drumul către noua sa casă, oricare urma să fie aceasta, că avea să zboare

departe de aici, deoarece, cu toate că îi era groază de singurătate, se temea şi mai mult de gândul că ar putea fi bântuită de Jerusza.

Timp de şapte zile ţinu doliu, nu făcu baie, nu îşi schimbă îmbrăcămintea, abia mişcându-se de la locul său de pe pământul rece, rostind de trei ori pe zi rugăciunile de înmormântare învăţate de la Jerusza. Când perioada necesară doliului trecu, strică acoperişul de pământ al adăpostului, adună cele câteva lucruri pe care le putea lua cu ea – două săculeţe de făină de ghinde, trei bluze, trei perechi de pantaloni şi o haină zdrenţuită din lână, pe care Jerusza o furase pentru ea dintr-un sat cu mult timp în urmă, o cană, o farfurie, o oală, un topor şi cuţitul pe care îl purta mereu la gleznă – şi se îndepărtă fără a privi înapoi, lăsând în urma ei, pentru totdeauna, pe Jerusza şi tot ce aparţinuse vieţii lor împreună.

Timp de două luni, Yona rătăci singură prin pădure, încropind câte un adăpost nou în locuri diferite, odată la câteva săptămâni, aşa cum o învăţase Jerusza, însă, apropiindu-se treptat de marginea pădurii, cocheta totodată cu pericolul într-un mod care îi făcea inima să galopeze. Ce s-ar fi putut întâmpla dacă s-ar fi aventurat într-un sat, într-un oraş? Ar fi putut să-şi aleagă o altă viaţă decât cea pe care i-o oferise Jerusza? La urma urmei, cine era Jerusza să-i hotărască destinul Yonei, viitorul ei? Însă teama o ţinea pe loc, teama şi amintirea exploziilor care zguduiseră pădurea vara trecută. Cuvintele Jeruszei îi răsunau încă în urechi. *Teroarea abia începuse.*

Până spre sfârşitul lunii aprilie, un soare de primăvară târzie ardea deja după-amiezile, iar Yona, obişnuită de acum cu liniştea previzibilă a companiei sale, se îndreptă înspre adâncurile nordice ale pădurii, lăsând în urmă atât mlaştina misterioasă, cât şi visurile sale la civilizaţie. Pe timpul verii şi al toamnei, nu se simţea niciodată cu adevărat singură printre copaci, fiind o perioadă în care creaturile pădurii erau cel mai active. În fiecare zi, se afunda tot mai adânc în pădure, iar la sosirea fiecărui amurg, îşi făcea câte o tabără simplă sub cerul înstelat. Când nopţile erau blânde, nici nu era nevoie să îşi construiască un adăpost, cerul îi era acoperiş, universul îi forma zidurile. Dimineaţa, vorbea cu blândeţe, în şoaptă, cu becaţele

cu cioc lung ce veneau să bea apă din pârâiaşele limpezi şi, câteodată, dacă stătea nemişcată suficient de mult timp, putea să îşi încrucişeze îndelung privirile cu vreun linx cu blană netedă şi tărcată, ca mai apoi, fiecare dintre ei să plece în direcţii diferite, într-un acord comun tacit. Noaptea, când îşi închidea ochii, căuta în minte imagini cu părinţii ei, pierdute cu mult timp în urmă, până când reuşea să le scoată din ceaţa timpului, chipurile lor familiare plutind deasupra unui leagăn. *Siegfried şi Alwine Jüttner.* Cine erau ei? Oare ce crezură că se întâmplase cu fiica lor? Se mai gândiseră oare la ea, se mai întrebaseră oare de soarta ei?

Într-o dimineaţă răcoroasă, pe la sfârşitul lunii, după o ploaie torenţială, Yona se pregăti să iasă din trunchiul unui stejar găunos, unde se adăpostise de furtuna de cu o noapte în urmă, când auzi un foşnet printre copaci. Cu o după-amiază înainte, văzuse un stol de cocori şi crezu că se întorseseră, aşa că îşi ţinu respiraţia să le asculte strigătele specifice. Însă, pata de culoare de printre copaci nu era albul murdar al cocorilor şi, brusc, teama i se strecură în piept. Era prea mică să fie un elan sau vreun urs. Era prea mică şi pentru a fi o vulpe. Se scurseră câteva clipe de teamă până ce Yona reuşi să îşi dea seama că acea creatură care umbla prin poiană era un copil firav, cu părul închis la culoare, o fetiţă cu o rochie zdrenţuită, cu părul încâlcit, cu braţele şi picioarele murdare de noroi, cu chipul alb asemănător unui nor cumulus.

Yona se ascunse repede în spatele unui copac şi privi cum fetiţa se apropie încet. Nu mai văzuse un copil de ani de zile, iar în rarele momente în care întrezărise alţi oameni în pădure, fuseseră băieţi mai mari decât ea sau bărbaţi care se aventurau dincolo de satele lor pentru a vâna, ori bărbaţii aceia răi în privinţa cărora Jerusza o avertizase, cei care aveau uniforme zdrenţuite, căciuli de blană şi priviri ameninţătoare. Yona nu-şi putu da seama câţi ani avea fetiţa – era poate suficient de mare pentru a putea vorbi, şi totuşi, nu suficient de mare pentru a putea hoinări prin pădure de una singură – însă îşi dădu imediat seama că ceva nu era în regulă cu ea. Ochii fetiţei erau mari ca două luni pline, rătăciţi, iar picioarele păreau a nu fi în stare să-i susţină corpul micuţ, clătinându-se dintr-o parte în alta.

Yona făcu un pas înainte, apoi se opri brusc. Trebuia să fie, cu siguranţă, şi o mamă protectivă prin preajmă. Yona aşteptă un minut, apoi două, dar nu apăru nici un părinte. Fetiţa se clătină şi mai tare, ochii i se dădură peste cap şi se prăbuşi cu un zgomot care sună atât ca un oftat, cât şi ca un gâfâit, dând cu capul de un ciot ascuţit de copac.

Yona alergă înspre fetiţă fără să-şi dea seama, mânată de un instinct pe care nu îl putu înţelege, care îi depăşi prudenţa. Până să-şi dea seama ce face, era deja în genunchi lângă fetiţă, ridicând-o, căutându-i pulsul la încheietura mâinii sale mici şi inerte, respirând uşurată la auzul sunetului arterei radiale a fetiţei. Puse o mână pe fruntea fetiţei şi o retrase rapid, trăgând brusc aer în piept. Fetiţa ardea. Yona o ridică uşor, apoi ezită. Oare ce trebuia să facă în continuare? Fetiţa avea nevoie de ceva care să-i reducă febra, dar unde era familia ei? Părinţii nu şi-ar lăsa copiii, la o vârstă atât de fragedă, să rătăcească prin pădure, pentru că ar dispărea acolo pentru totdeauna. Mai aşteptă o clipă apoi strigă:

— Hei? E cineva?

Două ciocănitori cu spatele alb îşi luară zborul dintr-un copac din apropiere, ciripitul lor speriat tulburând liniştea pădurii, însă nimic altceva nu se mişcă. Yona privi în jos, încă o dată, la fetiţa din braţele sale. Părul îi era legat cu o fundă, iar pe puloverul mic, albastru, printre fâşiile rupte, se distingea o stea cusută cu grijă, dintr-un material de culoare galbenă. Exista cineva în lumea aceasta care avea grijă de ea.

— Vă rog! strigă Yona încă o dată. Copilul este rănit!

Unicul răspuns fu doar un freamăt al crengilor şi ecoul slab al propriei voci.

Nu era nimeni acolo. În cele din urmă, Yona se întoarse cu copilul în braţe şi porni în grabă înspre copacul în care îşi găsise adăpost cu o noapte înainte, un stejar masiv, vechi de sute de ani, cu o scorbură în trunchi suficient de mare pentru a se putea întinde în interior fără a sta ghemuită. După ce îi verifică din nou încheietura mâinii, asigurându-se că inima fetiţei bătea cu putere încă, Yona o aşeză pe un pat de frunze şi plecă în grabă să desfacă o fâşie lungă de scoarţă dintr-o salcie. Alergă până la râul aflat la un kilometru distanţă de tabăra ei, înmuie scoarţa

în apa rece şi fugi înapoi la adăpost, unde îngenunche lângă fetiţă şi îi puse compresa pe cap.

— Aşa, murmură ea, în curând te vei simţi mai bine. Se lăsă pe călcâie, studiind chipul nemişcat, lipsit de culoare al fetei. Rezistă, te rog, spuse ea şoptit.

După ce îi verifică încă o dată pulsul, de data aceasta doar în scobitura gâtului, Yona se ridică şi ieşi. Făcu un foc, aşa cum obişnuia mereu să facă, cu unul dintre beţigaşele de magneziu ruseşti, pe care le păstra cu mare grijă, apoi mai rupse câteva bucăţi de scoarţă de salcie, scufundă oala în râu şi puse apă la fiert pentru a face un ceai de salcie. Fumul făcut de foc ar fi putut atrage alţi oameni, semnalând locul în care se afla Yona, însă era un risc pe care trebuia să şi-l asume. În plus, dacă ar fi existat oameni în pădure, ar fi putut fi chiar părinţii fetiţei.

Dar dacă fetiţa fugise de cineva? Gândul acesta îi tăie răsuflarea. Hainele fetiţei erau sfâşiate, corpul ei micuţ era plin de vânătăi şi julituri, aproape epuizat. Dacă nu fusese pădurea cea care o rănise? Dacă pădurea o proteja de demonii din afară aşa cum o avertizase mereu Jerusza, cei în care Yona nu ştia dacă putea să se încreadă?

Imediat ce fierse apa, o turnă repede într-o cană, adăugă scoarţa de salcie şi stinse focul. Poate că nu observase nimeni nimic. Intră în grabă înapoi în scorbura copacului şi se aşeză din nou în genunchi lângă fetiţă, însă acum, toate simţurile îi erau în alertă maximă. Avea încredere în capacitatea sa de a se proteja – la urma urmelor, cea mai mare parte a copilăriei sale se concentrase pe învăţarea artei de autoapărare vitală – însă nu se gândise niciodată prea mult la protejarea unei alte persoane, nici măcar atunci când Jerusza era aproape de ceasul morţii, deoarece, chiar şi atunci, Yona avusese încredere în magia protectoare a bătrânei.

— Trezeşte-te, murmură ea, atingând obrazul fetiţei, care părea puţin mai rece, semn că scoarţa de pe fruntea fetiţei îşi făcea efectul în combaterea febrei. Te rog, copilă dragă, trezeşte-te!

Şi apoi, ca şi cum Dumnezeu ar fi ascultat, fetiţa făcu întocmai, genele-i fluturară, ochii i se deschiseră – erau profunzi, de culoarea blănii unui pui de urs – şi îşi deschise gura

rostind un *o* imperceptibil de mirare când observă prezenţa unei străine stând aplecată deasupra ei. Fetiţa se ridică şi ţipă, însă sunetul abia se auzi, căci până şi acest efort păru să o epuizeze.

Yona o atinse cu blândeţe.

— Eşti în siguranţă aici, spuse ea. Nu-ţi voi face nici un rău.

Însă fetiţa se holbă la ea confuză şi Yona îşi dădu seama că nu înţelesese nimic din ce îi spusese. Îi vorbise în belarusă, deoarece ştia că multă lume din oraşele care înconjurau pădurea foloseau această limba, dar poate că fetiţa era poloneză. Încercă din nou în limba aceasta, însă fu întâmpinată de aceeaşi expresie goală, înspăimântată. Încercă în germană, rusă, însă fără rezultat.

În cele din urmă, fetiţa vorbi.

— *Ver bisti? Vu zenen maane eltern?*[4]

Surprinsă, Yona îi răspunse în idiş.

— Îţi sunt prietenă. Şi nu ştiu unde se află părinţii tăi, dar îţi promit că voi face tot ce îmi stă în putinţă pentru a-i găsi. Până atunci, voi avea grijă de tine.

Gura fetiţei se deschise.

— Şi tu eşti evreică?

Yona ezită, vorbele confuze ale Jeruszei de cu o vară înainte îi erau încă vii în minte. *Eşti ceea ce* te-ai *născut să fii.* Dar *ce* anume? Jerusza o iniţiase în tradiţia iudaică, se asigurase că ştia legea iudaică pe de rost, îi citise din Tora chiar înainte ca Yona să înveţe să citească. Yona credea în Dumnezeu şi îl vedea pretutindeni, credea în învăţăturile cărturarilor şi înţelepţilor, dar asta nu era de ajuns, mai ales pentru cineva care nu păşise niciodată într-o sinagogă, deşi Jerusza insistase spunând că Dumnezeu putea fi venerat oriunde.

— Nu ştiu, conchise ea neputincioasă.

— Dar... vorbeşti limba evreilor.

— Vorbesc multe limbi.

Fata o privi confuză.

— Ochii... ochii tăi sunt ciudaţi. Sunt de culori diferite.

Yona clipi de câteva ori.

— Da, cred că da.

---

[4] Cine eşti? Unde sunt părinţii mei? (în limba idiş în original).

Nimeni, în afară de Jerusza, nu se apropiase suficient de mult de ea încât să îi observe, nici măcar băiatul pe care îl întâlnise în pădure cu câţiva ani în urmă. Era atât de ciudat să se afle faţă în faţă cu o altă persoană şi Yona se simţi brusc conştientă de propria persoană, deşi fetiţa era doar un copil.

— Numele meu este Yona, spuse ea după o pauză. Care este numele tău?

Fetiţa ezită, cercetând privirea Yonei.

— Chana, spuse ea în cele din urmă.

— Ei bine, Chana, ţi-am pregătit un ceai de salcie. Dacă îl vei bea, te va face să te simţi mai bine.

Chana privi cana din mâinile Yonei, însă nu întinse mâna pentru a o lua.

— Nu îmi va face rău?

— Îţi dau cuvântul meu.

Yona întinse cana şi, după o altă clipă de ezitare, fata o luă şi o mirosi cu neîncredere.

— Îţi va scădea febra şi îţi va alina durerea, adăugă Yona.

Fetiţa luă cu ezitare o înghiţitură mică, strâmbând uşor din nas, însă bău din nou, mai apoi.

— De unde ştii că am dureri?

— Ai căzut. Yona îşi atinse centrul propriei frunţi. Te-ai lovit la cap chiar aici. Simţi umflătura? Şi ai multe zgârieturi şi vânătăi. Ezită, privind-o pe fetiţă în timp ce luă încă o înghiţitură de ceai. Ce s-a întâmplat cu tine, Chana? De ce fugeai?

În acea clipă, chipul fetei se schimbă, ochii i se umplură de lacrimi.

— Fugeam de... de oamenii care voiau să ne omoare.

— Dar cine ar vrea să te omoare?

Fetiţa privi peste umărul Yonei, căutând parcă, în pădure, un vânător invizibil. Când ochii ei reveniră la chipul Yonei, tristeţea oglindită în ei o impresionă profund.

— Nemţii, spuse ea. Nemţii care au venit la Volozhin.

Yona nu înţelegea. Pentru că, în ciuda a tot ce ştia despre pădure, nu cunoştea mai nimic despre felul în care funcţiona omenirea. Cu toate acestea, ştia suficient de multe încât să îşi dea seama că, dacă existau oameni care încercau să omoare un copil nevinovat, ceva era complet în neregulă cu lumea.

— De ce? întrebă, în cele din urmă. De ce ar încerca cineva să te omoare, Chana?

— Pentru că sunt evreică. Vocea fetiţei era monotonă, tristă. Îşi atinse steaua galbenă cusută pe pulover. Încearcă să ne omoare pe toţi.

CAPITOLUL 5

Timp de două zile, Yona o hrăni pe Chana cu o tocană săţioasă făcută din oase de peşte, bureţi gălbiori şi făină de ghinde şi, în fiecare noapte, aştepta ca fetiţa să adoarmă profund, înainte să îşi lase lacrimile să se reverse.

Dacă i-ar fi spus un adult lucrurile pe care i le spusese fetiţa, ar fi crezut că acea persoană minte. Însă Chana, în vârstă de doar şase ani, era sinceră. Vocea îi rămase şoptită şi stinsă cât timp îi povesti Yonei, cu ezitare, despre lucrurile groaznice care li se întâmplaseră evreilor ce trăiau în satele aflate la marginea pădurii. Arestări şi deportări ale celor mai puternici bărbaţi. Ghetouri unde străzile erau supraîncărcate cu dejecţii umane şi gunoaie. Boli agresive, foamete, copii orfani, fără adăpost, care muriseră îngheţaţi pe timp de iarnă, cu mâini întinse după o pâine ce nu mai avea să vină niciodată.

Conştientizarea a ceea ce se întâmpla în afara pădurii se abătu asupra Yonei ca un virus. Dimineaţa voma, departe de privirile fetei. Şi când îi zâmbea şi o reasigura pe fetiţă că totul avea să fie bine în final, simţea un gust sărat pe limbă, ca atunci când îl minţise pe Marcin în pădure, cu atât de mulţi ani în urmă.

Nemţii îi făcuseră asta fetiţei, iar Yona nu contenea să se gândească la lucrurile pe care Jerusza i le spusese pe patul de moarte. O răpise pe Yona de la părinţii ei de origine germană. *Oameni răi*, aşa cum îi numise ea. *Părinţi răi.* La asta se referise

oare Jerusza? Puteau oamenii să fie atât de cruzi cu semenii lor? Oare Jerusza avuse dreptate să procedeze aşa?

— Te rog, mă vei ajuta să îmi găsesc mama şi tatăl? întrebă fetiţa, chiar după ivirea zorilor, în cea de-a treia zi.

Îşi mai recăpătase din puteri şi îi spusese Yonei că se despărţise de ei cu o săptămână în urmă, când fugiseră din ghetou împreună cu mulţi alţii printr-un tunel săpat de ei cu mâinile. Nemţii începuseră să-i urmărească, strigând cuvinte pe care nu le înţelegea şi, auzind focurile de armă, fetiţa se speriase atât de tare încât fugise fără a privi în urmă. Când nu o mai ţinuseră picioarele şi nu mai putuse să înainteze, se oprise şi se trezise complet şi îngrozitor de singură.

Yona se temu că părinţii fetiţei erau morţi, dar dădu din cap şi se forţă să zâmbească.

— Vom începe de astăzi să îi căutăm. Dar pădurea este mare, Chana. Este posibil să nu îi putem găsi. Trebuie să te pregăteşti pentru asta.

— Mă vor căuta şi ei, răspunse Chana cu certitudine. Sunt acolo, pe undeva.

Astfel, deşi instinctele Yonei îi spuneau altceva, începură din acea zi să se îndrepte către civilizaţie, către marginea nordică a pădurii, în direcţia din care venise Chana.

Trecu o zi şi jumătate, mergând sub lumina lunii pline, dormind pe timpul zilei, până când Yona dădu de câteva urme. Două perechi de urme duceau spre est, departe de malul râului, una dintre perechi fiind mult prea mică pentru a-i aparţine unui bărbat. Să-i fi aparţinut mamei Chanei? Erau proaspete, de mai puţin de o zi.

Şase ore mai târziu, chiar când soarele începea să răsară, găsiră locul unde se opreau urmele. Între doi stejari, era un adăpost slab încropit, cu un acoperiş făcut de cineva neîndemânatic, din crengi răzleţe, care nu putea oferi prea multă protecţie împotriva ploii sau a soarelui. Imediat ce îl observă, o trase pe Chana în spatele unui copac şi o rugă să stea nemişcată. Trebuia să se asigure că cei care construiră adăpostul nu aveau să le facă nici un rău. Chana o privi cu ochi mari şi dădu din cap în semn de înţelegere, iar după ce se

scurseră câteva minute, ieşi o femeie, cu un păr şaten ce îi curgea pe umeri asemenea unei perdele şi Chana sări ca arsă.

— Mami! strigă ea.

Femeia se întoarse şi Chana se năpusti în braţele ei. Amândouă plângeau şi vorbeau în acelaşi timp, iar Yona, ieşind din spatele tufişurilor, fu surprinsă să simtă lacrimi în ochi. Era acel gen de reîntâlnire de care ea nu avea să se bucure niciodată; nu exista nimeni în lumea aceasta care să o aştepte.

După ce femeia îi dădu drumul Chanei, aceasta din urmă se întoarse şi făcu semn înspre Yona, iar expresia femeii se schimbă într-o clipă dintr-una de bucurie autentică, într-una de curiozitate prudentă.

— Ea m-a salvat, mami, o auzi Yona spunându-i.

Într-o clipă, chipul femeii se mai relaxă şi îi făcu semn Yonei să se apropie.

— E adevărat? întrebă ea cu voce gravă, hotărâtă.

Femeia vorbi în poloneză, spre deosebire de fiica ei.

— Tu ai salvat-o pe Chana?

— Era rănită, îi răspunse Yona în idiş, limba în care i-ar fi fost mult mai comod femeii să vorbească, întrucât era limba pe care fiica sa o învăţase de la ea. I-am promis că o voi ajuta să vă găsească.

Femeia o privi uimită pentru o clipă.

— Vorbeşti idiş. Ai fost şi tu în ghetou? Nu te-am mai văzut până acum.

Yona scutură din cap în semn că nu.

— Eu am stat doar în pădure.

Femeia o studie pentru încă o clipă.

— Înseamnă că te pricepi să ajuţi oamenii răniţi? Te rog. Soţul meu are nevoie de ajutor. Vrei să vii?

Yona făcu un semn de aprobare şi, plecându-şi capul, o urmă pe femeie înspre adăpostul neîndemânatic construit, iar Chana veni în spatele lor.

— Mulţumesc, adăugă femeia fără a privi înspre Yona. Mulţumesc că mi-ai salvat copilul.

Tatăl Chanei era pe moarte, corpul său era o masă însângerată, iar chipul său era plin de transpiraţie. Stătea întins pe spate, respirând rapid, cu ochii pe jumătate deschişi şi

sticloşi. Când Chana se apropie, scâncind, o privi ca şi când nu ar cunoaşte-o, iar mama sa o trase repede înapoi, îmbrăţişând-o.

— Cine... tu? reuşi să o întrebe pe Yona.

Făcu un efort să se ridice, însă Yona îi puse o mână fermă pe umăr şi îl împinse uşor înapoi pe spate.

— Mă numesc Yona, spuse ea. V-am adus înapoi fiica. Şi voi încerca să vă ajut.

Se holbă la ea preţ de câteva secunde, apoi îşi închise ochii.

— Sunt deja mort.

— Eşti încă în viaţă. Şi voi face tot ce îmi stă în putinţă să rămâi aşa.

Yona vorbi cu o încredere pe care nu o simţea, dar care era necesară. Era singurul mod în care se putea convinge pe sine că ar putea fi în stare să îl salveze. Privi înspre cer dorindu-şi ca Jerusza să fi fost acolo să o ajute, deoarece bătrâna ar fi ştiut ce trebuia făcut. Şi totuşi, până şi simplul fapt că se afla acolo era împotriva a tot ceea ce o învăţase Jerusza. I-ar fi spus Yonei că se pune pe sine în pericol. Şi Yona ştia asta, ştia că riscul creştea pe măsură ce rămânea acolo. Însă, pur şi simplu, nu putea să abandoneze această familie.

— Este o rană prin împuşcare, nu-i aşa? întrebă blând după ce examină gaura din abdomenul bărbatului.

El nu păru să o audă din cauza respiraţiei sale greoaie. Dar mama Chanei, care se afla prin apropiere, spuse grăbit în şoaptă:

— Da, l-au împuşcat.

Yona făcu eforturi să pară mai degrabă că deţine controlul, decât că ar fi îngrozită.

— În regulă. Ştii cum arată brusturele?

Chana plângea cu chipul ascuns în pliurile zdrenţuite ale rochiei mamei sale.

— Da, ştiu, spuse mama Chanei.

— Tu şi Chana trebuie să îmi aduceţi puţin, cât puteţi de repede.

Chana şi mama sa se repeziră în pădure, însă Yona îşi dădu prea târziu seama că uitase să le atenţioneze să nu facă zgomot. Totuşi, ea şi Chana nu zăriră alte semne de prezenţă

umană în drumul lor încoace şi nici nu văzură vreun indiciu că ar putea exista cineva care să îi urmărească, exceptând creaturile din pădure. Căută rapid în jurul ei ceva care să îi poată fi de folos tatălui Chanei cât timp aşteptă ca Chana şi mama sa să se întoarcă, iar privirea i se opri asupra unor flori micuţe şi albe care creşteau la o distanţă de vreo treizeci de metri. *Achillea millefolium*, coada şoricelului. Cu inima bătându-i puternic în piept, se grăbi să culeagă o mână de muguri. Fugi la râu, căută un băţ mare cu ajutorul căruia strivi planta şi făcu o cataplasmă la care adăugă puţină apă. Apoi, ţinând pasta pregătită în mâini, se grăbi să se întoarcă la tatăl Chanei.

În interiorul adăpostului cu acoperiş înclinat, respiraţia sa devenise tot mai greoaie. Când Yona îngenunche alături de el, acesta nici nu privi înspre ea.

— Asta te va durea, murmură ea. Îmi pare rău.

El gemu şi se zvârcoli de durere când îl întoarse cu grijă pentru a se asigura că glonţul trecuse prin el şi nu-i rămăsese în trup. Trecuse; avea o rană deschisă, rotundă, în partea de jos a spatelui, prin care trecuse glonţul. Întinse pasta de jur împrejurul zonei prin care ieşise glonţul. Apoi, îl întoarse la loc, pentru a întinde pasta de jur împrejurul marginilor crestate ale abdomenului său sfâşiat, tresărind la ţipetele sale.

— Mai întâi va fi dureros, apoi te vei simţi mai bine, murmură ea când bărbatul se adânci într-o stare de semiconştienţă. Dar este singura ta şansă de a supravieţui.

Până când Chana şi mama ei se întoarseră, ţinând strâns în mână scaieţi roz şi frunze verzi, el adormise deja, pieptul său ridicându-se şi lăsându-se în jos sub palma Yonei, care privea cum sângele din jurul rănii începea să se coaguleze în sfârşit, lucrând încet la refacerea trupului său.

— Isaac este încă în viaţă? întrebă mama Chanei, privind mirată la Yona, cu teamă şi, în acelaşi timp, cu respect. Ce trebuie să facem acum?

— Acum, răspunse Yona, ne rugăm.

Yona aşteptă până când sângele încetă să mai curgă din abdomenul lui Isaac înainte de a pune o cataplasmă din frunze, tulpini şi flori de brusture pe rana bărbatului pentru a o

dezinfecta. Îl întoarse cu grijă, iar el gemu în somn cât timp îi aplică pasta şi în partea inferioară a spatelui.

Asta se petrecu cu două zile înainte ca el să se trezească, cu ochii limpezi şi să întrebe de Esta, soţia sa.

— Va trăi soţul meu? întrebă Esta în şoaptă, strecurându-se pe lângă Yona în adăpost, căruia Yona îi făcuse acoperiş şi pereţi din scoarţă de molid, sprijiniţi pe nişte ţăruşi din pin, care să reziste vântului şi care să fie cât mai puţin vizibil printre copaci. Aveau să stea aici cel puţin o săptămână, până ce tatăl Chanei avea să meargă din nou singur.

— Cred că da, spuse Yona.

Însă în clipa în care îşi încrucişară privirile, între ele se stabili o înţelegere. Cuvintele nu reprezentau o promisiune, însă Yona făcuse tot ceea putuse.

Fusese suficient, totuşi, deoarece, opt zile mai târziu, Isaac, care lucrase într-o bancă evreiască înainte ca nemţii să o închidă, se deplasa primprejur, deşi cu dificultate, râzând împreună cu Chana, al cărei chip se transformase de uşurare.

Cu toate acestea, voioşia din zâmbetul lui nu i se regăsea şi în ochi, Yona observând durerea din spatele lor, durere şi teamă. Felul în care trăiau acum cu toţii, axat doar pe vindecarea lui, era doar o suspendare a realităţii. Nu se afundaseră suficient în pădure pentru a scăpa de cei care ar fi putut să-i urmărească.

— Chana mi-a povestit câteva lucruri despre ghetoul din oraşul tău, spuse încet Yona, pe când îi examina rănile lui Isaac, în cea de-a unsprezecea zi, Esta şi Chana aşteptând afară. Sunt adevărate?

Tresări când ea îi aplică un strat de pastă proaspătă în jurul rănii mari pe care o avea în spate şi care era încă supusă riscului de a se infecta. Nu spuse nimic preţ de o clipă, apoi, începu să vorbească, cuvintele fiindu-i pline de tristeţe.

— Ruşii au venit primii, acum trei ani, şi ne-au luat dreptul de a ne practica religia, orice religie. Acest lucru mi-a frânt inima, pentru că ieşiva[5] reprezenta o parte atât de importantă a vieţii noastre, a oraşului nostru. A rezistat mai bine de o sută de ani,

[5] Ieşiva este o instituţie evreiască tradiţională de învăţământ superior reli¬gios (din ebraică).

încă din 1803, iar ruşii cei lipsiţi de Dumnezeu au transformat-o într-un bar. Ne-am spus că nu poate exista ceva mai rău de-atât. Ne-am înşelat.

Trase tremurând aer în piept.

— Vara trecută, au venit nemţii, continuă el, vocea devenindu-i monotonă. La o lună de la sosirea lor, au mutat toţi evreii din oraşul nostru într-un ghetou mic, în condiţii oribile. Nu primeam decât o bucată de pâine pe zi. Apoi au început să ne omoare, la întâmplare.

Tăcu iarăşi, iar Yona făcu un efort să nu plângă.

— Eu... eu nu înţeleg.

Isaac ridică greoi din umeri, evitând privirea Yonei, şi continuă:

— În octombrie, au ucis trei sute de evrei doar pentru distracţie. Nu era nici un secret. Voiau ca noi să ştim, să ne fie frică. Voiau ca noi să fim conştienţi că, pentru ei, vieţile noastre nu aveau nici o valoare, că trăiam sau muream după bunul lor plac. Apoi crimele au încetat pentru o perioadă şi ne-am gândit că poate se săturaseră de sângele nostru. Că poate suntem în siguranţă acum. Că doresc poate să ne înjosească doar, să ne umilească, să ne ţină în mizerie, deşi toate acestea erau groaznice, Yona, dar măcar eram în viaţă. Apoi, în urmă cu doar câteva săptămâni, am primit vestea, printr-un poliţist belarus pe care-l cunoşteam de o viaţă, că era planificată o mare *Aktion*. Aveau în plan să omoare mai mulţi dintre noi, câteva mii sau poate pe toţi. I-am spus soţiei mele, însă ea nu m-a crezut. Voiam să fugim, să încercăm să evadăm împreună cu fiica noastră, întrucât, dacă am fi rămas, ar fi însemnat să ne aşteptăm pur şi simplu moartea, mai devreme sau mai târziu. Cu toate acestea, Esta a obiectat: „Nu este adevărat. Cum ar putea să omoare mii de oameni? Unde ne-ar pune pe toţi? La ce ar fi de folos?” Apoi, într-una din zile, în urmă cu doar două săptămâni, mergând spre casă de la muncă, unde curăţam toaletele nemţilor, am trecut pe lângă o tânără mămică ce ţinea un bebeluş în braţe şi pe care o tachina un soldat neamţ. Nu am înţeles toate cuvintele pe care le spunea, pentru că vorbea în limba lui, dar era evident că nici femeia nu îl înţelegea. El a întins braţele înspre bebeluş, o fetiţă, dar mama s-a ferit, apoi,

el s-a întins şi a gâdilat bebeluşul care a gângurit. Nu voi uita niciodată sunetul acelui râset, Yona, pentru că a schimbat totul. A făcut-o pe mamă să se relaxeze. A făcut-o să creadă că bărbatul e bun. Şi, astfel, fără a se mai împotrivi, l-a lăsat să îi ia bebeluşul, care nu avea mai mult de şase luni şi, râzând, a prins fetiţa de picioare şi a izbit-o de peretele clădirii din apropiere, strivindu-i capul micuţ.

Yona suspină încet, cu neîncredere.

— Nu voi putea uita niciodată ţipătul mamei, încheie Isaac, privind-o, într-un final, pe Yona. Expresia neamţului era neschimbată când s-a întors, a împuşcat-o pe mamă între ochi şi a plecat. Trase adânc aer în piept. Mi-am luat soţia şi copilul şi am fugit în pădure în acea noapte, printr-un tunel săpat sub zid. Ne-am alăturat unei evadări care fusese deja plănuită. Eram în număr de unsprezece şi am fost descoperiţi; au tras asupra noastră focuri de armă şi majoritatea au fost răpuşi. Probabil că au crezut că ne-au nimerit pe toţi, pentru că nu ne-au urmărit. Şi acum, iată-ne aici.

Isaac păru cumva să ştie că nu mai rămăsese nici un cuvânt de spus, pentru că îşi închise ochii şi se întinse din nou pe culcuşul din stuf făcut de Yona pentru ca el să se stea confortabil. După cincisprezece minute, respiraţia lui se prelungi, iar Yona îşi dădu seama că adormise, durerea provocată de relatarea acestei experienţe îngrozitoare îl epuizase. Însă, cu toate că el îşi găsi liniştea în somn, ea nu putu să se mişte. Ştia că ceea ce îi relatase Isaac era adevărat, însă cum de era posibil aşa ceva? Chiar şi după toţi aceşti ani în care Jerusza îi spusese că nu poate avea încredere în omenire, cuvintele lui o zguduiră până în adâncul fiinţei sale. Preferase mereu să creadă în lucrurile pe care le văzuse prin sate: zâmbetele, îmbrăţişările, comuniunea, iubirea. Dar să fi avut Jerusza dreptate şi în privinţa asta?

Timp de două nopţi, Yona reuşi cu greu să doarmă, revenindu-i în minte vocea lui Isaac şi vizualizând lucrurile descrise de el derulându-se cu o claritate uimitoare de fiecare dată când începea să viseze. În cea de-a paisprezecea noapte petrecută cu această familie, se trezi din somn cu o presimţire sumbră cuibărită în adâncul pântecelui său. Ceva pândea în întuneric,

ceva ce nu putea fi desluşit, însă ştia că nu se mai aflau în siguranţă aici.

— Trebuie să ne mutăm astăzi, spuse Yona.

Familia şedea în jurul resturilor unui foc aprins cu o seară în urmă, servind un mic dejun modest compus din cafea din ghinde şi fructe de pădure. Starea lui Isaac se îmbunătăţise treptat, Yona fiind convinsă că ar putea ţine pasul cu ele prin pădure, mergând uşor, ajutat de ea şi de Esta.

— Am o presimţire. A sosit timpul să ne mutăm, decise Yona.

Isaac aprobă solemn din cap, însă Esta îşi îndreptă spatele şi îşi privi soţul cu neîncredere înainte de a se întoarce spre Yona.

— Suntem în perfectă siguranţă aici. Iar soţul meu nu se simte suficient de bine încât să poată călători.

— Sunt bine, Esta, insistă el. Trebuie să fiu. Yona are dreptate.

— Pentru că are o presimţire? Astea sunt prostii. Nu ne mai urmăreşte nimeni. Ce contează pentru ei? Trei evrei care au scăpat prin sita lor nu contează. Suntem în siguranţă acum.

— Mă îndoiesc că sunteţi, spuse Yona după o lungă tăcere.

Nu se gândise prea mult la viitor sau la cât timp avea să petreacă împreună cu această familie, însă ştia că nu îi putea abandona pur şi simplu. *Toţi suntem interconectaţi,* spusese Jerusza pe patul de moarte. *Odată ce destinele se intersectează, sunt conectate pentru totdeauna*. Suntem prea aproape de locul dinspre care aţi venit. Trebuie să ne mutăm mai adânc în pădure. Putem merge încet, însă trebuie să pornim.

— *Noi?* repetă Esta, cu un ton atât de aspru dintr-odată, încât Isaac se înfioră, privind confuz când la soţia sa, când la Yona. Ne-ai ajutat, Yona, dar tu nu eşti una de-a noastră. Cum am putea avea încredere în tine?

— Esta, draga mea, Yona mi-a salvat viaţa, ripostă Isaac. A adus-o pe Chana înapoi la noi. Ne-a oferit două miracole. Cum să te îndoieşti de ea?

Esta îşi ţinu gura strânsă. Se întoarse înspre soţul său.

— Nu ne-am încrezut şi în faptul că nemţii ne vor lăsa să trăim? Şi, cu toate acestea, ne-au omorât mamele, fără nici un motiv. Şi noi am fi fost morţi dacă mai rămâneam. Nu, Isaac, nu

mai avem încredere în nimeni altcineva, decât în noi, de acum înainte. Ne-am promis asta. Iar ea nu este ca noi.

Yona clipi de câteva ori. Cuvintele o răniră, cu toate că erau în mod evident adevărate. Cât de naivă fusese să îşi imagineze o lume în care să îi poată proteja, o lume în care singurătatea nu mai era decât o amintire îndepărtată. Însă aveau nevoie de ea acum, cel puţin pentru o perioadă scurtă, deoarece ei nu cunoşteau pădurea aşa cum o cunoştea ea. Deschise gura să spună asta, însă Isaac vorbi primul.

— Esta, te rog, nu o jigni. Yona ne poate arăta încotro să mergem, unde să ne ascundem. Ne poate ajuta să găsim mâncare până vom învăţa să ne descurcăm singuri.

Ochii Chanei erau larg deschişi de teamă, privindu-şi părinţii făcând schimb de replici.

Esta o fixă din nou cu privirea pe Yona, apoi maxilarul i se încleştă şi se întoarse din nou înspre soţul său.

— Nu. Nu voi mai face iarăşi greşeala de a avea încredere în persoana nepotrivită. O privi pe Yona cu ochii aprinşi de furie, înainte de a-şi privi din nou soţul. Oricum, crezi că nu văd Isaac? Felul în care vă şoptiţi unul celuilalt în timp ce îţi bandajează rănile?

— Îi povesteam despre atrocităţile împotriva semenilor noştri, replică Isaac. Nicidecum cuvinte de seducţie, Esta.

— Este doar o femeie singură din pădure. Ne-a ajutat şi îi suntem recunoscători pentru asta, însă acum trebuie să plecăm. Este destinul nostru, nu al ei.

Inima Yonei îi bătu cu putere, privind când înspre soţ, când înspre soţie, ambii fiind furioşi.

— Vă rog, lăsaţi-mă să vă ajut. Se ridică în picioare şi, cu toate că nu ştia de ce îi implora, continuă: Eu am venit să am grijă de Chana. De voi toţi. Vă rog, trebuie să ne îndreptăm înspre sud.

— Îmi pare rău, Yona, spuse Esta cu asprime. Dar trebuie să îmi protejez familia.

— De o femeie care nu ne-a arătat decât bunătate? întrebă Isaac, cu vocea ridicată în cele din urmă.

— Mami, îndrăzni Chana să spună, însă Esta o ignoră.

— Vom supravieţui fără ea, spuse Esta. Nu vom mai avea nevoie de ea.

— Eu..., începu Yona.

— Mulţumesc pentru tot ce ai făcut pentru a ne ajuta, spuse Esta în timp ce Isaac oftă şi se aşeză la loc, bombănind singur. Era evident că Esta câştigase, însă cu ce preţ? Poţi pleca oricând doreşti, Yona. Probabil că îţi este dor să te întorci la ceea ce făceai înainte ca noi să te întrerupem.

Yona se holbă la ea îndelung. Putea vedea o mulţime de variante de viitor derulându-se pentru această familie, însă nici unul bun. Nu îi putea lăsa lipsiţi de apărare.

— Voi rămâne atât timp cât vă veţi afla aici.

— Atunci, vom pleca, spuse brusc Esta. Chana, ajută-mă să împachetez lucrurile noastre.

— Te rog, faci o greşeală. Yona aşteptă până când Esta o privi în ochi. Pădurea poate fi nemiloasă dacă nu o cunoşti şi...

— Îţi mulţumesc pentru grijă, Yona. Esta privi în altă parte. Vom pleca într-o oră. Apreciem tot ce ai făcut, însă ne putem purta singuri de grijă.

Yona încercă încă o dată să o convingă pe Esta să se răzgândească în privinţa deciziei sale, însă era evident că femeia luase deja hotărârea, mânată de un sentiment profund de neîncredere pe care Yona nu îl putea anula. Nu putea înţelege decizia luată de Esta şi nici nu ştia cum să o anuleze, la fel cum nici nu avea vreo idee dacă se cuvenea să facă asta. Aşa cum spusese Esta, orice avea să se întâmple era destinul lor, nu al ei. Şi, cum familia împacheta – Isaac îi arunca priviri îngrijorate, Chana plângea, iar Esta îi evita privirea –, Yona se hotărî cu greu să plece, să părăsească poiana, astfel încât să nu îi mai implore să rămână mai mult decât o făcuse deja şi pentru a nu fi nevoită să îi privească cum pleacă.

— Trebuie să plecăm, mami? o auzi pe Chana întrebându-şi mama. Yona nu poate veni cu noi?

— Yona trebuie să rămână aici, draga mea, răspunse Esta. Nu este de-a noastră. Tatăl tău şi cu mine vom avea grijă de tine.

La mult timp după ce urmele lor dispăruseră, Yona se întrebă dacă nu ar fi trebuit să meargă după ei, să îi convingă să mai rămână cu ea încă puţin, poate chiar să o îmbrăţişeze pe fetiţă pentru ultima dată, în semn de rămas-bun.

Însă destinul este pe jumătate întâmplare, pe jumătate alegere şi Yona conştientiză faptul că Esta făcuse o alegere pentru familia sa ce nu o includea şi pe ea. Indecizia o paraliză atât de mult timp, încât până se ridică, cu inima îndurerată, familia era demult plecată.

Yona îşi petrecu următoarele patru zile spunându-şi că luase decizia corectă, deşi noaptea visa cum sufletul Chanei îi părăsea trupul, ridicându-se ca un fluturaş incandescent în noaptea întunecată, şi se trezea în fiecare dimineaţă cu o presimţire. În cea de-a cincea zi, împotriva voinţei sale, începu să se îndrepte către est, în aceeaşi direcţie în care se îndreptase şi familia, cu toate că ştia că nu avea să îi mai vadă vreodată. Pădurea era prea vastă.

Înainte de amiază, auzi trei focuri de armă îndepărtate, fiecare dintre ele tulburând liniştea pădurii. Îndreptându-se în direcţia din care se auziră sunetele îngrozitoare, găsi trupurile membrilor familiei într-o poiană şi îşi dădu seama că făcuse o mare greşeală. Privi din umbră cum doi soldaţi nemţi plecau cu încălţările lui Isaac, râzând şi bătându-se unul pe celălalt pe spate. Apoi, când se îndepărtară de tot şi pădurea se linişti din nou, se strecură din umbră şi o întoarse uşor pe Chana, pentru ca ochii goi ai fetiţei să privească spre cer. Zăcea nemişcată între mama şi tatăl ei, toţi trei aliniaţi în şir. Fuseseră executaţi de aproape, cu o singură împuşcătură în ceafă.

Yona îşi lăsă lacrimile să curgă, uitându-se la chipul desfigurat al fetiţei. Nu fusese direct responsabilă pentru moartea Chanei, însă dăduse greş faţă de ea, nu-i aşa? O lăsase pe Chana, împreună cu familia ei să plece în pădure, cunoscând pericolele şi, din cauză că nu făcuse nimic în privinţa asta, îşi găsiră sfârşitul.

— Îmi pare rău, şopti ea către fetiţă. Promit să nu mai fac din nou aceeaşi greşeală.

Era însă prea târziu pentru această familie, adormită pentru totdeauna, contopindu-se cu pământul necruţător.

CAPITOLUL 6

În luna ce a urmat, cât timp soarele de vară îngălbeni pădurea, Yona trăi în întuneric, visele fiindu-i bântuite de imaginea chipului inert al Chanei zăcând pe pământ, de mirosul discret de sânge. Se gândi la băiatul pe care îl cunoscuse cândva şi la avertismentele sale de atunci referitoare la cărţile incendiate în Berlin. Se gândi la lucrurile groaznice pe care Isaac i le povestise despre ghetoul din Volozhin. Vorbi cu Jerusza în linişte, auzind uneori câte un răspuns purtat de vânt. Îşi privi îndelung chipul în râuleţele ce străbăteau pădurea şi se gândi la părinţii săi de lângă care fusese luată cu mult timp în urmă. Avea să îi mai vadă oare vreodată? Părea imposibil, pentru că se aflau la kilometri distanţă, într-o ţară ce încerca să cucerească întreg continentul. Cu toate acestea, pe patul de moarte, Jerusza îi şoptise: *Vieţile sunt cercuri ce se învârt în jurul lumii şi, când sunt menite să se intersecteze din nou, o vor face. Nu putem face nimic pentru a le opri*. Yona repetase în minte aceste cuvinte de milioane de ori, întrebându-se dacă drumul ei avea să se mai intersecteze vreodată cu al lor. Îşi dorea asta, cu toate că nu ştia nimic despre ei, nimic despre ceea ce erau. Şi totuşi, erau familia ei, era un loc căruia să-i aparţină.

Mutându-se din scorbură în scorbură, găsind câte un loc diferit în care să doarmă în fiecare noapte, auzea din când în când bâzâitul avioanelor deasupra ei şi mişcările oamenilor printre copaci în depărtare. Nemţii se aventurau uneori la marginile pădurii în căutare de evrei, însă până acum, inima pădurii rămăsese un loc sigur. Dar dacă nemţii aveau să o invadeze cu armata lor la un moment dat? Dacă aveau să taie copacii, luându-i şi unicul adăpost pe care îl avuse dintotdeauna? Părea o nebunie, însă la fel păreau şi crimele sistematice împotriva unor oameni nevinovaţi despre care Isaac îi povestise. Poate că întreaga lume o luase razna.

Se deplasase kilometri întregi pentru a crea o distanţă cât mai mare între ea şi faptul că dăduse greş faţă de familia Chanei şi, până în iulie, ajunse în partea sudică a pădurii. Într-o dimineaţă înnorată, abia pornise din nou la drum, când observă un bărbat în faţă, stând pe malul râului, cu spatele la ea. Repede, se ascunse în dreptul unui copac şi rămase nemişcată, privindu-l.

Hainele îi erau zdrenţuite, avea o cămaşă pătată şi ruptă ce îi acoperea spatele lat, suflecată la mâneci, iar pantalonii îi erau ridicaţi până la gambe. Era mai în vârstă decât Yona, gândi ea, însă nu cu mult. Avea părul de culoarea mâlului din râu şi strălucea în lumina dispersată a soarelui ce reuşea să se strecoare printre copaci.

Stătea complet nemişcat şi privea îndelung în apă, iar Yona îşi ţinu respiraţia, studiindu-l. Arăta puternic, însă talia îi era prea îngustă pentru corpul său, părând a fi o persoană obişnuită cândva cu mâncare din belşug, dar care învăţase de curând să trăiască cu mai puţină, presupuse ea. Însă ce făcea acolo, studiindu-şi propria reflexie în râul ce curgea liniştit?

O secundă mai târziu, primi răspunsul la întrebare când, cu un mormăit, bărbatul sări cu capul în apă, pleoscăi de câteva ori primprejur, oftând mai apoi.

— A scăpat! strigă el în idiş, scuturându-şi părul în timp ce ieşea din apă.

Yona rămase în continuare ascunsă în dreptul copacilor, stând nemişcată. Judecând după limba pe care o vorbea, era evreu şi el, ca şi familia Chanei.

— Ţi-am spus eu, se auzi o altă voce masculină, venind din depărtare. Nu poţi prinde peşte cu mâinile goale.

Yona îşi ţinu respiraţia. Erau doi?

Se auzi sunetul crengilor trosnind sub greutatea paşilor lui şi cel de-al doilea bărbat îşi făcu apariţia în poiană pe partea opusă a râului. Părea a fi mai tânăr, mai slab, cu liniile feţei mai ascuţit conturate şi părul era la fel de negru ca al Yonei.

— Să înţeleg că ai o idee mai bună? întrebă primul bărbat, privind cu atenţie în apă.

— Fructe de pădure? întrebă celălalt bărbat, ridicând din umeri. Ciuperci?

— Nu îi putem hrăni pe toţi cu fructe de pădure pentru tot restul vieţii lor şi nici tu, nici eu nu ştim să diferenţiem ciupercile otrăvitoare de cele comestibile, spuse primul bărbat. Lasă-mă un minut, Leib. Voi prinde eu ceva.

— Sigur, ori vei face aşa o gălăgie încât vei atrage toţi morocănoşii de partizani ruşi de prin pădure.

— Nu e nimeni în pădure, mormăi primul bărbat.

Însă Yona surprinse zâmbetul din vocea lui.

Bărbatul numit Leib stătea în picioare privind, cu sprânceana ridicată, cum bărbatul cu umeri laţi rămase nemişcat şi tăcut încă o dată. Din nou, se năpusti asupra ceva ce se afla în apă, şi, ca şi data trecută, veni cu mâna goală, bombănind ceva în barbă.

— Avem nevoie de o soluţie mai bună, Aleksander, spuse Leib, dar de data aceasta tonul cicălitor dispăruse. Sunt tare înfometaţi.

Când bărbatul numit Aleksander ieşi din nou din râul ce nu era deloc adânc, scuturându-se de apă, Yona putu să observe, chiar şi de la distanţă, că expresia feţei lui deveni sobră. Fu surprinsă să vadă zâmbetul forţat pe care bărbatul îl schiţă când se întoarse înspre Leib. Voi avea grijă de asta, Leib. Totul va fi bine.

Yona îl privi pe Leib cum se îndepărtează, mormăind ceva pentru sine. Când îşi întoarse privirea înspre Aleksander, fu surprinsă să îl audă rugându-se încet, întrebând mai întâi dacă Dumnezeu se afla acolo şi, mai apoi, spunând cerului că ar da orice pentru un pic de noroc, pentru ceva de mâncare.

— Se bazează pe mine, spuse el în cele din urmă cu glas trist, privind din nou în apă.

În acea clipă, Yona nu îşi dori nimic mai mult decât să iasă dintre copaci şi să răspundă rugăciunii sale, ca dovadă că, după toate lucrurile îngrozitoare pe care le îndurase şi care îl determinaseră să vină aici, exista, la urma urmelor, un Dumnezeu. Însă, cine era ea să creadă că poate salva pe cineva din întuneric? Dăduse greş cu familia Chanei. Probabil că greşise de la bun început încercând să îi ajute; oare nu îi spusese mereu Jerusza că cel mai bine avea să-i fie singură? Dar cum putea să ignore îndemnul inimii, acea parte din ea care nu îi putea întoarce spatele unei persoane aflate în nevoie? Dacă drumul Jeruszei nu fusese cel corect? Cine era bătrâna să tragă în continuare sforile în viaţa Yonei?

Bărbatul numit Aleksander plonjă încă de trei ori în apă, încercând să prindă peşte cu mâinile goale, apoi se aşeză în cele din urmă pe malul râului oftând îndelung. Stătea cu spatele la Yona, aceasta din urmă putând să observe prin cămaşa udă

cât era de tensionat. Apa i se scurgea din păr pe guler şi, scărpinându-se în cap, scoase câteva gemete de disperare aproape inumane.

— Doamne, ce voi face?

— Eu... eu pot ajuta.

Yona se trezi vorbind înainte de a-şi fixa măcar intenţia de a se face văzută.

Vorbi în idiş, pentru că era limba pe care bărbatul o folosise câteva clipe mai devreme. Bărbatul sări brusc în picioare şi se întoarse, cercetând mai întâi pădurea pentru a afla de unde provenise sunetul înainte ca privirea să i se fixeze asupra ei.

Clipi de câteva ori, confuzia citindu-i-se pe chip, iar ea făcu un efort şi ieşi de după copaci. Acum nu mai era cale de întoarcere. Se priviră unul pe celălalt preţ de câteva secunde lungi. Ea îşi simţi inima zbătându-i-se cu putere în piept.

— *Amkha?* întrebă el după o clipă, cu o mină prudentă, nesigură.

Era un cuvânt ebraic ce însemna, la modul general, „naţiune”. O întrebase, de fapt, dacă era una de a lor, de origine evreiască, însă întrebarea asta era una ce o chinuise mult timp, una la care nu putea răspunde, aşa că ridică doar din umeri.

— De unde vii? întrebă el în cele din urmă.

Ea ezită. Făcuse o greşeală. Prietenul lui se putea întoarce în orice clipă şi ce ar fi urmat? Apoi, văzu chipul Chanei în minte şi simţi apăsarea eşecului său. Nu putea să plece, nu şi de data aceasta.

— Vin din pădure, spuse Yona simplu.

Un zâmbet scurt îi apăru în colţul stâng al buzelor.

— Văd asta. Am vrut să te întreb de unde ai venit înainte de asta.

— Din pădure, repetă ea, privindu-i sprânceana arcuindu-i-se.

— Din pădure. Se scărpină în cap. Dar vorbeşti idiş.

Îşi dădu seama că bărbatul încerca să afle mai multe despre fată.

— Şi tu vorbeşti, răspunse ea, fără a-i da nici o explicaţie. Ai nevoie de ajutor.

— Eu..., începu el şi se opri. Am oameni pe care trebuie să îi hrănesc. Oameni care se bazează pe mine. Eu... eu am fost un

simplu contabil înainte de asta. Dacă ai nevoie de mine pentru nişte calcule, nici o problemă, dar să supravieţuiesc în pădure...

Schiţă un zâmbet forţat, încercând aparent să mai destindă atmosfera, însă ochii îl trădară şi, în cele din urmă, îşi lăsă privirea în jos.

— Ştii, au nevoie de mine şi nu ştiu ce să fac.

Ea încuviinţă din nou din cap. Se priviră îndelung, apoi Yona inspiră adânc şi păşi înainte, sângele fierbinte pulsându-i în vene.

— Încerci să prinzi ştiuci pentru că sunt mai mari, însă e dificil doar cu mâinile goale. Dar sunt şi cleni în apă, sunt peşti foarte mici, din belşug, mult mai uşor de prins. Trebuie doar să ştii cum să o faci.

O studie în timp ce veni mai aproape, atât de aproape încât simţi cum prezenţa lui mişcă aerul dintre ei. Freamătul aerului îi trezi o dorinţă să fugă, însă îi trezi şi o dorinţă să se apropie. Paralizată, rămase nemişcată în locul în care se afla.

— Cine *eşti* tu? întrebă el cu blândeţe, privind în jos spre ea.

Era o întrebare simplă, dar care o amuţi pentru o clipă. Cum putea să-i răspundă dacă nici ea nu ştia răspunsul? Astfel că îşi lăsă privirea să alunece în altă parte.

— Sunt persoana care te va ajuta să îţi hrăneşti oamenii în această seară. Bine?

El o privi pentru încă un minut, înainte de a râde în sinea lui, dar nu cu răutate. Făcu un pas înapoi.

— Bine.

Se priviră unul în ochii celuilalt preţ de câteva secunde lungi, apoi ea se întoarse şi, cu spatele la el, îşi scoase repede ghetele, îşi suflecă de câteva ori pantalonii şi îşi dezbrăcă cămaşa, lăsând pe ea doar o bluză subţire ce o purta pe dedesubt. Îl auzi trăgând aer în piept, apoi se întoarse şi intră în râu. Apa era rece, înviorătoare, clipocind în jurul gleznelor ei. Îşi adânci cămaşa în apă, făcând din ea o plasă opacă. Pătrunse mai adânc, fără să o deranjeze că hainele i se udară. Soarele ardea cu putere, având să le usuce cu uşurinţă şi, oricum, aveau nevoie de o spălare. Stătu nemişcată, abia respirând, până când peştii uitară că se afla acolo, fâţâindu-se în jurul ei, cu solzii lor argintii sclipind în soare, reflectând lumina. Apoi,

atât de repede, încât, dacă bărbatul ar fi clipit, nu ar fi văzut, scoase cămaşa printr-o singură mişcare bruscă, curbând-o într-o jumătate de sferă, astfel încât să nu poată scăpa nimic peste margini în timp ce apa se scurgea din ea. În ţesătură, şapte peşti mici gâfâiau şi se zbăteau. Îi întinse bărbatului şi zâmbi.

— Vezi?

Cu gura uşor deschisă, privi când la Yona, când la peşti.

— Cum ai...?

— Trebuie să devii asemenea apei.

El clipi de câteva ori şi intră în apă alături de ea. Îşi scoase cămaşa, dezvăluindu-şi pielea întinsă şi rumenită de soare ce îi acoperea muşchii puternici. Deveni brusc foarte conştientă de prezenţa lui în clipa în care valurile făcute de mişcarea lui i se loviră de picioare. Stătu nemişcat preţ de câteva secunde, scufundând cămaşa în apă, însă nu îndeajuns şi, în clipa în care trase repede plasa improvizată din apă, peştii se împrăştiară, rămânând fără nici unul.

— Ai făcut să pară totul atât de uşor, spuse el, uitându-se mâhnit la Yona.

— Am făcut asta aproape toată viaţa. Vei învăţa şi tu.

Îşi dădu seama, abia după ce cuvintele îi ieşiseră din gură, că tocmai îi făcuse o mărturisire, că îi spusese ceva despre ea. Nu intenţionase să o facă. Se simţi expusă sub privirea lui, dar fu surprinsă să constate că nu o deranja, nu aşa cum îşi imaginase că s-ar întâmpla. O privea fix şi ceva în faptul de a fi privită îi aminti că nu este doar o fantomă, un spirit al pădurilor.

— Câte persoane trebuie să hrăneşti? îl întrebă ea.

Ezită, iar ea îşi dădu seama că îşi cântărea opţiunile, încercând să decidă dacă să fie sau nu sincer. Asta era un lucru bun; era precaut. Era firesc să nu se încreadă imediat într-un străin şi îl respecta pentru asta.

— Treisprezece cu mine, spuse după o lungă pauză. Pai-sprezece, dacă punem la socoteală şi copilul.

Treisprezece adulţi şi un copil, ascunşi pe undeva prin apropiere. Era aproape de neînţeles.

— Sunteţi mulţi.

Dădu din cap în semn de aprobare, privind-o cu atenţie.

— Aţi venit din ghetoul din Volozhin?

— Volozhin? Tot încerca să afle mai multe despre ea, însă, după o clipă, scutură din cap în sens negativ. Nu. Suntem din ghetoul din Mir, din partea sudică a pădurii.

Fata închise ochii pentru câteva secunde.

— Şi aţi evadat?

— Da, însă unde? întrebă el încet. Acum e vară, sunt plante suficiente pentru a mânca, dar ce se va întâmpla când vine iarna? Cum îi voi hrăni pe toţi? I-am convins să plece cu mine. Le-am promis că pot avea grijă de ei. Dar dacă nu pot? Dacă ne era mai bine acolo unde ne aflam?

— Nu era mai bine. Repeziciunea cu care răspunse îi surprinse pe amândoi. Pădurea va avea grijă de voi mai bine decât ar fi avut ghetoul. Şi veţi învăţa.

Din nou, păru că încearcă să o citească din priviri.

— Deci cunoşti ghetoul? Din Volozhin? De acolo ai venit?

— Nu.

Ştiu că bărbatul încerca să pescuiască mai mult, însă nu era pregătită să se lase prinsă.

— Vom prinde suficienţi cleni pentru a-i putea hrăni pe toţi în seara aceasta. Mâine te vei întoarce şi îţi voi arăta cum să faci o *kryha*.

— O kryha?

— Nu ştiu alt cuvânt pentru asta. Este... este o plasă. Vei prinde mult peşte în felul acesta. Mai mult decât suficient, vei prinde şi ştiuci, din acelea mari.

— Nu ştiu ce să zic.

Nici Yona nu ştiu, aşa că scoase cei şapte peşti din cămaşă şi îi întinse bărbatului, care ezită preţ de câteva secunde, apoi ţinu drept coş cămaşa din care picura apa. Yona turnă peştele în cămaşă. Nu putu să nu-i remarce pieptul şi umerii musculoşi strălucind de transpiraţie. Trupul său era diferit de cel al tatălui Chanei şi stârni în ea o reacţie pe care nu o prea înţelegea.

În scurt timp, prinse alţi şase peşti şi îi întinse în tăcere, uitându-se în altă parte, în timp ce el o privea cu gura căscată. Încă de două ori, mai adună câte şase, până când îi înmână douăzeci şi cinci de peşti în total. Erau mici, dar suficienţi până a doua zi.

— Mai poţi culege şi nişte ciuperci numite iasca galbenă, spuse ea cât timp el adună peştele în cămaşă, legând-o ca pe un sac.

Ieşi din apă şi se îndreptă spre trunchiul unui copac din apropiere, unde zeci de ciuperci plate, de culoare galben-închis, creşteau chiar din scoarţă, una deasupra celeilalte.

— Le vei găsi peste tot prin pădure în această perioadă a anului. Sunt comestibile dacă le găteşti şi au gust bun în tocăniţă cu peşte. Doar să fii atent în cazul în care vreo persoană din grup se simte rău, ciupercile sunt consistente şi vă vor ajuta să supravieţuiţi, însă pot fi uneori greu de digerat.

Tăcu brusc. Vorbise oare prea mult? Îşi făcu de lucru culegând două mâini de ciuperci din copac şi i le dădu, întinzându-şi mâinile.

— Nici nu ştiu cum să îţi mulţumesc, spuse el, luând ciupercile şi privindu-le cu recunoştinţă, înainte de a se uita din nou la ea. Eu sunt Aleksander, adăugă el.

Când îi întâlni într-un final privirea, îi surprinse admiraţia în ochi, simţindu-se deopotrivă tulburată, dar şi mulţumită că era capabilă să trezească asemenea sentimente.

— Ştiu. L-am auzit pe prietenul tău spunându-ţi numele, adăugă când îl văzu că o privea confuz.

— A, Leib.

— Nu-i spune despre mine, nu încă. Te rog.

Vorbi înainte să gândească. Ştia că avea să-i pară o rugăminte ciudată, dar se simţea deja expusă. Dacă Aleksander se putea ţine de cuvânt, dacă păstra secretul ei încă puţin, poate că avea să-şi facă curaj să se prezinte şi prietenului său. Însă nu acum, nu încă. Era deja prea mult.

— Îţi dau cuvântul meu. Deşi va fi foarte confuz să mă vadă că mă întorc cu atâta peşte, ţinând cont de cât de nepriceput i-am demonstrat deja că sunt, spuse Aleksander zâmbind.

Zâmbi şi ea timid.

— Nu mi-ai spus numele tău, zise el după ce se scurseră câteva secunde.

— Yona, spuse ea inspirând profund.

— Ai nume ebraic, preciză el clipind de câteva ori.

— Da.

— E frumos, spuse Aleksander, iar ea simţi din nou cum se îmbujorează. Îţi mulţumesc, Yona. Pentru tot. Mă voi întoarce mâine.

Apoi plecă, iar ea începu să se întrebe dacă nu ar fi fost bine să-i spună mai multe, să se asigure că ştie cum să cureţe şi să prepare peştele. Însă era prea târziu, atât pentru asta, cât şi pentru a da timpul înapoi. Chiar dacă Aleksander şi oamenii săi aveau să plece mai departe peste câteva zile, chiar dacă avea să nu îl mai vadă niciodată, păşise deja într-o nouă viaţă, una care, prin faptul că îi văzuse trupul lipsit de viaţă al Chanei şi auzise despre ororile petrecute în ghetou, o schimbase pentru totdeauna.

— Îmi pare rău, Jerusza, şopti ea în vânt, însă nu primi nici un răspuns, nici măcar un freamăt al copacilor.

Cu toate acestea, conta prea puţin. Pădurea nu mai era sanctuarul în care putea trăi singură pentru tot restul zilelor ei, salvându-şi propria viaţă. Trebuia să facă ceva pentru a-i ajuta pe cei ca Aleksander, care încercau doar să supravieţuiască.

CAPITOLUL 7

Yona reuşi cu greu să doarmă în acea noapte şi se trezi înainte de răsăritul soarelui. După ce se rugă pentru îndrumare şi după ce vorbi din nou cu Jerusza fără a primi vreun răspuns, porni înspre râu în întunericul cenuşiu, cu intenţia de a se apuca de treabă, de a face o sfoară pentru kryha.

Însă, apropiindu-se de malul râului, simţi furnicături pe piele, iar părul i se ridică. Cineva se afla deja acolo, aşteptând în întuneric. Simţi prezenţa a ceva ce mirosea a cenuşă, ceva ce nu aparţinea locului. Se crispă şi se ascunse în spatele unui copac, ţinându-şi respiraţia în timp ce asculta, stând pregătită să fugă.

La început nu se auzi nimic, nici o mişcare. După o clipă, totuşi, plesni un beţişor şi auzi câţiva paşi. În linişte, scoase cuţitul din teaca prinsă de gleznă. Apoi, o voce răzbătu prin întuneric.

— Yona? Tu eşti?

Era o voce gravă, nesigură, însă ea o recunoscu imediat. Trase adânc aer în piept şi ieşi de după copac, strângând încă în mână cuţitul.

— Aleksander.

În partea estică, deasupra coroanelor groase ale arborilor, cerul începea să se lumineze în timp ce pământul se învârtea uşor spre răsărit. Era suficientă lumină acum pentru a-l putea vedea stând lângă apă, căutând-o. Când privirile li se întâlniră, el schiţă uşor un zâmbet, însă ea nu îşi puse cuţitul la loc în teacă, nu încă.

— De ce eşti aici? Ea făcu un pas înainte, apoi încă unul. Am crezut că eşti cu ai tăi.

— Am fost. Făcu un pas înspre ea, însă se opri brusc în momentul în care ea făcu un pas înapoi din instinct. Îşi ridică mâinile. Îmi pare rău. Nu am vrut să te sperii. Eram doar nerăbdător să mă apuc de treabă în dimineaţa asta.

Îl studie pentru o clipă, apoi se relaxă. Ce nu era în regulă cu ea, să fie suspicioasă în privinţa unui bărbat care era doar nerăbdător să găsească ceva de mâncare? Cuvintele de avertizare ale Jeruszei îi răsunară în ureche – *bărbaţii pot fi cruzi, fără suflet şi reci* – însă le alungă. Bătrâna femeie se înşelase. Oamenii aveau responsabilitatea de a face mai mult decât să se protejeze pe sine. În faţa răului, erau constrânşi să se salveze unul pe celălalt. Era singurul mod în care omenirea putea supravieţui.

— A fost suficient peşte pentru a-i hrăni pe toţi aseară? întrebă ea, strecurându-şi la loc cuţitul în teaca de pe gleznă.

— Ai fi zis că suntem la cel mai mare ospăţ din viaţa noastră. Zâmbi. Au fost foarte recunoscători, Yona. Nu m-am simţit bine să primesc eu laudele în locul tău. Mi-aş fi dorit să le pot spune despre tine.

Ea încuviinţă din cap. Urma să vină o vreme când avea să o facă. Dacă dorea să îi ajute cu adevărat, trebuia să meargă la ei, să îi înveţe cum să supravieţuiască. Dar nu încă.

— Ce ai acolo? întrebă ea, forţându-se să facă încă un pas mai aproape.

Ţinea sfios în mână o legătură mică.

— Sfoară. Ai zis ceva despre o plasă pe care va trebui să o facem. M-am gândit că asta poate fi de folos.

Yona privi mirată.

— Sfoară?

Ea plănuise să îi arate cum să împletească o sfoară din urzici care se găseau din belşug în pădure. Le-ar fi luat o zi întreagă, însă era o lecţie ce avea să îi fie utilă pe viitor.

— De unde ai luat sfoara?

— În drum spre pădure, am luat nişte haine. Privirea îi alunecă într-o parte. Nu multe, dar suficient cât să ne pregătim de iarnă, de la sătenii care aveau deja destule. Aseară, am decis în grup că merită să sacrificăm un pulover dacă asta ne va ajuta să prindem peşte. Moshe este croitor, şi-a petrecut seara desfăcându-l. Apoi, ezită brusc. Am greşit făcând asta?

Ea simţi tensiunea din piept risipindu-se.

— Nu. O putem folosi. Dar pe viitor, păstraţi-vă puloverele pentru iarnă. Veţi avea nevoie de toată căldura pe care o puteţi obţine. Vă voi învăţa cum să faceţi o sfoară din ceea ce vă oferă pădurea.

Amândoi făcură paşi incerţi înainte în timp ce vorbeau, iar acum, se aflau faţă în faţă, în poiană, alături de râu, la doar doi metri distanţă.

— De unde ştii toate lucrurile acestea, Yona? Cine *eşti* tu?

— Aş vrea să ştiu. Îşi lăsă privirea să alunece într-o parte. Haide. Să facem o plasă pentru a prinde peşte.

Până când soarele ajunse sus pe cer, Yona îl învăţă pe Aleksander cum să facă o kryha simplă, iar mai apoi, pentru că le rămăsese multă sfoară, îl învăţă cum să facă şi o plasă de tip fileu, îi arătă cum să caute doi copaci aproape de malul râului, cum să întindă o coardă între ei, să prindă bucăţi de sfoară de sus până jos, să le înnoade metodic în formă de romb pentru a crea un ochi de plasă de aproximativ doi centimetri. Folosiră şi

restul de sfoară pentru a fixa plasa pe fundul râului cu pietre care să o ţină în loc.

Când terminară, ieşiră din apă, unul lângă celălalt, lăsând soarele să le încălzească pielea şi să le usuce hainele. Aleksander privi cu admiraţie la rezultatele muncii lor.

— Acum ce facem? întrebă el.

— Acum aşteptăm, spuse Yona. Peştii vor veni.

Aleksander îşi scutură capul uimit.

— Yona, eşti un dar de la Dumnezeu.

— Nu, spuse fata privind în altă parte. Încerc doar să fac ceea ce este bine.

Îl simţi cum o studiază.

— Ei bine, eu îi mulţumesc lui Dumnezeu, totuşi, pentru că te-a trimis la noi.

Tăcu pentru câteva clipe. În liniştea din jur, îşi simţi respiraţia atât de tare, încât putea fi auzită. Ce era în neregulă cu ea?

— Te fac să te simţi stânjenită, spuse el blând, după o clipă. Nu intenţionez asta.

— Eu... eu nu sunt obişnuită cu oameni, zise lăsând capul în jos.

— Iar eu nu sunt obişnuit cu femei frumoase care cunosc pădurea. Dar cred că mă pot obişnui cu asta, dacă ai putea şi tu.

Îşi ridică ochii, privindu-l confuză, şi îl văzu zâmbindu-i. Obrajii îi ardeau, apoi privi în altă parte şi îşi făcu de lucru adunând crenguţe de salcie.

— Ce faci? întrebă Aleksander după o clipă. Pot să te ajut?

— Da, răspunse ea cu vocea tremurândă. Se simţea ciudat, nesigură. Încearcă să găseşti nişte scoarţă de mesteacăn. Îţi voi face un coş mare în care să poţi duce peştele la ai tăi.

O privi cum împletea cele mai maleabile crenguţe pe care le putuse găsi, degetele mişcându-i-se rapid, cu pricepere, pentru că mai făcuse asta de sute de ori.

— Cu siguranţă nu vom avea nevoie de un coş atât de mare.

— Eşti sigur? Făcu semn din cap înspre fileu. Uite!

Aleksander se întoarse înspre râu să vadă, iar când ochii îi întâlniră din nou pe cei ai Yonei, erau larg deschişi, plini de uimire.

— Sunt deja zeci de peşti acolo.

— Da, afirmă Yona şi îşi îngădui un zâmbet discret.

— Dar... cu ceva atât de simplu. Voi putea să îi hrănesc pe toţi, tot timpul.

— Până va veni iarna.

Când zâmbetul se şterse de pe chipul lui Aleksander, Yona îşi regretă cuvintele. Ar fi trebuit totuşi să îl lase să se bucure de constatarea faptului că îşi putea hrăni oamenii.

— E în regulă, spuse ea cu blândeţe după o clipă. Sunt şi alte metode. Vă voi învăţa cum să căutaţi hrana. Cum să păstraţi peştele şi carnea. Nu puteţi sta prea mult într-un loc şi e periculos să staţi în apropierea unui râu cum este acesta. Sunteţi mai uşor de găsit.

Îi observă mărul lui Adam mişcându-se în timp ce o privea. Continuă să împletească în timp ce vorbeau, degetele mişcându-i-se cu agilitate în jurul beţelor, îmbinându-le. El îi înmână, în tăcere, o crenguţă lungă şi, cât timp ea o împleti între paie, pentru a face un coş conic care să îi fie de folos, îl surprinse căutându-şi cuvintele.

— De ce mă ajuţi? întrebă el în clipa în care ea îi întinse coşul. Văzând că nu îi răspunde, adăugă: Şi tu eşti evreică, nu-i aşa?

Era aceeaşi întrebare pe care Chana şi părinţii ei i-o adresaseră, o întrebare la care Yona se temea că nu avea să răspundă vreodată.

— Contează?

— Este de obicei un lucru pe care oamenii doresc să îl afle.

Yona se gândi pentru o clipă la asta.

— Dar poate că nu ar trebui să fie aşa. Poate că trebuie să ştie dacă eşti bun, onest, capabil, bine intenţionat. Doar în inima ta îl poţi găsi pe Dumnezeu. Şi cu toţii păşim pe calea noastră înspre El. Nu-i aşa?

El nu spuse nimic, iar în tăcerea care se aşternu, ea îşi simţi obrajii încălzindu-se. Era un gând stupid, unul ce demonstra lipsa ei de înţelegere a societăţii sau a felului în care aceasta funcţionează. Cu siguranţă avea să gândească despre ea că este o naivă copilăroasă.

Însă, când începu să vorbească, în tonul său era doar admiraţie pură.

— Yona, lumea pe care o descrii ar fi un paradis. Însă nu este realitatea.

Îşi scuturǎ capul, însă, din nou, nu se grăbi să vorbească imediat. Yonei îi plăcu tăcerea, sentimentul plăcut de spaţiu care există în absenţa cuvintelor şi aprecie faptul că nu încerca să umple golul.

— Părinţii mei au murit cu ani în urmă. Sunt unul dintre şase fraţi, spuse în cele din urmă, cu vocea stinsă, abia perceptibilă. Toţi sunt morţi acum, în afară de mine. Toţi am luptat în armată. Trei dintre noi ne-am întors în viaţă. După invazia germană de anul trecut, au venit după evreii din oraşul meu, ne-au forţat să mergem în ghetou. În noiembrie, se zvonise că urma să se întâmple ceva, o execuţie în masă. Am încercat să îi conving pe ceilalţi să plece împreună cu mine, însă au venit doar câţiva. Fraţii mei nu m-au crezut, aşa că au rămas. Am auzit împuşcăturile din locul unde ne-am ascuns în pădure. Am stat acolo câteva zile, înainte de a ne aventura înapoi; am pierdut o femeie bătrână din cauza unei răceli sau poate de supărare, nu ştiu. A trebuit să ne întoarcem, totuşi, pentru că nu ştiam cum să supravieţuim. Când am plecat din nou, în urmă cu câteva săptămâni, întrucât auzisem zvonuri că ghetoul avea să fie mutat, probabil chiar lichidat, le-am promis celor ce m-au urmat că îi voi proteja. Şi, poate cu ajutorul tău, Yona, voi putea cel puţin să mă asigur că vor fi hrăniţi. Însă, cum aş putea eu – cum ar putea oricine – să îi protejeze de o lume care îi urăşte pentru ceea ce se află în sângele lor, pentru ceea ce se află în inimile lor?

Yona fu surprinsă să simtă lacrimi izvorându-i în ochi.

— Eu... eu nu înţeleg cum pot oamenii să simtă în acest fel.

Zâmbetul lui era blând, amar şi trist, totul în acelaşi timp.

— Bani. Bunuri. A lua de la un grup pentru a umple buzunarele altuia.

— Dar ura...

— ...datorită ei reuşesc să doarmă noaptea, presupun. Dacă se conving pe sine că nu suntem demni nici de aerul pe care-l respirăm, atunci le este mai uşor să scape de noi, nu-i aşa?

Tăcerea se aşternu din nou, însă, de data aceasta, era confortabilă şi plină de cuvinte pe care nu era nevoie să le

rostească cu voce tare. Când Yona îşi ridică ochii, Aleksander îi întâlni privirea şi o fixă pentru o lungă bucată de vreme. Ea nu îşi feri privirea până în clipa în care se auzi o voce în depărtare, strigându-i numele lui Aleksander.

El sări brusc în picioare.

— Este Leib, spuse el, cercetând pădurea.

Yona îşi dădu seama, după distanţa ecourilor, că mai aveau câteva minute până ca tânărul bărbat să apară. Ar fi putut să fugă, să se ascundă. Mai era încă timp să dispară în pădure.

Însă Aleksander o privi cu ochi întrebători şi în interiorul ei se produse o schimbare.

— Voi rămâne, spuse ea. Îl voi întâlni.

— Eşti sigură?

— Nu.

Dar într-un fel era. Simţea asta în sufletul său, ca pe o certitudine profundă, neaşteptată, că destinul o purtase aici, că asta făcea parte dintr-un plan mai mare pe care nu îl înţelegea încă. Vântul şopti printre copaci.

— Dar este ceea ce trebuie să fac.

Aleksander o studie timp de câteva secunde, apoi încuviinţă din cap.

— Atunci, voi merge să îl aduc. Să îi spun unde ne aflăm.

Yona aprobă din cap, însă el continuă totuşi să o privească preţ de câteva clipe, ca şi când s-ar fi aşteptat ca ea să dispară dacă ar fi clipit, apoi, se întoarse în cele din urmă şi intră în pădure.

În tăcerea lăsată în urma lui, Yona îşi putu auzi respiraţia, liniştea aşternându-se pretutindeni în jurul ei. Se auzi un plescăit uşor al apei lovindu-se de maluri şi peştele ce încerca să se elibereze din plasă. Şoapta se strecură din nou printre copaci, dar nu fu vocea Jeruszei cea pe care o auzise. *Aceasta este calea ta*, îi spuse vocea. Trase adânc aer în piept şi se ridică în picioare.

În cele zece minute care se scurseră până ce Aleksander se întoarse cu Leib, Yona intră din nou în apă şi scoase repede, cu pricepere, majoritatea peştilor ale căror branhii se prinseră în plasă. Ţinea în mână coşul în clipa în care ei intrară în poiană şi când văzu că privirea lui Leib se îndreptă mai întâi înspre coş şi

apoi înspre ea, îşi dădu imediat seama că îi era foarte foame. De aproape, arăta mai tânăr decât îi păruse de la distanţă, avea probabil doar şaisprezece sau şaptesprezece ani. Era zvelt, cu membre lungi, cu nasul ascuţit asemenea ciocului unei ciori şi cu o urmă de barbă nerasă pe bărbia îngustă.

— Peşte, spuse ea în loc de salut, iar el, în clipa în care îşi îndreptă privirea înspre ea, păru confuz. Este prea riscant să facem acum un foc, pentru că fumul poate fi văzut de la câţiva kilometri distanţă într-o zi senină ca aceasta, însă veţi avea suficientă mâncare pentru diseară, vă promit.

El clipi, privi cu incertitudine înspre Aleksander, apoi îşi întoarse din nou privirea înspre ea. Îşi drese vocea.

— Aleksander mi-a spus că ne-ai ajutat. Peştele de ieri a fost de la tine?

— Da.

Yona nu intră în detalii. În schimb, îi făcu semn să se aşeze.

— Mulţumesc, spuse Leib încet, aşezându-se în faţa ei.

Yona dădu din cap fără a-şi ridica privirea, stingherită de recunoştinţa pe care el i-o arătă.

— Leib, ea e Yona, spuse Aleksander.

— Yona, Leib.

— Bună, zise Leib, privind-o curios.

— Bună.

Nu ştiu ce altceva să spună, aşa că îşi feri repede privirea, apoi îşi întoarse ochii înspre Aleksander, care o privea la rândul său. El îi zâmbi discret, încurajator.

Se întoarse din nou înspre Leib.

— Pari a fi înfometat. Îţi voi culege nişte fructe de pădure. Ştii să cureţi peştele de solzi?

De îndată ce spuse asta, îşi puse întrebarea dacă avea sau nu un cuţit la el. La urma urmei, de ce ar avea, acest băiat de la sat care nu cunoştea pădurea? Însă o surprinse când scoase un briceag din buzunar şi îl ridică în sus.

— Sigur.

— De unde l-ai luat?

Nu intenţionase să sune acuzator, însă când el tresări, îşi dădu seama că aşa păruse.

— Scuze, mormăi ea. Am vrut să spun doar că sunt surprinsă. Nu m-am gândit că aveai voie să deţii o armă în ghetou.

— Nu aveam voie. Se uită la Aleksander. Însă, după ce ne-am îndepărtat de Mir, Aleksander a insistat să ne aventurăm în câteva sate pentru a lua tot ce ne trebuia, explică el, evitându-i privirea.

— Dar *numai* ce ne trebuia, interveni Aleksander. Sătenii trec şi ei prin momente grele. Însă erau lucruri de care aveam nevoie pentru a supravieţui.

Yona aprobă din cap, mirată că el găsise o cale să facă acest lucru şi se pare că o făcuse cu un anumit grad de moralitate.

— Ai mai curăţat un peşte de solzi până acum, Leib?

— Am văzut-o pe mama făcând asta. Pot încerca.

Apucă un peşte mic de coadă şi puse muchia neascuţită a cuţitului transversal pe burta acestuia. Când răzui, solzii argintii săriră în aer ca o explozie de lumină.

— Aşa, da?

— Da, da, spuse ea, zâmbindu-i încurajator. Să iei şi solzii de aici de sub ureche. Aşa, aşa.

El zâmbi ţinând peştele în sus ca să-l examineze. Răzui de câteva ori şi îl curăţă de tot.

Yona îi zâmbi înapoi.

— Te pricepi, Leib.

El privi în jos, iar zâmbetul i se şterse brusc de pe chip.

— Dacă tata m-ar putea vedea acum. Mă tachina mereu pentru că aveam tot timpul o carte în mână. Îmi spunea că nu voi putea supravieţui niciodată dacă cineva mi-ar lua poveştile.

Peste ei se aşternu o scurtă tăcere, apoi Aleksander îl bătu pe umăr pe Leib.

— Ar fi foarte mândru, Leib, spuse el, cu vocea sa gravă şi caldă.

Yona încuviinţă din cap, cu toate acestea, Leib nu se uită la ei. Când se întoarse, într-un final, Yona îi observă lacrimile din ochi, pe care le şterse repede, simţindu-se stânjenit.

— Îmi pare rău, spuse el, ridicându-se în picioare.

Se îndreptă înspre pădure fără a mai spune vreun cuvânt, iar alături de ea, Aleksander oftă, privindu-l amândoi cum se îndepărtează.

— Durerea vine în valuri, spuse simplu Aleksander după o clipă.

— Îmi pare foarte rău. Yona se simţi ciudat dintr-odată, când tăcerea se aşternu din nou între ei. Ceilalţi care sunt cu tine..., spuse ea după o clipă. Durerea lor e similară?

— Da, spuse Aleksander, uitându-se fix la ea.

— Şi a mai petrecut vreunul dintre ei iarna în pădure până acum?

Aleksander râse înăbuşit, un râs pe care Yona nu-l auzise niciodată, unul lipsit de veselie, plin de neîncredere şi durere.

— Nu. Noi venim cu toţii de la vieţile noastre confortabile din satele din afara pădurii. Eram croitori şi contabili, proprietari de magazine şi studenţi. Nici unul dintre noi nu şi-a imaginat că va veni o zi când nu vom mai avea casă, când vom fugi în adâncurile unei păduri pe care nu o cunoaştem deloc pentru a ne salva vieţile.

Era nedrept, totul, şi, chiar dacă gândul de a fi în preajma mai multor persoane după o viaţă întreagă de singurătate era suficient pentru a-i face pulsul să galopeze de frică, îşi puse întrebarea dacă asta era calea ei, destinul despre care Jerusza îi vorbise.

— Grupul tău..., spuse ea brusc, apoi trase adânc aer în piept şi îşi făcu curaj să se aventureze în necunoscut. Mi-aş dori să mă duci la el. Mâine. Dacă eşti de acord. Eu... eu aş vrea să vă ajut.

Sprâncenele lui Aleksander se arcuiră.

— Nu vreau să faci ceva ce nu este confortabil pentru tine, Yona, spuse bărbatul..

— Nu voi sta mult. Pădurea poate fi periculoasă, spuse fata gândindu-se la Chana şi la familia ei şi înghiţi în sec. Vă voi învăţa să supravieţuiţi... şi să dispăreţi.

Privirea lui Aleksander nu o părăsi deloc pe a ei, apoi aprobă uşor din cap.

— Îţi mulţumesc, Yona. Dar eu... se opri brusc şi scutură din cap. Eu nu vreau să dispărem. Vreau să supravieţuim ca să putem povesti lumii ce s-a întâmplat.

— Nici eu nu vreau să dispăreţi. Fu surprinsă de câtă vehementţă era în cuvintele sale. Şi, din acest motiv, trebuie să deveniţi una cu pădurea pentru a supravieţui.

Ca o haită de animale sălbatice, ar trebui să se afle mereu în mişcare pe timp de vreme bună, deoarece, cu cât vor sta mai mult într-un loc, cu atât mai vulnerabili vor deveni în faţa prădătorilor – atât oameni, cât şi animale. Iar Yona nu putea lăsa să se întâmple aşa ceva.

În noaptea aceea, după ce umplură coşul cu peşti până la refuz, Yona îşi luă la revedere de la Aleksander şi de la Leib, făcându-le cu mâna în timp ce se afundară în pădure cu noile lor plase de pescuit. Îi privi cum se îndepărtează, ştiind cumva, chiar înainte ca acest lucru să se întâmple, că Aleksander avea să se întoarcă nu doar o dată, ci chiar de două ori, să vadă dacă ea se mai afla încă acolo. Apoi se strecură înapoi în pădure, înspre coliba pe care o numise casă în ultima săptămână.

Avea puţine lucruri de luat cu ea, astfel că nu dură prea mult până îşi împachetă lucrurile în rucsacul de piele pe care îl folosise ani de zile, acela care mirosea a umezeală specifică pădurii chiar şi în zilele cele mai secetoase. Apoi, când luna răsări deasupra, scăldând pădurea în lumină, o privi pe cerul limpede, ascultând sunetul propriei respiraţii, ritmul confortabil al singurătăţii. Mâine, totul avea să se schimbe.

Însă acum era singură cu propriile gânduri. Deasupra ei, stelele acopereau cerul, un acoperiş familiar ce se afla mereu cu ea oriunde se îndrepta.

CAPITOLUL 8

Dimineaţă, când Yona sosi, Aleksander o aştepta deja lângă râu, ţinând coşul împletit alături. O privi cum se apropie şi, când se află la o distanţă la care să îl poată auzi, îi zâmbi şi îi rosti

numele. Doi vulturi îşi luară zborul dintr-un pin din apropiere, iar o cioară croncăni în semn de protest că fusese deranjată.

Fata continuă să se îndrepte în linişte înspre el şi, când în cele din urmă se aflară la doar câţiva metri distanţă, îi studie chipul preţ de câteva secunde înainte să-i vorbească.

— Bună, Aleksander, spuse ea, vocea sunându-i ciudat şi ascuţit în propriile-i urechi.

Era emoţionată şi, în clipa în care el făcu un mic pas în spate, îşi puse întrebarea dacă nu cumva simţise acest lucru. Înţelegea el oare cât de profund se schimba lumea ei?

— Ai dormit bine? întrebă el, sunând neobişnuit de formal.

Ea dădu din cap în sens afirmativ, deşi nu prea dormise mai deloc, visele ei fiind întrerupte de viziunile ciudate în care Jerusza striga înăbuşit în întuneric.

— Tu cum ai dormit?

El zâmbi cu tristeţe.

— Să fiu sincer, mi-am făcut griji pentru tine.

— Pentru mine?

— M-am gândit dacă nu cumva te forţez să faci ceva împotriva voinţei tale.

Se gândi la Jerusza. La o viaţă întreagă în care i se spusese ce să facă, cum trebuie să simtă. La o copilărie furată, la o viaţă plină de singurătate pe care nu o ceruse.

— Nu. Asta e alegerea mea.

Se simţea bine rostind cuvintele acestea, reamintindu-şi că avea dreptul la propria cale.

El ezită, privind-o cu atenţie.

— Yona, ai trăit vreodată în afara pădurii?

Deschise gura ca să spună nu, dar se gândi mai apoi la Berlin şi la imaginile întunecate pe care le vedea uneori cu ochii minţii, fragmente din viaţa ei de dinainte de Jerusza. Un pat din lemn pentru copii. Draperii bufante de culoarea soarelui de primăvară. O mamă cu buze colorate într-un roşu aprins, un tată cu mustaţă frumos tunsă şi pomadă în păr. Cum de era posibil să le vadă atât de clar după tot acest timp? În încercarea ei de a o face să uite, să fi îngheţat, oare, Jerusza, imaginile îndepărtate în timp? Erau chipuri ce păreau că aparţin unui vis,

însă ea ştia că sunt reale, rămăşiţe ale unei vieţi pe care ar fi trebuit să o trăiască.

— Da, spuse ea după o vreme. Cu mult timp în urmă.

— Şi acum? întrebă el. Eşti singură?

— Da, sunt singură. De jumătate de an, spuse ea, inspirând adânc.

— Înţeleg. Ceva în expresia feţei lui se schimbă uşor, o recunoaştere a durerii. Ai pierdut pe cineva foarte recent. Îmi pare rău. Ce s-a întâmplat cu el?

Presupoziţia lui că ea îşi trăise viaţa împreună cu un bărbat era aproape amuzantă, pentru că era atât de departe de adevăr. Era primul bărbat, cu excepţia tatălui Chanei pe care îl văzuse mai îndeaproape, dacă nu îl punem la socoteală pe Marcin, care era doar un băiat şi care exista acum doar în amintirea ei îndepărtată.

— Este vorba despre o femeie, pe nume Jerusza. Cea care m-a crescut. A murit chiar înainte de sosirea primăverii.

— O, Yona, îmi pare rău să aud asta.

— Îi venise timpul. A trăit până la vârsta de o sută doi ani.

— O sută *doi*? Sprânceana i se încreţi de confuzie. Nu poate fi adevărat. Oamenii nu trăiesc atât de mult. Şi, cu siguranţă, nu în pădure.

Yona îl privi în ochi.

— Ea, da.

Apoi se întoarse înainte ca el să mai întrebe ceva. Cum ar fi putut să o descrie pe Jerusza? Era imposibil.

— Bine. Îşi drese vocea, neştiind pe moment ce să spună. Vrei să mergem să îi cunoşti pe ai mei acum, Yona?

— Nu. Mai întâi, să prindem nişte peşte. Astfel, îi vom putea hrăni când vom ajunge.

El încuviinţă din cap şi îşi făcu de lucru ajutând-o să desfacă şi să fixeze plasa pe care o făcuseră cu o zi înainte. Intrară împreună în apă, tăcuţi la început, concentraţi pe fixarea fileului. Apoi, când se îndreptară înspre mal, Yona îşi ridică privirea şi îl surprinse studiindu-i formele trupului ei. El privi repede în altă parte şi îşi drese vocea.

— Spuneai că ai trăit cândva în afara pădurii, adăugă el.

— Da.

— Cu cât timp în urmă te-ai mutat în pădure?

— Eram doar o fetiţă. Abia îmi amintesc.

Îl simţi din nou cum o priveşte, iar ea îşi întoarse privirea înspre vest, acolo unde soarele apune în fiecare noapte, acolo unde se afla o familie care îi aparţinea.

— Dar unde ai..., începu el.

— Dar tu? îl întrerupse ea înainte să apuce să îi mai pună şi alte întrebări la care nu avea răspuns. De unde eşti? Spuneai că eşti contabil?

El încuviinţă uşor din cap.

— Da, am crescut în Mir, iar părinţii mei au fost foarte stricţi, astfel încât eu şi fraţii mei să primim o bună educaţie evreiască. În şcoală am învăţat latină, poloneză, fizică, chimie, istorie, religie, bineînţeles, chiar şi psihologie. Însă nimic nu ne-a pregătit pentru ceea ce avea să vină. Când au sosit ruşii, a fost îngrozitor. Au luat tot, am rămas dintr-odată foarte săraci. Şi, cu toate că au existat câţiva refugiaţi din vest care ne-au povestit despre ghetourile din Germania, cu greu i-am crezut. De fapt, ne-am gândit că lucrurile se vor îmbunătăţi dacă nemţii îi vor alunga pe ruşi. Atunci, cel puţin, ne-am gândit că vom putea face nişte bani. Cine ar fi putut şti că, în loc de bani, vor aduce în schimb moarte? În doar câteva săptămâni de la sosire, s-au aliat cu poliţia locală şi împreună au adus câteva figuri proeminente de evrei din oraşul nostru, aflat la unsprezece kilometri distanţă de pădure şi i-au bătut cu pietre până la moarte, după ce îi forţaseră să îşi sape propriile morminte. Acesta a fost un avertisment pentru noi toţi.

Dintr-odată, lumina soarelui păru foarte rece.

— O, Aleksander.

— Îţi poţi imagina aşa ceva? Părea că vorbeşte doar cu sine însuşi. Cu puţin timp în urmă, aveam o afacere bună, o viaţă înaintea mea, o familie pe care o iubeam. Şi acum... Acum, toate acestea s-au dus. Mă tem că cei care au ales să rămână în ghetou vor muri, dar ce garanţie avem că noi vom supravieţui?

— Nu există nici o garanţie pentru nici unul dintre noi, spuse Yona când îi reveni în sfârşit glasul. Dar *veţi* supravieţui. Înghiţi, simţind în gură gustul amar al promisiunii imposibile. Vă veţi

ascunde aici, în pădure şi veţi învăţa cum să găsiţi mâncare şi adăpost, şi *veţi* supravieţui.

— Cum aş putea crede aşa ceva? şopti el.

Ea îi întâlni privirea. Era caldă şi pătrunzătoare. Nimeni nu o mai privise aşa până acum, cu un amestec de recunoştinţă, teamă şi încă ceva ce nu putea desluşi.

— Ai încredere în mine, spuse ea. Ai încredere că poate Dumnezeu m-a trimis aici pentru a te ajuta.

O privi îndelung.

— Cred că pot avea încredere în asta, Yona.

Şi apoi, simţindu-şi obrajii ca şi când ar fi luat foc şi simţindu-i privirea arzătoare ca şi când ar fi pătruns prin ea, se ridică brusc şi se întoarse, îndreptându-se către râu. Intenţionase să verifice plasa, însă apa rece o întâmpină şi se trezi că intră adânc, înaintând în susul râului, până ce apa îi ajunse până la brâu. Trase adânc aer în piept şi se scufundă. Abia când se află sub apă, căldura care îi invadase corpul se risipi, în sfârşit.

O oră mai târziu, când părul şi hainele îi erau aproape uscate, mulţumită soarelui puternic, Yona adună încă un coş plin cu peşte şi, după ce strânse plasa şi i-o înmână lui Aleksander, îşi puse rucsacul în spate şi zâmbi, deşi inima i se zbătea cu putere în piept de teamă. Gata, acesta era momentul în care viaţa ei avea să se schimbe. Oare ce aveau să creadă despre ea? Cum aveau să reacţioneze? Aveau oare să o alunge, aşa cum făcuse mama Chanei, pentru că nu era una de-a lor? Trase adânc aer în piept şi, minţind, îi spuse lui Aleksander:

— Sunt pregătită.

El îi cercetă privirea, aprobând din cap, şi îi zâmbi uşor înapoi.

— Mergem?

În primele treizeci de minute merseră într-o tăcere confortabilă. Aleksander părea să înţeleagă că Yona va avea nevoie de singurătate pentru o scurtă perioadă, cel puţin, înainte ca lumea ei să se deschidă.

— Cine mai este cu tine? întrebă ea, dintr-odată. În tabăra ta, vreau să spun.

Se opriră să treacă prin apa nu foarte adâncă a unui râu. Zeci de peşti micuţi ţâşniră din calea lor de teamă, ca o explozie de stele argintii sub apă.

— Încerci să te pregăteşti.

— Cred că da.

— Nu-ţi fie teamă, Yona. Vor fi cu toţii recunoscători, la fel ca şi mine. Îi zâmbi discret. Păi, l-ai cunoscut pe Leib. Mama lui este şi ea cu noi. Miriam. Este o femeie bună, însă ochii îi sunt goi acum, ceilalţi din familia ei – tatăl lui Leib, cei doi copii mai mici – au fost ucişi. Ea... ea pare a fi în transă câteodată, ca şi când s-ar afla în altă parte.

— Îmi pare aşa de rău, spuse Yona.

Aleksander îi întinse o mână pentru a o ajuta să iasă din râu. Nu avea nevoie, însă acceptă totuşi, plăcându-i felul în care degetele lui se împleteau cu ale ei, forţa lor, dar şi delicateţea lor. N-ar mai fi vrut să le dea drumul, dar o făcu, căci ce rost avea să se ţină de mâini pe teren solid?

— Oscher şi Bina sunt soţ şi soţie, continuă el când începură să meargă din nou printre copaci. E o minune că au supravieţuit împreună, amândoi cu problemele lor de sănătate, deşi Oscher şchiopătează şi asta îl încetineşte. Sunt bunici, însă copiii şi nepoţii lor s-au dus cu toţii. Ucişi. Glasul îi era monoton, sec. Toţi. Şase copii. Treisprezece nepoţi.

Tăcu pentru o clipă şi, în spaţiul dintre cuvinte, Yona încercă să înţeleagă cum se putea ca două generaţii să fie nimicite, un întreg viitor să fie oprit înainte de a începe, o moştenire familială ce nu avea să mai existe vreodată.

— Moshe este croitorul pe care l-am menţionat, un om bătrân, mai bătrân decât era tatăl meu. Sulia are douăzeci şi cinci de ani, cam aşa ceva. Fratele ei mai mare mi-a fost prieten o viaţă întreagă, aşa că o ştiu de când era mică. Ruth are cam aceeaşi vârstă şi are cu ea trei copii: Pessia, Leah şi un băieţel, Daniel, e doar un bebeluş. Soţul ei a murit anul trecut, împuşcat, în timp ce Leah şi copiii erau plecaţi de acasă, în vizită la mama lor. Mai este Luba, care are în jur de şaizeci de ani, şi Leon, care are şaptezeci de ani. Amândoi şi-au pierdut de curând soţii din cauza naziştilor şi vorbesc puţin, dar ajută la gătit, la construirea adăposturilor noastre. Leon a fost cândva pantofar, aşa că ne ajută reparându-ne încălţările. Şi mai este şi Rosalia. Ea ne ajută, pe mine şi pe Leib, să stăm de pază noaptea. Nu

ştiu prea multe despre ea, dar este rezistentă, dură. Făcu o pauză şi se uită pieziş la Yona. Cred că îţi va plăcea şi ţie.

Yona se simţi ciudat. Era tulburător să audă numele oamenilor pentru care promisese să îşi asume responsabilitatea. Aceştia erau fiinţe umane care erau vânate, oameni care pierduseră deja lucruri de neimaginat. Şi majoritatea erau oameni în vârstă şi copii, cele mai dificile categorii de menţinut în viaţă în pădure.

— Ce vârste au copiii?

— Pessia are patru ani, cred, şi Leah este mai mică cu un an. Daniel are probabil un an, sau mai puţin.

Yona dădu din cap, încuviinţând asta.

— Şi şchiopătatul lui Oscher? Este grav?

Aleksander oftă.

— Când am părăsit ghetoul, l-am rugat pe Leib să îi conducă pe ceilalţi în pădure. Am rămas în urmă cu Oscher şi am mers după ei într-un ritm mai lent. Nu putea ţine pasul cu noi. Dar îşi dă toată silinţa, Yona. Şi este unul de-al nostru.

Încuviinţă din nou din cap. Era o altă problemă. Dacă grupul trebuia să îşi mute în grabă tabăra, acest lucru avea să îi întârzie. Însă la fel se întâmplase şi cu Jerusza în ultima perioadă, iar Yona devenise pur şi simplu mai precaută, mai atentă la tot ce se afla în jur, mai conştientă de pericol. Avea să îl înveţe şi pe Aleksander să facă la fel cu Oscher.

— Mai este şi altceva? Altcineva care ar putea prezenta o problemă în cazul în care va trebui să vă mişcaţi repede?

Aleksander se gândi pentru o clipă la asta.

— Copiii lui Ruth merg mai încet, însă ei sunt mici. Leib şi Rosalia au purtat fetele în braţe când am fugit din ghetou, iar Ruth a dus în braţe bebeluşul. Au mers bine.

— În regulă.

Amândoi rămaseră tăcuţi pentru o vreme, până când Aleksander vorbi din nou.

— Nu trebuie să vii cu mine, Yona, dacă nu vrei asta. Ştiu că este prea mult pentru tine.

— Este, spuse Yona privind înspre cer, unde tocmai se ridicase un stol de ciori. Însă poate că Dumnezeu ne dă răspunsuri

înainte chiar de a şti care este întrebarea. Poate că asta e menirea mea, să vă ajut, dacă îmi stă în putinţă.

El aprobă acest gând în tăcere şi îi răspunse în cele din urmă cu vocea gâtuită.

— Îţi mulţumesc, Yona, spuse el, iar când ochii lui îi întâlniră pe ai ei, erau plini de recunoştinţă şi suferinţă.

Mai merseră încă vreo douăzeci de minute până când ajunseră la tabără, Yona simţindu-i mirosul dinainte să ajungă, ceea ce îi făcu părul de pe braţe să se ridice, punând-o în gardă. Mirosul de peşte prăjit, cărbuni încinşi şi transpiraţie plutea în aer. Toate acestea erau semne că acolo locuiau oameni, că locuiseră aici destul de mult timp încât erau expuşi. Asta avea să-i facă vulnerabili în cazul în care nemţii aveau să ajungă vreodată în partea aceasta a pădurii.

— Trebuie să muţi tabăra, Aleksander, murmură ea. În seara asta.

— Cum? Aleksander o privi surprins. Dar este deja miezul zilei. Nu este timp să...

— Sunteţi în pericol aici.

Ea grăbi pasul, îngrijorată pentru oamenii din faţă, aflaţi în pericol pentru că nu ştiau cum să fie precauţi. Erau concentraţi doar pe supravieţuire şi nu pe ştergerea tuturor urmelor lăsate de ei. Nu îşi dădeau seama, totuşi, că ambele reprezentau acelaşi lucru.

Pentru prima dată de când s-au cunoscut, vocea lui Aleksander deveni tăioasă.

— Yona, nu pot. Ei nu vor...

— Aleksander, îl întrerupse ea din nou. Te rog, ai încredere în mine. Noi trebuie să ne mutăm acum.

El se opri şi se holbă la ea. După o secundă, se opri şi ea şi îi întâlni privirea.

— Noi? repetă el.

Ea clipi de câteva ori, surprinsă de întrebare.

— Voi sta cu voi atât cât va fi necesar pentru a vă ajuta să fiţi în siguranţă. Apoi, voi pleca. Însă te rog, trebuie să ai încredere în mine.

El rămase tăcut preţ de câteva secunde, dar ea îi văzu furtuna din ochi.

— Bine.

Trecură printr-un paravan de copaci şi, dintr-odată, le apăru în faţă o mică tabără, un loc plin de colibe ridicate la întâmplare, construite cu stângăcie din crengi înclinate şi frunze, în mijloc aflându-se o vatră de foc împrejmuită cu lut şi o oală mare aşezată lângă ea. Doi bărbaţi în vârstă, rezemaţi cu spatele de copaci, vorbeau între ei cu ochii pe jumătate închişi, cu feţele înclinate înspre soare, în timp ce câteva femei spălau haine într-un pârâiaş de la marginea poienii. Yona simţi furnicături pe piele. Deşi era comod, nu era deloc bine gândit să te ascunzi lângă un râu; urmăritorii ar căuta mai întâi de-a lungul apelor. Două fetiţe se fugăreau una pe cealaltă la marginile taberei, chicotind, iar o femeie ce-şi alăpta băieţelul le urmărea cu ochii trişti. Leib ieşi din una dintre colibe, urmat de trei femei şi un bătrân şi le adresă un salut. Toţi ochii se îndreptară spre Aleksander şi, imediat după aceea, spre Yona.

— Toată lumea, ascultaţi, spuse Aleksander intrând în poiană.

Autoritatea lui asupra grupului ieşi imediat în evidenţă. Până şi bebeluşul se opri din supt şi îşi întoarse capul să-l privească. Tânăra mamă – Ruth, îşi aminti Yona – îşi acoperi pieptul în grabă şi se ridică în picioare, punând bebeluşul pe umăr.

— Ea este Yona. Se află aici pentru a ne ajuta.

— *Amkha?* întrebă una dintre femeile tinere care erau cu Leib, cu o expresie impenetrabilă.

Era acelaşi cuvânt pe care Aleksander i-l adresase Yonei în prima zi, când îl văzuse încercând să pescuiască.

— Da, este de-a noastră, Sulia, răspunse Aleksander cu fermitate.

Ochii femeii se întoarseră spre Yona. Părul ei era de culoarea ghindelor arse, atârnându-i de-a lungul spatelui, iar talia îi era îngustă, sub sânii mari. După o lungă pauză, zâmbi.

— Yona, da?

Yona aprobă din cap. Se pregătise pentru momentul acesta ciudat în care avea să se afle în preajma unui grup de oameni, însă nu se aşteptase să fie judecată din priviri de atât de mulţi ochi. Toţi o analizau, încercând să o citească, încercând să-şi dea seama dacă era de-a lor, până şi cele două fetiţe care se

opriră din joacă, şoptindu-şi una celeilalte ceva în timp ce o priveau cu atenţie.

Cu toate acestea, privirea Suliei păru cea mai pătrunzătoare, astfel încât Yona se simţi uşurată când femeia plecă în cele din urmă de lângă Leib şi traversă poiana. Îşi întinse mâna.

— Bine ai venit! îi spuse Yonei.

Yona mai văzuse strângeri de mână de la distanţă, însă nu făcuse acest lucru niciodată până acum. Când se întinse, lăsând mâna Suliei să o cuprindă pe a sa, fu surprinsă să simtă cât de tare o strânseră degetele celeilalte femei, adunându-i-le într-o poziţie incomodă în formă de U. Yona încercă să o strângă înapoi cu o forţă egală, iar Sulia clipi rapid de câteva ori înainte să-şi retragă mâna.

— Aşadar, Yona, şi tu eşti din apropiere de Mir? întrebă Sulia.

— Nu.

Sulia păru că aşteaptă ca Yona să spună mai mult, dar nu o făcu.

— Yona, ea e Ruth.

Aleksander făcu semn din cap înspre tânăra mamă, care răspunse în acelaşi mod şi care îi adresă un zâmbet Yonei, discret, dar plin de lumină. Apoi continuă prezentările:

— El e Daniel şi aici sunt Pessia şi Leah, ceilalţi doi copii ai ei. Acolo, rezemaţi de copac, sunt Leon şi Oscher.

Ambii bătrâni îşi ridicară mâinile în semn de salut, pe urmă Aleksander continuă:

— Îl ştii pe Leib, iar femeile de lângă el sunt Miriam – mama sa, Bina, care este soţia lui Oscher, şi Luba.

O femeie la vreo patruzeci de ani, cu părul închis la culoare, cu şuviţe cărunte de jur împrejur – care era probabil Miriam – dădu din cap înspre Yona. Celelalte femei – una cu păr lung, drept şi cărunt, cealaltă cu păr ondulat de culoare argintie – îi zâmbiră şi îi făcură cu mâna.

— Şi acela e Moshe, care stă cu ele, încheie Aleksander.

Bărbatul de lângă femeile mai în vârstă dădu din cap înspre Yona, având braţele pline de haine. Părea să aibă în jur de şaizeci de ani şi era aproape chel, purtând o pereche de ochelari cu lentile groase, agăţaţi pe vârful nasului. El era croitorul. Ea îi răspunse dând, la rândul său, din cap.

— Rosalia patrulează încă? îl întrebă Aleksander pe Leib, care încuviinţă din cap.

— Poţi merge să o cauţi şi să o aduci înapoi?

Ochii lui Leib se îndreptară repede spre Yona.

— De ce?

Aleksander ezită, ochii lui străbătând întreaga tabără. Toată lumea rămase nemişcată, în aşteptare. Yona îi simţi de parcă îşi ţineau cu toţii respiraţia prelung, la unison.

— Pentru că trebuie să ne mutăm, spuse într-un final Aleksander, după care urmă un cor de expirări întrerupte de câteva exclamaţii uşoare. Imediat. Nu suntem în siguranţă aici.

Leib se tensionă dintr-odată.

— Aţi văzut nemţi? Unde? Cât de aproape?

— Nu. Nimic de felul ăsta. Totuşi, trebuie să plecăm cât putem de repede.

Încruntându-se, Leib se uită la Yona, apoi încuviinţă din cap şi plecă în pădure fără a mai spune vreun cuvânt.

— Ce spui, Aleksander? întrebă unul dintre bătrâni.

Era cel pe care Aleksander îl prezentase ca fiind Oscher, folosind copacul de care se rezema pentru a se sprijini în timp ce stătea în picioare. Femeia căruntă, soţia lui Oscher, Bina, veni lângă el, îi luă mâna şi i-o strânse în timp ce el adăugă:

— Trebuie să ne mutăm? Din acest loc confortabil şi sigur? De ce?

Aleksander ezită şi o privi pe Yona.

— Pentru că suntem prea expuşi aici.

— Dar ai spus că nu vin nemţii, murmură Ruth, cu ochii mari de teamă, în timp ce îl legăna pe Daniel.

Pleoapele micuţului îi cădeau, aproape închizându-se, gura îi era întredeschisă, iar Yona simţi brusc un sentiment de furie la gândul că existau oameni în lumea asta care să îl vâneze pe acest copil lipsit de apărare.

— Poate nu astăzi.

Vocea lui Aleksander fu gravă, încărcată de suferinţă şi epuizare, iar Yona, fără să se poată stăpâni, îşi întinse mâna şi îi atinse braţul. Gestul de consolare păru să îl surprindă; o privi şi clipi de câteva ori înainte de a aproba din cap, zâmbindu-i uşor.

— Dar vor veni, spuse Aleksander, tonul său fiind hotărât de data aceasta. Vor veni şi nu putem sta aici să îi aşteptăm.

— Eşti prea prudent. Suntem în siguranţă aici, spuse Sulia. O privi pe Yona şi adăugă: Aleksander se îngrijorează prea mult uneori, este prea grijuliu.

Cuvintele fură cumva posesive, însă prea puţin conta acest lucru pentru că nu erau corecte.

— Nu există prea multă prudenţă în pădure, spuse Yona. Există pericol întotdeauna.

— Aha!

Sulia îşi încrucişă braţele şi privi în jur la câţiva dintre membrii grupului, privirea ei fixându-se preţ de câteva secunde asupra lui Aleksander, ca mai apoi să se îndrepte asupra Yonei.

— Deci asta se întâmplă din cauza ta, da? I-ai spus lui Aleksander că trebuie să ne mutăm tabăra? Şi el te crede pentru că l-ai ajutat să prindă nişte peşte?

— Sulia, şopti una dintre femei în semn de avertisment, însă nimeni altcineva nu vorbi.

Yona îşi simţi obrajii înfierbântându-se din nou. Palmele îi erau transpirate. Ar fi vrut să fugă, dar, dacă ar fi făcut-o, i-ar fi abandonat pe aceşti oameni unui destin asemănător celui pe care îl avuse familia Chanei. Aşa că trase adânc aer în piept.

— Staţi aici de prea multă vreme. Dacă din întâmplare duşmanii voştri vor veni mai aproape, vă vor găsi.

— Duşmanii *noştri*? repetă Sulia. Ai auzit asta, Aleksander? Trebuie să fim atenţi la ceea ce spune. Ne spune ce trebuie să facem, dar nu se consideră una de-a noastră.

— Bineînţeles că este, Sulia, spuse Ruth, apoi se opri din a mai legăna bebeluşul şi îşi chemă fiicele. Încearcă să ne ajute, ceea ce o face să fie prietena noastră. Cu toţii încercăm doar să supravieţuim. De ce să nu acceptăm îndrumare din partea cuiva care ştie ce trebuie făcut?

— Până la urmă, cine este ea? întrebă unul dintre bătrâni. Nimeni nu o cunoaşte din ghetou, din satele noastre.

— Ce contează? răspunse un alt bărbat. Cunoaşte pădurea.

— Ei bine, şi noi o cunoaştem! spuse primul bărbat.

— O, da, Leon, acum ne vei conduce prin pădure, nu-i aşa? replică cel de-al doilea bărbat. Ne vei hrăni pe toţi? Atunci, ce avem la cină în această seară?

Aleksander întrerupse cearta ridicând mâna.

— Ajunge! Yona, ce trebuie să facem?

— Trebuie...

Yona ezită, devenind dintr-odată nesigură... nu în privinţa necesităţii de a se muta, ci asupra dreptului de a le da instrucţiuni unor persoane pe care abia le cunoscuse. Dar Aleksander dădu din cap încurajator, iar ea trase adânc aer în piept înainte de a continua:

— Trebuie să distrugem adăposturile, să împachetăm lucrurile. O privi pe Ruth. Fetele ştiu cum să culeagă fructe de pădure?

Ruth dădu din cap în sens afirmativ.

— Dar nu ştiu sigur care sunt cele otrăvitoare, aşa că am ezitat să le las.

— Le voi arăta eu. Asta avea să ţină fetele ocupate, însă era şi ceva ce trebuiau să ştie dacă aveau să trăiască mai mult timp în pădure. Fructele de pădure comestibile aveau să le ajute să supravieţuiască. Cele necomestibile le puteau ucide, încet şi dureros.

Yona le făcu semn fetelor, care se apropiară încet. În spatele lor, bărbaţii şi femeile mai în vârstă se apucaseră de strâns lucrurile de prin preajmă – o tigaie, o pereche de pantaloni lăsaţi la uscat pe o piatră mare, o pereche de încălţări, o carte uzată legată în piele – îndesându-le în rucsacuri. Yona îl privi pe Oscher şchiopătând în timp ce traversa poiana şi neliniştea ei se înteţi; piciorul lui era într-o stare mai proastă decât îşi imaginase ea.

— Ştii că numele tău înseamnă *porumbel*, spuse cealaltă fată, când Yona îngenunche pentru a ajunge la nivelul ochilor ei.

Avea părul drept şi mătăsos, chiar dacă nu mai fusese pieptănat de luni de zile. Sora ei avea bucle mici, încâlcite şi amândouă aveau obrajii rozalii, buzele uscate de sete şi năsucurile arse de soare. Însă ochii lor negri erau luminoşi şi curioşi.

— Ştiu. Uite de ce am primit acest nume.

Yona zâmbi şi îşi întoarse încheietura mâinii, arătându-le semnul din naştere. Ambele fetiţe se aplecară înspre el fascinate, iar cea mai mare îi atinse încheietura mâinii.

— Arată exact ca un porumbel adevărat, spuse cealaltă fetiţă.

— Vreţi să vă spun un secret? întrebă Yona şi ambele fetiţe se aplecară înspre ea, cu ochii larg deschişi. Câteodată, simt acest porumbel, când îmi este foame, când sunt tristă sau speriată. Îl simt ca şi când ar încerca să zboare.

— Uau! exclamă cea mai mică.

— Yona, şopti cea mare, uitându-se încă la semnul din naştere de culoare maro închis pe care Yona îl simţea pulsând. Îmi place numele tău. Eu nu ştiu cum l-am primit pe al meu.

— Şi care este numele tău?

— Pessia, spuse fetiţa, zâmbind timid. Şi ea e Leah. Sora mea. Eu sunt mai mare. Cu doar zece luni.

Yona zâmbi în timp ce Leah lovi cu piciorul în pământ. Mă bucur să vă cunosc, Leah şi Pessia. Pot să vă mai spun încă un secret?

Ochii Pessiei se deschiseră larg şi aprobă din cap, aplecându-se înspre ea.

— Ce secret?

Leah păru încă nesigură.

— Pădurea e plină de lucruri bune de mâncat şi de băut, şopti Yona.

— Dar mami spune să este periculos să mâncăm din pădure, spuse Leah.

— Mama voastră avea dreptate în privinţa asta atunci când trăiaţi în sat. Acum, că trăiţi în pădure, vă voi învăţa cum să găsiţi lucruri comestibile. Există o singură regulă. Nu veţi mânca niciodată ceea ce culegeţi înainte să mă întrebaţi pe mine sau pe mama voastră, până când veţi învăţa. Dacă îmi promiteţi asta, vă voi învăţa? În regulă?

Leah aprobă din cap, însă Pessia păru sceptică.

— Asta înseamnă că vei rămâne cu noi, domnişoara Yona?

Yona privi deasupra capetelor lor înspre Aleksander care vorbea cu Oscher, Moshe şi cu celălalt bărbat în vârstă, Leon. Privi pentru câteva secunde cum Sulia o ajuta pe Ruth să împacheteze lucrurile bebeluşului şi cum Miriam, Bina şi Luba

începură să tragă frunzele şi scoarţa de pe acoperişurile improvizate de ei. Era oare în stare să facă asta? Să renunţe la singurătatea ei, şi, posibil, la siguranţa ei, pentru a ajuta acest grup să supravieţuiască? Era împotriva lucrurilor învăţate de la Jerusza, însă trebuia să o facă, nu-i aşa?

— Da, Pessia, răspunse Yona şi, dintr-odată, porumbelul de pe încheietura mâinii ei începu din nou să se zbată, fie de bucurie, fie de îngrijorare, nu ştia. Voi rămâne, deocamdată.

Pessia o studie pe Yona pentru câteva secunde înainte ca un zâmbet uşor să îi însenineze faţa.

— Bine, ce mă bucur!

— Da. Yona se ridică şi le făcu semn fetelor să o urmeze. Cred că şi eu mă bucur.

CAPITOLUL 9

Până când Leib se întoarse cu Rosalia, o femeie înaltă, solidă, la vreo treizeci de ani, cu păr castaniu cu şuviţe roşii, ochi negri, mers încrezător şi cu o puşcă în mână, tabăra fusese aproape de tot demolată, lucrurile membrilor grupului fuseseră îm pachetate, adăposturile fuseseră distruse. Yona le arătase fetiţelor cum să culeagă repede şi eficient afinele mari care creşteau în jurul taberei şi cum să le diferenţieze de fructele otrăvitoare ale unei plante numite dalac, care cresc singure, câte unul pe fiecare plantă. Fetiţele culegeau fiecare în câte un coş pe care Yona îl împletise în grabă din crenguţe de salcie şi scoarţă de copac, ţinându-le apoi sub observaţie cât timp se duse în poiană să o întâlnească pe Rosalia.

Rosalia o strânse ferm de mână, dar fără să i-o strivească, studiind-o cu ochi blânzi.

— Leib mi-a spus că te afli aici pentru a ne ajuta. Şi că tu eşti responsabilă pentru peştele din abundenţă pe care l-am primit aseară.

Yona îşi plecă capul.

— Peştele a fost prins şi cu ajutorul lui Aleksander şi al lui Leib.

— Suntem foarte recunoscători, Yona. Ne era foarte foame.

Yona avu sentimentul că trecuse un fel de test.

— Ai o puşcă, spuse ea, arătând către arma din mâinile Rosaliei.

Rosalia privi în jos, ca şi când ar fi fost surprinsă de faptul că se afla acolo.

— O, da. E a lui Aleksander. El şi cu mine facem pe rând de gardă în tabără. Şi Leib.

— Asta e bine. Yona privi în jur. Bineînţeles, Ruth are copiii, dar Sulia şi Miriam? Sunt tinere, sănătoase. Nu fac şi ele cu schimbul?

— Le e teamă de arme. Vocea Rosaliei fu calmă. E mai bine aşa. Cei care protejează grupul trebuie să fie siguri pe sine.

Yona aprobă din cap. Rosalia nu se grăbise să le critice pe celelalte două femei, iar ea aprecia acest lucru.

— Ai folosit vreodată o armă, Yona? întrebă Rosalia.

— Nu.

— Dar cum te protejezi aici? Leib mi-a spus că stai în pădure de foarte mult timp.

— Evit oamenii.

— Cu siguranţă, pădurea e plină de partizani acum.

Se gândi la paşii pe care ea şi Jerusza îi auziseră în pădure, la modul în care Jerusza o avertizase să stea ascunsă, la călătoria lor înspre mlaştină în vara anului 1941 pentru a-i evita pe soldaţii ruşi care fugeau de atacul germanilor.

— Am învăţat să stau departe. Să mă feresc.

— Eşti foarte solitară.

Yona îşi lăsă capul în jos. Cum putea să îi explice că nu se simţise niciodată cu adevărat singură pentru că nu ştiuse niciodată cum este să se afle în preajma oamenilor? Acum, îşi dădu seama că dorinţa ei de a vizita satele de la marginea

pădurii putea să însemne asta, un dor adânc în sufletul ei, o singurătate pe care nu ştiuse să o definească.

— Poate.

— Şi, cu toate astea, iată-te acum, aici. Cu noi. Nu mai eşti singură.

Cuvintele nu fură spuse sub formă de întrebare, însă Yona simţi curiozitatea din ele. Cealaltă femeie încerca să o înţeleagă. Yona şi-ar fi dorit să-i poată explica, însă abia îşi putea înţelege deciziile luate în ultimele douăzeci şi patru de ore, decizii care erau împotriva a tot ceea ce ştia.

— Am cunoscut o familie, începu ea, însă nu ştiu mai apoi cum să îi explice despre Chana şi despre ciudata dinamică dintre ea şi părinţii fetiţei sau despre modul teribil în care îi abandonase. Am dat greş în privinţa lor. Eu... eu nu am făcut tot ce trebuia să fac. Şi au fost ucişi.

Ochii Rosaliei sclipiră în clipa în care îşi dădu seama despre ce era vorba.

— Erau ca noi. Evrei.

— Da.

— Şi tu eşti evreică?

— Am fost crescută de o evreică.

Privi în altă parte, simţindu-se cuprinsă de vinovăţie. Cum putea să-i explice cuiva că simţea că aparţine unei religii care nu avea să fie poate niciodată a ei?

— Dar suntem cu toţii copiii aceluiaşi Dumnezeu, nu crezi?

— Cred că nemţii nu ar fi de acord cu asta. Cred că şi-ar dori să ştie ce este în sângele tău.

Rosalia păru că ar mai fi vrut să spună ceva, însă Aleksander le întrerupse, îndreptându-se înspre ele.

— Cred că suntem pregătiţi să pornim, spuse el.

Yona cercetă tabăra. Într-adevăr, fusese demontată, totul fusese împachetat, iar fetele se întorseseră la mama lor, care căuta cu atenţie prin coşuleţul lor de fructe de pădure. Dar nu puteau pleca totuşi, tabăra era încă plină de semne că acolo locuiseră oameni, că gătiseră acolo. Ar fi fost o săgeată otrăvită înmânată nemţilor, aţintită în direcţia în care se îndreptase grupul.

— Mai întâi, spuse ea, trebuie să ştergem toate urmele că am fost vreodată pe aici, cât de bine putem.

Aleksander încuviinţă din cap şi privi înspre cer.

— Dar se va întuneca în câteva ore. Ar trebui să plecăm, ca să putem parcurge o distanţă cât mai mare.

Yona înţelese la ce se referea. Cu un grup compus în cea mai mare parte din persoane în vârstă şi copii, avea să fie dificilă deplasarea în absenţa luminii zilei. Trebuiau să înveţe să se orienteze după stele, să meargă sub lumina lunii, dar nu în noaptea aceasta.

— Vom face tot ce putem aici, repede, apoi vom porni. Vom merge până la apus şi vom căuta un loc să ne instalăm tabăra.

Trecură câteva secunde până ce el aprobă din cap.

— În regulă.

Câteva minute mai târziu, în timp ce Rosalia stătea de pază, iar fetiţele se cocoţau pe un copac căzut, mâncând fructe de pădure împreună cu Leon, Oscher şi Bina, Aleksander se adresă grupului:

— Trebuie să curăţăm poiana de orice urmă că am fost aici.

— Arată goală acum, spuse Leib, privind în jur.

— Nu şi celor care sunt obişnuiţi să urmărească, răspunse Yona răspicat.

— Spune-ne ce trebuie să facem, Yona, zise Aleksander.

Yona inspiră adânc şi încercă să ignore buzele strânse ale Suliei, schimbul de priviri dintre Oscher şi Moshe, modul dubios în care o priveau Miriam şi Luba.

— Luba, Miriam, luaţi nişte crengi mari şi măturaţi toate urmele de tălpi pe care le vedeţi în pământ pe la marginile poienii, întorcându-vă în interior şi asigurându-vă că vă ştergeţi şi urmele voastre la plecare. Leon, Oscher, dacă puteţi, vă rog să căutaţi în toată tabăra resturile de buşteni arşi, cărbuni sau cenuşă – orice semn că ar fi fost făcut foc de către oameni aici – şi aşezaţi-le într-o stivă acolo. Leib, tu le vei duce la râu şi le vei scufunda în apă. Sulia, mătură, te rog, toate locurile în care aţi dormit, ştergând orice urmă care ar indica prezenţa voastră aici – urme în pământ, frunze în movile care nu sunt formate natural, chiar şi smocuri de păr. Moshe, tu şi Aleksander va trebui să strângeţi scoarţa pe care aţi folosit-o pentru

acoperişuri şi să o împrăştiaţi de jur împrejur, pe jos, prin pădure, astfel încât să pară neatinsă.

— Eu ce pot face? întrebă Ruth.

Femeia îl legăna încet pe Daniel; ochii îi erau închişi, iar gura îi tresărea în vis.

— Tu ai un bebeluş, spuse Yona.

— Pessia îl poate ţine.

Ruth îi aruncă o privire fetiţei mai mari, care încuviinţă din cap, îşi şterse de cămaşă degetele pătate de fructe de pădure şi îşi întinse braţele pentru a-l lua pe frăţiorul său mai mic. Băieţelul se aşează în braţele Pessiei gângurind şi oftând, iar Ruth se întoarse către Yona.

— Sunt gata.

— Atunci, vino cu mine, spuse Yona făcând spre ea un semn din cap.

Din mormanul de lucruri ce aparţineau grupului, Yona scoase două oale mari. Era extraordinar că reuşiseră să obţină astfel de resurse şi era recunoscătoare pentru asta. Oalele aveau să îi ajute să fiarbă remediile din plante şi supele când vremea avea să se răcească. Iar acum, aveau să le folosească, ei şi lui Ruth, pentru a face o treabă necesară, deşi deloc plăcută.

— Trebuie să îndepărtăm cu apă dejecţiile, spuse ea, înmânându-i una dintre oale lui Ruth.

— Dejecţiile?

Ochii Yonei se îndreptară spre zona de dincolo de marginea poienii pe care grupul o folosise în mod evident drept latrină. Era ascunsă în spatele unui stejar masiv pentru a avea intimitate, acolo fiind săpate în pământ două gropi mari. Un câine de urmărire sau un om cu experienţă în cercetarea pădurilor aveau să o găsească imediat.

— O, spuse Ruth, urmându-i privirea Yonei.

O urmă pe Yona şi împreună, într-o tovărăşie tacită, turnară oală după oală cu apă adusă din râul din apropiere, apoi umplură cele două găuri cu pământ proaspăt, folosind două beţe în loc de lopeţi. Încheiară cu alte câteva zeci de oale pline cu apă, făcând mai multe drumuri înspre şi dinspre râu, şi acoperiră locul cu frunze şi crengi, până când, într-un final,

pământul arăta ca neatins. Apoi se întoarseră împreună la râu să-şi cureţe pământul de sub unghii.

— Ai trăit singură aici? întrebă Ruth în timp ce îşi curăţau mâinile cu apă rece.

— Da.

— Te superi dacă te întreb ce s-a întâmplat cu familia ta? Tonul ei fu blând. Cu siguranţă ai avut părinţi.

Yona se întrebă unde se aflau acum *Siegfried şi Alwine Jüttner*. Erau nişte străini.

— Nu ştiu ce s-a întâmplat cu ei, spuse Yona după o pauză. Femeia care m-a crescut a murit la începutul acestui an.

— Îmi pare rău.

Cum Yona nu mai spuse nimic, Ruth adăugă:

— Mă bucur că eşti aici. Cu noi.

Yona căută în sine răspunsul înainte să-l ofere:

— Şi eu mă bucur.

Cu trei ore înainte de căderea nopţii, porniră, mişcându-se încet, înspre nord-est, printre copaci. Pătrundeau tot mai adânc în inima pădurii Nalibocka, înaintând încet, într-un ritm confortabil lui Oscher, care se sprijinea de Leib. Ruth îl ducea în braţe pe Daniel, în timp ce Miriam o ţinea de mână pe Leah, iar Pessia înainta încet, ţinând-o de mână pe Luba, după ce anunţase grupul că este fetiţă mare şi că poate merge singură. Ruth şi Yona schimbară priviri pline de îndoială, însă fetiţa ţinea bine pasul, o voinţă de fier citindu-i-se pe chipul îmbujorat, impresionând-o pe Yona.

Yona şi Aleksander mergeau înaintea grupului, deschizând drumul, iar Rosalia încheia şirul, cu puşca în mâini, cercetând pădurea de eventualele pericole.

— Ne îndepărtăm de civilizaţie, spuse Aleksander în timp ce mergeau, aplecându-şi capetele la unison sub o creangă joasă de stejar.

Ghetele lui striveau zgomotos vegetaţia de dedesubt, în timp ce Yona păşea în linişte, lăsându-şi greutatea pe vârful picioarelor, aşa cum o învăţase mereu Jerusza. Mişcă-te *asemenea unui linx*, îi răsună în minte vocea Jeruszei. *Gândeşte asemenea unei vulpi. Vânează asemenea unui lup.*

— Da.

Aleksander îşi drese vocea.

— Eşti sigură în privinţa asta, Yona? Iniţial luasem decizia să stăm la distanţă de o zi de mers faţă de oraşele de la marginea pădurii.

Ea îl privi pentru o clipă. Maxilarul său ascuţit, sub barba crescută de câteva zile, era încleştat.

— De ce?

— Pentru a ne putea aventura în cazul în care vom avea nevoie de ceva.

— Cum ar fi?

— Mâncare, câteva găini, nişte cartofi, nişte gem. Ochelari pentru Moshe. Se opri pentru o clipă. De acolo am luat oalele în care gătim, de la o gospodărie nu departe de locul unde ne instalaserăm tabăra în primele săptămâni.

Ea îşi dădu seama despre ce era vorba.

— Aţi furat aceste lucruri.

El se întoarse, ochii lui întâlnindu-i pe ai ei.

— O parte dintre ele, da. Pentru supravieţuire, Yona. Ne-a fost foarte greu să ne dăm seama ce putem mânca la început. Iar ochelarii lui Moshe fuseseră striviţi de un neamţ cu câteva săptămâni înainte să plecăm. Aproape că orbise fără ei. Şi de o armă, Yona, aveam nevoie de o armă.

— Aţi furat-o şi pe aceea?

Conversaţia lor se întrerupse când ajunseră în dreptul unui râuleţ. Yona îl testă prima, apoi dădu din cap, făcându-le semn celorlalţi să înainteze. Cu palmele împreunate, băură toţi apă, în special Leib, care sorbea cu înghiţituri mari, disperate.

— Încet, spuse Yona, întinzând mâna pentru a-i atinge umărul. Suntem cu toţii însetaţi. Dar dacă vei bea prea repede, te vei simţi rău.

El aprobă din cap, însă continuă să înghită cu lăcomie apa rece, apoi Yona se întoarse la locul ei pe mal, lângă Aleksander.

— Se întunecă, spuse el.

Yona privi în sus la cerul albastru care devenea tot mai închis la culoare şi care îi amintea uneori de lacul Kroman, din partea de sud a pădurii, unde înotau plătici, bibani şi ştiuci. Ea şi Jerusza îl vizitaseră de două ori pe timp de vară, când Yona era mai mică, bătrâna lăsând-o şi să înoate odată acolo cât timp ea

pescuise. Apa fusese rece, înviorătoare, mişcându-se în jurul ei altfel decât curenţii blânzi, constanţi din râurile în care făcea baie de obicei. Peştele pe care îl prinseseră era plătică, sărată. Apoi lacul devenise un loc în care sătenii îşi căutau hrană când recoltele erau slabe şi economia era afectată şi, de atunci, Jerusza nu o mai dusese niciodată acolo.

— Mai avem încă patruzeci şi cinci de minute până să se întunece, răspunse Yona.

Aleksander făcu semn grupului şi, în linişte, îşi umplură ploştile şi sticlele cu apă – fiecare avea câte una – şi îl urmară, trecând râul şi mergând în şir, adâncindu-se tot mai mult în pădure.

— M-ai întrebat de armă, spuse Aleksander după un timp.

Cerul de deasupra devenise tot mai întunecat şi Yona îşi dădu seama că trebuiau să se oprească în curând. Chiar în faţă era o poiană care putea să fie bună pentru ei.

— Ne trebuia o armă. Şi era un ţăran în apropiere de Mir pe care îl ştiam şi care îşi ţinea puşca în locul unde îşi depozita sarea. Într-o zi, am lăsat grupul şi am aşteptat în afara hambarului până când l-am văzut că pleacă la câmp. Eram în pivniţă, cu puşca în mână, când a apărut în capătul scărilor, cu un pistol aţintit asupra mea. „Cine e acolo?” a întrebat el, încercând să îmi vadă chipul. Mi-am ridicat şapca şi s-a holbat la mine timp de un minut înainte să îmi rostească numele. M-a recunoscut; cu greu mi-a venit să cred. Am lucrat la ferma lui într-una din veri, când eram adolescent. Aşa am ştiut că arma se afla acolo. L-am rugat să nu mă împuşte şi, chiar dacă nu a lăsat arma în jos, am ştiut cumva că nu avea să o facă. Am ridicat puşca în sus şi i-am spus: „Îmi pare rău, dar am nevoie de ea”. Privea când la mine, când la ea. „Unde sunt părinţii tăi?”, m-a întrebat. I-am spus că erau morţi. „Fraţii tăi?” „Sunt morţi şi ei”, i-am spus. M-a întrebat unde locuiesc. „În pădure”, i-am răspuns. Într-un final, a aprobat din cap, a lăsat arma jos şi s-a dat la o parte, lăsându-mă să urc pe scară. Am urcat până când am ajuns alături de el. „Trebuie să îmi promiţi ceva”, mi-a spus. Nu voi uita niciodată felul în care m-a privit. „Dacă te las să iei arma, trebuie să îmi promiţi că vei supravieţui şi vei povesti lucrurile pe care le-ai văzut. Că nu vei lăsa nerăzbunată

moartea familiei tale.” I-am promis şi, când am dat să plec, m-am întors şi i-am pus o întrebare al cărei răspuns trebuia să îl aflu. L-am întrebat de ce... de ce mă lăsa să iau o armă de care avea nevoie pentru el însuşi? De ce mă ajuta, la urma urmei, când majoritatea ţăranilor din satele din împrejurimi m-ar fi predat cu bucurie pentru a primi o recompensă.

Aleksander se opri când ajunseră în poiană şi atât el, cât şi Yona priviră împreună înspre cer. Aproape că se întunecase complet, iar acest loc era la fel de bun ca oricare altul; era suficient spaţiu pentru grupul lor şi era ascuns de numeroşi stejari, suficient de departe de râu încât să nu fie un loc evident unde puteau fi căutaţi. Yona făcu semn din cap înspre Aleksander, iar el se întoarse înspre grup şi le spuse să înceapă să instaleze tabăra.

— Ce ţi-a răspuns fermierul? îl întrebă Yona.

Ea şi Aleksander se apucară să desfacă fâşii mari de scoarţă de pe copaci. În spatele lor, în poiană, ea îl auzi pe Leib vomând, stomacul său fiind deranjat de faptul că băuse apă mult prea repede, dar nu se întoarse înspre el.

— Mi-a spus că, în copilărie, când el şi tatăl meu erau copii, tatăl meu i-a salvat viaţa. Nu mi-a dat detalii, însă mi-a povestit că părinţii lui nu l-au lăsat să-i mulţumească tatălui meu, din cauză că era evreu. Nici măcar nu l-au lăsat să le spună oamenilor că viaţa lui a fost salvată de Andrzej Gorodinsky. Însă nu a uitat niciodată acest gest şi a sperat mereu că va avea ocazia să îl răsplătească într-o bună zi. Aleksander se opri pentru o clipă şi îşi trase nasul, întorcându-se cu spatele, iar inima Yonei se strânse de durere. Era prea târziu, bineînţeles, să-l răsplătească pe tatăl meu. Însă fermierul mi-a spus că speră ca, prin ajutorul acordat mie, să îi ofere familiei mele şansa de a merge mai departe.

Yona îşi întinse mâna şi îi atinse braţul.

— Îmi pare rău pentru părinţii tăi, Aleksander. Şi pentru fraţii tăi. Cuvintele nu sunt suficiente pentru a exprima asta.

El se întoarse înspre ea, privind-o îndelung.

— Îţi mulţumesc. Însă fermierul avea dreptate. Trebuie să continui să trăiesc. Trebuie să merg mai departe. Altfel, orice urmă a noastră, a familiei Gorodinsky, a ceea ce am fost, se va

şterge. Nemţii nu ne omoară doar semenii. Ne nimicesc viitorul. Şi nu pot accepta aşa ceva.

Yona aprobă din cap. Şi chiar dacă ar mai fi existat cuvinte care puteau fi rostite după asta, Yona nu le-ar fi ştiut oricum. Vorbise mai mult ca niciodată cu o altă persoană, aflase foarte multe lucruri despre preţul personal al faptelor comise de nemţi şi se simţea sufocată de durere. Aşa că îi atinse din nou braţul, pentru ca el să poată auzi lucrurile nerostite şi pentru a înţelege că îi era alături.

Până când construiră trei adăposturi improvizate din scoarţă şi frunze, sprijinite de copaci, şi cât timp Leon şi Moshe adunară crenguţe pentru a face focul, jumătate din grup adormise deja, inclusiv cei trei copii împreună cu mama lor. Aleksander se oferi să facă o tură de pază, iar Yona se aşeză lângă foc, în întunericul adânc al nopţii, privind cum Sulia şi Miriam puseră apă la fiert şi scoaseră cartofi dintr-un rucsac. Nu se simţise niciodată atât de golită în interior, dar şi atât de încărcată de emoţie, şi se întrebă cum de era posibil să trăiască ambele senzaţii în acelaşi timp.

CAPITOLUL 10

Noaptea era senină şi caldă, astfel că membrii grupului nu se obosiră să facă mai mult decât adăposturi de bază, se hrăniră cu o supă lungă şi se târâră obosiţi spre culcuşurile lor. Leib făcu primul de pază, urmat de Aleksander, iar când Yona se trezi dimineaţă, iar cerul abia începea să se lumineze, rămase pentru o vreme nemişcată, privindu-l cum păşeşte încet, făcând constant ture în jurul perimetrului taberei.

Păşea uşor – nu atât de uşor pe cât o făcea ea care îşi petrecuse întreaga viaţă în pădure, dar suficient de uşor, încât să îşi poată da seama că el avea să înveţe destul de repede.

Aşa cum afirmase chiar el, pădurea nu îi fusese niciodată casă, însă îi învăţa rapid căile misterioase. Gândul acesta îi dădu Yonei un sentiment ciudat de uşurare amestecat cu tristeţe, uşurare pentru că asta însemna că îl putea învăţa suficient de multe lucruri pentru a-şi ajuta grupul să supravieţuiască pe timp de iarnă, tristeţe pentru că acest lucru însemna ca ei să nu mai aibă mereu nevoie de ea. Petrecuse cu ei mai puţin de o zi şi simţea deja un ataşament neaşteptat faţă de toţi.

Procedase corect să insiste ca ei să se mute – cu cât stăteau mai mult într-un loc, pe timp de vară, cu atât mai periculoasă devenea situaţia lor – dar Yona trebuise să recunoască faptul că grupul se descurcase destul de bine şi singur. Găsiseră o cale să procure hrană, să facă diferenţa între plantele otrăvitoare şi cele comestibile, să construiască adăposturi rudimentare, chiar să se înarmeze. Toate acestea spuneau foarte multe despre Aleksander, Rosalia, Leib şi ceilalţi, faptul că ştiuseră ce să ia din sate şi ce să facă pentru a supravieţui. Yona avea să îi ajute să treacă mai uşor peste iarna ce urma să vină, dar, chiar şi fără ea, existau toate şansele ca ei să supravieţuiască dacă erau suficient de norocoşi să se ferească din calea celor care îi vânau.

Când Yona se ridică în picioare, o trecu un fior, cu toate că ziua de vară era deja mai caldă. *Vânătoare*. Cuvântul i se înfipse în inimă, zvâcnind acolo cu putere. Ea mai vânase animale. *Fusese* vânată de animale. Însă gândul că oamenii vânează oameni era prea dificil de înţeles pentru ea şi îi provocă o stare de rău.

Se îndreptă spre Aleksander, care se întoarse şi o observă cum se apropia.

— Trebuia să mai dormi, spuse el. Odihneşte-te!

— Eu nu dorm foarte mult.

Era adevărat. Jerusza o învăţase cu mult timp în urmă că somnul, deşi este necesar, era echivalentul slăbiciunii. Somnul te face vulnerabil, inutil. Cu excepţia ultimelor luni din viaţa ei, când părăsea încet această lume îndreptându-se către cealaltă, Jerusza nu dormise niciodată mai mult de patru ore legate şi îşi îngustase deseori buzele, certând-o pe Yona dacă dormise cumva mai mult de atât. Noaptea trecută, deşi fusese epuizată

după tot efortul depus de a intra în contact cu alţi oameni, creierul Yonei fusese asaltat de gânduri referitoare la toate lucrurile pe care dorea să le facă în următoarele zile. Avea să înveţe grupul să conserve peştele, să usuce afinele şi merişoarele pentru iarnă, să adune şi să depoziteze fructele de scoruş şi de călin. Avea să îi înveţe să vâneze fără arme, ce animale sălbatice erau cele mai nutritive, ce broaşte şi şerpi erau comestibili, ce ierburi puteau fi culese pentru a-i ajuta să facă mâncarea mai gustoasă, ce plante puteau fi adunate pentru a-i ajuta să se vindece de anumite boli. Avea să le arate cum să construiască adăposturi pentru iarnă şi cum să prindă peşte când iazurile aveau să fie cuprinse de gheaţă. Erau secrete ale pădurii pe care sătenii nu aveau de unde să le ştie, secrete care puteau face diferenţa între viaţă şi moarte.

— Pari îngrijorată, spuse Aleksander după o clipă.

Era, bineînţeles. Se simţea responsabilă pentru toată lumea care se afla aici. Însă privi, mai apoi, înspre tabără, unde Ruth îşi ţinea la piept toţi cei trei copiii adormiţi, unde Oscher şi Bina se ţineau în braţe, unde Miriam dormea cu un braţ atârnat protectiv deasupra lui Leib care sforăia, şi o cuprinse o stare profundă de linişte, toate întrebările şi grijile dispărând într-o şoaptă.

— Totul va fi bine, spuse ea, atât pentru ea însăşi, cât şi pentru Aleksander.

— Mă bucur mult că eşti aici, Yona. Că ne-am găsit unul pe celălalt.

Se întoarse înspre el. Felul în care o privea îi tăia respiraţia.

— Te-ai descurcat bine şi până acum, cu mult înainte ca eu să apar. Toată lumea este în viaţă şi este bine hrănită.

El zâmbi uşor.

— Nu mă refeream la supravieţuire, Yona. Sunt recunoscător pentru *tine*. Privirea lui o fixă pe a ei timp de o secundă, apoi şi-o îndreptă în jos. Pentru compania ta, vreau să spun.

Obrajii ei se încălziră şi, privind înapoi înspre grup, simţi că vorbele sale aveau un înţeles mult mai profund.

— Şi eu sunt recunoscătoare pentru compania ta, Aleksander.

O jumătate de oră mai târziu, cerul se lumină şi tabăra începu să se trezească, bebeluşul fiind primul care începu să plângă.

Când Ruth îl trase la sân, le atinse pe fete, care se treziră murmurând fărâme din visele lor. Rosalia se trezi următoarea, apoi Oscher şi Bina. Yona îi privea în linişte cum căscau şi se întindeau, ridicându-se în picioare şi plimbându-se până la marginea poienii, unii dintre ei luând câteva înghiţituri din ploştile pe care le umplură cu o seară în urmă, alţii făcându-şi pe rând nevoile în intimitatea umbrelor de dincolo de perimetrul taberei.

Până când soarele se ridică deasupra copacilor, Rosalia făcu de pază, Aleksander îi luă pe Moshe şi pe Leon cu el să le arate cum să folosească setca în râul peste care trecuseră cu o seară înainte, fetele adunară cu veselie fructe de pădure împreună cu mama lor, iar Yona le învăţă pe Sulia, Miriam şi Luba cum să culeagă flori roz de săpunăriţă ce înfloresc vara pe coasta dealurilor, cum să le strivească rădăcinile cu pietre mici şi să le amestece cu puţină apă pentru a face săpun.

— Nu ar trebui să facem ceva mai util? întrebă Sulia suficient de tare încât vocea să-i fie auzită şi de ceilalţi, aplecându-se alături de Yona pentru a smulge din pământ o mână de flori. Asta nu pare a fi necesar.

Miriam şi Luba o priviră, dar nu spuseră nimic. Yona simţi cum i se strânge inima aşa cum simţise uneori ştiind că un prădător îi adulmecase prezenţa.

— Fără săpun vă veţi îmbolnăvi şi veţi lua păduchi, răspunse Yona. Avem noroc că este vară acum, însă până la toamnă, aceste plante se vor ofili. Înainte să se întâmple asta, vă voi arăta cum să faceţi săpun din cenuşă din lemn de esenţă tare şi din grăsime animală.

Sulia scoase un sunet din străfundul gâtului, dar nu mai spuse nimic altceva.

— Leib ne-a spus că eşti foarte pricepută la pescuit, Yona, spuse Miriam după o vreme.

Venise lângă Yona, cu fusta ridicată în partea din faţă, făcând din ea un coş în care să pună sutele de flori pe care le culesese. Era tăcută şi harnică, lucru pe care Yona îl aprecia. Sulia şi Luba se îndreptară în jos pe coasta dealului, conversând între ele.

— Am pescuit toată viaţa, răspunse Yona. Fiul tău are instincte bune. Va fi un bun pescar odată ce va învăţa, dar şi un bun vânător.

— Nu este viaţa pe care mi-am dorit-o pentru el, spuse Miriam după o lungă tăcere. Când copiii sunt mici, mamele visează toate lucrurile pe care le vor face într-o bună zi, oamenii care vor deveni. Nu m-am gândit niciodată, când Leib era copil, că avea să fie tot ce mi-a mai rămas. Nu m-am gândit niciodată că visele pentru el aveau să se îngusteze atât de mult. Acum visez doar să îl văd supravieţuind. Să îmi imaginez mai mult pare zadarnic. Se opri pentru o clipă şi continuă: Pare imposibil.

Yona clipi de câteva ori, astfel încât Miriam să nu-i poată observa lacrimile din ochi. Nu ştiu ce să spună, aşa că şopti:

— Îmi pare foarte rău. Pentru tot ce ţi s-a întâmplat.

— Totuşi, trebuie să fie planul lui Dumnezeu, nu-i aşa? Doar că eu nu îl pot înţelege.

— Nici eu nu îl înţeleg, spuse Yona, apoi se simţi brusc vinovată.

Nu trebuie să îl pui niciodată la îndoială pe Dumnezeu, îi spunea mereu Jerusza. *Datoria ta pe pământ este doar să încerci să îl înţelegi, să nu te îndoieşti niciodată de voia Lui.* Dar asta era nebunie şi Yona simţea că adevărul despre toate acestea era dincolo de puterea ei de înţelegere.

Miriam nu răspunse şi, după o clipă, reveni la culesul florilor.

— Cum aţi evadat din ghetou tu şi Leib? întrebă Yona după câteva momente.

Miriam oftă din nou şi îşi îndreptă spatele, cu ochii în lacrimi.

— Leib este tânăr, puternic. Asta însemna ca nemţii să îl folosească la muncă, să construiască diverse lucruri. Într-o zi, pe mulţi dintre ceilalţi bărbaţi i-au dus din ghetou într-o poiană. I-au obligat să sape un şanţ. Apoi, i-au împuşcat pe toţi. Tremură în timp ce luă o gură de aer. Soţul meu se afla printre cei uciși. Dar Leib a supravieţuit, şi Aleksander, pentru că erau dintre cei care puteau munci, iar nemţii aveau nevoie de ei. Însă nu am mai fost orbi după aceea. Am ştiut că era doar o chestiune de timp până când ne-ar fi omorât şi pe noi. Aşa că Leib şi Aleksander – pe care îl ştiam din satul nostru – au început să discute despre evadare.

— Într-una din zile, s-a zvonit că ne vor muta pe toţi într-un castel abandonat de la marginea oraşului, un loc fortificat din care era imposibil de evadat. Odată aflaţi acolo, ne puteau ucide oricând, nu ar mai fi existat nici o cale de ieşire. Umbla vestea prin tabără că ar exista câţiva evrei care aveau să ne întâmpine în pădure. „Ieşiţi din ghetou şi vă vom găsi”, spuneau ei. Aşa că, Leib şi cu mine stabiliserăm un plan. Urma să fugă de la locul său de muncă. Ştiam că era riscant. Când l-am sărutat şi ne-am luat la revedere în acea dimineaţă, m-am gândit că era posibil să nu îl mai văd niciodată. Însă nemţii erau ocupaţi în ziua aceea să pregătească un alt grup de evrei ce urmau a fi împuşcaţi în poiană şi Leib a reuşit să fugă. Eu m-am ascuns în ghetou, sub un şopron, până când au crezut că am plecat. Apoi, am fugit, doisprezece zile mai târziu, după ce s-au oprit din căutat. Dacă Leib ar fi plecat deja, nu cred că aş fi putut supravieţui. Dar a stat acolo în pădure, aşteptându-mă pe mine, un miracol atât de mic pe lângă o pierdere atât de mare.

— Îmi pare foarte rău pentru soţul şi copiii tăi, Miriam, spuse Yona după o vreme.

Miriam scutură din cap.

— Sunt liberi acum. Iar eu îl am încă pe Leib.

Vocea i se întrerupse la ultimul cuvânt şi se transformă în plânset. Tăcerea care urmă era un spaţiu gol ce nu avea să se mai umple vreodată.

Grupul rămase în poiană pentru încă două zile. În ambele zile, Yona merse cu Leib la râu cu setca şi prinseră împreună sute de peşti. În cea de-a doua zi, la lăsarea nopţii, Aleksander făcu un foc, iar Yona le arătă celor din grup cum să afume peştele pentru a-l conserva pentru iarnă, construind o structură acoperită, în formă de trepied, din ramuri înalte şi robuste, legate în partea de sus cu lăstari, folosind sfoară împletită din iarbă pentru a agăţa peştele. Acoperi ramurile aşezate sub formă de cort cu scoarţă de copac pentru a menţine fumul înăuntru, lăsând o mică deschizătură în partea de sus, apoi le arătă lui Leon şi lui Oscher cum să facă un foc din crenguţe verzi de arin. Odată aprins focul, trebuiau să transfere cărbunii într-o groapă săpată în mijlocul cortului, unde aveau să îi ţină cel puţin până a doua zi, asigurându-se că fumegă încontinuu

fără să se aprindă. Era riscant să lase fumul să se ridice pe timp de zi, însă erau suficient de adânc situaţi în pădure încât existau puţine şanse să fie observaţi, iar firicelul acela subţire ce se ridica din cortul de afumat, era mai puţin evident decât norii ce se ridicau de la focurile de tabără pe care le făceau noaptea pentru a-şi găti mâncarea. Aceia puteau fi văzuţi de la o distanţă de câţiva kilometri în zilele senine, dar nu şi în întuneric, pentru că noaptea absorbea fumul.

Noaptea, Yona dormi pe un pat de frunze, la marginea poienii, suficient de departe de ceilalţi, pentru a-i putea veghea. După o viaţă întreagă trăită în pădure, instinctele ei erau suficient de ascuţite încât să se trezească şi la cel mai mic zgomot şi, cu toate că Leib, Aleksander şi Rosalia păzeau înarmaţi perimetrul, se simţea mai bine ştiind că şi ea asigura o minimă protecţie.

Treptat, până în cea de-a patra zi, Yona deveni tot mai neliniştită.

— Trebuie să ne mutăm din nou, îi spuse ea lui Aleksander, abordându-l în timp ce îşi făcea turele de dimineaţă primprejurul poienii, chiar înainte de răsăritul soarelui, ţinându-şi arma rezemată de umăr, în timp ce ochii scrutau întunericul.

În acea dimineaţă, se trezi speriată fără a şti motivul şi se opri doar să îşi încalţe ghetele, grăbindu-se să iasă să-l găsească.

El se opri din mers şi privi în jos spre ea.

— Să ne mutăm?

— Nu pot explica de ce. Am stat deja prea mult aici.

— Dar au trecut doar patru zile. Abia ne-am făcut confortabili. Avem şi mâncare aici...

— Ştiu.

— Atunci, de ce?

— Uneori, pot simţi anumite lucruri, lucruri rele care urmează să se întâmple. Îi aruncă o privire, apoi privi în jos. Aşa simt şi acum. Se apropie întunericul.

Într-un final, îşi ridică privirea, iar Aleksander îi studie în tăcere chipul. Maxilarul lui puternic şi proeminent se încordă de câteva ori sub barbă şi îi observă mărul lui Adam mişcându-se când înghiţi. Simţi cea mai ciudată dorinţă să îşi întindă mâna şi să îşi pună degetele acolo pentru a-i simţi pulsul şi ritmul

respiraţiei, dar îşi feri din nou privirea, înainte ca el să îi poată citi în privire.

— Yona? spuse el încet.

Ea îşi întoarse privirea înspre el. Inima îi bătea cu putere în piept ca o tobă ce semnala un pericol, aşa cum îi mai bătea uneori înainte de o furtună aprigă. Însă era şi altceva, simţea şi o căldură, o dorinţă tulburătoare.

— Da?

Făcu un pas mai aproape de ea. Simţi din nou vibraţia dintre ei, mişcarea aerului şi, de data aceasta, îşi lăsă ochii să rătăcească încotro doreau. La braţele lui. La muşchii fermi ce se întindeau de-a lungul gâtului său. La felul în care pieptul său lat forţa cămaşa uzată pe care o purta. În clipa în care ochii îi reveniră la chipul lui, observă că el o urmărea cu atenţie şi avea ceva anume în privire, ceva ce nu mai existase până atunci. Nu îşi putu da seama ce era, însă îi trezi ceva în interior, ceva ce nu ştia că se afla acolo.

— Yona, eu..., începu el.

Apoi, chemarea tânguitoare a unui lup în apropiere tulbură liniştea, fiind de-ajuns să îi alunge din suflet tot ceea ce simţise, să-i amintească de pericol, să lase toate celelalte lucruri la o parte. Aleksander păru să simtă şi el schimbarea, întrucât făcu un pas înapoi şi îşi drese vocea.

— Eu voi... voi merge să le spun celorlalţi că e timpul să ne mutăm, spuse el.

Ea schiţă un zâmbet, însă acum, că focul din interior i se mai domolise, nelinişstea care o frământase o cuprinse din nou. Ceva se apropia, simţea asta.

— Mulţumesc!

Însă după ce Aleksander îi trezise pe ceilalţi şi îi înmânase puşca Rosaliei, trimiţând-o să patruleze şi avertizând-o să fie în alertă, îşi dădură seama că Leib nu se afla printre ei.

— Unde e? o întrebă Aleksander pe Miriam, ai cărei ochi erau larg deschişi şi speriaţi.

— Nu am nici o idee, spuse Miriam. Era alături de mine când ne-am culcat.

Yona cercetă repede poiana. Lăsase setca alături de afumătoare cu o noapte înainte, însă nu se mai afla acolo. Fumul se

ridica uşor prin deschizătura de deasupra cortului, iar părul de pe mână i se ridică din nou.

— S-a dus la râu să pescuiască, presupun, îi spuse ea lui Aleksander. Mă duc eu.

— Vin cu tine.

— Nu. Stai aici cu ceilalţi! Dezinstalaţi tabăra şi pregătiţi-vă de mutare.

Pornise deja înspre pădure, cât de repede o purtară picioarele, înainte ca el să aibă vreo şansă să obiecteze.

Mai avuse acest sentiment şi înainte, această contracţie în abdomen, aceste furnicături pe piele. Odată, când era doar o fetiţă, reuşise să se caţăre într-un copac chiar înainte ca o haită formată din trei lupi să iasă din pădure alergând înspre ea. Când avea doisprezece ani, văzuse cu ochii minţii, chiar cu o clipă înainte să se întâmple, cum un stejar masiv se rostogolea peste ele în timpul unei furtuni şi avuse răgaz doar să o trezească pe Jerusza şi să o tragă la o parte. Ultima dată se întâmplase cu patru ani în urmă, când o găsise pe Jerusza cu glezna răsucită grav din pricina unei căzături, încolţită de un urs brun care mormăia. Yona lovise creatura în spate cu o săgeată şi o trăsese deoparte pe Jerusza în timp ce ursul trăgea să moară.

Ai un al şaselea simţ, îi spusese atunci Jerusza. *Se află în tine, la urma urmei, şi o parte din mine.* Yona obiectase, insistând că se aflase doar la locul potrivit şi la timpul potrivit. Dar fusese mai mult decât atât şi ea ştiuse asta atunci, aşa cum o ştia şi acum.

Pe măsură ce se apropie de râu, încetini pasul şi se strecură în linişte spre apă. Trupul ei tresări simţind ceva străin, ceva periculos. Îl zări mai întâi pe Leib, pe aceeaşi parte a râului pe care se afla şi ea, cu spatele la ea. Stătea aplecat deasupra plasei, în lumina soarelui de dimineaţă, scoţând peştele cu rapiditate. Preţ de o secundă, respiră mai uşurată. Era teafăr. Îşi imaginase doar pericolul.

Apoi observă mişcarea din tufişuri, la câţiva metri distanţă, în dreapta ei. Se lipi de copac şi îşi ţinu respiraţia, urmărind ce se întâmplă.

Timpul păru să stea în loc, apoi doi bărbaţi îşi făcură apariţia din pădure, unul slab ca o nuia, iar celălalt, robust ca trunchiul

unui stejar bătrân, ambii purtând uniforme uzate, aceleaşi pe care Yona le observase la bărbaţii pe care îi văzuse anul trecut cu Jerusza, înainte să se refugieze în mlaştină, aceia despre care Jerusza îi spusese că erau partizani ruşi. Ambii aveau puştile scoase, mişcându-se încet înspre Leib, cu acea uşurinţă antrenată a vânătorilor experimentaţi.

— *Ei, tî*![6] strigă dintr-odată bărbatul robust.

Leib se sperie atât de tare încât îşi pierdu echilibrul şi căzu în râu. Se ridică imediat, învârtindu-se în jur, ochii deschizându-i-se larg când îi zăriră pe cei doi bărbaţi. Cel zvelt se năpusti asupra lui, rânjind fără a-şi dezvălui dinţii, părând a mârâi mai mult.

— *Ei, mne kajeţea, on ievrei?*[7], mormăi bărbatul mai mărunt. *Eto tak? Tî ievrei*?[8]

Leib se holbă la ei pierdut, teama citindu-i-se în ochi. Era firesc să fie înspăimântat pentru că îşi îndreptară acum armele înspre el, întrebându-l dacă era evreu. Încet, cu inima bătându-i cu putere, Yona se trase înapoi pentru a-i putea surprinde pe bărbaţi din spate. Trebuia să se mişte încet pentru a păstra liniştea, dar trebuia să ajungă la ei cât mai curând posibil, înainte ca vreunul dintre ei să apese pe trăgaci.

— *Ja ciabie nie razumieju*, bâigui Leib – în belarusă însemnând *nu înţeleg* – cufundat în apă până la brâu, ud leoarcă.

Existau multe asemănări între limba rusă şi cea belarusă, însă din pricina spaimei ce îl cuprinse, Leib întâmpină dificultăţi în a interpreta cuvinte ce nu îi erau foarte familiare. Se afla în cea mai gravă situaţie posibilă, căci apa îl împiedica să fugă. Nu se putea întoarce pur şi simplu şi să o ia la fugă, sperând că bărbaţii aveau să rateze când aveau să tragă înspre el. Era o ţintă încolţită. Yona se apropie încet, în linişte.

---

[6] Hei, tu! (în limba rusă în original).

[7] Hei, spune, eşti evreu? (în limba rusă în original).

[8] Nu-i aşa? Eşti evreu? (în limba rusă în original).

— *Ty yevrey?* repetă cu voce ridicată bărbatul mai mărunt, în timp ce ochii i se îngustară, iar Leib scutură din cap în sens negativ, fiind evident îngrozit.

— Bineînţeles că este evreu, Vadim, spuse bărbatul robust în limba rusă în timp ce Leib începu să se retragă. Uită-te la nasul lui. Uite cât de murdar este. Probabil că este unul dintre ticăloşii care au furat de la noi.

— Evreu murdar.

Bărbatul mărunt scuipă în jos.

— Cred ar trebui să-l facem să plătească. Să îl dăm drept exemplu.

— Să-l spânzurăm în semn de avertizare, da, după ce îl împuşcăm în cap?

Ambii bărbaţi chicotiră, ochii lui Leib mişcându-se disperaţi când înspre unul, când înspre celălalt. Era evident că nu înţelegea ce spuneau, însă îşi dădea seama că nu era de bine. Yona se strecură mai aproape, suficient de aproape încât îi putea mirosi. Ambii erau nespălaţi, mirosind a transpiraţie şi a sare, a noroi şi adrenalină. Erau atât de concentraţi la băiat încât nici nu îşi dădură seama că şi ei, la rândul lor, erau vânaţi.

Încet, cu grijă, se întinse după cuţitul pe care îl ţinea prins de gleznă, dar spre groaza ei, nu se afla acolo. Îşi dădu seama într-o clipă că îl lăsase lângă culcuşul ei din trestie, când se trezise înspăimântată în acea dimineaţă, panicată pe de-a-ntregul. Nu mai făcuse niciodată asta, nici când era copilă; dormea mereu ţinând cuţitul la îndemână, strecurându-l mai apoi în teacă atunci când se trezea. Sângele îi îngheţă în vine, însă nu era vreme de mustrare pentru neglijenţa sa.

— Bine, atunci. Vrei să faci tu onorurile, Tikomirov? întrebă cel slab în timp ce continuă să rânjească la Leib.

Cel robust îşi ridică arma, îndreptând-o spre Leib care începuse să tremure. Brusc, Leib îşi ridică mâinile deasupra capului. Yona trebuia să facă ceva. Mintea ei fugi înapoi la lecţiile Jeruszei referitoare modul în care putea să imobilizeze un bărbat de două ori mai mare decât ea şi trase adânc aer în piept.

— *Shis mikh nisht. Ikh bet aykh!* spuse Leib în idiş, revenind din cauza fricii la limba pe care o vorbise în pădure. Nu mă împuşca, te rog!

— Acum vorbeşte în limba aia evreiască? întrebă cel robust.

Celălalt râse.

— Cred că da.

— E pentru ultima dată când va mai...

Însă, cel mare nu apucă să termine, că Yona sări înainte, cu pricepere, aterizând în partea de sus a spatele lui, încolăcindu-şi picioarele în jurul coastelor lui pentru a le strânge.

— Ce naiba...? începu el cu voce sugrumată.

Dar asta fu tot ce reuşi să spună, deoarece Yona, stabilizându-şi corpul cu muşchii interiori ai coapselor, se ridică mai sus, până când capul ei se află deasupra capului lui, îşi întinse braţul stâng cu viteza fulgerului sub bărbia lui, îşi încolăci mâna stângă pe după gât şi trase brusc în sus şi în spate cu toată puterea. Se auzi o trosnitură, apoi alunecă de pe spatele lui în timp ce trupul bărbatului se prăbuşea. Căzu imediat în spatele lui, folosindu-i corpul drept scut în faţa celuilalt bărbat, al cărui chip era alb de frică, fluturând haotic puşca înspre ea.

— Fugi, Leib! strigă ea.

Şi, aşa cum prevăzuse, reuşise să îi distragă suficient de mult atenţia bărbatului, încât acesta deveni confuz şi se întoarse brusc înspre râu. În secunda în care se întoarse complet cu spatele la ea, aceasta atacă, sărind mai întâi în faţă scoţându-i ochii cu degetul arătător şi cu degetele mijlocii ale mâinii stângi, apoi, în clipa în care bărbatul se aplecă în faţă urlând de durere, îi lovi gâtul neprotejat cu muchia exterioară a mâinii drepte, împingând cu putere în scobitura gâtului, strivindu-i traheea. Se prăbuşi la pământ alături de celălalt bărbat.

Brusc, Yona îşi duse la gură mâna dreaptă care o durea. Ce făcuse? Acţionase din instinct, făcând lucrurile pe care Jerusza o pusese să le repete de o mie de ori, încă de pe vremea când era doar o fetiţă. *Va veni o zi în care te vei bucura că* te-am *învăţat ceea ce ştiu,* îi spusese Jerusza. Yona nu o crezuse atunci, nu crezuse cu adevărat că avea să fie necesar vreodată să ia viaţa unui alt om. Însă acum, acum pricepu. Nu existase altă cale; dacă nu ar fi acţionat, l-ar fi ucis pe Leib fără nici un motiv. Cu

toate acestea, nu putea nega sentimentul de vinovăţie care o învăluise, puternic şi agasant. Se lăsă în genunchi alături de cele două trupuri, ţinându-şi încă mâna la gură, cu ochii plini de lacrimi. Îl auzea pe Leib strigându-i numele, însă părea foarte îndepărtat.

— I-am ucis, şopti ea, holbându-se la trupurile inerte. Se simţea ca într-o stare de transă, ca şi când ar fi plutit deasupra râului, privind în jos la întreaga scenă oribilă. Am luat două vieţi. Simţea că este privită de ochi ce ştia că nu se aflau cu adevărat acolo. Jerusza, murmură ea. I-am ucis.

— Yona! se auzi vocea lui Leib mai tare acum, apoi mâna lui îi atinse spatele şi o trase în sus. Yona, trebuie să plecăm. Dacă mai sunt şi alţii?

Se întoarse către el, confuză. Chipul lui, aflat la doar câţiva centimetri distanţă, era neclar.

— Yona! spuse el din nou, spaima simţindu-i-se în voce. Yona!

Simţi cum revine la realitate, însă tot se simţea ca şi când ar fi fost sub apă, în cea mai adâncă parte al lacului Kroman.

— Cred că erau singuri. Dar ai dreptate. Nu putem fi siguri, spuse ea cu voce joasă.

Ascultase cu atenţie pădurea înainte să atace şi nu simţise nici o altă prezenţă umană. Nu făceau parte dintr-o grupare sovietică; rătăceau de unii singuri prin pădure. Oare încercau să ajungă acasă? Oare aveau soţii, copii la care sperau că se vor întoarce? Nu ar fi trebuit să se afle niciodată aici, iar acum erau morţi.

— I-am ucis, spuse mai tare acum, când chipul lui Leib se limpezi în sfârşit.

— Ai făcut-o pentru a mă salva, spuse Leib.

Ochii lui erau injectaţi, umezi, Yona dându-şi seama că se abţinea cu greu să nu plângă.

— Eu...

Yona se opri în clipa în care îşi îndreptă din nou privirea înspre trupurile celor doi bărbaţi. Renunţă la ce voia să spună şi se întinse să ia puşca de lângă bărbatul mai mărunt. Se ridică în picioare şi i-o dădu lui Leib.

— Mergi înapoi la tabără. Spune-i lui Aleksander ce s-a întâmplat. Asigură-te că sunt gata de plecare.

El luă puşca cu ezitare, nedezlipindu-şi ochii de pe chipul ei.

— Şi tu?

— Voi veni şi eu în curând. Du-te, Leib, fugi!

Mai ezită încă o secundă, apoi încuviinţă din cap şi se repezi înspre pădure cu puşca în mâna dreaptă.

Pădurea se liniştise, până şi păsările se opriseră din cântat. Când sunetul paşilor lui Leib se estompase, Yona îngenunche încă o dată alături de cei doi bărbaţi. Ambii aveau ochii de culoarea ierbii mlaştinilor, ochi ce nu aveau să mai vadă niciodată. Le închise pleoapele cu blândeţe cu ajutorul palmelor, cu aceleaşi mâini care le luaseră viaţa, apoi plânse, în liniştea care o înconjura. Plânse pentru familiile lor, pentru micul grup de refugiaţi înspăimântaţi faţă de care îşi luase angajamentul să îi ajute, pentru Jerusza, pentru propriii părinţi, ale căror inimi fuseseră frânte cu mulţi ani în urmă, când fiica lor fusese răpită.

În cele din urmă, îşi îndreptă spatele şi, cu o grimasă, îi dezbrăcă pe ambii bărbaţi, le luă hainele şi ghetele, lăsându-le lenjeria de corp, nelăsând-o inima să le facă o ultimă nedreptate, dezvelindu-le complet trupurile în pădure. Le strânse lucrurile într-o legătură pentru a le lua cu ea înapoi la tabără. Ghetele, în special, aveau să le fie de folos când urmau să se adâncească şi mai mult în pădure şi când avea să se lase frigul toamnei şi al iernii.

Apoi rostogoli ambele trupuri în râul de mică adâncime, singura înmormântare pe care le-o putea oferi. Pădurea avea să îi absoarbă în tăcere şi, până când cineva avea să le găsească oasele, toate urmele ei aveau să fie demult şterse. Privindu-i cum se scufundă în apa albastră, îşi şterse lacrimile. Apoi luă hainele şi ghetele, puşca rusului bine făcut şi setca pe care Leib o lăsase în urmă şi în cele din urmă fugi, picioarele purtând-o în întunericul pădurii.

CAPITOLUL 11

În următoarele două luni, grupul se mută aproape săptămânal, pătrunzând tot mai adânc în pădure, schimbând mereu locul şi nelăsând nici o urmă. Yona îi învăţă cum să găsească surse de apă sub pământ şi cum să construiască fântâni simple. Le arătă cum să ucidă, să jupoaie, să eviscereze şi să gătească o năpârcă, cum să pregătească o masă din larve de cărăbuşi, cum să găsească arici, broaşte şi ouă de raţă, care erau relativ uşor de găsit când vremea era caldă. Le arătă cum să prindă în capcană animale mici şi să le golească de sânge, cum să eviscereze un cerb, cum să îşi construiască propriile culcuşuri din stuf, cum să prindă laolaltă crengile pentru a face cadrul unui adăpost temporar, cum să îşi încline acoperişurile improvizate din scoarţă de stejar şi de pin pentru a-i feri de vânt şi de ploaie pe timp de vreme rea. Şi, încet, începură cu toţii să se pregătească pentru frigul ce avea să vină.

Intenţionase să stea doar câteva săptămâni, cât să se asigure că puteau supravieţui şi fără ea. Însă cumva, săptămânile deveniseră luni şi, când frunzele începură să îşi schimbe culoarea şi toamna începu să îşi arate colţii, ea se afla încă acolo.

— Trebuie să găsiţi un loc să vă adăpostiţi, îi spuse ea lui Aleksander într-o zi, pe la sfârşitul lui septembrie.

Soarele era jos pe cer, iar vântul rece sufla dinspre vest. Întregul grup străbătea o zonă mlăştinoasă pătrunzând tot mai adânc în pădure, făcându-şi nevăzute urmele trecând prin apă până la glezne uneori, în căutarea unui loc în care să poată dormi peste noapte.

Se obişnuiră cu mutatul, se obişnuiră să subziste cu provizii insuficiente, se obişnuiră să ardă aproape toate caloriile pe care le ingerau. Deveniseră toţi mai supli, mai puternici, până şi copiii. Daniel îşi pierduse obrăjorii bucălaţi mult prea devreme, faţa lui devenind la fel de ascuţită precum cea a surorilor sale mai mari, cu care mărşăluia adesea prin pădure şuşotind şi ţinându-se de mână. Erau cu toţii mult prea supli, însă erau sănătoşi, în viaţă. Yona era recunoscătoare pentru asta.

— Da, spuse Aleksander privind în jos înspre Yona şi zâmbindu-i. Este aproape întuneric. Să căutăm o poiană pe un sol mai uscat.

— Da. Însă am vrut să spun şi că trebuie să găsiţi un adăpost pentru iarnă, un loc care să vă ţină ascunşi, în siguranţă şi de cald până la primăvară.

De data aceasta, expresia lui deveni confuză.

— Dar trebuie să continuăm să ne mişcăm. Chiar tu ai spus-o. Aşa am rămas în siguranţă.

Cu o săptămână în urmă, într-o misiune rapidă în satul de la marginea pădurii cu scopul de a face rost de o nouă pereche de ochelari pentru Moshe şi, de data aceasta, şi pentru Oscher, Aleksander şi Yona surprinseră o discuţie între două localnice care vorbeau despre o mică tabără de evrei, la un kilometru de mers în pădure, pe care nemţii o descoperiseră cu o săptămână în urmă. Toţi cei şaisprezece refugiaţi fuseseră împuşcaţi pe loc, până şi cele două fetiţe. Yona simţi că i se face rău şi îşi acoperi gura când femeile râseră. Fiorul rece care-i cuprinse trupul nu dispăruse încă.

— Dar pe timp de iarnă e mai important să rămâneţi în viaţă, decât să staţi ascunşi, spuse ea.

Tăcură pentru o clipă, căci se apropiară de un petic neted de pământ ascuns în mijlocul unui pâlc de molizi. Printr-o înţelegere tacită, se opriră şi făcură un gest înspre grup în semn că acesta era locul unde aveau să înnopteze. Fără a fi rugaţi, Rosalia şi Leib, ambii purtând arme, dispărură pentru a cerceta zona în căutarea unor semne de prezenţă umană.

— Dar, dacă stăm prea mult într-un loc, devenim o pradă uşoară, nu-i aşa? întrebă Aleksander.

Îşi aşezară rucsacurile pe pământ şi începură să caute buşteni şi beţe mari pentru a improviza adăposturile pentru următoarele câteva zile.

— Este mult mai periculos să înfruntaţi frigul.

Îşi scoase repede toporul din rucsac şi începu să cioplească unii dintre copacii înguşti, căzuţi la pământ, aflaţi în apropiere. În tăcere, Aleksander îşi scoase şi el toporul şi începu să despice buştenii lungi şi uscaţi, transformându-i în stâlpi. Îşi stabiliseră un ritm natural, o rutină, de când Yona se alăturase grupului şi începuse să îi înveţe. Acum, puteau construi împreună o colibă suficient de mare cât pentru şase sau şapte persoane în mai puţin de trei ore, punând deasupra un acoperiş din coajă de

stejar uscat sau de molid verde atunci când îi ameninţa vremea rece sau ploaia, iar Rosalia putea face acelaşi lucru. Ceilalţi învăţaseră şi ei să construiască adăposturi, cu toate că erau mai înceţi. Yonei îi plăcea faptul că îşi stabiliseră cu toţii un ritm, un set de responsabilităţi proprii. Nu se întâmplase niciodată aşa cu Jerusza; amândouă împărţiseră tot ce trebuia făcut, cu excepţia ultimelor clipe. Însă Yona descoperise că un grup aşa mare funcţiona cel mai bine atunci când exista o delimitare clară a sarcinilor.

— În plus, adăugă ea după câteva minute.

Yona şi Aleksander îşi făceau propriile adăposturi de dimensiuni reduse, unul lângă celălalt, aşa cum se obişnuiseră deja până acum. El era, aproape mereu, prima persoană pe care o vedea dimineaţa când se trezea şi constată că asta îi făcea mare plăcere.

— Acum, ne aflăm suficient de adânc în pădure, încât duşmanii voştri nu vă vor găsi odată ce zăpada va începe să cadă.

De cealaltă parte a poienii, Sulia, care de obicei împărţea acelaşi adăpost cu Luba şi Rosalia, îi privea în timp ce îşi îmbina crengile pe care ea însăşi le adunase.

— Dar nu vom lăsa urme în zăpadă? întrebă Aleksander. Vom fi mult mai evidenţi dacă vor veni să ne caute.

— Veţi construi adăposturi în pământ, atât pentru căldură, cât şi pentru a vă ascunde. Şi vă veţi deplasa prin împrejurimi doar când va ninge, iar zăpada vă va acoperi urmele. Nopţile sunt lungi şi zilele sunt cenuşii. E mai uşor să dispari în anotimpul rece.

Aleksander nu spuse nimic până când îşi termină de îmbinat adăpostul, adăugând scoarţa pe acoperiş.

— Când vorbeşti despre iarnă, Yona, nu foloseşti niciodată cuvântul *noi*, spuse Aleksander în cele din urmă, întorcându-şi privirea către ea. Intenţionezi să pleci?

Ea tăcu vreme îndelungată pentru că nu ştia care era răspunsul corect.

— Aşa a fost planul dintotdeauna, nu-i aşa? Că voi rămâne doar până când nu veţi mai avea nevoie deloc de mine?

Aleksander aşteptă până când ea îl privi în ochi.

— Încă mai avem nevoie de tine, Yona, spuse el cu voce joasă.

— Aleksander...

— Te rog. Nu pleca.

— Veţi supravieţui fără mine.

— Dar cred că îmi vei lipsi mult prea mult. Îşi drese glasul. Tuturor, vreau să spun. Acum, eşti una de-a noastră. Rămâi... dacă şi tu vrei asta.

Ea îl privi îndelung şi în privirea lui văzu un viitor pe care nu şi-l imaginase niciodată pentru ea însăşi, un viitor plin de zâmbete şi prietenie în locul tăcerii şi al singurătăţii. Poate chiar un viitor plin de iubire.

— Da, spuse ea încet. Vreau.

Dar chiar în clipa în care spuse acest lucru, vântul suflă şi ea îl auzi şoptindu-i, şuierând un avertisment.

Două zile mai târziu, găsiră un loc, adânc în pădure, la două ore de mers de cel mai apropiat râu. Yona petrecu încă o zi în căutarea unei surse de apă subterană înainte de a săpa o fântână de mică adâncime şi a reveni pentru a-i spune grupului că îşi găsiseră locul pentru iarnă. Nimeni nu avu nimic de obiectat.

Începură cu acoperişurile pentru adăpost făcute din scoarţă de copac, însă în a doua zi, săpau cu toţii în pământ, cu lopeţi improvizate, toţi cu excepţia copiilor. Fetiţele alergau primprejurul poienii, prefăcându-se că sunt zâne ale pădurii, în timp ce Daniel râdea la ele din culcuşul lui din stuf. Râsetul lor o făcu pe Yona să zâmbească, cu toate că o dureau muşchii. Asta e ceea ce salvau ei – un viitor de zâmbete pentru aceşti trei copii inocenţi, poate chiar şi pentru copiii pe care Pessia, Leah şi Daniel urmau să îi aibă ei înşişi într-o bună zi. De milioane de ori se întrebă Yona de ce lumea permitea ca vieţi precum ale lor să fie atât de violent nimicite.

Până la sfârşitul săptămânii care urmă, orientându-se după instrucţiunile Yonei, grupul finalizase cele două *zemlianka*[9] mari şi unul cu mult mai mic. Spre deosebire de colibele temporare pe care le construiseră în ultimele câteva luni, concepute pentru

[9] Adăpost în pământ, buncăr subteran (în limba rusă în original).

a fi asamblate şi dezasamblate rapid, acestea erau mult mai solide, permanente şi protejate. Erau săpate adânc în pământ, cu pereţi făcuţi din buşteni de aproximativ treisprezece centimetri, cu podele din lemn şi cu tavane subterane acoperite cu pământ şi susţinute de grinzi din buşteni, fiecare având câte o scară îngustă care ducea la intrarea de la suprafaţă. Acum, înainte de prima ninsoare, uşile adăposturilor erau vizibile, însă odată ce pădurea avea să fie acoperită de o pătură de zăpadă, acestea aveau să dispară. Avea să îi ia grupului câteva săptămâni în plus să construiască sobe din cărămizi făcute din pământ şi hornuri pentru căldură, iar Yona avea să le arate cum să le facă, aşa cum le făcuse în fiecare an al vieţii ei împreună cu Jerusza, atunci când se pregăteau pentru gerul iernii.

Totodată, grupul construi separat un buncăr subteran mai mic pentru depozitarea alimentelor, pe care Yona era nerăbdătoare să înceapă să îl umple înainte ca frigul să le îngreuneze căutarea, şi o mică latrină. În final, după un interval de două săptămâni, ei îşi aveau cu toţii casele lor reale, semipermanente, pentru prima dată după mulţi ani.

Cât timp Leib, Aleksander şi Moshe vânau şi pescuiau, femeile adunau plante şi fructe de pădure, Leon şi Oscher aveau grijă de o afumătoare mare, iar Yona se aventura în pădure, în fiecare zi, pentru a aduna ierburi şi a le pune la uscat. În curând, pământul avea să îngheţe şi să se întărească, iar leacurile naturii aveau să rămână în sol până la primăvară.

Când trăise cu Jerusza, făcuseră asta în fiecare an, uscând plantele pe care le adunau, măcinându-le pe unele pentru ceaiuri şi comprese, iar pe altele lăsându-le întregi. Însă, pentru un grup de cincisprezece persoane – toţi de vârste diferite – nevoile erau mai mari. Astfel, Yona adună coada şoricelului, pelin, cicoare şi muşeţel. Culese frunze de *dziurawiec*[10] pentru îngrijirea rănilor, liliac negru şi coada şoricelului pentru febră, podbal pentru tuse, frunze de urzică pentru slăbiciune musculară, rozmarin pentru afecţiuni ale inimii, tulpini de coada-calului pentru umflături şi tătăneasă pentru a trata oasele rupte şi artrita. Până când aerul căpătă miros de zăpadă,

[10] Sunătoare (în limba poloneză în original).

ea încropise un întreg cabinet medical cu plante uscate şi macerate care aveau să-i ajute să treacă iarna cu bine.

Într-o dimineaţă de început de decembrie, Yona se trezi înainte de răsăritul soarelui şi, chiar din cuibul ei de sub pământ, simţi schimbarea din aer. Îşi trase pe ea haina de lână şi ieşi la suprafaţă, unde fulgii de nea cădeau, agăţându-se de pământ doar pentru o secundă sau două, înainte de a dispărea pentru totdeauna în pământ. În curând, zăpada avea să se aşeze, însă pentru primele câteva minute, era ca şi cum cerul şi pământul se întâlniră, devenind unul şi acelaşi.

Îşi înclină capul spre cer şi simţi fulgii de nea sărutându-i obrajii. Prima zăpadă din anotimp în adâncurile pădurii era întotdeauna magică şi, cu toate că Yona trăise aproape douăzeci şi patru de ierni, farmecul ei nu dispăruse niciodată. Deşi ştia că fulgii delicaţi de zahăr erau vestitorii pericolului ce avea să vină, al unei ierni care avea să le testeze rezistenţa tuturor, nu le putea nicicum nega frumuseţea cu care pluteau uşor în jos din cerul liniştit.

— Yona.

Îi auzi vocea lui Aleksander în spate şi se întoarse speriată, trezindu-se din vis. Stătea în dreptul intrării în marele adăpost de tip *zemlianka*, privind-o.

— Aleksander. Îşi puse mâna deasupra inimii care o luase la galop. Nu te-am auzit. De ce te-ai trezit?

Ezită şi traversă poiana pentru a i se alătura. La fel ca şi ea, era îmbrăcat cu o haină de lână şi, cu toate acestea, simţi cumva căldura apropierii lui când braţul lui i-l atinse în treacăt pe al ei.

— Nu mai puteam dormi. E frumos, nu-i aşa?

Priviră amândoi înspre cer şi, pentru o clipă, simţiră că sunt singuri în pădure. Ceilalţi din grupul lor dormeau şi toate animalele îşi căutară adăpost din calea frigului. Singura mişcare era cea a zăpezii. În clipa în care Yona îşi întoarse din nou privirea înspre Aleksander, ochii lui erau deja fixaţi asupra ei.

— E greşit să îţi placă atât de mult prima ninsoare? întrebă ea.

— Greşit?

— Ninsoarea aduce cu ea pericole mari. E oarecum ciudat să o întâmpini cu bucurie. Venirea ei nu înseamnă decât că viaţa va deveni mai complicată.

Nu era sigură că el pricepu ce dorea să spună până în clipa în care o luă de mână. Nici unul dintre ei nu avea mănuşi, iar mâinile le erau îngheţate, cu toate acestea, se încălziră brusc în clipa în care îşi împreunară degetele.

— Poate că lucrurile cele mai complicate sunt şi cele mai frumoase, spuse Aleksander încet.

Şi, întorcându-se pentru a-l privi din nou, Yona nu reuşi să îşi mai desprindă mult timp privirea de la el. Când îşi întoarseră din nou privirile înspre magia cerului, simţiră pentru o clipă că în lume se aşternuse pacea.

Mai târziu, când ceilalţi se treziră şi ieşiră în lumea vopsită în alb, Yona simţi un val neaşteptat de căldură revărsându-se asupra ei. Să vadă surprinderea, bucuria de pe chipurile celorlalţi era pur şi simplu fermecător. Fetiţele alergau prin poiană, râzând şi încercând să prindă zăpada cu limbile lor, în timp ce Daniel, privea pur şi simplu înspre cer, cu ochii mari, fără să clipească. Oscher şi Bina se legănau îmbrăţişaţi, până şi Rosalia privi înspre cer cu ochii în lacrimi.

Însă zăpada avea, în cele din urmă, să forţeze grupul să rămână înăuntru, în buncărele lor, pentru intervale lungi de timp şi astfel, după ce îşi urară noapte bună în acea seară şi se întoarseră în adăposturile lor, se aşternu o linişte apăsătoare şi sumbră, cu toate că lumea din jurul lor se îmbrăca în culoarea speranţei şi a păcii.

Aleksander, Leib, Miriam, Bina, Oscher, Luba şi Sulia împărţeau unul dintre adăposturile mari, în timp ce Moshe, Leon, Rosalia, Ruth şi copiii îl împărţeau pe celălalt. Yona îl avea pe al său, cel mai mic şi mai rudimentar dintre toate, pe care îl construise în întregime doar ea, în timp ce restul se odihniseră. Totul se aranjase aşa fără discuţii – o împărţire similară cu cea pe care o avuseră pentru a se adăposti în fiecare seară pe vremea când făceau doar colibe temporare – şi Yona se bucurase că nu încercase nimeni să împartă adăpostul cu ea. Faptul că făcea parte dintr-un grup, după o viaţă întreagă de

singurătate, era încă tulburător şi ciudat, iar ea avea nevoie de aceste nopţi întunecate de solitudine pentru a putea respira.

Abia aţipise în acea noapte a primei ninsori, când auzi un ciocănit la uşa micului ei adăpost. Sări direct în picioare, cu ochii mari cercetând în întuneric. Apoi, chiar în clipa în care se întinse să ia cuţitul pe care îl ţinea mereu alături când dormea, auzi o voce şoptită de partea cealaltă a uşii.

— Yona? Yona, eşti trează?

Într-o clipă, trecu de la spaimă la confuzie.

— Aleksander? întrebă ea.

— Pot să intru?

Fără a răspunde, se ridică din culcuşul ei de stuf şi merse de-a buşilea de-a lungul încăperii înguste pentru a da la o parte stâlpul din lemn care fixa uşa. Celelalte adăposturi *zemlianka* fuseseră concepute cu tavane mai înalte pentru a se simţi în ele aproape la fel ca şi în casele de la suprafaţa pământului, însă Yonei îi plăcea senzaţia de a fi îngropată în pământ, în siguranţă, departe de lumea de deasupra. Nu avea nevoie decât de un spaţiu suficient pentru culcuşul său, pentru mica ei colecţie de lucruri şi pentru soba care să-i dea căldură.

Imediat ce deschise uşa, vântul pătrunse în încăperea îngustă şi câţiva fulgi se strecurară într-o rafală. Focul din soba aflată în colţ pâlpâi, modelând umbre care dansară pe chipul lui Aleksander. Stătea ghemuit în faţa uşii, cu faţa înroşită de frig. Instinctiv, Yona cercetă întunericul din spatele lui, însă era singur.

— Repede, intră, spuse ea şi se dădu la o parte, făcându-i loc să se strecoare pe lângă ea, apoi închise uşa în urma lui, lăsând iarna afară.

Era pentru prima dată când Aleksander se afla aici, împărţind acelaşi spaţiu cu ea. Privi în jur preţ de câteva secunde, iar ea se abţinu să nu zâmbească; tavanul se afla la mică distanţă de podeaua din lemn, iar trupul lui era curbat, asemenea unui semn de întrebare, pentru a încăpea înăuntru.

— Vrei să iei loc? întrebă ea.

Bărbatul dădu din cap în semn de mulţumire, aşezându-se pe singurul loc disponibil, pe marginea culcuşului ei din stuf. Ea ezită puţin înainte de a se aşeza lângă el.

— Totul e în regulă, Aleksander? E cineva rănit?

— Nu, nu, totul este în regulă, spuse el în grabă.

Îşi dădu jos căciula şi o frământa în mâini. Ea îşi dădu brusc seama că era agitat.

— Adăpostul tău. E drăguţ, Yona.

Ea râse, însă îngrijorarea i se zbătea în piept ca un fluturaş nesigur.

— Ai venit la miezul nopţii pentru a-mi spune asta?

Întorcându-se înspre ea, umbrele focului îi dansau pe faţă, expresia îi era serioasă, iar chipul i se afla la doar câţiva centimetri distanţă de al ei.

— Nu. Eu... eu am venit să îţi mulţumesc.

— Să-mi mulţumeşti?

— Pentru toate astea. Pentru tot ce ai făcut pentru noi. Pentru că ai rămas. Ştiu că ai spus că vei pleca atunci când ne vom descurca singuri. Însă acum, sper.... sper că nu vei pleca.

Cuvintele lui fură întrerupte de un şuierat sinistru ce se auzi afară, vântul vâjâind printre copaci. Furtuna se înteţea. Ea încercă să mai destindă atmosfera.

— Cu siguranţă nu voi pleca nicăieri pe vremea asta, Aleksander.

Strânse căciula în mâini de câteva ori şi apoi o privi din nou. Păru că îi cercetează chipul, privirea lui oprindu-se mai întâi asupra ochilor, coborând mai apoi înspre buze.

— Nu m-am referit la seara aceasta. Am vrut să spun... Niciodată. Sper că vei rămâne cu noi, Yona. Ceea ce vreau să spun este că sper că vei rămâne cu *mine*.

Yona nu se aşteptă ca el să se întindă înspre ea, să îşi lipească buzele de ale ei, însă, când o făcu, se simţi exact aşa cum ştia că trebuia să se simtă, deşi nu mai fusese niciodată sărutată până atunci. Se încordă pentru o clipă, surprinsă, apoi expiră, respiraţia ei întâlnind-o pe a lui, apoi se întinse înspre el şi îşi închise ochii.

La început, gura lui ezită, însă când îi simţi răspunsul, Aleksander îi puse o mână pe după gât, trăgând-o uşor înspre el, apoi, când limba lui îi despărţi buzele, ea îi simţi vibraţia geamătului uşor care-i ieşi din piept. Îl simţea în tot corpul ei, cu toate că doar buzele şi mâinile lui o atingeau. Simţi furnicături

pe piele şi o căldură care îi învălui tot trupul şi care se îndreptă brusc între picioare. Când el se trase în spate, ea se întinse instinctiv după el, dorindu-l deja înapoi.

Fata îşi deschise ochii, cu respiraţia întretăiată, şi îl zări privind-o, studiindu-i chipul.

— Este în regulă, Yona? Nu am ştiut...

Ea nu-şi găsea cuvintele, astfel că îşi lipi apăsat buzele de ale lui, cu frenezie, cu disperare, întrerupându-l. El ezită doar pentru o secundă, apoi o trase înspre el, în braţele lui, deasupra lui, cu picioarele desfăcute. Gemu din nou, iar ea îi simţi geamătul în propriul piept, apoi îşi puse mâinile sub coapsele ei şi o trase mai ferm înspre el, sărutând-o acum cu şi mai multă înfocare. Cu mâna stângă ţinând-o încă de după gât, îşi strecură mâna dreaptă sub bluza ei pierzându-şi amândoi răsuflarea în clipa în care degetele lui reci îi atinseră unul dintre sfârcuri, dându-i fiori în tot corpul.

— Încă e totul în regulă? şopti el cu gura lipită de a ei.

— Mmm-hmmm.

Asta fu tot ce reuşi să spună, însă, în loc să o sărute din nou, el se opri şi o privi.

— Ai mai făcut asta vreodată?

Respira cu greu şi se întrebă dacă şi pupilele ei erau la fel de dilatate ca şi ale lui. Îl privi câteva secunde înainte de a şopti.

— Aleksander, nu am mai cunoscut nici un bărbat înaintea ta.

— Nu trebuie să...

— Ştiu, murmură ea, întrerupându-l din nou. Nu te opri.

El ezită doar pentru o clipă, apoi se întinse din nou înspre ea, unindu-şi buzele cu ale ei, punându-şi ambele mâini înapoi pe coapsele ei. Apoi, mâinile i se strecurară sub bluză, trăgând-o de pe ea, şi-o scoase mai apoi pe a sa, astfel că, în răcoarea adăpostului ei strâmt, ardeau fierbinţi, unul lângă celălalt, piele lângă piele.

Nu mai rămase nimic de spus, el se aşeză deasupra ei, atingându-i uşor întregul trup, făcând-o să simtă lucruri pe care nu le cunoscuse niciodată, ghidându-i mâinile de-a lungul trupului lui, atât de neobişnuit, şi în cele din urmă o pătrunse. În clipa în care ea ţipă, el se opri, stând aplecat deasupra ei şi îi şopti:

— Vrei să mă opresc?

— Nu, răspunse ea imediat, trăgându-l înapoi şi închizându-şi ochii, lăsând senzaţiile să îi invadeze trupul.

Când terminară, rămaseră întinşi pe spate în răcoarea încăperii, ea stând cu capul sprijinit pe pieptul lui, iar el cu braţul încolăcit pe după gâtul ei. Îi ascultă bătăile inimii şi îşi simţi propriul puls galopând în acelaşi ritm. Îşi închise ochii şi îi inspiră mirosul, întrebându-se ce aveau să însemne toate astea. Citise suficient de multe lucruri în textele ştiinţifice pe care i le dăduse Jerusza încât să poată înţelege biologia a ceea ce se întâmplase între ei, însă nimeni nu o avertizase că-şi va simţi inima pe cale să explodeze, că-şi va simţi trupul atât de plin, dar şi atât de gol, că, în scurt timp după ce liniştea avea să se instaleze, mintea avea să i se umple de întrebări şi temeri.

Însă Aleksander o sărută în creştet şi îi şopti:

— Yona, cred că te iubesc.

Abia atunci vocile pline de îndoială din mintea ei tăcură în sfârşit.

Îşi adânci faţa în pieptul lui. Avea suficient timp pentru întrebări mai târziu. Pentru moment, tot ceea ce conta era asta.

— Şi eu cred că te iubesc.

Să fi fost oare aşa? Asta să fi fost ceea ce simţea? Zâmbi cu faţa afundată în pielea lui, uimită de cuvintele pe care le rostise.

— Şi eu te iubesc, Aleksander.

CAPITOLUL 12

Nimeni din tabără nu păru surprins să-l vadă pe Aleksander ieşind din adăpostul Yonei în dimineaţa ce a urmat, iar Rosalia îi puse o mână pe braţ Yonei în timp ce mergeau să pună capcane pentru animale.

— Mă bucur pentru tine, spuse femeia cu părul ca focul, zâmbind uşor. Meriţi să fii fericită. Amândoi meritaţi.

— Asta este? Fericirea?

În lumina zilei, Yona simţi un amestec ciudat de exaltare şi teamă. Puteai pierde atât de mult deschizându-ţi inima şi ea nu înţelesese niciodată acest lucru până aseară, când uşile inimii ei fuseseră larg deschise. Acum se simţea goală, expusă, ca şi când s-ar fi trezit fără o armă, fără un plan, în bârlogul unor urşi care hibernau. Yona se simţi stânjenită şi privi înspre Rosalia.

— Poate nu a însemnat nimic pentru el.

— Doar un nebun ar frânge o inimă în asemenea împrejurări. Dacă Aleksander a venit la tine, este pentru că vrea să fie cu tine şi pentru că speră că şi tu simţi la fel.

Yona reflectă la aceste cuvinte în tăcere.

— Cred că vreau, spuse ea în cele din urmă.

— Toţi am pierdut atât de multe. Când găsim fericirea, în special acolo unde nu ne aşteptăm să o găsim, trebuie să facem tot ce ne stă în putinţă pentru a o păstra cu grijă, nu crezi? Era o anumită tristeţe în vocea Rosaliei în timp ce îi strângea mâna Yonei şi adăugă: Te rog, nu te îngrijora!

Însă Yona *era* îngrijorată şi nu se putea stăpâni. Era bucuroasă că adunase hasmaţuchi şi troscot, împreună cu alte plante medicinale, însă nu îşi imaginase vreodată că avea să fie chiar ea cea care să aibă nevoie de ele. Ştia că şi plantele puteau să dea greş şi asta o îngrijora. O sarcină în inima pădurii întunecate putea fi letală, atât pentru mamă, cât şi pentru copil şi, cu oameni aflaţi pe urmele lor, plânsetul inocent al unui nou-născut putea trăda întregul grup. Pur şi simplu, Yona nu putea rămâne însărcinată şi îşi promise să fie mult mai atentă pe viitor, dacă avea să existe un viitor pentru ea şi Aleksander.

După acea primă noapte, fără a purta vreo discuţie în privinţa asta, Aleksander se mută în adăpostul Yonei şi în fiecare noapte dormi cu braţele încolăcite strâns în jurul ei, de parcă, până şi în somn, îi era teamă să îi dea drumul. El continuă să patruleze prin împrejurimi o dată la fiecare trei nopţi, făcând schimb cu Leib şi Rosalia şi, când partea lui de culcuş era goală, Yona simţea un amestec ciudat de libertate şi singurătate. Nu era încă obişnuită să îşi împartă viaţa cu altcineva, chiar şi după câteva luni petrecute cu grupul, astfel că era reconfortant pentru ea să aibă loc să respire. Însă îi simţea lipsa când era

plecat şi adesea îi era greu să adoarmă, deoarece, atunci când îşi închidea ochii, îşi imagina toate scenariile îngrozitoare care i se puteau întâmpla în întuneric. Era pentru prima dată în viaţa ei când ţinuse suficient de mult la cineva încât să îşi facă griji dacă l-ar pierde; ştiuse întotdeauna că Jerusza îşi putea purta singură de grijă. Dar acum îşi dădu seama că dragostea o face vulnerabilă. Era un sentiment care nu îi plăcea.

La început de decembrie friguros, fiind înfometaţi după o zi frustrantă de vânătoare, Aleksander îi reaminti în şoaptă că Hanuka avea să înceapă în următoarea seară. Stăteau întinşi unul lângă celălalt în întuneric şi se simţi uşurată ştiind că nu putea să-i vadă lacrimile izvorâte în ochi pe neaşteptate. Cunoştea bine povestea referitoare la miracolul uleiului ritualic pe care Macabeii îl ardeau timp de opt zile, însă nu sărbătorise niciodată prea mult. Jerusza sculptase mereu o menoră în care aprinseseră cu supunere lumânări, dar o făcuseră în tăcere, Jerusza sărind peste unele seri în care avusese altceva de făcut. Se gândi pentru o clipă la dorinţa pe care o simţise într-o noapte răcoroasă de vineri, în anul 1931, când urmărise de afară, prin geam, o familie sărbătorind prima noapte a Festivalului Luminilor. *Obiceiuri prosteşti*, le numise Jerusza, însă Yona jinduise tot timpul după magia pe care o întrezărise prin geamul ferestrei, reflectându-se pe chipurile lor în lumina lumânării. Era oare posibil să participe, în sfârşit, la una dintre tradiţiile la care tânjise mereu?

— Mama obişnuia să facă *latke*[11] şi *sufganiyot*[12]. Ştii ce sunt acelea? Gogoşi umplute cu dulceaţă, şopti Aleksander în întuneric, neobservându-i lacrimile.

Yona îi simţi zâmbetul din voce, dar şi tristeţea, durerea pentru lucrurile pierdute.

— Vom aprinde o menoră în fiecare seară şi vom cânta *Ma'oz Tzur*.

---

[11] Plăcinte tradiţionale evreieşti făcute din cartofi, pregătite pentru Hanuka.

[12] Gogoşi evreieşti cu dulceaţă, pregătite pentru sărbătoarea Hanuka.

Yona ştia cântecul din cărţile pe care le citise şi de la Jerusza care îl recita cu voce tare într-o monotonie lipsită de emoţie. Fusese singurul mod în care bătrâna femeie onorase o sărbătoare.

— *Ma'oz Tzur Yeshu'ati, lekha na'eh leshabe'akh*, murmură Yona.

Aleksander zâmbi şi continuă versul în locul ei în ebraică, vocea lui gravă îmbrăcând cuvintele într-o melodie tânguitoare pe care nu o auzise niciodată.

— *Adăpostul meu, stânca mântuirii mele! Este plăcut să îţi aduc laude*, cântă el. *Fie ca lăcaşul nostru de cult să fie refăcut. Şi acolo îţi vom aduce mulţumirile noastre. Când îl vei fi nimicit pe duşmanul care latră. Atunci vom sărbători prin cântec şi psalmi sacrificiul aflat pe altar.*

Yona îşi închise ochii şi îşi sprijini capul pe pieptul lui. Îi auzi inima galopând mai tare ca de obicei.

— Ce frumos! Cred că îţi este foarte dor de familia ta.

El tăcu pentru o vreme, răsuflarea îi era greoaie şi caldă, apoi Yona simţi cum o lacrimă îi alunecă din ochiul drept, pătrunzând în materialul aspru al cămăşii lui. El nu schiţă nici un semn că ar fi observat-o.

— Au luat totul, Yona. Totul. Cum aş putea vreodată să iert aşa ceva? Cum aş putea purta altceva în afară de ură în inima mea pentru oamenii care mă urăsc, care îmi urăsc poporul atât de mult încât să ne ucidă pe toţi?

Răceala din vocea lui îi dădu fiori.

— Poate că nu poţi, spuse ea după o vreme. Poate că nu trebuie. Poate că nu putem scăpa de lucrurile care ne torturează. Poate că tot ceea ce putem face este să trecem prin toate cum ştim cel mai bine.

— Nu ştiu cum să o opresc furia aceasta, murmură el, apoi tăcu o vreme. Uneori mă urăsc pentru faptul că am supravieţuit. Şi ce să fac cu atâta ură?

Durerea din vocea lui îi frânse inima. Nu putea spune nimic care să schimbe ceea ce simţea. Uneori, cuvintele pot muta munţi, alteori pot să nu însemne absolut nimic.

— Cred că există un motiv pentru care te afli încă aici, Aleksander, spuse ea mult mai târziu, când găsi, în sfârşit,

cuvintele care păreau potrivite. Ai supravieţuit pentru că Dumnezeu se foloseşte de tine pentru a-i ajuta pe alţii să supravieţuiască.

Însă Aleksander adormise deja, pieptul lui ridicându-se şi coborând în timp ce umbrele continuau să îi devoreze sufletul.

În ziua următoare, în vreme ce zăpada se aşternea uşor şi cât timp Aleksander fu plecat cu Leib să verifice nişte capcane pe care le instalaseră la o jumătate de zi distanţă de tabără, Yona ieşi la suprafaţă luându-şi toporul cu ea, tăie o bucată mare de lemn uscat şi îngheţat şi îl aduse cu ea în micul ei adăpost. Nu mai sculptase de pe vremea când era fetiţă, disperată fiind pe atunci să aibă companie, chiar şi a unor creaturi imaginare, însă îşi aminti imediat cum să facă. Aproape că îi simţi mâinile Jeruszei aşezate peste ale ei când îşi scoase cuţitul şi începu încet, cu pricepere, să radă fâşii de lemn, tăind în aceeaşi direcţie cu fibra. Apoi, cu tăieturi mai mici, sculptă trăgând uşor cuţitul înspre propria-i inimă, până când forma de bază luă contur, o netezi şi o finisă timp de câteva ore până când se declară mulţumită de rezultat. Cât timp îl aşteptă pe Aleksander să se întoarcă, merse în cămara grupului aflată în interiorul adăpostului mare şi scoase nouă lumânări pe care le făcuse în toamna aceea cu sfoară din urzici şi ceară de albine. De obicei, grupul păstra lumânările pentru a întâmpina Sabatul în fiecare vineri seara, însă ar fi rămas oricum suficiente.

Revenind în adăpostul ei, Yona aşteptă până când Aleksander intră pe uşă, odată cu el aducând şi o rafală de zăpadă. Îi arătă obiectul care fusese doar o bucată de lemn cu câteva ore mai devreme, el îl privi, apoi se uită din nou spre ea cu îndoială.

— Ai făcut o menoră? întrebă el.

— Ştiu că nu e cea mai importantă sărbătoare evreiască, spuse ea. Dar reprezintă lumina în întuneric. Speranţa într-un miracol. Eliberarea din moarte. Şi m-am gândit că va avea o însemnătate pentru fiecare dintre noi în această seară.

Aleksander aprobă uşor din cap şi, fără a-şi dezbrăca haina, veni în faţa ei, examină liniile fin conturate în lemn, braţele pentru opt lumânări aşezate în şir şi braţul mai înalt din mijloc pentru *shamash*, lumânarea centrală.

Îşi ridică privirea, cu ochii larg deschişi de uimire.

— Yona, e perfectă. Eu... eu nu ştiu cum să-ţi mulţumesc.

Un sfert de oră mai târziu, când soarele aluneca înspre orizont, întregul grup se adună în marele adăpost *zemlianka*, cel pe care Moshe, Leon, Rosalia, Ruth şi copiii îl împărţeau. Yona se bucură că făcuseră adăposturile mai mari decât era necesar, suficient de mari pentru a se putea mişca în ele, asta făcând posibilă adunarea în grup, cu toate că mai rămânea foarte puţin spaţiu.

— Priviţi ce a făcut Yona, spuse Aleksander ridicând menora pentru a putea fi văzută de toată lumea.

Se auziră câteva exclamaţii în grup, iar Yona, emoţionată, scoase lumânările din buzunar şi le aşeză pe fiecare braţ.

— Lumină în întuneric, spuse Aleksander, privind în ochii Yonei. Speranţa într-un miracol.

Câţiva dintre cei din grup murmurară plini de uimire cuvinte de recunoştinţă, apoi sunetele se stinseră când Leon, cel mai în vârstă dintre ei, le făcu semn să tacă, păşind în faţă pentru a aprinde lumânarea centrală, *shamash*, în sobă, şi folosind-o pentru a aprinde prima lumânare. Moshe recită binecuvântarea menorei, onorându-l pe Dumnezeu pentru poruncile şi pentru miracolele faţă de strămoşii lor, pentru că le dăduse viaţă şi pentru că îi sprijinise. Însă cumva, chiar în timp ce Yona privea în jur la capetele plecate, la expresiile sobre ale celorlalţi adulţi, singurătatea ei persista, la fel ca şi tristeţea. Hanuka, aşa cum ştia ea, trebuia să reprezinte sărbătorirea unui miracol, însă era greu de imaginat un miracol aici, unde pierduseră cu toţii atât de multe lucruri, unde până şi supravieţuirea lor părea a fi mai mult o întâmplare norocoasă decât o parte din planul lui Dumnezeu.

La două săptămâni după intrarea într-un nou an greu, temperaturile crescură cu câteva grade şi viscolul puternic de mai înainte se transformă treptat într-o ninsoare uşoară, fiind vremea perfectă pentru a se aventura afară după aproape o lună de stat în subteran. Chiar dacă grupul mai avea încă o rezervă bunicică de gălbiori, carne afumată, peşte şi fructe de pădure, Yona era nerăbdătoare să verifice o parte din capcanele pentru animale puse de ei şi să le arate câtorva dintre ei cum să pescuiască iarna, când iazurile erau îngheţate la suprafaţă.

Ningea încă suficient de mult pentru a le şterge urmele, iar peste zi, vremea era suficient de temperată cât să poată petrece câteva ore afară fără să îngheţe.

Rosalia fu de acord să patruleze în jurul taberei cât timp Aleksander se oferi să îl ia pe Leib cu el şi să verifice capcanele instalate prin pădure. Luba şi Sulia se oferiră voluntare să topească nişte zăpadă şi să spele cu săpun din grăsime animală câteva dintre hainele membrilor grupului, în timp ce Moshe, Leon şi Oscher întrebară dacă puteau merge şi ei cu Yona în expediţia de pescuit la copcă.

Se deplasară încet după ce părăsiră tabăra, înaintând cu greu înspre o mlaştină îngheţată aflată în apropiere. Şchiopătatul lui Oscher îi întârzia, dar Moshe merse încet alături de el, oferindu-i umărul său pentru sprijin, în timp ce Leon merse cu câţiva paşi înainte alături de Yona.

— Suntem norocoşi că te cunoaştem, Yona, spuse Leon după ce merseră un timp într-o tăcere confortabilă.

Era un bărbat tăcut, un fost profesor care nu vorbea decât atunci când avea ceva important de spus, o fire foarte secretoasă. Yona respecta acest lucru, îi respecta tăcerea, respecta faptul că îşi folosea glasul doar atunci când era important.

— Şi eu simt acelaşi lucru, răspunse Yona. Faţă de voi toţi.

Îşi înclină capul pentru a o studia.

— Trebuie să fie greu pentru tine. Eşti obişnuită cu singurătatea.

Yona aprobă din cap, apoi se aşternu uşor tăcerea între ei, zăpada scârţâindu-le sub tălpile ghetelor. Căra în spate un coş mare făcut din salcie, cel pe care avea să-l folosească pentru a prinde peştii şi pentru a-i transporta acasă, făcând-o oarecum să se simtă ca şi când ar fi avut aripi. Privi înapoi şi îşi încetini uşor pasul pentru a-i acorda mai mult timp lui Oscher, care părea că se chinuie să ţină pasul cu ei. Simţi un val de îngrijorare pentru el. Să fi greşit oare că acceptase să îl ia cu ei? Să-l fi pus oare în pericol? Şi totuşi, cu siguranţă ar fi fost mult mai rău să-l fi lăsat în urmă simţindu-se complet inutil.

— În cazul meu este invers, spuse Leon după o vreme, reluând conversaţia.

În jurul lor, zăpada continua să cadă uşor printre copacii goi care păziseră pădurea sute de ani. Lumea era tăcută, nemişcată, liniştită.

— Eu sunt obişnuit să fiu în preajma oamenilor, cu familia, cu prietenii, cu negustorii, cu rabinul, cu vecinii mei. Aici, mă simt foarte izolat, se destăinui Leon.

Yona îşi dădea silinţa să înţeleagă acest lucru.

— Nu te ajută faptul că împarţi adăpostul cu Moshe, Rosalia, Ruth şi copiii?

Leon oftă.

— A fost plăcut să am copiii în preajmă. Ei nu ştiu suficient de multe despre lume încât să înţeleagă cu adevărat ce se întâmplă, ceea ce ne permite să ne prefacem pentru o clipă că nu ne luptăm pentru vieţile noastre, trăind sub pământ asemenea animalelor. Însă Pessia se trezeşte adesea având coşmaruri şi mă întreb ce demoni pot să bântuie visele unor fiinţe atât de fragede. Ceilalţi au fost o alinare pentru mine, bineînţeles, dar, într-un fel, faptul că ne aflăm împreună doar ne amplifică singurătatea. Au devenit familia mea, însă nu sunt cu adevărat familia mea, nu-i aşa? Familia mea adevărată este moartă, toţi, şi faptul că îi simt pe alţii respirând alături de mine noaptea îmi reaminteşte de respiraţia celor care nu mai sunt acolo, care nu vor mai fi niciodată acolo. Oftă din nou şi privi în altă parte. Mi-e teamă că, petrecând tot mai mult timp împreună în subteran, viaţa mea de dinainte se îndepărtează treptat. Şi nu sunt pregătit încă să las în urmă acea viaţă.

Fusese pentru prima dată când Yona îl auzi pe Leon vorbind atât de mult şi cuvintele lui triste îi sfâşiară inima.

— Nu cred că trebuie să renunţi la vechea ta viaţă pentru a avea una nouă, spuse ea după o vreme.

El zâmbi trist.

— Bineînţeles că da. Tu mai eşti aceeaşi persoană care erai înainte de a te hotărî să ni te alături? Nu cred că mai eşti. Trebuie să evoluăm, cu toţii, altfel ne ofilim, dar asta înseamnă, totodată, că ne îndepărtăm pe zi ce trece de trecutul nostru. Şi, Yona, mie mi-a plăcut trecutul meu. Îmi este teribil de dor de el, de viaţa pe care o clădisem, de oamenii pe care i-am iubit.

— Îmi pare rău, Leon.

Cuvintele fură complet nepotrivite.

— Nu este vina ta, bineînţeles, spuse Leon.

Dar dacă el se înşela? Dacă sângele ei german o făcea să fie vinovată? Era ceva la care se gândise mult în ultima vreme. Dacă sângele evreiesc făcea o persoană să fie evreică, atunci, sângele german ce o făcea pe ea să fie? Dacă moştenirea miracolelor făcea parte din dreptul de naştere al cuiva, se întâmpla oare acelaşi lucru şi cu moştenirea păcatelor?

— Aşa cum am spus, adăugă el, neştiind ce furtună avea loc în interiorul ei, suntem recunoscători că te avem alături de noi.

După o oră de mers, ajunseră la albia mlăştinoasă a unui râu, care era, aşa cum Yona spusese, îngheţat la suprafaţă, smocuri de iarbă străpungând gheaţa. Le făcu semn celorlalţi să se apropie, iar Oscher, respirând greoi, adună un morman de frunze şi se aşeză pe el tremurând, apoi se întinse înspre picior, masându-l şi mormăind pentru sine.

— Eşti bine? întrebă cu blândeţe Yona.

— O, da, bine, bine, spuse în grabă Oscher, însă faţa îi era roşie, iar respiraţia încă nu îi revenise la normal.

Când Leon se aplecă şi îi puse o mână pe umăr, Moshe şi Yona schimbară priviri îngrijorate.

— Continuă, Yona, adăugă Oscher după câteva secunde. Sunt bine, chiar sunt bine.

Yona ezită, apoi încuviinţă din cap, dând jos din spate coşul de salcie şi aplecându-se deasupra gheţii. În curând, respiraţia avea să îi revină la normal şi avea să se simtă stânjenit de îngrijorarea ei. Mai bine îşi concentra atenţia asupra peştelui.

— Secretul pentru a prinde zvârlugi în noroi pe timp de iarnă e simplu, începu ea. Vedeţi, sub gheaţa de la suprafaţă este puţin oxigen, iar peştii sunt disperaţi să primească mai mult. Când vom face o gaură în gheaţă, chiar şi una mică, vor veni direct la noi.

În timp ce bărbaţii priviră, ea luă toporul şi ciopli o gaură cu un diametru de treisprezece centimetri în suprafaţa alunecoasă. Se aplecară cu toţii să privească, iar Oscher, a cărui respiraţie în sfârşit se mai stabilizase, se încruntă.

— Dar nu se întâmplă nimic, spuse el.

— Aşteptaţi! spuse ea.

Puse deasupra unul dintre coşuri şi deschise o mică încuietoare de pe fund, potrivindu-l perfect deasupra găurii. Apoi, se ridică în picioare şi le făcu semn bărbaţilor.

— Acum, priviţi!

Cei trei bărbaţi priviră în interior, iar ea zâmbi când Moshe exclamă uimit. Ştia exact ce vedeau, chiar şi fără să privească, pentru că ea şi Jerusza pescuiseră de nenumărate ori, pe timp de iarnă, exact aşa. Unul câte unul, atraşi de oxigen, peştii graşi în formă de şarpe alunecau din gaură, în speranţa că vor putea gusta aerul. Însă, odată ce părăseau apa, deschizătura coşului îi oprea să sară înapoi şi, astfel, se zbăteau în coşul din salcie uscată până când rămâneau nemişcaţi.

În următoarea oră, Yona adună zvârlugile când nu se mai mişcară şi le puse în coşul mai mare, în timp ce coşul mic continuă să se umple. Când se umpluse de aproape că dădea pe dinafară, Yona scoase în cele din urmă primul coş din gaura făcută în gheaţă şi privi cum un ultim peşte luă o gură de aer proaspăt, aterizând pe gheaţă, alunecând şi zbătându-se nebuneşte. Împinse în gaură bucăţile de gheaţă tăiate şi o închise la loc astfel încât nici un alt peşte să nu îşi mai piardă viaţa inutil, apoi îşi îndreptă spatele şi îi observă pe bărbaţi holbându-se la ea.

— Ce este? întrebă ea, devenind brusc conştientă de propria persoană.

— Vom mânca bine timp de câteva zile, cu toţii, spuse Moshe încet. Yona, eşti un miracol.

Yona îşi feri privirea, stânjenită.

— Nu e chiar aşa de greu când cunoşti zona. Însă nu am putea pescui aşa dacă ar fi mai frig, peştele nu ar ieşi. Şi nici nu ne-am putea deplasa dacă nu ar ninge, pentru că urmele noastre ar fi prea evidente. Astăzi a fost o zi norocoasă.

Apoi bărbaţii şoptiră între ei, iar Moshe se oferi să care unul dintre coşuri şi Leon pe celălalt. Yona aprobă din cap şi le întinse coşurile, apoi, când porniră uşor înapoi spre tabără, urmându-şi propriii paşi care abia se mai zăreau în zăpadă, se întoarse la Oscher şi îi oferi un umăr pe care să se sprijine. Cu toate că refuzase iniţial, respira tot mai greoi după primele minute, iar când se împiedică şi aproape căzu, Yona puse o

mână fermă pe antebraţul lui şi nu îi mai dădu drumul, ţinându-l strâns cât timp înaintară prin pădurea înzăpezită.

— Voi doi luaţi-o înainte, le spuse ea lui Moshe şi lui Leon când se apropiară de tabără. Eu şi Oscher vă vom urma îndeaproape.

Urmele lor de mai devreme se vedeau încă şi ştia că ei le puteau urmări până acasă.

Leon şi Moshe părură nesiguri, dar se grăbiră să plece, ducând în spate coşurile grele.

— Îmi pare rău, spuse Oscher la câteva clipe după plecarea celor doi bărbaţi care se făcură nevăzuţi în pădurea ce se întindea în faţa lor. Vă încetinesc, Yona. Nu ar fi trebuit să vin.

— Nu, mă bucur că ai venit. Şi nu te îngrijora. Nu este nici o grabă.

Ninsoarea se înteţise acum, după-amiaza se întunecase, norii se adunaseră deasupra lor, înghiţind soarele. Rafale mari de vânt biciuiau pădurea, iar ea îl simţea pe Oscher tremurând alături de ea. Fără cei doi bărbaţi după care să se ţină şi care o luaseră înaintea lor, pasul lui încetini şi mai mult şi, pentru întâia oară, Yona începu să se întrebe ce putea face în cazul în care bărbatul avea să nu mai poată continua. Era sigură că avea suficientă putere pentru a-l duce în spate, dar avea să o lase? Cu siguranţă, avea să îl rănească în orgoliu. Jerusza nu ar fi acceptat să fie tratată ca o invalidă, chiar şi în ultimele clipe, şi suspecta că nici Oscher nu ar accepta acest lucru. Însă nu îl putea lăsa în frig, pierzându-şi viaţa doar pentru a salva aparenţele.

Pe măsură ce el continuă să încetinească, gâfâind din ce în ce mai tare, Yona îşi cântări opţiunile în minte, motiv pentru care, probabil, îi luă mai mult timp să audă vocile necunoscute din faţa lor. De regulă, era atentă la tot ce se petrecea în pădure, însă, acordându-i atenţie lui Oscher, lăsase garda jos. Se opri brusc şi, punând mâna pe pieptul lui Oscher, îl opri şi pe el. Îşi duse un deget la gură, apoi, în tăcere, ascultă.

Vocea era îndepărtată, mult prea îndepărtată pentru ca Yona să poată înţelege cuvintele, însă era o voce de bărbat şi era agresivă. Poate era cineva care ieşise la vânătoare. Dacă ea şi Oscher s-ar întoarce, poate ar reuşi să îl evite pe străin.

Apoi inima ei tresări la auzul unei alte voci: cea a lui Moshe, ridicată şi îngrijorată. Străinul din pădure se răstea acum la Moshe şi fiecare celulă din corpul Yonei intră brusc în alertă maximă.

— Aşteaptă aici! spuse Yona. În spatele copacului.

După o secundă, scoase cuţitul din teaca de la gleznă şi i-l înmână lui Oscher.

— Dar vei avea nevoie de el, ca să te protejezi, spuse Oscher, alb la faţă de frică.

— Voi fi bine.

Bineînţeles că, dându-i arma, simţi cum i se strânge stomacul, însă Oscher era mult mai lipsit de apărare decât ea şi, dacă cineva ar fi venit după el în absenţa ei, cuţitul i-ar fi dat totuşi o şansă să lupte.

— Mă voi întoarce cât de repede pot.

Fără a mai spune ceva, se grăbi înspre locul de unde se auzise vocea lui Moshe, picioarele purtând-o iute prin zăpadă, plămânii explodându-i de panică.

Încetini pasul pe măsură vocile se apropiară; dacă putea păstra în continuare elementul surpriză, era în avantaj, cu toate că străinul din faţa ei era înarmat. Se afla suficient de aproape acum pentru a distinge vocile şi ezită în clipa în care auzi din nou vocea străinului vorbind în belarusă.

— ...nu există nici un motiv suficient de bun pentru a umbla prin pădure, spuse bărbatul cu ton ferm, cu voce gravă. Vă mai întreb o dată: ce faceţi aici? Nu vânaţi evrei, nu-i aşa?

Yona înaintă uşor pe furiş până putu să îi vadă pe Moshe şi Leon, stând unul lângă celălalt, încolţiţi de un bărbat cu maxilar proeminent acoperit cu o barbă ţepoasă, cu umeri laţi şi cu o puşcă. Ţinea arma aţintită direct asupra celor doi bărbaţi, însă era ceva în expresia lui şi în atenţia cu care rostise cuvintele care o linişti cumva pe Yona. Vorbise în belarusă rar, cu atenţie, de parcă nu era limba cu care se simţea cel mai confortabil, apoi îl auzi şi pe Moshe încercând să facă acelaşi lucru, încercând cu greu să spună câteva cuvinte în belarusă, cu toate că nu mai vorbise vreo altă limbă în afară de idiş de câteva luni bune.

— Nu, noi nu vânăm evrei, reuşi el să spună. Noi pescuim doar. Vezi aici? Aici, avem peşte.

Făcu semn înspre coşul din spatele lui şi bărbatul păşi în faţă pentru a se uita, lăsând uşor arma în jos.

— De unde l-aţi luat?

Bărbatul era îmbrăcat cu ceva ce părea a fi o uniformă militară rusească uzată, avea ghete militare şi o haină roasă, iar cămaşa şi pantalonii păreau prea strâmţi pentru el. Cu siguranţă, accentul lui nu era rusesc.

— Dintr-un râu aflat cam la un kilometru distanţă de aici.

Moshe arătă în altă direcţie decât cea în care se afla tabăra sau din care tocmai venise, sperând, evident, că îl putea îndrepta pe bărbat într-o direcţie care să nu îl ducă înspre Yona şi Oscher sau înspre tabăra lor ascunsă în pădure.

Ochii bărbatului se îngustară.

— Nu există nici un râu în direcţia aceea. De ce mă minţi?

Ceva se mişcă în umbrele din spatele bărbatului, apoi, brusc, sângele Yonei îngheţă. Nu era un animal, era o altă persoană în copac, un alt bărbat. De ce se ascundea? Cine erau aceşti bărbaţi? Pentru o clipă se gândi la cei doi soldaţi ruşi care fuseseră cât pe ce să îl ucidă pe Leib doar pentru a se distra. Dar, privind fix la ramurile întunecate şi întortocheate, ochii ei se adaptară şi putu distinge silueta unei femei tinere cu păr lung, negru, prins într-o coadă împletită, stând ghemuită şi respirând greoi.

Yona îşi duse mâna la gură, înţelegând ce se întâmplă. Acesta nu era un bărbat aflat acolo pentru a le face rău. Acesta era un bărbat care conducea un grup exact ca al ei, era aproape sigură de asta. Nu părea să îşi dea seama că Moshe şi Leon se aflau în aceeaşi situaţie ca şi el şi, când îşi ridică din nou arma înspre ei, Yona înţelese că nu mai putea să aştepte nici o secundă în plus.

— Aşteaptă! spuse ea în idiş, ieşind din tufişuri.

Bărbatul se întoarse către ea, apărându-i pe chip, într-o succesiune rapidă, mai întâi teamă, apoi furie, urmată de confuzie.

— Te rog, spuse ea în idiş. Suntem la fel ca şi tine.

Le aruncă câte o privire lui Moshe şi lui Leon, care se holbau îngroziţi la ea, apoi se uită din nou la bărbat, care nu rostise

încă nici un cuvânt. Apropiindu-se de ţeava armei lui, care acum era îndreptată înspre ea, se întrebă dacă nu cumva făcuse o greşeală enormă.

— *Eşti* evreu, nu-i aşa?

Bărbatul păru nesigur, dar se afla acum suficient de aproape de el încât să-i poată citi în ochi. Putu să vadă că bărbatul o înţelesese, fapt care o asigură şi mai mult că nu se înşelase. Un sătean belarus nu ar şti atât de bine idiş şi nici un partizan rus.

— Cine eşti? întrebă bărbatul, vorbind tot în belarusă, însă accentul îl trădă şi mai mult.

— *Amkha*.

Acesta fusese primul cuvânt pe care Aleksander i-l adresase în pădure, cuvântul ebraic ce reprezenta faptul că aveau aceeaşi naţionalitate.

Bărbatul lăsă, în sfârşit, arma jos şi se holbă la ea.

— Ce faceţi aici? Voi toţi?

Bărbatul făcu semn înspre Moshe şi Leon, însă ochii lui erau îndreptaţi tot spre Yona. Acum vorbi în idiş, ceea ce însemna că o crezuse şi, totodată, că ea nu se înşelase. Fata simţi cum tensiunea i se scurgea din trup asemenea apei printre degete.

— Sunteţi din vreunul dintre ghetouri? întrebă el.

I-ar fi luat prea mult timp să-i explice trecutul ei, aşa că dădu uşor din cap în sens afirmativ.

— Tot grupul nostru este. Şi voi sunteţi?

— Da.

Bărbatul ezită şi aruncă o privire în spatele lui. Din umbră ieşi un alt om pe care Yona îl zărise în întuneric, împreună cu femeia cu coadă lungă, care era mai tânără decât îşi imaginase Yona, neavând mai mult de cincisprezece sau şaisprezece ani. În spatele lor, Yona zări şi mai multă mişcare, mai erau şi alţii ascunşi în copaci.

— Mergem de câteva zile bune. Suntem flămânzi. Ne-aţi putea... aţi vrea să împărţiţi cu noi peştele vostru? Nu vă vom fi o povară după aceea.

— Bineînţeles, răspunse Yona instantaneu. Câţi sunteţi?

El făcu un pas mai aproape şi îi studie faţa. Avea în jur de treizeci de ani, ochi blânzi, cu toate că expresia lui era încă prudentă. Ea îşi dădu seama că încerca să se decidă dacă putea

să aibă sau nu încredere în ea. Privi din nou înspre Moshe şi Leon, apoi chipul i se îmblânzi în cele din urmă.

— Unsprezece. Doi sunt copii. Voi?

— Cincisprezece, spuse Yona.

Făcuse şi ea alegerea să aibă încredere în el. Era ceva anume în privirea lui, atât blândeţe, cât şi determinare. Putu să vadă limpede acum că nu intenţionase să le facă rău lui Leon şi lui Moshe, că ei reprezentaseră doar o ameninţare pentru oamenii lui şi că ar fi făcut orice era necesar pentru a-i proteja.

— De cât timp se află grupul vostru aici? întrebă bărbatul.

— De câteva luni.

Era din nou prea dificil să îi explice bărbatului că povestea ei era diferită de a lor, că ea aparţinuse dintotdeauna pădurii.

Bărbatul clipi de câteva ori.

— Aţi supravieţuit în tot acest timp? În plină iarnă? Dar cum? Noi am părăsit ghetoul din Lida în urmă cu doar două săptămâni. Am crezut că ştim bine pădurea, însă... suntem flămânzi. Nu am mai fost niciodată în pădure pe timp de iarnă şi m-am gândit că...

Vocea lui se stinse, sunând a înfrângere şi a neputinţă.

Yona privi înspre Moshe şi Leon şi încet, cu gravitate, Leon aprobă din cap.

— Vino! spuse Yona. Vă vom arăta.

Leon încuviinţă din cap încă o dată, iar ea privi înapoi înspre bărbatul cu ochi blânzi, dar şi înspăimântaţi totodată. Acum văzu limpede, îi confundase teama cu agresivitatea.

El îi fixă privirea pentru încă o clipă, apoi făcu semn înspre pădure în spatele lui. Yona privi cum ieşiră, alăturându-i-se bărbatului şi femeii care se aflau deja acolo, încă alţi cinci bărbaţi şi o femeie care ţinea de mână doi băieţei. Expresiile lor erau epuizate, bântuite, iar obrajii le erau scobiţi de foame. Yona îşi simţi inima sfâşiată, în special pentru cei doi copii, care erau doar cu puţin mai mari decât fetiţele lui Ruth. Păreau înspăimântaţi şi slăbiţi, iar Yona îşi dădu seama că trebuia să îi ajute. Se uită din nou la primul bărbat care încă o mai privea, apoi se întoarse înspre Moshe şi Leon.

— Conduceţi-i către tabăra noastră, spuse ea. Eu mă duc să îl aduc pe Oscher. Privi înapoi înspre străin şi încuviinţă din cap.

Este suficient peşte pentru a-l împărţi cu voi toţi. Leon şi Moshe vă vor arăta drumul. Voi veni şi eu imediat.

Apoi alergă înapoi în pădure, inima bătându-i cu putere în timp ce se gândea la ceea ce tocmai pusese în mişcare.

CAPITOLUL 13

Până când Yona ajunse în tabără cu Oscher, cu aproape o oră mai târziu, prezentările fuseseră deja făcute şi, din pură coincidenţă, se dovedi că liderul nou-veniţilor îi cunoscuse pe Ruth şi pe părinţii ei cu un deceniu în urmă, când tatăl lui Ruth îl angajase să-i construiască un alt acoperiş deasupra casei familiei sale.

Numele lui era Zusia Krakinovski şi i se spunea Zus, asemenea zeului din legendele greceşti. Multe dintre persoanele pe care le adusese cu el erau membri ai familiei sale: fratele său, Chaim, soţia lui Chaim, Sara, şi trei verişori, Israel, George şi Wenzel. Cei doi băieţi, în vârstă de şase şi şapte ani, erau ai lui Chaim şi ai Sarei, şi mai erau doi bărbaţi care nu se înrudeau cu ei, Lazare şi Bernard, şi o fată orfană, de cincisprezece ani, numită Ester, care îi implorase să o ia cu ei când auzise despre planul lor de evadare.

Veniseră cu toţii din satele din apropierea oraşului Lida, aflate la marginea vestică a pădurii. Spre deosebire de Aleksander şi de grupul împreună cu care acesta sosise în primăvară, Zus şi însoţitorii săi cunoşteau zona, cunoşteau pădurile. Fuseseră cu toţii fermieri şi muncitori înainte de război, vânând şi pescuind în pădure pentru a se întreţine pe timp de vară, cultivându-şi propriile culturi de cartofi şi de sfeclă pentru iarnă.

— Din acest motiv m-am gândit că voi putea avea grijă de ei, îi explică Zus, cu glasul înăbuşit de îngrijorare, lui Aleksander,

arătând înspre membrii grupului său, care îndesau cu toţii în gură bucăţi aburinde de peşte, lăsând oasele goale.

Flămânziseră cu toţii în pădure, un lucru pe care Yona îl înţelese şi mai limpede acum, când lumina focului din sobă le lumina feţele slabe, mâinile înroşite şi claviculele atât de proeminente încât se asemănau mai mult cu ale unor păsări decât cu ale unor fiinţe umane. Se înghesuiră cu toţii în adăpostul cel mai mare, cel în care dormeau Moshe, Leon, Rosalia, Ruth şi copiii, unde, nu cu mult timp în urmă, grupul iniţial petrecuse cele opt nopţi de Hanuka şi, cu toate că nu mai rămăsese prea mult spaţiu de mişcare, căldura întregului grup şi căldura focului reuşiră să îi dezgheţe pe nou-veniţi. Ester, fata cu coada lungă, se aşezase lângă Rosalia, şoptindu-i ceva cu ochii mari şi trişti, iar cei doi băieţi ai lui Chaim, Jakub şi Adam, se jucau pe rând cu păpuşile din trestie ale Pessiei şi ale lui Leah, în timp ce fetiţele îi priveau cu zâmbete timide.

— Ai făcut ce trebuia, afirmă Aleksander, întinzându-se să ia încă un peşte din bolul pe care Sulia tocmai îl pusese în faţa lor.

Îl strecură în gură, mâncând carnea de pe oase şi aruncând apoi scheletul alunecos pe jos, de unde Sulia îl luă fără a spune nici un cuvânt.

— Nu sunt chiar atât de sigur, oftă Zus. În ghetou, cel puţin, aveam mâncare.

— Totuşi, nu prea multă, frate, spuse Chaim.

Era mai suplu şi cu câţiva centimetri mai scund decât Zus cel cu umerii laţi. Stătea cu spatele la fratele său, masându-i umerii Sarei cu o mână în timp ce cu cealaltă luă un peşte, aruncându-l drept în gură. Făcu o pauză pentru a mesteca şi scoase oasele afară, apoi adăugă:

— Iar în ghetou aveau şi gloanţe pentru noi.

Zus îşi scărpină maxilarul, privind-o câteva clipe pe Yona, apoi îşi lăsă brusc privirea în jos.

— Nu pot uita asta. Dar dacă nu reuşim să supravieţuim în pădure, era mai bine dacă rămâneam acolo.

— Îngrădiţi ca animalele? întrebă Chaim. Prefer să mor aici, în felul nostru.

— Nu veţi muri.

Yona vorbi înainte să îşi dea seama, simţindu-se tulburată de privirea lui Aleksander fixată asupra ei, precum şi de cea a lui Chaim şi Zus. Privi înspre Aleksander, însă expresia de pe chipul lui era impenetrabilă.

— Nu veţi muri, repetă ea privind din nou înspre Chaim şi apoi înspre Zus care se uita la ea într-un fel anume, ce îi făcu stomacul să tremure. Nu vă vom lăsa!

— Yona, şopti Aleksander, pe un ton de avertizare.

Privi din nou înspre el, dându-şi seama ce voia să spună, că nu aveau cum să hrănească încă unsprezece guri flămânde. Însă nici nu îi putea trimite pe aceşti oameni înapoi în pădure să piară în timpul iernii aspre. Natura o înzestrase cu un dar şi nu le putea întoarce spatele unor oameni care nu doreau altceva decât să supravieţuiască.

— Veţi rămâne până la primăvară, spuse ea, privindu-l direct pe Zus. Toţi.

Alături de ea, Aleksander îi şopti din nou numele, pe un ton mai aspru de data aceasta, însă ea nu îl privi. Avea şi ea un cuvânt de spus în toate acestea.

Zus privi când la Yona, când la Aleksander şi-apoi din nou înspre Yona.

— Mulţumesc, spuse el, cu vocea gravă şi caldă şi totodată nesigură. Ochii lui se îndreptară din nou spre Aleksander. Mulţumesc, repetă el, însă, de data aceasta, o parte din căldura din glas se stinse.

Aleksander făcu semn din cap înspre Zus, acceptându-i recunoştinţa, apoi se ridică brusc şi ieşi fără a mai spune nici un cuvânt, dispărând pe uşa adăpostului în noaptea biciuită de vânt. Yona îl privi cum pleacă, întrebându-se dacă nu ar fi trebuit, poate, să gestioneze altfel situaţia. Avea să înţeleagă mai târziu, trebuia să o facă. Ea credea în a spune ce simte, însă într-un grup erau în mod evident roluri pe care trebuiau cu toţii să le joace, roluri care fuseseră stabilite cu mult înainte ca ea să ajungă acolo şi pe care nu le înţelegea încă pe deplin. Simţi că făcuse o gravă greşeală.

— Îmi pare rău, spuse Zus o clipă mai târziu.

Şi, până ce Yona se întoarse spre el, Chaim intrase deja într-o conversaţie cu Sara şi cu unul dintre verişorii lui, astfel că Yona

se simţi dintr-odată singură cu Zus, deşi stăteau cot la cot cu încă alte douăzeci şi patru de persoane.

— Nu ai pentru ce să îţi ceri scuze, spuse Yona, privind în altă parte.

— Nu am vrut să creez nici o problemă.

Ea îşi întoarse din nou privirea înspre el. Ochii lui erau verzi asemenea frunzelor de stejar în toiul verii şi atât de plini de tristeţe încât, privindu-i preţ de câteva clipe, sufletul i se umplu de durere. Cu toate acestea, ea continuă să îi privească în tăcere.

— Aleksander este doar îngrijorat pentru supravieţuirea tuturor, însă vom reuşi. Vom supravieţui cu toţii. Îţi promit asta.

El o studie. Păru că încearcă să îi citească în ochi, să îi citească gândurile, iar ea se întrebă ce anume vede.

— Îţi mulţumesc, Yona.

Ea aprobă din cap şi, în lumina focului ce pâlpâia pe chipul lui, trimiţând umbre care-i dansau în jurul ochilor, nu-şi mai putu dezlipi privirea de la el.

O oră mai târziu, când se întoarse în adăpostul ei, după ce ajutase la pregătirile de somn pentru restul taberei, realiză că Aleksander nu se afla acolo. În următoarea zi, avea să fie mai mult timp pentru a discuta cum să se împartă, însă acum, nou-veniţii aveau să ocupe cel de-al doilea adăpost mare, iar grupul iniţial urma să îl ocupe pe cel mai mare. În micul adăpost al Yonei, abia era suficient spaţiu pentru a-l împărţi cu Aleksander, aşadar, nici nu se mai punea problema de a aduce persoane noi acolo.

Îi luă mai bine de o oră Yonei să adoarmă şi, înainte de a o face, ieşi la o plimbare în jurul taberei, în frigul de afară, în încercarea de a-l găsi pe Aleksander. Nu revenise în adăpostul lor, iar ea era îngrijorată.

— E în adăpostul grupului nostru, spuse Leib.

Se opri din patrulat în jurul perimetrului, apăsându-şi mâinile înmănuşate pe faţa roşie şi rece. Suflă aburi în aer şi privi înspre cerul înnorat, lipsit de stele. Avea să ningă, Yona putea simţi asta în aer.

— Câţiva au fost supăraţi din pricina noilor aranjamente, adăugă el.

Yona aprobă din cap şi se întoarse la adăpostul ei, cu stomacul întors pe dos. De ce se simţea ca şi când ar fi trebuit să-şi ceară scuze? Grupul iniţial nu era mai îndreptăţit să supravieţuiască decât nou-veniţii. Nu aveau obligaţia să se ajute reciproc?

Odată, Jerusza îi povestise Yonei despre călătoriile ei în sud, în jos prin Austro-Ungaria, prin Bosnia şi Herţegovina, înaintând prin Serbia şi ajungând în cele din urmă în Imperiul Otoman. Pe atunci era tânără, iar Yona ascultase cu fascinaţie despre această frântură rară din viaţa Jeruszei, cu mult timp înainte ca Yona să existe. Jerusza fusese în pădurile de lângă Prizren, în Munţii Šar, când albanezii făcuseră un *besa*[13] să păstreze integritatea pământului lor, iar acel *besa*, ajunsese să reprezinte, peste ani, un cuvânt de onoare, o obligaţie să îşi ajute semenii la nevoie.

Yonei îi plăcu acest lucru, ideea că exista un termen pentru acest sentiment de integritate, de responsabilitate faţă de toţi cei care trăiau împreună pe acest pământ. În ultimele câteva luni, se tot trezise rostind cuvântul, gustându-l, amintindu-şi că, deşi era un concept care aparţinea albanezilor, era, de asemenea, un crez care trebuia să se aplice întregii omeniri. Oamenii ar trebui să se ajute mereu la nevoie; nu există altă cale pentru ca rasa umană să supravieţuiască. Iar acum, nu exista nici o altă soluţie, decât să extindă acest *besa*, această protecţie şi asupra lui Zus şi a grupului său. Aleksander trebuia să înţeleagă.

Dimineaţă, partea lui de culcuş era tot rece şi goală şi, ieşind în lumina dimineţii difuze şi înceţoşate, Yona observă că urmele lor de cu o seară înainte fuseseră şterse de o pătură proaspătă de zăpadă imaculată, trase adânc în piept o gură de aer umed şi rece şi privi pentru o clipă cerul, întrebându-se dacă avea să ningă din nou, dacă puteau merge din nou la râu să pescuiască. Aveau nevoie de hrană. Uitându-se în jos, în partea cealaltă a poienii, îşi încrucişă privirea cu cea a lui Aleksander care stătea în pădure, cu una dintre puşti sprijinită de piept, privind-o. Îşi

[13] Jurământ de onoare (în limba albaneză în original).

simţi inima cum tresaltă, însă mai luă o gură de aer şi apoi înaintă prin zăpadă înspre el.

El se aplecă să o sărute, dar buzele lui ajunseră mai degrabă pe obraji decât pe buze, simţindu-se reci pe piele.

— Am crezut că era rândul lui Leib să patruleze, spuse ea.

— Nu eram obosit. M-am oferit să preiau eu.

— Ai fi putut veni în pat.

El nu spuse nimic pentru o clipă. Respiraţiile lui deveneau nori ce atârnau între ei înainte de a se destrăma.

— Am avut nevoie de timp să mă gândesc.

Era ceva în felul în care o spusese, în felul în care îşi întoarse privirea, ceva ce o nelinişti.

— Să te gândeşti la ce?

— La ce să mă gândesc? La supravieţuirea noastră, Yona. La toţi oamenii pe care încerc să îi protejez. La felul în care i-ai pus pe toţi în pericol.

Cuvintele izbucneau din el într-un şir de mici explozii.

Ea făcu un pas înapoi, zăpada scârţâindu-i sub tălpi.

— Nu putem lăsa să se întâmple ceva nici unuia dintre ei. Ştii asta, Aleksander.

El scoase un sunet din gât, pe jumătate mormăit şi pe jumătate râset.

— O spui de parcă poţi controla acest lucru, Yona. De parcă ai vreun fel de înţelegere cu Dumnezeu. Dar nu ai nici un fel de putere şi nici măcar nu sunt sigur de faptul că Dumnezeu ne ascultă. Suntem singuri cu toţii în inima pădurii şi vor mai trece săptămâni, poate chiar luni, până când zăpada se va topi. Nu avem suficientă mâncare.

— Vom aduna şi mai multă, spuse ea încet.

— Nu avea suficient spaţiu!

— Aseară, toată lumea a încăput. Poate că nu este confortabil, dar *este* suficient.

— Şi ce facem dacă vin nemţii, replică el. Ce vom face atunci? Cu cincisprezece oameni, ne-am putea ascunde, ne-am putea mişca. Dar cu douăzeci şi şase? Va fi de două ori mai greu. Ne-ai expus la pericol, Yona.

Ea îşi privi în aer respiraţia preţ de o clipă, simţind o senzaţie neobişnuită de furie în stomac. Nu mai simţise niciodată aşa

ceva faţă de Aleksander, însă acum şi-ar fi dorit să îl prindă de guler şi să îl scuture.

— Ce aţi fi făcut fără mine? întrebă ea încet.

— Cum?

— Ce aţi fi făcut fără mine? Tu eşti un intelectual, Aleksander. Un contabil. Tu însuţi ai spus asta, nu cunoşti aceste păduri. Ai fi ştiut ce alimente să păstrezi pentru iarnă? Cum să vânezi sau să pescuieşti când animalele ar fi devenit tot mai rare? Cum să vă ascundeţi? Cum să vă încălziţi pe timp de iarnă? Cum să construiţi adăposturi sigure în pământ?

Nu îi plăcea să aducă toate aceste lucruri în discuţie, însă realitatea era că supravieţuise doar pentru că ea se oferise să-l ajute, *besa*. Acum era rândul lui să facă acelaşi lucru.

În timp ce o privea, ochii lui erau ca doi cărbuni încinşi.

— Ei bine, Yona, să înţeleg că mi-ai arătat care mi-e locul, nu-i aşa? Sunt inutil, da? Asta vrei să spui? Bine. Mă bucur că în sfârşit ai spus cu voce tare ceea ce gândeşti.

Ea făcu un pas înapoi.

— Bineînţeles că nu asta am vrut să spun. Nicidecum.

Când râse, scoase un sunet nemilos.

— Nu, Yona, cuvintele tale au fost foarte clare. Tu eşti salvatoarea noastră, iar eu ar trebui să îmi închid gura şi să fiu recunoscător.

— Nu asta am...

— Atunci, cred că ar trebui să te întorci la adăpostul tău.

Spuse *adăpostul tău*, nu *adăpostul nostru* şi cumva, simţi asta, mai mult decât orice altceva spusese, ca pe o lovitură.

— Este frig afară şi, cum aparent nu putem supravieţui fără tine, ar trebui să te odihneşti pentru viitoarele tale acţiuni eroice.

— Aleksander...

Însă el se îndepărtase deja, afundându-se din nou în întunericul pădurii, pentru a păzi grupul de pericolele care puteau să îi pândească în întuneric.

Însă cum rămânea cu pericolul pe care nu-l puteau vedea, propriile lor decizii perfide şi nemiloase? Poate că nu exista nici un fel de protecţie împotriva lor.

— Îmi pare rău, Yona.

Cuvintele lui Aleksander erau blânde, pline de regret, când se întoarse, două ore mai târziu, în adăpostul pe care-l împărţeau, cu faţa roşie de frig, cu fulgii încă agăţaţi, îngheţaţi şi rezistenţi, de genele sale. Yona vizitase deja celelalte adăposturi, verificându-i mai întâi pe nou-veniţi, care erau cu toţii recunoscători că reuşiseră să treacă cu bine încă o noapte, şi apoi pe membrii iniţiali ai taberei, care erau înghesuiţi, dar care se simţeau destul de bine. Luba făcuse febră uşoară şi tuşea, iar Yona se întoarse în adăpostul ei, după o scurtă vizită în cămară, cu o mână de ierburi uscate să îi prepare din ele un ceai.

Yona nu-i răspunse, căci ce ar mai fi fost de spus? Ştia că atunci când o persoană îşi cere scuze, ar trebui să o ierţi. Însă acum nu putea face asta, pentru că ceea ce Aleksander dorise nu fusese corect. Nu e nimic scuzabil în a lăsa oameni nevinovaţi să moară pentru că prezenţa lor nu se potriveşte nevoilor tale. Asta le făcuseră polonezii evreilor când îi ajutaseră pe nazişti, nu-i aşa?

— Îmi pare rău, spuse el din nou. M-am gândit doar la oamenii pe care i-am scos eu însumi din ghetou, întrucât mă simt responsabil faţă de ei.

— Înţeleg, spuse ea privind în jos. Însă acum, şi ceilalţi au nevoie de tine.

— Ştiu. Respiraţia i se precipită şi făcu un pas mai aproape. Ai o inimă mare, Yona.

Însă când îi acoperi gura cu a sa, când o trase înspre el, când îşi dezbrăcă haina şi îşi strecură brusc mâinile reci în partea din faţă a puloverului ei, cuprinzându-i sânii cu un geamăt uşor, ea îşi dădu seama că vorbele sale nu fuseseră un compliment, iar nodul din stomac i se strânse şi mai tare, cu toate că îşi închise ochii şi îl sărută înapoi.

Era aproape miezul zilei când Yona ieşi din adăpost urmată de Aleksander. Soarele străbătea cu greu prin norii groşi, iar Sulia se afla în partea cealaltă a poienii, privind-o pe Yona cu maxilarul încleştat, în timp ce sorta fructe de pădure. Fără să gândească ce face, Yona înaintă prin zăpadă. În ciuda lunilor pe care Yona le petrecuse împreună cu grupul, Sulia nu devenise mai prietenoasă cu ea. Poate că era timpul să încerce să schimbe lucrurile.

— Pot să te ajut? întrebă Yona, întinzându-se după o mână de fructe de pădure.

Sulia îşi feri privirea.

— Cum, să îţi murdăreşti mâinile cu treburi de-ale femeilor?

Yona clipi de câteva ori, apoi culese câteva fructe de pădure care se uscară şi începură să mucegăiască. Era important să le aleagă periodic pe cele stricate înainte să le afecteze şi pe celelalte.

— Nu mă placi, observă ea, menţinându-şi glasul calm şi uniform.

Nu mai simţise până acum aşa venin şi nu îl putea înţelege, cu toate că îi amintea oarecum de modul în care mama Chanei reacţionase faţă de ea după ce Yona o ajutase şi-i vindecase soţul.

Chipul Suliei se înroşi, ghemuindu-se în haină şi îşi făcu de lucru cu fructele de pădure, evitându-i privirea Yonei.

— Ba te plac.

— Eu... eu nu cred că mă placi.

Maxilarul Suliei se încordă şi se relaxă de câteva ori, apoi, la fel de brusc ca o explozie, îşi ridică capul.

— Doar că locul tău nu se află aici! exclamă ea. La urma urmei, cine eşti tu? Ce fel de persoană este crescută în pădure fără nici un contact uman. Este nefiresc.

Yona se dădu înapoi sprijinindu-se pe călcâie.

— Eu nu sunt...

— Ştii, câteodată te privesc împreună cu Aleksander. Felul în care ştii cum să vorbeşti cu el, cum să îl convingi să facă lucrurile pe care vrei să le facă... Îmi pare rău, dar nu eşti normală, Yona. Pui ceva la cale şi nu te voi lăsa să faci asta. Cineva trebuie să îl protejeze, să protejeze grupul, chiar dacă ai reuşit să-i păcăleşti pe toţi ceilalţi.

Yona simţi o strângere neobişnuită în piept, o confuzie. Toată viaţa ei fusese sinceră, chiar şi în interacţiunile ei cu dificila Jerusza. Cu toate că bătrâna avusese adesea un mod enervant de a vorbi pe ocolite despre anumite lucruri, fusese întotdeauna sinceră. Yona îi ştiuse mereu părerea şi motivul pentru care era aşa, chiar dacă nu îi plăcuse sau nu fusese de acord întotdeauna cu ea. Însă acest sentiment era străin de ea,

această nevoie de a se apăra împotriva unor acuzaţii absurde, nefondate.

— Eu nu... eu nu înţeleg ce vrei să spui, Sulia.

— Tu nu eşti de-a noastră, Yona. Şi, mai devreme sau mai târziu, şi Aleksander va observa asta. Te comporţi ca un bărbat, ca şi când te-ai considera mai bună decât mine sau decât celelalte femei. Însă nu eşti. Şi mai este ceva. Nu îmi pasă cine te-a crescut. Tu nu eşti ca noi. Te consideri evreică, însă acest lucru reprezintă o religie ce se transmite prin sânge sau tradiţie, dar tu nu poţi pretinde asta în nici un fel.

— Sulia, eu...

Dar Sulia se ridicase deja în picioare, scuturându-şi zăpada de pe mâini. Îi întoarse spatele şi înaintă prin zăpadă înspre adăpostul ei fără a mai spune nici un cuvânt.

Yona se ridică în picioare, iar vârfurile degetelor i se înroşiră când strânse în pumni fructele de pădure. Oare toţi din tabără simţeau la fel? Nu făcuse nimic altceva decât să încerce să îşi ofere cunoştinţele, abilităţile de supravieţuire.

Stătea încă acolo în picioare, privind în urma Suliei, când Zus se apropie, venind dinspre partea estică a pădurii. Paşii lui erau mari şi siguri, iar ţinuta lui îi amintea de leul de munte, mândru, puternic şi încrezător.

— Aici erai, spuse el cu vocea profundă şi caldă. Te-am căutat.

Yona se întoarse, încă năucită, şi încercă să-i zâmbească.

— Zus.

El îi cercetă ochii când se apropie de ea.

— Eşti bine?

Fata dădu din cap, simţindu-se deja stânjenită. Nu avea nimic de regretat, nimic de care să îi fie ruşine.

— Da, da, bineînţeles.

Tuşi şi se aplecă să ia sacul cu fructe de pădure pe care Sulia îl lăsase în urmă, plecând furioasă. Trebuiau duse înapoi în cămară. Începu să meargă în direcţia aceea, iar Zus o urmă păşind alături de ea.

— Ce este? întrebă Zus după un minut. Nu eşti în apele tale.

Yona ar fi zâmbit poate dacă nu ar fi fost atât de supărată. Cum de putea deja să o citească atât de bine?

— Nu este nimic, spuse şi, când îl privi, îşi dădu seama că nu o crezuse. Este în legătură cu Sulia, se destăinui ea după o pauză. Mi-a spus ceva legat de faptul că nu aparţin grupului. Eu... eu nu înţeleg de ce mă displace atât de mult.

— Este geloasă pe tine.

Răspunsul lui Zus fusese atât de rapid şi de sincer încât o făcu să se împiedice. O prinse de cot zâmbind şi o ajută să îşi recapete echilibrul.

— Geloasă? Ce motiv ar putea avea să fie geloasă?

El privi în jos înspre ea, amuzat şi amândoi remarcară în acelaşi timp că degetele lui se mai aflau încă pe braţul ei. Le trase înapoi în grabă.

— Păi, pentru relaţia ta cu Aleksander, dacă ar fi să ghicesc.

În acel moment, Yona se opri din mers.

— Cum?

Zus o privi la fel de confuz pe cât de confuză se simţea şi ea.

— Sincer, chiar nu vezi asta? Felul în care se comportă în prezenţa lui?

Yona clipi de câteva ori.

— *E* prietenoasă, presupun.

Zus râse.

— Ei bine, îi poţi spune şi aşa.

Se uită la ea şi deveni serios în timp ce ea continuă să îl privească nedumerită.

Merseră tăcuţi pentru o vreme, iar mintea Yonei se umplu de gânduri. Relaţia ei cu Aleksander se întâmplase pur şi simplu. Cum ar putea cineva să îi poarte pică pentru ceva ce era atât de firesc? La urma urmei, dacă Sulia şi Aleksander ar fi avut sentimente asemănătoare unul pentru celălalt, nu puteau fi împreună, în acelaşi fel, înainte de a o întâlni pe Yona? Nimic din toate astea nu avea nici un sens şi frustrarea Yonei se amplifică; cum de ştia atât de bine să supravieţuiască, dar era atât de confuză când venea vorba de ceva ce trebuia să fie în fond o interacţiune socială elementară? Îşi scutură capul şi oftă.

— Ai spus că mă căutai?

— O, da. Ezită. De fapt, e despre Aleksander. El conduce, mai mult sau mai puţin, grupul, nu-i aşa?

Yona făcu semn din cap în sens afirmativ. Era, cu siguranţă, liderul de facto, cel care lua deciziile, deşi acuzaţiile Suliei referitoare la faptul că Yona îl controla îi răsunau încă în urechi.

— Da. El i-a condus afară din ghetou. Au încredere în el.

— Bine. Asta e bine. Mă gândeam că ar fi bine, poate, să mă întâlnesc cu el, ca de la bărbat la bărbat, să discutăm despre ce vom face pentru restul iernii. Ştiu că suntem o povară pentru grupul vostru.

— Nu sunteţi o povară.

Zâmbi neîncrezător.

— Bineînţeles că suntem, spuse ezitând. Pot să te întreb ceva?

Yona încuviinţă.

— Tu nu ai venit împreună cu ei din ghetou, nu-i aşa?

Ea scutură din cap şi se simţi brusc epuizată. Avea şi Zus să sublinieze faptul că nu aparţinea acelui grup?

— Este chiar atât de evident? Eu... eu am crezut că au devenit familia mea. Însă acum, cred că am văzut doar ceea ce am dorit eu să văd.

El se întinse să îi ia sacul cu fructe de pădure, oferindu-se tacit să îl care în locul ei în timp ce înaintau prin zăpadă înspre cămară.

— Suntem o familie cu toţii, spuse el după câteva minute. Nu cred că detaliile contează.

Ea ezită.

— Am fost crescută de o femeie evreică, însă nu m-am născut din părinţi evrei, izbucni ea. Deci probabil că te înşeli referitor la faptul că aş face parte din familie. Poate chiar nu aparţin acesteia, la urma urmelor. Poate că mă amăgesc doar.

El aprobă şi rămase tăcut pentru o vreme. Când ajunseră la adăpost, ea deschise uşa, iar el o ţinu până când ea se strecură înăuntru. Veni în urma ei şi, când ochii ei se adaptară la întuneric, observă că o fixa cu privirea.

— Tu *eşti* familia noastră, spuse el când îi surprinse privirea. Ce contează cu adevărat este ceea ce se află în inima ta, cred, şi asta reprezintă ceva mult mai complex şi mai personal decât felul în care îl venerezi pe Dumnezeu. Am cunoscut cândva un fermier, de religie creştină, purta o cruce mare în jurul gâtului,

avea un frate care era preot. Şi când au venit nemţii, el a adăpostit douăzeci de evrei în hambarul său şi alţi cinci în subsolul casei sale, fără să stea pe gânduri. El a ajutat pentru că a fost nevoie de ajutorul lui şi nu şi-a putut întoarce spatele semenilor săi. *El* a fost o familie.

— *Besa*, şopti Yona. Ce om bun!

— Şi un om mort, din păcate. Nemţii i-au găsit pe evrei. I-au ucis pe toţi, apoi l-au ucis şi pe el fără să clipească.

Yona văzu cum ochii îi străluceau acum în întuneric.

— Asta e groaznic, Zus. Îmi pare tare rău.

— Şi mie. Ezită. Cred că de fiecare dată când un suflet moare, lumea devine mai întunecată.

Yona se gândi la Chana, la ochii ei inocenţi, la gaura lăsată de glonţ în capul ei, la râsul nemilos pe care îl auzise printre copaci.

— Într-adevăr, acum este foarte întunecată.

Zus aprobă din cap.

— Da. Însă există şi lumină. În vremuri foarte întunecate, lumina răzbeşte întotdeauna, pentru că există oameni care se opun, ale căror fapte sunt pline de curaj şi oneste. Ceea ce vreau să spun, Yona, este că, în clipe precum acestea, nu mai contează ceea ce te-ai născut să fii. Contează ceea ce alegi să devii.

Yona îl privi mult timp în ochi. Nu ştiu ce să spună. Oare făcuse ea cu adevărat vreo alegere până în acel moment sau întreaga ei viaţă fusese dictată de alegerile altor persoane? Să fi fost oare tot ceea ce ea reprezenta rezultatul deciziei Jeruszei de a o răpi într-o noapte caldă, din Berlin, cu mai bine de două decade în urmă?

Şi totuşi, privirea hotărâtă a lui Zus, atitudinea lui încrezătoare, îi aduse o consolare neaşteptată şi aprobă din cap, pentru că nodul care i se pusese brusc în gât o împiedică să mai vorbească.

CAPITOLUL 14

Odată cu trecerea iernii, noul grup se acomodă treptat cu ritmul grupului vechi şi, până când primii muguri ai primăverii începuseră să apară, deveniră o familie inseparabilă. Timpul petrecut în spaţii atât de strâmte fusese fără îndoială dificil, căci cele două adăposturi mari erau aglomerate, lipsite de aer, arhipline de oameni. Însă gurile suplimentare ce trebuiau hrănite nu mai contaseră mulţumită instinctelor de vânătoare ale noului grup, ale lui Zus şi Chaim, în mod special, care aveau un al şaselea simţ în privinţa găsirii şi prinderii în capcană a animalelor pe care nici Yona nu reuşise să le prindă şi astfel, în toiul iernii, grupul avuse de trei ori ospeţe copioase cu carne roşie şi tare de cerb, urmate de două zile cu tocană zemoasă din carne de căprioară. Era suficient pentru ca toţi să reuşească să supravieţuiască iernii.

Sosirea noului grup le schimbase Pessiei şi lui Leah starea de spirit, şi faptul de a le vedea pe fetiţe mai vesele, chicotind la ceea ce le spuneau băieţii lui Chaim – Adam şi Jakub, în vârstă de şase şi şapte ani – era ca un tonic pentru ceilalţi. Când inimile copiilor erau mai uşoare, nopţile erau luminate de râsete şi suspine mulţumite, în locul plânsetelor înfundate şi al coşmarurilor mute.

Până şi Sulia păru să se mai dezgheţe odată cu schimbarea vremii şi, chiar dacă nu îşi ceruse niciodată scuze faţă de Yona pentru lucrurile pe care i le spusese în poiană, se holbase mai rar la ea, deşi era evident că făcea tot posibilul să o evite. Uneori, când Aleksander se oprea să o ajute pe Sulia cu ceva, ori dacă o lua cu el în pădure să o înveţe câteva tehnici elementare de vânătoare, Yona observa cum cealaltă femeie îi zâmbea triumfător. Dar ea se prefăcea mereu că nu observă şi îi trimitea în schimb un zâmbet siropos. Nu avea să existe niciodată o prietenie între ele, însă tensiunea părea că se mai stinse. Yona nu pricepea încă nimic din toate acestea, însă era bucuroasă.

Întregul grup era mai fericit când reîncepu să iasă din subteran şi, chiar dacă Yona ştia că venirea primăverii însemna totodată şi creşterea pericolului de a fi descoperiţi, pentru că aveau să apară tot mai multe patrule inamice în pădure, se bucura că supravieţuiseră, reuşind să înceapă un nou an. Anul

1943 era ca un dar şi abia după ce frunzele copacilor începuseră să înmugurească, tuturor le venise să creadă că reuşiseră imposibilul, să supravieţuiască peste iarnă fără a pierde nici un singur suflet.

Însă noaptea, în timp ce membrii grupului stăteau în jurul unui foc de tabără, înconjuraţi de ultimele petice îngheţate de zăpadă, cântând încet cântece tradiţionale idiş şi trecând de la unii la alţii ţigările rulate din rădăcini uscate de floarea-soarelui, Yona, care adesea stătea singură cât timp Aleksander patrula în pădure, avea anumite presimţiri ce îi îngrădeau oarecum bucuria. Ceva avea să vină, ceva întunecat şi nu putea să îşi dea seama ce anume era. Noaptea, când Aleksander sforăia lângă ea, cu braţul greu încolăcit în jurul ei, cu capul întors într-o parte, îşi închidea ochii şi vedea demoni în întuneric.

La o săptămână după ce şi ultima zăpadă se topi, Yona se trezi dintr-un coşmar chiar înainte de răsăritul soarelui şi îl scutură pe Aleksander să se trezească, inima bubuindu-i încă în piept de teamă şi de certitudine.

— Trebuie să ne mutăm, spuse ea când îşi deschise ochii şi îi fixă cu greu asupra ei, revenind din lumea viselor în care locuise fără ea.

Bărbatul clipi de câteva ori.

— Ne mutăm într-o săptămână. Ştii asta. Încă mai adunăm provizii.

— Nu, trebuie să plecăm mai repede.

Nu putea să explice, nu putea să descrie cel de-al şaselea simţ al ei care îi spunea uneori lucruri. Chiar şi după tot acest timp, îi putea încă auzi vocea Jeruszei şoptindu-i în ureche, râzând uneori la ea, în vânt.

— Cum le voi explica celorlalţi? întrebă Aleksander, iar Yona îşi dădu seama din privirea lui că nu o crezuse.

— Spune-le că eşti îngrijorat. Este posibil ca nemţii să se îndrepte încoace acum, că vremea le permite din nou.

— Dar este adevărat? Încă este prea frig.

— Crezi că asta îi va opri?

Îşi închise ochii pentru o clipă şi tot ce putu să vadă fură nişte bărbaţi în uniforme ieşind brusc de după copaci, focuri de armă explodând ca nişte văpăi mici de flăcări din mitralierele

concepute pentru a-i şterge pe toţi de pe faţa pământului într-un timp la fel de scurt precum cel al câtorva bătăi de inimă.

— Nu îi va opri, Aleksander.

— Dar suntem doar douăzeci şi şase. Nici nu merită timpul pe care ar trebui să îl petreacă pentru a pătrunde atât de adânc în pădure.

— Nu contează. Ştii asta. Iar acum, că zăpada s-a topit, câinii lor ne vor putea din nou lua urma. Suntem în pericol şi trebuie să plecăm. Te rog, trebuie să mă crezi.

El o privi îndelung, cu buzele îngustate.

— Nu astăzi, Yona. Mâine. Avem nevoie de timp pentru a strânge şi timp pentru a ne pregăti mental. Am stat aici toată iarna. Ai idee cum este să te simţi din nou ca acasă? Nu, nu ai, pentru că tu nu ai avut niciodată una, nu-i aşa?

Vorbele erau dureroase.

— Şi eu mă simt acasă aici, Aleksander. Înseamnă ceva pentru mine.

— Ei bine, atunci, poţi înţelege de ce nu îi pot cere pur şi simplu grupului să abandoneze acest loc.

— Nu le ceri asta, spuse ea încet, atât de încet încât el nu păru să o audă, apoi se ridică în picioare şi îşi trase pe ea un pulover. Le ceri să aibă încredere în tine. Să aibă încredere în mine. Ca să supravieţuiască.

Singurul lui răspuns fu să se ridice din pat, să îşi tragă haina pe el şi să dispară, fără a mai spune nici un cuvânt, prin uşa mică a adăpostului lor. Cum rămase aşa în linişte, după plecarea lui, privi în jur pentru o clipă, mai întâi la podeaua uşor înclinată, apoi la pereţii din lemn, privi la adăpostul care îi ţinuse în siguranţă şi în viaţă, trăind mai mult decât s-ar fi aşteptat. Avea să îi lipsească. Însă putea să facă faţă unei dureri sufleteşti.

Îşi petrecu jumătate de oră împachetându-şi lucrurile, apoi, ieşind din adăpost, cercetă cu privirea poiana. Câteva persoane erau deja treze, bucurându-se de prima dimineaţă mai caldă pe care o avuseră în ultimele câteva luni de zile. Cei patru copii se fugăreau unii pe ceilalţi primprejur, râzând, în timp ce Daniel privea din poala lui Ruth, bătând bucuros din palme. Yona fu

surprinsă să simtă lacrimi în ochi şi se opri pentru câteva secunde să îi privească.

Zus se apropie din partea cealaltă a poienii, unde lucrase cu Chaim să cureţe colecţia de arme a grupului.

— Aleksander spune că trebuie să plecăm mai repede decât am plănuit? zise el, braţul său atingându-l pe al ei în treacăt când se întoarse să i se alăture, privindu-i pe copii jucându-se.

Yona îţi simţea tensiunea în gât, încă se mai afla acolo după discuţia pe care o avuse mai devreme cu Aleksander.

— Da. Ştiu că este neplăcut. Dar este pentru a menţine grupul în siguranţă. Îmi pare rău.

— Îţi pare rău? Zus aşteptă până ce ea îşi îndreptă privirea înspre el. Ochii lui erau plini de uimire. Yona, să nu îţi pară rău. Tu faci ceea ce poţi pentru a ne menţine pe noi în siguranţă. Ar trebui cu toţii să sărutăm pământul pe unde calci.

Ea îşi muşcă buza şi îşi feri privirea.

— Mă crezi?

— Bineînţeles că da. Este foarte limpede că instinctele tale ne-au ajutat şi ne-au salvat mereu. De ce le-am ignora acum?

Ea scutură din cap. Cuvintele lui Aleksander referitoare la faptul că ea nu ştiuse niciodată ce este o casă adevărată îi făcură o gaură în piept.

— Nu ştiu. Aleksander mi-a spus că nu pot înţelege ce simţiţi voi, ceilalţi, deoarece trecutul meu este foarte diferit de al vostru. Probabil că are dreptate.

— Yona! Nu are. Nu are dreptate.

Vocea lui Zus fu gravă, luând-o prin surprindere când îi atinse braţul, degetele lui zăbovind acolo. Simţi cum i se face pielea de găină când pielea lui se atinse de a ei.

Ridicându-şi privirea înspre el, fu uimită din nou de verdele ochilor lui, care păreau să se schimbe odată cu vremea, odată cu starea lui de spirit. Astăzi, ochii lui erau luminoşi, plini de viaţă.

— Poate că nu ştii cu adevărat.

— Sau poate că asculţi persoana care nu trebuie, spuse el blând. Nu uita să te asculţi pe tine, Yona. Nimeni nu ştie mai bine ca tine ce se află în inima ta.

El se îndepărtă înainte ca ea să mai poată adăuga ceva.

Yona dormi cu greu în acea noapte, îngrijorată de ziua care urma şi afectată atât de cuvintele lui Aleksander, cât şi de cele ale lui Zus. Grupul avea să plece în următoarea dimineaţă, chiar după ivirea zorilor. Urmele lor în pădure – adăposturile lor subterane, pământul pe care şi sub care locuiseră timp de luni de zile – erau prea evidente pentru a le putea şterge, astfel că Yona nu putea decât să se roage ca grupul să fi fost de mult plecat când vreun câine de vânătoare al nemţilor avea să le găsească tabăra.

Îi conduse pe un drum ocolit, în jurul unei zone cu tufişuri dese, peste petice de gheaţă, chiar şi printr-o mlaştină pe jumătate îngheţată care le udase ghetele şi le făcu dinţii să clănţăne. Trebuiau să îşi încălzească picioarele şi să îşi usuce hainele la foc, oriunde s-ar fi instalat în acea seară, însă merita riscul pentru că nici o fiinţă umană şi nici un animal nu avea să înainteze până aici să-i urmărească. Îi purtase în direcţii care nu aveau nici un sens, încercând să gândească ce alegeri ar face urmăritorii, astfel încât să îi conducă în direcţia opusă. Într-un final, chiar înainte ca lumina să se stingă de pe cerul de primăvară timpurie, ea conduse grupul într-o poieniţă înconjurată de pini înalţi, un loc bun de tabără pentru acea noapte.

Erau cu toţii epuizaţi, fuseseră ademeniţi într-un fals sentiment de siguranţă de somnul lor lung de iarnă şi nimeni nu mai era obişnuit să meargă atât de mult cum o făcuseră în acea zi. Ritmul lor fusese lent, în mare parte din cauza lui Oscher şi a copiilor, însă Yona ştia că trebuiau să se mişte în continuare, că nu îşi puteau permite să meargă mai puţin. Coşmarurile erau în permanenţă acolo când îşi închidea ochii, umbre de soldaţi pândind la limita gândirii ei conştiente. Pericolul era încă mult prea aproape.

Se mutau tot la două zile, vânând şi adunând provizii în zilele în care stăteau pe loc, cârpind hainele, tratând băşicile dureroase făcute în timpul mersului, încălzindu-şi picioarele şi mâinile îngheţate la foc, seara, atunci când era suficient de întuneric pentru ca fumul să nu îi trădeze. Erau mai obosiţi decât fuseseră în timpul lungii ierni, însă erau mult mai bine hrăniţi acum, că pământul începuse să îşi ofere din nou darurile.

Zi de zi, solul pădurii devenea tot mai bogat în ciuperci porcini bulboase, tufe cu afine, râuri cu peşte aflat în perioada de reproducere. Animalele ieşeau, dezmorţindu-se în urma iernii şi căzând în capcanele rudimentare pe care cei trei veri ai lui Zus – Israel, George şi Wenzel – învăţaseră să le instaleze împreună cu Leib, şi în majoritatea nopţilor, grupul avea suficientă mâncare.

În aprilie, sărbătoriră Pesahul cu matzo făcut din făină pe care o luaseră dintr-un sat şi, chiar dacă Ruth şi Luba arseră pâinea în cuptorul din cărămizi şi lut pe care Yona îi ajutase să îl facă, era totuşi o alinare pentru ei să revină la o tradiţie familiară lor. Leah, Pessia şi cei doi fii ai lui Chaim puseră cele patru întrebări „Ma Nishtana" despre sărbătoarea Pesahului, iar Leon şi Oscher spuseră pe rând povestea exodului evreilor din Egipt. Era o noapte de pace care o făcuse pe Yona să simtă că face parte din familie şi care îi făcuse pe toţi să simtă că supravieţuirea era, la urma urmelor, posibilă.

Însă sfârşitul lunii mai aduse o infestare cu păduchi în tabăra lor, fapt care o înfioră pe Yona. Micile insecte erau o pacoste, le dădeau tuturor mâncărimi şi le uscau pielea, însă cel mai important aspect îl reprezenta faptul că erau adesea purtătoare de tifos şi, dacă unul dintre membrii grupului contracta boala, aveau să fie cu toţii expuşi. Unii dintre ei aveau să moară. Yona ştia că trebuiau să facă ceva în privinţa asta, cât mai repede posibil.

— Avem nevoie de mercur, spuse ea încet într-una dintre dimineţi, chemându-i pe Aleksander şi pe Zus deoparte, în timp ce restul grupului stătea în jurul unui mic foc.

Era periculos să facă fum pe timpul zilei, însă erau nevoiţi să ardă păduchii, aşa că nu avuseră de ales. Adunau insectele mici, fiecare dintre ei de pe corpul celuilalt, fiecare din părul celuilalt, chiar şi din sprâncene şi gene şi îi aruncau în flăcări. Yona o surprinse pe Ruth plângând în timp ce îi culegea din părul ondulat al lui Daniel.

— Mercur? întrebă Zus, privind-o în ochi.

— Dintr-o farmacie, vrei să spui? întrebă Aleksander. Dar asta este periculos, Yona.

Yona trase adânc aer în piept.

— Ştiu. Dar cred că este singura soluţie.

Toţi trei se priviră unii pe ceilalţi pentru o clipă. Unul dintre ei trebuia să se aventureze înapoi în civilizaţie, să fure ceva într-o misiune periculoasă şi să dispară înapoi în pădure fără a lăsa vreo urmă. Încercaseră deja toate soluţiile pe care Yona le ştiuse: să îşi ţină lucrurile deasupra flăcărilor, să îşi spele hainele în apă fiartă, chiar şi să îşi şteargă trupurile cu propria lor urină în speranţa că acidul avea să ucidă păduchii. Însă aceştia erau încăpăţânaţi, intrând voioşi în pori şi aşteptând să treacă nenumăratele asalturi asupra lor, sărind de la o gazdă la alta şi reproducându-se.

— Ce va face mercurul? întrebă Aleksander.

— Femeia care m-a crescut m-a învăţat, cu mult timp în urmă, un truc pe care îl învăţase de la soldaţii ruşi pe care i-a ajutat, hrănindu-i timp de o lună, pe vremea Primului Război Mondial, răspunse Yona.

De fapt, Jerusza o pusese pe Yona să repete de câteva ori informaţia, avertizând-o că avea să îi trebuiască într-o bună zi, pentru că păduchii erau invadatori nemiloşi, periculoşi.

— Mercur amestecat cu un ou, pus pe o bucată de cârpă şi aplicat pe întreg corpul. Este singura cale de a-i îndepărta pentru totdeauna.

Aleksander se scărpină în cap.

— Asta sună a trăncăneală a unei bătrâne.

Zus îl fixă cu privirea.

— Sună mult mai promiţător decât tot ceea ce facem în momentul de faţă. Voi merge eu. Ştiu un oraş cu farmacie.

Yona îi zâmbi cu recunoştinţă.

— Atunci, voi veni cu tine.

Răspunsul ei fusese brusc şi Zus o privi uimit, însă nu o refuză.

— Nu, bineînţeles că tu trebuie să rămâi aici, Yona, spuse Aleksander. Voi merge eu cu Zus.

Fata se întoarse înspre el.

— Zus cunoaşte satele, Aleksander, iar eu cunosc pădurea. Este mai bine aşa. Tu vei rămâne să îi protejezi pe ceilalţi.

Aleksander îi cercetă pentru o clipă privirea.

— Nu, Yona. Este prea periculos. Dacă ţi se întâmplă ceva... Ezită şi scutură din cap. Nu, nu te pot lăsa să faci asta.

Nu era sigură că obiecta pentru că o iubea sau pentru că îi recunoştea importanţa pentru întregul grup. Poate că încerca doar să dovedească faptul că el era cel care făcea regulile. Nu mai avea importanţă pentru că el greşea. Să mergi repede într-un sat şi să te întorci de acolo la adăpostul întunericului, dispărând mai apoi în pădure pe timpul zilei, era periculos şi era nevoie de o persoană care ştia foarte bine cum să se facă nevăzută între copaci. Deschise gura să explice, însă Zus i-o luă înainte.

— Yona, cred că Aleksander are dreptate, spuse el, întorcându-şi privirea caldă înspre ea. *Ai fi* cea mai indicată persoană pentru a merge, însă tocmai din acest motiv trebuie să rămâi, în caz că se întâmplă ceva. Grupul are nevoie de tine. Îl voi lua cu mine pe Chaim. Amândoi cunoaştem zona. Eu ştiu până şi farmacia pe care o vom vizita, dacă se mai află încă acolo. Ştiu un farmacist în Lubcha care l-a angajat pe tatăl meu să îi repare ferestrele cu mulţi ani în urmă după o spargere. Tatăl meu făcuse treabă bună, aşa cum făcea întotdeauna şi, la final, bărbatul a refuzat să îl plătească. L-a numit evreu împuţit, acuzându-l că făcuse o treabă de mântuială, apoi i-a spus că, de fapt, nu o făcuse deloc. Zus zâmbi uşor, însă era multă tristeţe în colţul buzelor sale şi furie în ochii săi. Ar fi frumos să îi fac o vizită, de dragul vremurilor trecute. Cred că şi Chaim ar simţi la fel.

Îl privi pe Aleksander, iar acesta încuviinţă din cap.

— Atunci, aşa rămâne. Cât de repede puteţi merge?

— Putem pleca într-un ceas. Ar trebui să ajungem până la miezul nopţii la marginea pădurii. Puteţi rămâne aici pentru câteva zile să vă putem găsi cu uşurinţă?

Zus privi înspre Yona.

Se gândi câteva secunde la asta, în mintea ei încă se derulau toate destinele pe care le puteau avea Zus şi Chaim în pădure, în special dacă aveau să fie descoperiţi. Însă ei reuşiseră să scoată din ghetou alte nouă persoane, inclusiv copii, şi să îi conducă în pădure nedetectaţi. Aveau să supravieţuiască, dacă totul avea să meargă bine.

— Da, spuse ea. Vom rămâne aici, dacă nu va exista nimic care să ne forţeze să ne mutăm. Cred că suntem în siguranţă pentru câteva zile.

Zus aprobă din cap.

— Mă duc să îi spun lui Chaim.

Îl privi cum se îndepărtează, apoi se întoarse către Aleksander.

— Cred că mai bine ar fi să merg cu ei. Ar creşte şansele să se întoarcă în viaţă.

— Este mai bine să rămâi aici. Am luat deja hotărârea. Şi ei cunosc pădurea. Vor fi bine.

Era o răceală anume în tonul lui, ceva ce o luă prin surprindere şi o făcu să îşi ridice brusc capul şi să-l privească în ochi. El îşi feri privirea.

Când se îndepărtă şi el, ea îşi masă ceafa, încercând să desfacă nodurile de tensiune din muşchi, având în continuare presentimentul că ceva îngrozitor avea să se întâmple. Când Zus ieşi din unul dintre adăposturi, urmat îndeaproape de Chaim, ochii lui îi întâlniră pe ai Yonei şi, pentru câteva clipe, simţi că şi el împărtăşea acelaşi presentiment.

Zus şi Chaim plecară într-o oră, ambii înarmaţi cu puştile pe care Yona le luase de la soldaţii ruşi ucişi în vară. Înainte să plece, Zus se opri în faţa Yonei şi îi şopti:

— Ne vom întoarce cu mercurul, îţi promit.

Cuvintele lui erau blânde şi le simţi pe obraz.

— Aveţi grijă! Vă rog!

El aprobă din cap, apoi cei doi fraţi plecară, pădurea înghiţindu-i pe de-a-ntregul.

În următoarea noapte, Aleksander rămase afară să patruleze, iar Yona merse să doarmă singură în coliba pe care o construiseră împreună cu o zi în urmă. Aşa cum procedaseră şi în vara şi în toamna trecută, membrii grupului dormeau, la fel, împărţiţi în mai multe grupe, acum că ieşiseră din hibernare, câte doi sau trei într-o colibă, unii dintre ei, cum erau Rosalia sau Zus, alegând să îşi construiască propriile adăposturi, dormind singuri.

Yona nu reuşise încă să scape de presentimentul că ceva rău avea să se întâmple, însă se pricepea să doarmă câteva ore în

şir chiar dacă mintea îi galopa, pentru că somnul o proteja împotriva bolilor şi era esenţial pentru supravieţuire. Cu toate că era îngrijorată pentru Zus şi Chaim, adormi imediat ce luna ajunse la zenit; nu era nici un semn de ploaie în aer, astfel că ea şi Aleksander îşi lăsaseră deschis acoperişul improvizat pentru a putea privi stelele ce-i aduceau linişte.

Se trezi speriată câteva ore mai târziu. Visase un nor mare de corbi, atât de mulţi încât luna şi stele dispăruseră pe bolta întunecată. În timp ce croncăneau la unison, cu glasurile lor răsunătoare, sări în picioare, inima bătându-i cu putere în piept. Visele despre corbi însemnau moarte iminentă. Se dădu jos din pat şi fugi în poiană înainte de a realiza ce face.

— Aleksander! şopti ea în întuneric.

Trecuseră câteva secunde până ce ochii i se adaptară şi, când se limpeziră, văzu contururile colibelor luminate de luna aproape plină. Îi auzi pe câţiva oftând în somn, pe cineva întorcându-se pe culcuşul de stuf. În rest, noaptea era liniştită, tăcută, prevestitoare. Încă mai auzea în minte ecoul chemării corbilor.

Rămase nemişcată şi ascultă până când auzi paşi, o singură pereche învârtindu-se în perimetrul poienii, mişcându-se constant în cerc. Era Aleksander în patrulare; trebuia să îl găsească repede pentru a-i spune că ceva nu era în regulă. Inima continuă să îi bată cu putere în piept pe măsură ce se îndreptă spre locul de unde se auziseră paşii.

— Aleksander! şopti ea din nou.

Dar când ajunse la locul respectiv şi zări umbra unui bărbat îndreptându-se înspre ea, se opri speriată. Nu era Aleksander.

— Leib? întrebă confuză în timp ce el îşi grăbi pasul, apropiindu-se.

— Yona? Ce este? Vocea lui era scăldată în teamă. S-a întâmplat ceva?

Ea scutură din cap, iar el se opri alături de ea.

— Leib, unde este Aleksander?

Când ochii lui Leib se fixară asupra ei, erau întunecaţi, închişi.

— Nu este aici.

— Dar era rândul lui să patruleze în noaptea asta. Dacă nu este aici, atunci unde se află?

Ea clipi şi văzu din nou ciorile, privindu-le avertismentul cu ochii minţii. Cercetă cu privirea pădurea, însă nimic nu se mişca în întuneric.

— Leib?

— El e...

Dar nu îşi încheie fraza. În schimb, se foi neliniştit, holbându-se la ea. Când îşi ridică privirea şi îi întâlni ochii, profunzimea milei ce se oglindea în ei îi tăie respiraţia şi dintr-odată îşi dădu seama. Nu era în pericol. Nu asta îi prevestise visul ei, deloc.

— El nu ar face..., şopti ea.

— Yona..., începu el.

Însă ea pornise deja înspre tabără ştiind exact ce avea să găsească chiar dacă nu ajunse încă la adăpostul pe care Sulia şi Luba îl împărţeau, cel cu plasă ţesută din iarba-mlaştinii atârnată la intrare pentru a oferi intimitate. Încet, cu inima bătându-i cu putere în piept, trase perdeaua verde şi privi înăuntru.

Într-o parte a adăpostului în pantă, Luba dormea pe spate, sforăind uşor. În cealaltă parte, Sulia stătea întinsă. Iar deasupra ei, cu spatele gol, mişcându-se într-un ritm pe care Yona îl recunoscu imediat dezgustată, se afla Aleksander.

— O! exclamă Yona.

În ciuda voinţei sale, fetei îi scăpă un strigăt perceptibil, suficient de tare încât să îl facă pe Aleksander să se întoarcă stânjenit, dându-se la o parte de pe Sulia.

— Yona! se înecă el, chinuindu-se să se ridice în picioare, trăgându-şi în grabă pantalonii înapoi pe coapse.

Totul părea să se întâmple în reluare. Sulia se opuse, întinzându-se după Aleksander, însă el se îndepărtă de ea, alb la faţă în întuneric. Sulia îşi luă repede rochia, cu o expresie plină de furie, şi-o trase repede pe cap şi îi rosti numele lui Aleksander. Însă el plecase deja de lângă ea, îndreptându-se către Yona, încercând să ajungă la ea, bâiguind o explicaţie. În colţ, Luba continuă să sforăie tare, fără să simtă ce se întâmpla.

Yona nu aşteptă ca Aleksander să îi spună ce avea de spus. În schimb, făcu câţiva paşi înapoi, ieşi în poiană şi se întoarse şi fugi, intră în grabă în coliba sa, cea pe care o împărţise chiar cu o noapte înainte cu un bărbat despre care crezuse că o iubea.

Însă toate acestea nu însemnară nimic pentru el şi acum, în timp ce îşi aprinse o bucată de scoarţă de pin cu mâinile-i tremurânde şi îşi strânse în grabă lucrurile, lacrimile îi curgeau râuri pe chip. Îl ignoră pe Aleksander care intră în urma ei.

— Yona, dă-mi voie să îţi explic! spuse el, întinzându-se înspre ea, însă ea se trase într-o parte.

— Ce ai putea să spui?

Nu îl privi. Tremura, temându-se să nu se prăbuşească. Nu se mai simţise niciodată aşa şi nu avea nici cea mai vagă idee ce să facă.

— Tu nu ai de unde să ştii, pentru că nu provii dintr-o societate aşa cum provenim noi, începu el.

— Ajunge cu asta! Ajunge să mă tot faci să mă simt ca o străină! *Ştiu* că sunt o străină, Aleksander! Însă nu am crezut că acest lucru contează pentru tine!

— Nu asta am vrut să spun, Yona! Îi atinse din nou braţul, iar ea şi-l trase iarăşi înapoi. Doar că eşti diferită de noi.

Ea pufni în râs.

— Sunt diferită, deci nu aş putea înţelege cum este să fii trădat?

— Nu asta încerc să spun! Ceea ce vreau să spun este că lucrurile nu stau aşa cum probabil ai citit în cărţile tale. Acolo se află o lume cu totul diferită. Încercam doar să găsesc puţină fericire, pentru scurt timp, pentru a uita necazurile...

— Şi nu puteai face asta cu mine?

El îşi deschise şi închise gura de câteva ori privind în altă parte.

— Tu nu mă mai priveşti aşa cum o face Sulia. Ea are nevoie de mine pentru a o salva.

— Deci nu mă doreşti pentru că nu sunt neajutorată?

Privi înapoi înspre ea cu maxilarul încleştat.

— Doar că... Îşi strecură degetele prin păr. E mult mai dificil cu tine. Iar cu Sulia este uşor. Nu este viaţa suficient de grea?

Îşi simţi dintr-odată inima pustiită.

— Eu îţi fac viaţa mai dificilă?

— Nu asta am vrut să spun, Yona. Te rog, opreşte-te din împachetat şi ascultă-mă pentru o clipă. Nu înţelegi.

Într-adevăr, Yona avea prea puţină experienţă în ceea ce priveşte felul în care oamenii trebuiau să interacţioneze unii cu ceilalţi. Însă ştia suficient de multe încât să îşi poată da seama că, atunci când un bărbat iubeşte o femeie, nu face aşa ceva. Oricum, nu un om bun. Şi mai ştia, la fel de sigur pe cât îşi cunoştea propriul suflet, că nu mai putea rămâne aici nici o secundă în plus. Cu toate că ajutase grupul să găsească o cale de a supravieţui peste iarnă, acum ştiau şi ei lucrurile pe care le ştia ea. Şi era grupul lui Aleksander, nu al ei, iar el şi Sulia tocmai demonstraseră asta cât se putea de limpede. Yona ignorase avertismentele Jeruszei, îşi deschisese inima fără prudenţă, făcuse o greşeală enormă, de neimaginat, crezând că era cu adevărat o membră a acestei familii. Chiar şi acum, îi răsuna în minte râsetul Jeruszei, înăbuşit şi nemilos.

Era timpul să plece.

Îi luară doar câteva minute pentru a-şi pune tot ce avea într-un rucsac. Se întoarse înspre Aleksander care se afla încă în spatele ei, vorbind încă, spunând lucruri care nu mai contau. Puse un deget pe buze şi, în sfârşit, el se opri, ochii sclipindu-i de disperare în întuneric.

— Yona? întrebă el, cu vocea ridicată, rugătoare. Aici suntem în pădure. Regulile nu sunt la fel. Cu toţii încercăm doar să supravieţuim.

— Nu trebuia să rămân atât de mult timp, spuse ea încet şi, în clipa în care ochii lui se deschiseră larg şi începu să protesteze, ea îşi ridică mâna şi aşteptă până când el tăcu din nou. A fost greşeala mea. Când Zus şi Chaim se vor întoarce cu mercurul, adunaţi câteva ouă din cuiburile din apropiere. Folosiţi doar albuşurile. Amestecaţi-le cu mercur şi înmuiaţi bucăţi de cârpă în soluţie pe care fiecare dintre voi să le poarte pe piept timp de o zi, apoi pe spate, într-o altă zi. Asta ar trebui să vă scape de păduchi. Acum ştiţi cum să vânaţi, cum să prindeţi în capcană animale, cum să pescuiţi, cum să vă deplasaţi. Zus şi Chaim sunt cu voi acum şi cunosc pădurea mai bine ca voi, aşa că nu lăsaţi mândria să vă stea în cale, altfel veţi muri aici. Ascultaţi-i. Şi nu lăsaţi niciodată garda jos, pentru că nemţii vă vor găsi. Dumnezeu să vegheze asupra voastră, a tuturor.

Se întoarse să plece, însă, când el o prinse de încheietura mâinii pentru a o opri, durerea îi ieşi la suprafaţă ca o spumă albă, fierbinte, de furie. Răsucindu-se, îşi înfipse unghiile în antebraţul lui, strângând până când el urlă de durere şi îi dădu drumul.

— Nu mă vei mai atinge *niciodată,* spuse ea.

— Dar pădurea...

— ...este locul unde aflăm cu adevărat cine suntem.

Apoi, stingând lumânarea de pin dintr-o suflare, îşi ridică rucsacul în spate şi se strecură în noaptea întunecată.

De cealaltă parte a poienii, Sulia stătea afară în dreptul adăpostului ei, cu rochia strâmbă, cu un zâmbet uşor schiţat pe chip, ca şi când considera că triumfase în sfârşit, reuşind să o îndepărteze pe Yona. Însă nu Sulia fusese cea care o determinase pe Yona să plece. Yona trebuia să fi plecat cu câteva luni în urmă, însă îşi deschisese inima cu naivitate în faţa persoanei nepotrivite, lucru care o făcuse să ignore tot ceea ce ştiuse că este adevărat. Acum era mai înţeleaptă. Acum avea să se întoarcă la lumea pe care o cunoştea, lumea în care zbura singură, ca un porumbel în pustietate, liberă. Încheietura mâinii îi pulsa cu un anumit scop şi, întorcându-se, porni înainte printre copaci.

Mai târziu, când furia se stinse şi durerea i se strecură în suflet, cel mai supărător lucru i se păru că Aleksander nu o urmase şi nu încercase să o oprească. Ea nu se întoarse să privească înapoi, dar şi-l imagină stând lângă Sulia în timp ce o priveau plecând, femeia care îi ajutase să supravieţuiască nemaifiind acum decât o notă de subsol în povestea lor.

CAPITOLUL 15

Yona merse doar vreo treizeci de minute, cu lacrimile revărsându-i-se pe obraji, fără nici o direcţie, prin pădurea deasă în care lumina lunii se pierdea aproape complet, când dintr-odată auzi paşi apropiindu-se. Suferinţa ei fu imediat înlocuită de teamă şi se furişă uşor în spatele unui copac, ţinându-şi respiraţia. După paşi îşi dădu seama că erau doi oameni ce înaintau cu greu prin întuneric, ambii bărbaţi, judecând după sunet, iar mintea începu să-i rătăcească. Dacă erau nemţi, era posibil să fie urmaţi îndeaproape şi de alţii. Avea o şansă îi oprească pe cei doi, pentru că îi putea lua prin surprindere, dar ce făcea cu o întreagă unitate militară germană? Să fie oare prea târziu pentru a proteja grupul?

Însă când bărbaţii se apropiară, le auzi vocile şi le recunoscu imediat, răsuflând uşurată. Erau Chaim şi Zus care se întorceau din misiune. Îşi închise ochii şi se sprijini cu o mână de copac pentru a-şi trage sufletul, încet, cu recunoştinţă că erau în viaţă. Preţ de câteva secunde se gândi să îi lase să treacă. La urma urmei, era ruşinată de durerea care ştia că îi era întipărită pe chip. Însă trebuia să ştie dacă avuseseră succes, pentru că, dacă aveau mercurul, ar fi dormit mai bine ştiind că grupul avea să înlăture ameninţarea iminentă de tifos. Dacă nu, trebuia să se întoarcă, nu-i aşa?

Trase adânc aer în piept, ieşi de după copac când se aflau la o distanţă de doar câţiva paşi şi se bucură să vadă că reacţia lor a fost imediată; armele lor se aţintiră asupra ei, cu toate că garda lor fusese jos cu câteva secunde mai devreme. Cu astfel de instincte, aveau o şansă să lupte.

— Sunt doar eu, spuse ea încet şi amândoi o priviră surprinşi, cu ochii încă alarmaţi, apoi lăsară armele în jos.

— Yona? exclamă Zus, păşind în faţă. Întinse mâna ca şi când ar fi dorit să îi atingă faţa, dar se răzgândi şi îşi trase mâna repede înapoi. Ce este? Ce ai păţit? S-a întâmplat ceva?

Ea îşi scuturã capul.

— Grupul este bine. Eu doar... eu nu am mai putut rămâne.

În tăcerea aşternută între ei, cuvintele păreau să se rostească fără sunet şi, după o pauză, Zus clipi în semn că pricepuse despre ce era vorba.

— Aleksander. Ce a făcut? Văzând că nu răspunde, maxilarul i se încleştă. A fost cu Sulia?

— Tu *ai ştiut*?

Un alt val de disperare ameninţa să o inunde.

— Nu, Yona, nu am ştiut. A fost doar... a fost doar o bănuială. Îmi pare rău.

Yona se simţi ruşinată de lacrimile ce-i umplură din nou ochii.

— Da, păi, a spus că nu pot înţelege pentru că nu sunt ca el. Că lucrurile sunt mult mai simple cu ea.

Rosti cuvintele cu un glas monoton, ruşinată de cât de profund o răniseră.

— Acestea nu sunt cuvinte ale unui bărbat cu coloană vertebrală, spuse imediat Zus, Yona simţindu-i furia din glas. Şi dezvăluie în totalitate caracterul lui, nu pe al tău.

Ea privi în pământ.

— Este firesc să doară atât de mult?

— Da, mă tem că da.

Zus se încruntă, apoi se întoarse înspre Chaim şi făcu semn din cap. Avu loc o înţelegere între fraţi şi Chaim făcu câţiva paşi, la câţiva metri distanţă, încât să nu poată auzi. Zus se întoarse către Yona.

— Nu am ştiut, Yona. Nu aş fi păstrat un astfel de secret. Nu sunt de acord să îi trădăm pe oamenii care ţin la noi.

— Ştiu.

Şi, într-adevăr, aşa era. Era conştientă, cu toate că nu cunoscuse foarte multă lume, că Zus era diferit de Aleksander, că avea un alt fel de suflet. Simţise asta din prima clipă în care îl cunoscuse şi acest lucru o tulburase atunci aşa cum o tulbura şi acum. Aleksander păruse a fi tot ceea ce avuse nevoie: siguranţă, securitate, un loc căruia să aparţină. În final, se dovedise a nu fi nici unul dintre aceste lucruri şi se întrebă cum de putuse fi atât de oarbă. Cu siguranţă îi apreciase complet greşit caracterul şi apreciase complet greşit ceea ce se afla în propriul ei suflet. Îşi şterse lacrimile. În sufletul ei, tristeţea purta o îndelungă bătălie cu furia.

— Ai luat mercurul? întrebă ea.

El dădu din cap în sens afirmativ, desfăcându-şi haina pentru a-i arăta un rucsac plin cu fiole. O uşurare îi inundă fiinţa,

înmuindu-i genunchii. Zus se întinse să o prindă, iar ochii lor se întâlniră.

— Slavă Domnului! şopti ea continuând să îl privească. Mulţumesc, Zus, că ai făcut asta. Ştiu că a fost periculos.

Cu greu păru să o audă.

— Unde mergi, Yona?

— Departe.

Îşi întâlniră privirile şi, pentru prima dată, Yona simţi că o putea citi ca pe un jurnal, că o făcuse probabil dintotdeauna. Gândul acesta ar fi trebuit să o neliniştească, dar o umplea, în schimb, de o linişte ciudată, de un sentiment străin ei, acela de a fi pe deplin înţeleasă.

— Nu pleca. Te rog, spuse el.

— Trebuie să plec. Trebuia să plec de mai demult. A fost o greşeală să mă complac în confortul acesta, a fost o greşeală să rămân. Nu am aparţinut niciodată acestui grup. Acum îmi este clar acest lucru.

— Greşeşti, Yona. Nu îl poţi lăsa pe Aleksander să te determine să pleci, Yona.

Zus făcu un pas mai aproape şi, de data aceasta, când îşi întinse mâna să-i atingă faţa, ea nu se feri şi nici el nu se mai abţinu. Atingerea lui pe obraz era şi aspră, şi blândă în acelaşi timp.

— Nu ai văzut asta, dar el nu a fost niciodată demn de tine.

— Sau poate că ceva nu este în regulă cu mine. Poate că eu sunt cea care nu ştiu să iubesc.

Cumva, rostind cu voce tare aceste cuvinte fusese ca şi cum ar fi eliberat un stol de păsări înspre cer.

— Vei şti, Yona. Când va fi persoana potrivită, vei şti. Zus trase adânc aer în piept. Şi nu este nimic în neregulă cu tine, Yona. Rănile noastre ne fac să fim ceea ce suntem, iar tu... tu eşti mai puternică decât orice persoană am cunoscut vreodată, cred. Rămâi, Yona. Te rog. Avem nevoie de tine.

— Îmi pare rău, Zus, spuse ea încet, îndepărtându-se.

Mâna-i căzu de pe chipul ei, iar ochii i se umplură de o tristeţe adâncă, asemenea unei fântâni săpate în pământ.

— Yona...

Ea zâmbi cu tristeţe.

— Sunt un porumbel, Zus. Îşi ridică încheietura mâinii, care pulsa acum cu un anumit scop, avertizând-o. Iar porumbeii sunt meniţi să zboare. Făcu încă un pas mai departe de el. Protejează-i, Zus. Ştiu că o vei face. Acum, ei te ascultă pe tine, cu toţii. Te respectă. Şi eu te respect.

— Dar...

— Rămâneţi cu bine, Zus!

Se întoarse, căci, dacă ar fi continuat să îl privească în ochi încă o clipă, ar fi rămas pentru totdeauna. Apoi fugi, împiedicându-se în vegetaţie, ştiind că nu o va urma, nu pentru că nu ar fi dorit acest lucru, ci pentru că ştia că alegerea îi aparţinea ei.

Jerusza o învăţase întotdeauna pe Yona să se îndrepte înspre est în vremuri tulburi, să zboare mereu înspre răsărit, niciodată înspre apus. *Să te îndrepţi mereu spre începutul zilei, nu spre sfârşitul ei.* Cuvintele bătrânei îi sunau acum Yonei în urechi, acum când fugea în direcţia greşită, dorind doar să se elibereze de Aleksander. Simţea nevoia să îşi limpezească mintea, să fugă de vinovăţia pe care o simţea pentru că abandonase grupul, chiar dacă unii dintre ei nu o mai doreau acolo.

Făcuse tot ce putuse pentru ei şi îi lăsase echipaţi cu tot ceea ce le era necesar pentru a supravieţui. Nu mai aveau nevoie de ea, nu de acum înainte. La urma urmelor, probabil că ar fi supravieţuit şi peste iarnă fără ea, cu toate că nu cunoşteau pădurea la fel ca ea, erau cu toţii inteligenţi, dotaţi. Ar fi găsit ei o modalitate de a se hrăni, de a se adăposti, de a se ascunde de nemţi. Poate că ea nu însemnase nimic pentru ei.

În plus, chiar dacă îşi dăduse acum seama că Aleksander nu era de încredere, el condusese bine grupul, luase decizii bune pentru a-i ajuta să supravieţuiască. Zus devenise şi el un lider acum şi, împreună, înţelegeau ce aştepta pădurea de la ei.

Ea nu era o salvatoare. Cum de putuse crede asta, că soarta lor se aflase în mâinile sale? Asta fusese o nesăbuinţă, un act egoist. Nu aveau nevoie de ea, indiferent de ce spusese Zus. Şi totuşi, de ce îi răsuna încă în urechi vocea lui? *Rămâi, Yona. Te rog.*

Timp de trei săptămâni, Yona rătăci prin pădure, aventurându-se din când în când la marginea sud-vestică a ei, sperând să

mai zărească oameni doar pentru a-şi alina singurătatea. Îi venea cu greu să creadă că, după o viaţă trăită doar în compania Jeruszei, nu mai ştia cum era să stea singură. Îi lipsea sentimentul pe care i-l dădea gândul că ea conta, fie cât de puţin, pentru ceilalţi. Îi era dor să vadă zâmbetele celorlalţi, să audă râsete, să stea la masă împreună cu alţii. Îi era dor până şi de căldura confortabilă a lui Aleksander alături de ea noaptea. Nu îşi dăduse seama că, odată deschisă uşa sufletului său, era imposibil de închis la loc în totalitate. Noaptea, în clipele acelea confuze dinainte să adoarmă în scorburile copacilor bătrâni şi singuratici, auzea adesea vocile copiilor, Pessia, Leah, Daniel, Jakub şi Adam. De ei îi era cel mai mult dor, pentru că ei aveau cea mai mare nevoie de protecţie. Ei erau cei care o bântuiau când încerca să adoarmă.

Se gândise de vreo două ori să se întoarcă, însă se forţă să meargă mai departe, deşi avea un ritm încet. Singură, era de obicei rapidă, asemenea unui vultur, însă îşi dăduse seama că tărăgănase, rămânând la o distanţă de câteva zile de mers faţă de grup, pentru a fi aproape în caz că se întâmpla ceva. Însă nu putea trăi la nesfârşit în această stare de indecizie şi, din acest motiv, spre sfârşitul lui iunie, părăsi cu greu pădurea, îndreptându-se înspre civilizaţie. Trebuia să lase o distanţă între ea şi grup, să nu se întoarcă, să nu-şi asculte inima care o trăgea înapoi, înspre est.

Cuvintele Jeruszei o bântuiau şi acum, în timp ce înainta înspre vest, în direcţia din care venise iniţial, cu atât de mult timp în urmă. *Behaimstrasse, numărul 72, în Berlin*. *Siegfried şi Alwine Jüttner.* Părinţii ei. Jerusza îi spusese să nu se întoarcă la ei, dar dacă bătrâna femeie se înşelase în tot acest timp, cumplit de tare, şi o îndepărtase pe Yona de viaţa pe care ar fi trebuit să o trăiască? Dacă regăsindu-şi acum părinţii, putea să alunge sentimentul sfâşietor de singurătate ce ameninţa să o copleşească acum?

Dar acest gând era naiv şi Yona ştia acest lucru. Europa se afla în plin război. Nu putea pur şi simplu să străbată Polonia şi să treacă atât de uşor peste graniţele nemţeşti, nu-i aşa? Şi cine putea şti dacă, după douăzeci şi unu de ani de când copilul lor fusese luat de lângă ei, familia Jüttner se mai afla încă acolo.

Însă când Yona o întrebase pe Jerusza pe patul de moarte dacă avea să îi mai vadă vreodată, Jerusza nu negase acest lucru şi, cu greu, îi făcuse încă o declaraţie bulversantă. *Universul creează tot timpul oportunităţi pentru viaţă şi pentru moarte.* Dar ce avea să însemne acest lucru? Avea să fie oare regăsirea părinţilor ei o oportunitate pentru viaţă? Avea să fie oare acesta motivul pentru care picioarele continuau să o poarte înspre vest? Simţea că străbătea continentul împinsă de forţe mai mari decât ea şi, pentru prima dată, scăldându-se încă într-o mare de suferinţă, se lăsă purtată de curent.

Se îndreptă înspre pădurea Białowieża, pădurea Turnului Alb, unde trăise pentru o vreme cu Jerusza, pădurea în care cunoscuse un bărbat tânăr pe nume Marcin, în urmă cu mai bine de zece ani, scoţând-o din izolarea în care se aflase. Era un loc unde se simţea ca acasă, iar acum îi era dor de îmbrăţişarea lui, dar asta însemna să străbată o zonă mult mai populată – atât de localnici, cât şi de soldaţi – decât era pe vremea când ea şi Jerusza o traversaseră cu mulţi ani în urmă. Totuşi, ştia cum să se facă nevăzută în public, nu privind în jos, ci mergând cu capul sus, întâlnind privirile oamenilor timp de câteva secunde şi nelăsându-se intimidată de privirea lor. Astfel, lăsa impresia că nu avea motiv să se teamă, nimic de ascuns, dar ştia, de asemenea, să evite contactul vizual prelungit care îi făcea pe urşi, pe lupi şi pe oameni să o perceapă ca pe o agresoare.

Se spălă într-un pârâu, frecându-şi faţa trandafirie, curăţându-şi mizeria de pe degete şi din unghii, spălându-şi părul cu flori de săpunăriţă şi clătindu-l până ce începu să strălucească. Îşi schimbă cămaşa şi pantalonii pe care îi purta de obicei şi îmbrăcă o rochie pe care o ţinea la fundul rucsacului, una pe care nu o folosise decât ca strat suplimentar în toiul iernii. Jerusza o furase pentru ea cu mulţi ani în urmă, spunându-i să o ţină mereu la îndemână, în caz că trebuia să se aventureze în vreun sat, întrucât cămaşa grosolană şi pantalonii uzaţi ar fi făcut-o imediat să pară suspectă. Şi pentru că Yona avea să treacă prin câteva zone de civilizaţie înainte să ajungă în siguranţa pădurilor vestice, trebuia să arate ca şi când ar fi aparţinut locului respectiv.

Era doar în trecere pe la marginile unui sat mare, necunoscut ei, recunoscătoare că aproape reuşise să ajungă lângă un nou pâlc de arbori, când auzi o rafală de mitralieră, un ţipăt şi apoi, după ce un stol de ciori se ridicaseră speriate în aer, zburând departe de pericol, se aşternu o linişte rece, înfiorătoare. Yona rămase nemişcată.

Dintr-odată, se auzi o mişcare mai în faţă, în apropierea unei vechi biserici de la marginea oraşului. Fu de-ajuns pentru ca Yona să-şi revină, să se ridice şi să se târască în cele din urmă spre un pâlc de copaci aflat pe deal, ascunzându-se după un stejar masiv, după care o femeie îşi făcu brusc apariţia. Era o călugăriţă, purta un veşmânt de culoare neagră, însă gulerul alb care ieşea în evidenţă şi gluga erau pătate de sânge. Ducea în braţe un copil mic, o fetiţă cu bucle lungi şi blonde, ale cărei picioruşe goale atârnau inerte în braţele călugăriţei.

Călugăriţa plângea, apropiindu-se de căsuţa din spatele bisericii.

— Părinte Tomasz! Părinte Tomasz! strigă ea. Vă rog, sunteţi aici?

Femeia nu putea bate la uşă căci fetiţa atârna cu toată greutatea în braţele ei, însă, cu siguranţă, dacă ar fi fost cineva înăuntru, ar fi auzit-o. Nu ieşi nimeni şi, o clipă mai târziu, urletul de disperare al călugăriţei îi zgudui Yonei întreaga fiinţă. Îşi înfipse unghiile în trunchiul copacului aşteptând. Dacă fetiţa era moartă, nu mai era nimic de făcut. Dar dacă era încă în viaţă...

Apoi, dintr-odată, fetiţa mişcă, iar Yona coborâse deja jumătate de deal până să-şi dea seama ce face. Călugăriţa se întoarse la auzul paşilor ei, părând speriată, însă probabil că văzuse ceva în ochii Yonei care vorbeau în tăcere mai mult decât orice altceva, pentru că o privi şi îi spuse simplu în belarusă:

— A fost împuşcată. Ai putea să o ajuţi? Nu ştiu cum să o salvez, însă dacă nu facem ceva, va muri.

— Voi face tot ce pot, spuse Yona.

Călugăriţa dădu o dată din cap, îi puse apoi în braţe trupul inert al fetiţei şi îi făcu semn să o urmeze înspre biserica aflată la câţiva metri de casă.

Se strecurară împreună prin uşa din spate într-un hol întunecat. Călugăriţa aprinse o lumânare, apoi încă una, cât timp Yona aşează cu grijă fetiţa pe podea şi îi puse o mână pe gât. Încă mai avea puls, unul puternic, şi Yona răsuflă uşurată.

— Apă, spuse ea întorcându-se înspre călugăriţă. Am nevoie de apă şi alcool pentru rană, dacă ai. Şi coada şoricelului pentru a-i ajuta sângele să se coaguleze. Creşte coada şoricelului prin apropiere?

— Una dintre surori are un coşuleţ cu plante medicinale. Voi merge să văd dacă are.

Călugăriţa se ridică în picioare, ştergându-şi sângele de pe mâini de veşmânt, unde păru să dispară ca şi când ar fi fost luat de Dumnezeu.

— Te rog. Nu o lăsa să moară.

— Nu o voi lăsa.

Yona nu ştia ce anume o determinase să facă o asemenea promisiune, pe care era posibil să nu o poată îndeplini, însă păru să o liniştească pe călugăriţă, care aprobă din cap şi plecă în grabă.

Yona îşi întoarse din nou atenţia înspre fetiţă, ale cărei buze se mişcau ca şi când ar fi încercat să spună ceva, deşi era încă inconştientă. Faţa îi era albă şi când Yona îi atinse fruntea cu mâna, era umedă şi rece, strălucind de transpiraţie. Yona îi desfăcu nasturii rochiţei şi văzu rana făcută de glonţul care intrase în trupul ei micuţ, trecând prin ea chiar pe sub claviculă şi pe sub umărul stâng. Încă doi sau trei centimetri mai la dreapta şi i-ar fi străpuns inima.

Cât putu de încet, Yona ridică uşor fetiţa, aplecându-şi capul pentru a-i vedea spatele. Exista şi o rană de ieşire, ceea ce era o binecuvântare, dar sângera masiv. Yona o întinse înapoi pe spate şi fetiţa gemu, chipul schimonosindu-i-se de durere.

Călugăriţa se întoarse după câteva minute cu tot ce îi ceruse Yona şi, fără a rosti nici un cuvânt, Yona se puse pe treabă, dezinfectând mai întâi rana cu votca pe care i-o dăduse călugăriţa, simţindu-se încurajată când copila tresări, şi întinzând mai apoi o pastă făcută din coada şoricelului pisată în grabă, atât pe pieptul, cât şi pe spatele fetiţei. Treptat, sângerarea încetini şi când Yona îşi puse obrazul pe pieptul

copilei, îi auzi bătăile puternice ale inimii şi respiraţia constantă. Oftând, îşi îndreptă spatele şi îi întâlni privirea îngrijorată a călugăriţei.

— Este încă în viaţă, spuse călugăriţa, iar Yona îşi dădu seama că femeia plângea.

Yona aprobă din cap.

— Cineva ar trebui să îi anunţe pe părinţii ei.

— Părinţii ei sunt morţi. Îşi şterse ochii, însă noi lacrimi îi izvorau în locul celorlalte. Nemţii i-au împuşcat. Au crezut că au ucis-o şi pe ea.

Yona îşi simţi inima strângându-i-se în piept.

— Sunt evrei?

Călugăriţa scuturâ din cap. Lacrimile îi curgeau şi mai tare acum.

— Au crezut că părinţii ei sunt comunişti. Evreii din oraşul nostru au fost în mare parte luaţi şi duşi departe sau ucişi.

Îşi puse ambele palme pe obraji şi trase adânc aer în piept. Ochii ei limpezi, de un albastru marin, înconjuraţi de riduri de expresie care nu mai fuseseră folosite de ceva vreme, priveau fix în ochii Yonei.

— Probabil că unii dintre soldaţi se consideră buni creştini. Dar să împuşti o familie nevinovată... Cum poate cineva să creadă că Dumnezeu aprobă aşa ceva? M-am tot gândit la asta din ziua în care au sosit şi nu am găsit încă nici un răspuns.

— Eu... eu nu sunt creştină, izbucni Yona, simţindu-se brusc stingherită, expusă.

De ce spusese aşa ceva? Doar pentru că nu mai putea îndura felul în care femeia o privea, ochii ei cerând o explicaţie.

Femeia aprobă încet din cap.

— Atunci, evreică?

Tonul ei fu constant, iar Yona nu-şi putu da seama ce gândeşte.

După câteva clipe lungi de tăcere apăsătoare, Yona cântări întrebarea. În pădure, deşi simţise că nu aparţinea grupului, simţise totuşi o asemănare profundă cu oamenii care credeau în aceleaşi lucruri în care credea şi ea, chiar dacă nu fusese obişnuită cu tradiţiile lor.

— Da, cred că sunt, şopti ea, deşi era, în mod evident, o nesăbuinţă să recunoască aşa ceva, chiar şi în faţa unei călugăriţe care părea a fi cumsecade.

Era imposibil de ştiut în cine putea avea încredere şi în cine nu, însă trebuia să aibă încredere în Dumnezeu, nu-i aşa? Şi nu l-ar fi putut trăda printr-o minciună, nu într-o biserică unde oamenii veneau să se închine.

Yona se aşteptă ca expresia călugăriţei să se transforme în judecată, care, din contră, păru chiar uşurată.

— Bine. Deci crezi în Dumnezeu.

Yona clipi de câteva ori.

— Bineînţeles că da.

— Ei bine, asta e tot ce contează, nu crezi? Călugăriţa oftă şi îşi coborî privirea înspre fetiţă. Cred în ceea ce cred, însă cu toţii ne îndreptăm spre Dumnezeu în moduri diferite, nu-i aşa? Totuşi, aceasta nu e calea care trebuie.

Chiar atunci, fetiţa se mişcă. Genele îi fluturară, apoi clipi de câteva ori, privind înainte şi înapoi, când la Yona, când la călugăriţă, teama de pe chipul ei adâncindu-se şi mai mult de fiecare dată când redeschidea ochii.

— Cine sunteţi voi? întrebă ea în belarusă, cu vocea abia şoptită, privirea ei oprindu-i-se asupra Yonei.

— Numele meu este Yona. Şi ea este sora...

— Sora Maria Andrzeja, adăugă încet călugăriţa.

— Suntem aici pentru a te ajuta, spuse Yona. Cum te numeşti?

Copila privi când la Yona, când la călugăriţă, şi o parte din teamă i se mai şterse puţin de pe chip.

— Anka, şopti ea.

— Anka, spuse Yona, simţindu-şi propria voce tremurând. Acum, este foarte important să stai cât mai nemişcată. Eşti rănită şi ne aflăm aici pentru a te ajuta.

Fetiţa privi în jos înspre propriul piept, iar ochii i se măriră când văzu tot sângele. Îşi ridică înapoi privirea înspre Yona.

— Mama şi tata?

Yona nu reuşi să spună nimic din cauza nodului ce i se puse brusc în gât, şi astfel, privind neîntrerupt fetiţa în ochi, îşi scutură capul.

Anka clipi de câteva ori, primind vestea, apoi chipul i se schimonosi şi începu să plângă.

— I-am văzut, ştii, când aveam ochii închişi. Mama îşi lua rămas-bun de la mine.

Yona se înecă în propriul plânset înăbuşit şi trebui să se întoarcă pentru o clipă să-şi revină. Sora Maria Andrzeja veni alături de ea şi luă mâna fetiţei în a sa.

— Acum eşti aici, cu noi, şi te vom proteja.

— Dar unde suntem aici?

— La Biserica Sfânta Elena, răspunse călugăriţa. Aici ajutăm oamenii care au nevoie de sprijin.

— Dar eu nu sunt catolică, şopti Anka. Tatăl meu nu credea în Dumnezeu.

— Dar Dumnezeu crede în tine, draga mea, răspunse imediat sora Maria Andrzeja. Îşi ridică ochii, fixându-i privirea Yonei. Şi asta ne face pe toţi să fim la fel, oriunde în lume.

Mai târziu, după ce ascunseră fetiţa într-o mică încăpere aflată la subsolul bisericii şi după ce aceasta adormi într-un final, scâncind din când în când în vis, Yona se aşeză pe o bancă, în sala principală a bisericii şi privi în sus la crucifixul de deasupra altarului. Nu mai fusese niciodată într-o biserică, nu mai văzuse niciodată o asemenea reprezentare detaliată a evreului despre care se spunea că îşi sacrificase viaţa pe cruce pentru mântuirea lumii. În timp ce îl studia, în întunericul luminat de flacăra lumânării, se simţi cuprinsă de o tristeţe profundă. Să fi fost credinţa inutilă în clipe ca acestea? Unde se afla Dumnezeu când se petreceau toate aceste lucruri, în această lume în care oamenii mureau înfometaţi sau piereau în mâinile unor bărbaţi cruzi şi lipsiţi de suflet? Unde se afla Dumnezeu când vecinii se întorceau unii împotriva celorlalţi?

— Este uşor să ne îndoim de credinţa noastră, spuse sora Maria Andrzeja, alăturându-i-se Yonei. Şi este mult mai greu să o păstrăm.

Sora îşi schimbase îmbrăcămintea şi acum gulerul care îi înconjura faţa era de un alb imaculat, iar toate urmele de sânge din rana fetiţei fuseseră şterse.

— Nu înţeleg cum poate Dumnezeu lăsa aceste lucruri să se întâmple, şopti Yona, privind înspre călugăriţă şi apoi înspre

altar, de unde un Iisus poleit cu aur le privea tăcut. Toate acestea. Această durere sufletească. Această moarte. Această suferinţă. Femeia care m-a crescut m-a învăţat să nu mă îndoiesc niciodată de Dumnezeu, însă în ultima vreme, am momente când nu pot face asta.

Sora Maria Andrzeja tăcu o vreme.

— De-a lungul întregii istorii a omenirii, Dumnezeu ne-a testat, ne-a testat credinţa. Ştii povestea lui Iov?

Yona dădu din cap în sens afirmativ.

— Atunci, ştii că Dumnezeu l-a protejat pe Iov, iar Iov a prosperat. Iov era un om bun. Vechiul Testament îl descrie ca fiind fără de vină şi cinstit, un bărbat cu frica lui Dumnezeu şi care ocolea răul. Diavolul a venit la Dumnezeu şi Dumnezeu i-a dat voie Diavolului să îl testeze pe Iov, să îi testeze credinţa, luându-i totul, cu excepţia propriei vieţi. Şi aşa a şi făcut, luându-i tot ceea ce îi era drag. Iov a blestemat ziua în care s-a născut, însă nu l-a blestemat niciodată pe Dumnezeu. Nu înţelegea de ce Dumnezeu îl testa, însă continua să creadă în Cel Atotputernic.

Yona scutură din cap cu frustrare.

— Însă la sfârşitul vieţii, Dumnezeu i-a dat totul înapoi lui Iov. Acest lucru nu se întâmplă şi aici. Dumnezeu lasă oameni nevinovaţi să piară, atât de mulţi, în mâinile răului. Fetiţa de la subsol, ce rău a făcut ea? De ce ar permite Dumnezeu ca atât de mulţi oameni ca ea să fie testaţi?

— Nu îţi abandona credinţa, copila mea. Ochii călugăriţei erau asemenea unei fântâni adânci, plini de mâhnire. Nu ne putem decât ruga să fim slujitorii lui, să facem tot ce ne stă în putinţă pentru a uşura suferinţa şi pentru a-i salva pe cei nevinovaţi.

Yona lăsă privirea în jos.

— Dar dacă nu reuşesc să fac acest lucru?

Se gândi la felul în care soarta o împinse în calea refugiaţilor din pădure. Dumnezeu îi dăduse o ocazie să îi ajute şi, la început, ea răspunse acestei chemări. Să fi greşit oare acum prin faptul că plecase?

— Nu poţi face decât partea ta. Poţi face tot ce îţi stă în putinţă pentru a aprinde un băţ de chibrit în întuneric care să lumineze calea. Dumnezeu este cu tine mereu, şi vede ce este

în sufletul tău. Călugăriţa îşi aşează mâinile peste ale Yonei. Astăzi, ai salvat viaţa acelui copil. Aceasta a fost lucrarea lui Dumnezeu prin tine. Poate că mâine vei ajuta pe altcineva. Atât timp cât vei face bine, vei împlini voia lui Dumnezeu. Tu faci diferenţa.

— Oricine salvează o viaţă este considerat ca şi când ar fi salvat o lume întreagă, şopti Yona pentru sine.

— Talmudul.

Yona îşi ridică surprinsă privirea.

— *Tu* cunoşti Talmudul?

Sora Maria Andrzeja zâmbi uşor.

— Aceia dintre noi care Îl caută îşi petrec întreaga viaţă în încercarea de a-L găsi pe Dumnezeu, de a-L cunoaşte, de a-L înţelege. Poate că îl auzim atunci când ne aşteptăm mai puţin. Însă trebuie să ascultăm mereu. Nu trebuie să întoarcem niciodată spatele.

Yona simţi cum îi izvorăsc lacrimi în ochi şi aprobă din cap. Călugăriţa, având o credinţă catolică solidă, era complet de diferită de Jerusza. Însă amândouă parcurseseră acelaşi drum spre cunoaştere. Oare putea să însemne asta că nici unul dintre noi nu era chiar atât de diferit, la urma urmelor?

— Nu ştiu de unde vii, nici încotro te îndrepţi, continuă călugăriţa după o clipă. Dar este o cameră în pod. Nu vrei să rămâi măcar peste noapte?

Inima Yonei tresări.

— O, nu aş putea să...

— Este probabil periculos să îţi cer să rămâi. Însă nu este pentru beneficiul meu. Nici pentru al tău. Este pentru copil. Poate voi avea nevoie de ajutorul tău.

Yona îşi plecă capul. Călugăriţa avea dreptate. Nu putea pleca înainte să se asigure că fetiţa avea o şansă să supravieţuiască.

— Da, bineînţeles.

— Bine. Călugăriţa se ridică în picioare şi bătu palma cu Yona. Să nu îţi fie niciodată teamă să pui întrebări. Dar să te asiguri mereu că inima ta e deschisă pentru a auzi răspunsurile.

CAPITOLUL 16

Yona avu un somn agitat pe podeaua de lemn din micul pod al bisericii, undeva sub turlă şi crucea care stătea deasupra ei. Era pentru prima dată în aproape douăzeci de ani când îşi petrecuse noaptea în alt loc decât în pădure, iar nemişcarea aerului şi liniştea din clădirea veche o făcuse să se simtă ciudat. Se ridicase de vreo două ori în picioare cu gândul să plece, însă de fiecare dată simţea mirosul sângelui Ankăi pe propriile-i haine şi se aşeza la loc, împotriva voinţei sale.

Se trezi gândindu-se la ultima dată când dormise sub un acoperiş adevărat. Nu avea decât doi ani când fusese răpită de către Jerusza şi probabil că schimbarea bruscă şi drastică fusese cea care îi fixase în memorie câteva dintre amintirile pe care le avea din viaţa sa de dinainte, până ca pădurea să i se întipărească în minte pentru totdeauna. Vedea acele clipe ca pe nişte fotografii îndepărtate, mereu mult prea departe pentru a le putea atinge. Buclele întunecate ale mamei sale. Unghiurile ascuţite ale pereţilor din dormitorul ei. Ridurile fine de pe chipul tatălui său. Urmări aceste riduri acum, un ritm familiar, şi adormi gândindu-se încă la părinţii pe care îi avuse cândva, aflaţi la o distanţă de o lume şi o viaţă.

Cu mult înainte de răsăritul soarelui, se trezi şi coborî în linişte pe scara ce ducea în holul bisericii, apoi jos, în subsol, unde era ascunsă fetiţa. Sora Maria Andrzeja se afla deja acolo cu ea, dormind dusă într-un scaun alături de pătuţul copilei. Fetiţa dormea şi ea, pieptul ridicându-i-se şi coborându-i regulat, iar Yona observă că îi mai revenise culoarea în obraji. Dacă reuşeau să prevină infectarea, avea să supravieţuiască. Şi apoi, ce avea să se întâmple? Unde avea să meargă biata fetiţă?

Yona îşi puse o mână pe fruntea Ankăi şi se bucură să o simtă caldă şi nu fierbinte. Era o luptătoare, chiar dacă nu ştia încă acest lucru. Însă avea nevoie de mai mult pentru a supravieţui, de acea îngrijire pe care Yona o învăţase de la Jerusza, însă călugăriţa îi spusese că proviziile de plante medicinale ale comunităţii erau pe terminate.

Yona se strecură afară înainte ca sora Maria Andrzeja să se trezească, ieşind din biserică în liniştea dimineţii de dinaintea răsăritului. Călugăriţa i-ar fi spus că este periculos să se aventureze în pădure, însă nu ştia că Yona putea să se mişte ca

vântul şi să se facă nevăzută printre copaci. Nu ştia că, fără pădure, Yona nu putea respira.

Luna ce apunea era încă strălucitoare şi plină, luminându-i calea, deşi orizontul nu începuse încă să se zărească. Nici măcar o lumină nu ardea în sat; nici o lumânare nu pâlpâia. Aflat aşa în nemişcare, părea părăsit, parcă din altă lume. În pădure, deşi nu puteau fi văzute, animalele puteau fi tot timpul auzite, cum se mişcau, cum scormoneau, cum se aşezau, cum se trezeau. Aici, ai fi zis că întreg oraşul îşi ţinea respiraţia, stând în aşteptare.

Făcându-şi drum înspre periferia oraşului, care se contopea cu pădurea, văzu de la distanţă doi soldaţi nemţi fumând la colţul unei străzi, vârfurile ţigărilor lor licărind în întuneric asemenea unor mici scântei. Rămase în umbră, mişcându-se încet şi, chiar în clipa în care ajunse la adăpostul unor copaci, zări încă vreo doisprezece soldaţi tineri adunaţi în grup, toţi purtând în jurul braţului svastici cusute pe banderole roşii. Ea se apropie, dar ei nu o observară. Îi auzi vorbind încet, cu vocile lor grave. Se chinui să audă ce spuneau, dar se îndepărtau şi nu îndrăzni să îi urmeze. O trecu un fior rece când ajunse în cele din urmă în pădure, unde zări pe jos sute de cartuşe goale şi o fâşie imensă de pământ proaspăt săpat la câţiva metri distanţă. Îi luă câteva secunde să îşi dea seama că nu putea fi altceva decât o groapă comună şi se înecă brusc, simţind gustul amar al fierii. Aproape că putea auzi spiritele încercând să ajungă la ea, implorând după ajutor. Inima începu să-i bată cu putere şi se întoarse, cu ochii înceţoşaţi de lacrimi, şi o luă la fugă în pădure.

În următoarea oră, cât timp zorile se iviră încet, ea adună coada-şoricelului, flori de tei, brusture şi iarba Sfântului Ioan, salută păsările trezite din somn ca pe nişte vechi prieteni, culese fructe de pădure coapte şi nişte ciuperci porcini mari şi comestibile şi, cu ajutorul cuţitului, rămase pentru puţin timp nemişcată şi vână un iepure gras din care avea să facă o supă hrănitoare pentru călugăriţă şi pentru fetiţă. Văzuse asta pe chipul lor; amândouă erau flămânde. Fetiţa, în mod special, nu avea să supravieţuiască dacă nu era hrănită corespunzător. Îşi îndesă proviziile în buzunarele adânci ale rochiei sale.

Până când se strecură din nou în oraş, străzile începură să se trezească, însă ştia să se facă nevăzută. Merse în umbră, ţinând capul plecat. Era o nimeni, un nimic, o femeie oarecare din sat care ieşise cu treburile ei matinale.

— *Sie!*[14]

Un strigăt dur în limba germană străpunse liniştea dimineţii, însă ea avu grijă să nu reacţioneze prea repede. Poate că nu i se adresase ei.

— *Halt!*[15] adăugă el.

Încet, îşi ridică privirea, păstrându-şi expresia neutră, cu ochi liniştiţi şi calmi.

— *Dobraj ranicy*[16], spuse ea cu calm.

Neamţul care se holba la ea de la câţiva metri distanţă era mai în vârstă decât ea, avea peste patruzeci de ani sau aproape cincizeci, iar uniforma era diferită de cea pe care o văzuse la bărbaţii mai tineri, bănuind că era ofiţer. Cu atenţie, îşi arcui sprânceana şi adăugă cu respect:

— *Guten morgen*[17].

Vorbi în germană rostind cuvintele încet, nesigur, ca şi când abia le învăţase.

— Ce faci? întrebă el nesigur în belarusă, accentuând greşit silabele şi cu o pronunţie complet eronată.

Ea îşi dădu seama după rapiditatea cu care puse întrebarea că, deşi se afla aici de ceva timp, bărbatului îi lipsea inteligenţa sau capacitatea de a învăţa cu adevărat noua limbă.

— Mă întorc de la mama mea.

Se bucură că apucase să ascundă lucrurile pe care le luase din pădure în pliurile rochiei sale, altfel cum ar fi putut să îi explice ce era cu ele?

— Atât de devreme?

---

[14] Tu (în limba germană în original).

[15] Opreşte-te! (în limba germană în original).

[16] Bună dimineaţa (în limba belarusă în original).

[17] Bună dimineaţa (în limba germană în original).

— Câteodată dorm la ea când îi este frică. Şi, în ultima vreme, îi este frică tot timpul.

Neamţul o studie. Ea îl privi la rândul ei, evitând să clipească. Într-un final, el îşi coborî privirea, apoi şi-o ridică din nou înspre ea, iar ochii îi deveniră reci, glaciari.

— Şi mama ta unde locuieşte, mai exact?

— Pe strada Gesia, răspunse ea cu calm. Reţinuse un nume de stradă, pe la marginea oraşului, în caz că avea să îi trebuiască. În căsuţa cu obloane albastre. Ea le-a vopsit când eu eram mică, după moartea tatălui meu. Are grijă de trandafirii din grădină în fiecare zi, însă nu au înflorit încă anul acesta. În fiecare noapte îngenunchează şi îl întreabă pe Dumnezeu când îi va trimite flori.

Continuă să îl privească în timp ce el făcea eforturi să traducă şirurile lungi de cuvinte spuse de ea în belarusă. Jerusza o învăţase să nu mintă niciodată oamenii dacă acest lucru era posibil, însă dacă avea să fie vreodată încolţită, să rămână calmă şi să spună o poveste cu detalii inutile, acesta fiind cel mai bun mod de a vinde o poveste. Cineva care încerca să evite adevărul vorbeşte, în mod firesc, mai puţin, nu mai mult. Asezonă povestea cu date inutile şi imediat deveni mult mai apetisantă. Faptul că ofiţerul se chinuia să înţeleagă limba făcea ca acest subterfugiu să fie şi mai eficient.

— Bine. Nu ar trebui să ieşi atât de devreme, spuse el, făcând un pas înapoi, lăsând-o să plece.

Apoi, în timp ce o studia, ceva în expresia lui se schimbă. Făcu din nou un pas mai aproape, pulsul ei începând să galopeze. Făcuse cumva vreo gafă? Cu toate acestea, îl privi tăcută, nedezlipindu-şi ochii de la el, căci dacă ar fi privit în altă parte, i-ar fi dat de înţeles că îi era teamă. Simţea cumva că era tipul de bărbat care ar fi mirosit şi cea mai mică urmă de teamă.

— Ochii tăi, şopti el, în cele din urmă. Unul albastru, unul verde...

Ea clipi. Nu era ceea ce se aşteptase să-i spună şi observaţia lui o încurcă pentru câteva secunde. Ochii îi erau cea mai mare slăbiciune, ceva ce nu îi permitea să se piardă în mulţime dacă cineva s-ar fi apropiat suficient de mult. Aproape că şi uitase

acest lucru; trecuse atât de mult timp de când nimeni nu îi mai pomenise de ei.

— Da, aşa este, spuse ea după o clipă.

Când el tăcu, ea îşi ridică din nou privirea fără să vrea. El îi studie încă o dată ochii.

— Doar că... Se opri şi scutură din cap. Nimic. Spun prostii. Eşti poloneză, bineînţeles, nu-i aşa? Sau belarusă sau ce sunteţi voi acum? Graniţele voastre se modifică atât de des încât nu le mai pot ţine minte.

Yona aprobă din cap.

— Bineînţeles că eşti, şopti el, mai mult pentru sine decât pentru ea. Bineînţeles. Bine, poţi pleca.

Apoi se întoarse brusc şi se îndepărtă. Ea nu mai zăbovi, pentru că nu îşi dorea ca el să se răzgândească. Grăbindu-se să se îndepărteze, reacţia lui ciudată continuă să i se deruleze în minte.

Merse în grabă spre biserică, cu capul plecat, intrând pe aceeaşi uşă din spate pe care ieşise cu câteva ore mai devreme. Se duse direct la subsol, unde o găsi pe sora Maria Andrzeja veghind asupra Ankăi ai cărei ochi erau încă închişi.

Se întoarse când Yona intră, însă expresia ei era reţinută.

— Am crezut că ne-ai părăsit.

Yona scoase iepurele, ciupercile şi fructele, alături de coada şoricelului şi de ierburi.

— Nu. Fetiţa avea nevoie de leacuri pentru a combate febra. Şi m-am gândit că îţi este foame.

Călugăriţa se holbă la iepure mult timp, apoi privi din nou înspre Yona, cu ochii mari.

— Ai fost în pădure?

Yona încuviinţă din cap.

— Asta a fost o nebunie. Ei execută oamenii care par să se furişeze prin preajmă, ştii. Puteai să fii prinsă.

Yona nu pomeni nimic de faptul că aproape se întâmplase acest lucru.

— Ai nevoie de mâncare. Pot vedea asta pe chipul tău. Şi tu, şi fetiţa.

Călugăriţa inspiră adânc.

— Nu sunt doar eu. Mai sunt şi ceilalţi. În căsuţa din spatele bisericii, suntem opt călugăriţe şi mai este şi un preot prin preajmă.

— Atunci, mă voi întoarce în pădure la noapte şi voi aduce mai multă mâncare.

— Nu. Sub nici o formă. Este mult prea periculos. Călugăriţa ezită, privind din nou înspre iepure. Însă diseară vom mânca împreună. Îţi mulţumesc, Yona. Dar, te rog, nu mai risca să faci asta din nou.

Yona îşi lăsă capul în jos. Cum să îi explice călugăriţei că evadarea în pădure nu fusese deloc riscantă pentru ea? Întoarcerea la biserică fusese periculoasă.

În acea seară, una dintre celelalte călugăriţe, o femeie pe nume sora Maria Imelda, rămase cu Anka în timp ce dormea, cât timp celelalte călugăriţe se adunară în jurul unei mese înguste, uzate, în căsuţa din lemn din spatele bisericii. O femeie zveltă cu umeri căzuţi şi cu părul încărunţit, numită sora Maria Teresa, pregăti o supă consistentă de iepure cu cartofi şi o altă călugăriţă, cea mai tânără dintre ele, o femeie blondă cu ochi mari albaştri şi cu un nas mic, delicat, făcu pâinea care, deşi avea miros de rumeguş, îi lăsă Yonei gura apă.

— Un festin, şopti Maica Bernardyna, călugăriţa plinuţă cu părul cărunt, cu ochi blânzi, ce părea a fi lidera lor. Îţi suntem recunoscătoare, Yona. Ai venit din pădurea Nalibocka?

Yona dădu din cap, iar călugăriţele adunate în jurul mesei, şase la număr, incluzând-o şi pe sora Maria Andrzeja, care şedea alături de ea, o priviră curioase. Însă nu era nici o urmă de judecată în nici una dintre priviri şi, pentru prima dată, Yona simţi că era înconjurată de oameni care o priveau şi o acceptau exact aşa cum era. Nu se aşteptase la acest lucru într-o biserică catolică.

— Sora Maria Andrzeja spune că eşti evreică? spuse în continuare călugăriţa mai în vârstă, fără ca expresia să i se schimbe.

Yona privi înspre sora Maria Andrzeja.

— Sunt, spuse cu reţinere Yona şi, în jurul mesei, se iviră doar aprobări din cap şi câteva zâmbete. Îmi pare rău, nu vreau să

vă pun în pericol prin prezenţa mea aici. Înţeleg cum stau lucrurile. Dacă preferaţi să plec...

Sora Maria Teresa începu să aducă bolurile cu supă aburindă la masă, aşezând mai întâi unul în dreptul Yonei, înainte de a le servi pe celelalte călugăriţe.

— Draga mea, pericolul se află deja la uşa noastră. Iar tu eşti oricând bine-venită aici.

— Am ajutat multe persoane ca tine, spuse călugăriţa cea blondă, iar o femeie mai în vârstă îi făcu semn să tacă.

— Cu toate acestea, numărul vieţilor pe care nemţii le-au luat îl depăşeşte pe cel al persoanelor pe care noi le-am salvat, spuse încet Maica Bernardyna, iar celelalte călugăriţe se întristară. Ne rugăm în fiecare zi ca această teroare să se termine, însă crimele continuă.

Ea privi în jur la fiecare dintre călugăriţe, privirea ei fixându-se din nou asupra Yonei cât timp sora Maria Teresa aduse şi ultimele boluri de supă, aşezându-se şi ea mai apoi.

Împreună, călugăriţele rostiră rugăciunea în latină, iar Yona îşi aplecă capul şi se întrebă dacă Dumnezeu le putea auzi.

— *Benedíc nos Dómine et haec Túa dóna quae de Túa largitáte súmus sumptúri. Per Chrístum Dóminum nóstrum. Ámen*.[18]

Când rugăciunea se încheie, Yona îşi ridică privirea şi zări lacrimi în ochii maicii Bernardyna.

— Mă tem că am veşti, spuse călugăriţa în vârstă.

— Da?

Vocea surorii Maria Andrzeja era goală, răsunând ca un ecou în tăcerea care se aşternuse brusc.

— Nemţii au arestat o sută de săteni, spuse maica Bernardyna cu voce calmă, constantă. Urmează a fi executaţi.

Exclamaţia Yonei răsună în încăpere şi, brusc, privirile tuturor călugăriţelor se fixară asupra ei. Văzând că nimeni nu spune nimic, şopti în cele din urmă:

— Dar, de ce?

---

[18] Binecuvântează-ne, Doamne, pe noi şi aceste daruri ale Tale, pe care le primim din mare mila Ta, prin Hristos, Domnul nostru. Amin. (în limba latină în original).

Maica Bernardyna privi mai întâi înspre sora Maria Andrzeja, apoi îşi întoarse din nou privirea înspre Yona.

— Un soldat neamţ a fost atacat prin surprindere la periferia oraşului săptămâna trecută şi a fost bătut fără milă. Nemţii au spus foarte clar în trecut că vor exista consecinţe pentru astfel de fapte.

Cuvintele puseră stăpânire pe Yona, înghiţind în sec, simţindu-şi gâtul uscat.

— Deci plănuiesc să ucidă o sută de oameni?

— Ca avertisment. Vocea surorii Maria Andrzeja era constantă. Bărbaţi şi femei, bătrâni şi tineri. Aleşi la întâmplare.

— Dar... nu putem lăsa acest lucru să se întâmple.

Călugăriţa mai în vârstă zâmbi cu blândeţe la ea.

— Draga mea copilă, inima ta simte aşa cum trebuie, însă nu este o luptă pe care trebuie să o porţi tu.

— Dar nu îi putem lăsa pur şi simplu să omoare oameni nevinovaţi, obiectă Yona. Trebuie să existe ceva ce să putem face. Privi cum Maica Bernardyna şi sora Maria Andrzeja făcură schimb de priviri, tăcerea vorbind mai mult decât orice altceva. Ce este? întrebă ea văzând că nimeni nu spune nimic.

— Dimineaţă, voi merge să vorbesc cu comandantul german, spuse Maica Bernardyna după o lungă şi apăsătoare pauză.

— Dar dacă nu vă va asculta...

Vocea Yonei se stinse cuprinsă de disperare. Nu îşi putea imagina că un bărbat care ordonă o execuţie ar putea fi înduplecat de pledoariile unei călugăriţe.

— Din acest motiv, trebuie să ne rugăm să o facă. Tonul călugăriţei mai în vârstă fu categoric. O privi pe Yona timp îndelungat şi apoi zâmbi cu tristeţe. Sper că şi tu te vei ruga pentru noi, Yona. Acum, la masă, toată lumea, înainte ca supa să se răcească.

Însă nimeni nu se mişcă să atingă mâncarea, iar pe masa din faţa lor, aburul încetă să se mai ridice, supa se răci şi se lăsă din nou o tăcere apăsătoare.

În subsolul bisericii, dimineaţa devreme, Anka se trezi, iar Yona îi dădu nişte ceai de tei pentru a preveni infecţia. Apoi, în timp ce sora Maria Andrzeja îi îngriji rănile, fredonând în sinea ei un cântec tulburător, Yona mărunţi restul de ierburi şi le puse în

săculeţe de pânză pentru a i le duce soţiei fermierului de la marginea oraşului care acceptase să o primească pe fetiţă.

— Este o femeie bună, îi spuse sora Maria Andrzeja Yonei după ce Anka adormise din nou. Cunoaşte oameni care o pot ajuta pe copilă să se mute. O va ţine în siguranţă.

Însă Yona ştia, la fel de bine precum ştia şi călugăriţa, că nu exista nici o garanţie de siguranţă, nicăieri în Polonia şi poate niciunde în întreaga Europă.

— Şi pe voi? întrebă încet Yona. Cine vă va ţine în siguranţă? Dacă planul Maicii Bernardyna de a vorbi astăzi cu ofiţerul german vă pune pe toate în pericol? Pentru că sora Maria Andrzeja nu spuse nimic întrebă încet Yona: Cine vă va proteja?

— Noi credem în planul lui Dumnezeu, spuse călugăriţa după o lungă vreme. Şi dacă, într-un final, acest plan va însemna sfârşitul timpului nostru pe pământ, noi credem în Rai. Şi credem că, prin moartea şi învierea Sa, Iisus a deschis poarta Raiului pentru noi. Credem că, în cer, în casa tatălui nostru, vom găsi paradisul dincolo de orice ne-am putea imagina. În Rai ne vom reîntâlni cu toţii.

Yona se simţi cuprinsă de disperare.

— Dar nu credeţi că şi evreii vor ajunge acolo, nu-i aşa?

Se gândi la micuţa Chana, la familiile ucise ale grupului din pădure şi chiar la Jerusza. Ce era pe lumea cealaltă pentru ei dacă raiul era rezervat doar celor care i se închinau lui Iisus?

— Bineînţeles că vor ajunge.

Răspunsul surorii Maria Andrzeja sună ferm, neechivoc, Yona fiind surprinsă să simtă lacrimi în ochi pe măsură ce călugăriţa continuă să vorbească.

— Eu cred că evreii care trăiesc vieţi frumoase şi curate vor fi şi ei mântuiţi, pentru că şi ei urmează lumina lui Dumnezeu.

— Am crezut că religia catolică consideră că oamenii trebuie să îl accepte pe Iisus pentru a-şi găsi mântuirea.

Călugăriţa zâmbi uşor.

— Din câte observ, ai citit mult referitor la teologie, Yona. Şi mi-aş dori să am un răspuns mai bun pentru tine referitor la modul în care lucrează Dumnezeu. Însă adânc în noi, se află adevărul lui Dumnezeu. Găseşte acel adevăr, ţine-te ferm de el şi cred că acei dintre noi care trăiesc frumos în cinstea lui se vor

reuni în viaţa de apoi. Făcu o pauză şi îşi puse mâinile peste cele ale Yonei. Palmele îi erau calde, liniştitoare. Acum du-te, copila mea. Du-te până nu e prea târziu. Femeia care o va proteja se numeşte Maja Yarashuk, e una dintre enoriaşele noastre. O vei recunoaşte după cicatricea de pe obraz, în forma de cruce. Soţul ei a fost ucis de nemţi, iar ea li s-a opus din răsputeri. Locuieşte la marginea estică a oraşului, nu departe de aici, într-o gospodărie vopsită în alb, cu ferestre cu tocuri vopsite în roşu, culorile steagului polonez. Acolo se află o rază a vânturilor cu un vultur, iar vulturul are lipsă o parte din aripa stângă. Aşa vei şti că te afli la locul potrivit. Când te va întreba cine te-a trimis, să îi spui că „irisul siberian” şi va şti că am fost eu.

— Irisul siberian?

Sora Maria Andrzeja zâmbi.

— Floarea mea preferată, în cele mai frumoase nuanţe de albastru. Pentru o secundă, privirea ei se îndepărtă, apoi păru că revine în prezent. Aşteaptă! exclamă ea, apoi plecă în grabă, revenind o clipă mai târziu cu câteva documente. Actele mele de identitate, spuse ea, încredinţându-i-le Yonei. S-ar putea să îţi fie de folos.

Yona făcu un pas în spate.

— Nu ţi le pot lua. Dacă vei avea nevoie de ele?

— Nu voi avea nevoie de ele, spuse ferm călugăriţa, întinzându-se după mâinile Yonei şi punându-i documentele înainte ca Yona să le poată retrage din nou. Nu voi pleca nicăieri în afara acestei biserici şi celelalte călugăriţe vor garanta pentru mine. Însă ţie îţi pot fi de folos dacă vei fi oprită pe drum când vei merge să îi încredinţezi Majei fetiţa.

Yona privi în jos şi văzu deasupra un act de identitate cu poza călugăriţei. Era mai tânără în acea poză şi, fără veşmântul de călugăriţă, părea a fi o persoană complet diferită. Părul ei era întunecat ca al Yonei şi, chiar dacă feţele lor aveau un contur diferit, erau documente care puteau trece de un prim control. Yona ezită încă o secundă, apoi aprobă din cap, luă documentele şi le strecură în buzunar, rostind în şoaptă un cuvânt de mulţumire.

— Ţi le voi aduce înapoi, spuse Yona.

— Nu e nevoie, spuse călugăriţa zâmbind. După ce o vei lăsa pe Anka, va trebui să pleci, Yona. Se întâmplă multe lucruri aici, Yona, lucruri rele.

— Dar...

Yona începu să obiecteze, însă fu întreruptă de geamătul Ankăi în somn.

— A sosit clipa, spuse sora Maria Andrzeja.

Nu mai aşteptă răspunsul Yonei; în schimb, o scutură uşor pe fetiţă, trezind-o din somn. Când Anka clipi uitându-se la ele, sora Andrzeja îi explică, cu un glas extrem de relaxat, că Yona avea să o ducă într-un loc unde avea să se vindece şi unde avea să fie în siguranţă până la sfârşitul războiului. Anka păru nesigură, însă când sora Maria Andrzeja se aplecă să îi sărute fruntea, îşi ridică capul şi o sărută pe călugăriţă pe ambii obraji.

— Mulţumesc, şopti ea. Mulţumesc că m-ai salvat.

Călugăriţa se întoarse înainte ca Anka să îi surprindă lacrimile, apoi o trase pe Yona înspre ea, cuprinzând-o într-o îmbrăţişare scurtă şi strânsă.

— Dumnezeu să fie cu tine, copilă, îi şopti Yonei la ureche, apoi se întoarse şi părăsi în grabă subsolul bisericii fără a mai privi înapoi.

CAPITOLUL 17

Anka era uşoară ca o pasăre în braţele Yonei, mult prea uşoară. Ţinând cu grijă în braţe preţiosul bagaj, se grăbi să treacă pe lângă un grup de soldaţi nemţi care nu îi acordară nici o atenţie, pe lângă un şir de localnici care stăteau privind în gol la coadă în faţa unui magazin cu pânze de păianjeni pe la geamuri, pe lângă o şcoală părăsită. În întreg oraşul, draperiile erau trase complet, majoritatea vitrinelor erau închise şi cei câţiva oameni care mergeau primprejur, o făceau cu ochii

plecaţi în jos, îmbrăcămintea lor fiind la fel de gri ca şi clădirile care îi înconjurau, ca şi cum ar fi încercat să se facă nevăzuţi.

Printr-un miracol, ea şi Anka ajunseră la marginea oraşului fără ca nimeni să le oprească. Şi totuşi, oraşul era tăcut, în aşteptare. Cu inima bătându-i tare şi cu braţele îndurerate din pricina greutăţii fetiţei, Yona mări pasul şi se îndreptă spre est pe un drum nepavat înspre protecţia oferită de pădure până când zări gospodăria pe care sora Maria Andrzeja i-o descrisese, cea albă, cu tocuri de culoare roşie la ferestre şi cu un vultur cu aripa ruptă aflat pe roza vânturilor.

— Aici este? întrebă Anka cu glas slăbit.

Tot aţipise şi se tot trezise, iar acum îşi deschise ochii şi privi împrejur cât timp Yona merse pe drumul nepavat înspre gospodărie. În spate, un hambar dărăpănat şi cenuşiu se opunea cu încăpăţânare cerului întunecat al dimineţii, întorcându-şi spatele copacilor aflaţi dincolo de el. Privind dincolo de acesta, înspre marginea pădurii, inima Yonei tresări neaşteptat. Ea aparţinea acelui loc, pădurii, şi nu acestuia de aici, acestui sat. Însă Jerusza îi spusese mereu să nu se îndoiască niciodată de planul lui Dumnezeu, căci până şi atunci când lucrurile păreau că se năruie, exista întotdeauna un motiv, exista întotdeauna un scop.

Uşa gospodăriei se deschise şi o femeie înaltă, zveltă, la vreo cincizeci de ani, rămase acolo preţ de o clipă sau două, privind înspre ele, apoi se grăbi să le întâmpine. Privi o singură dată în ochii Yonei, făcu semn din cap şi puse mâna pe fruntea Ankăi. O trase repede înapoi ca şi când ar fi fost fierbinte.

— Cine te-a trimis?

— Ăăă... irisul siberian.

Femeia strânse din buze şi aprobă din cap.

— Intraţi în casă, înainte să vă vadă careva, spuse ea.

Şi, cu toate că nu părea să mai fie vreun alt suflet prin preajmă, Yona o urmă, ştiind că, în această lume, ca şi în a ei, ochi invizibili puteau privi din întuneric.

Înăuntru, gospodăria era slab luminată şi mirosea a drojdie şi a paie. Un strat de praf îmbrăca scaunele şi masa. Fără a spune vreun cuvânt, femeia o conduse pe Yona, care încă o mai ducea în braţe pe Anka, într-o încăpere din spate şi închise uşa.

— Este o trapă sub covor, spuse ea, întorcându-se în cele din urmă înspre ele. Vorbi sacadat, tensionat. Nu este o soluţie bună pe termen lung, dar este bună pentru voi în caz că aţi fost urmărite astăzi.

— Nu am fost urmărite.

Ochii femeii se îndreptară înspre Anka, apoi reveniră la ea.

— Ar trebui să laşi jos fetiţa, spuse ea fără a aştepta vreun răspuns.

Făcu un semn înspre canapeaua mică şi uzată aflată într-o parte a camerei, iar Yona lăsă uşor fetiţa care gemu încet.

— Văd că este rănită. Fruntea Majei se încreţi de îngrijorare. Tare.

— Da. A fost împuşcată. Am curăţat rana, iar glonţul a ieşit, dar trebuie să se vindece.

Femeia bombăni ceva în barbă, o înjurătură indescifrabilă, apoi studie mult timp fetiţa în tăcere, pe urmă se întoarse înspre Yona.

— O voi ajuta. Îţi dau cuvântul meu. Dar cine eşti tu? Cum de ai venit să o aduci la mine? Tu nu eşti mama ei.

Yona se miră cum de Maja îşi dăduse seama atât de limpede de acest lucru.

— Eu... începu să vorbească, apoi se opri.

Cum putea să îi explice cine era, ce căuta ea acolo? Cu greu putea înţelege ea însăşi acest lucru.

— Părinţii ei sunt morţi, spuse ea într-un final.

Ceva se schimbă la ea şi chipul Majei se îmblânzi.

— Cu toţii mor în vremurile astea. Atât de mulţi copii fără părinţi. Scutură din cap. Şi cum o cheamă?

— Anka. Va trăi dacă îi vei păstra rana curată şi îi vei reduce febra. Ţi-am adus nişte coada şoricelului care...

— Ştiu, o întrerupse Maja. Zâmbi uşor. Şi eu cunosc secretele pădurii. Înainte de a mă căsători cu soţul meu, înainte să vin şi să locuiesc aici, am fost infirmieră. Din acest motiv călugăriţele trimit, din când în când, la mine oameni care necesită vindecare. Se aplecă lângă Anka, aceasta privindu-le cu ochi mari şi confuzi, şi spuse încet: Bună, Anka. Eu sunt Maja Yarashuk. Te voi ţine aici în siguranţă.

Anka o privi, însă nu rosti nici un cuvânt.

— Ce vei face cu ea? întrebă Yona.

— Am nişte prieteni. Ajută oamenii să dispară. Însă voi aştepta până când starea ei va fi stabilă şi bună.

Se ridică brusc în picioare.

— Aici, în această casă?

Yona privi cu îndoială înspre ferestrele din faţă. Dacă cineva avea vreo bănuială că acolo se petrecea ceva suspicios, nu exista nici un loc în care să se poată ascunde.

Maja o privi îndelung, analizând-o.

— Mai există o trapă într-una din boxele din grajd. Asta e tot ce trebuie să ştii. Acum, pleacă. Cu cât vei pleca mai devreme, cu atât mai în siguranţă va fi.

Yona ştia că aceste cuvinte nu fuseseră rostite cu intenţia să o rănească, însă o făcuseră. Să fi fost asta menirea ei, să protejeze viaţa pentru o clipă şi-apoi să fie alungată? Era un rol ciudat pe care trebuia să îl joace şi stârnea în ea un sentiment imens de singurătate, o senzaţie că nu aparţine nici unui loc. Însă Maja avea dreptate, era mult mai bine pentru fetiţă să rămână în această casă, să fie ascunsă şi vindecată, apoi să fie dusă altundeva, să înceapă o nouă viaţă, cu voia lui Dumnezeu.

Yona îngenunche alături de Anka şi îşi puse o mână pe fruntea fetiţei. Era încă rece, ceea ce era un semn bun.

— Vei fi în siguranţă aici, şopti ea, atingând obrajii scobiţi ai fetiţei.

— De unde ştii? întrebă în şoaptă Anka.

Yona îşi ridică privirea înspre Maja, care le privea.

— Ştiu asta, spuse ea privind din nou spre Anka. Trebuie să avem încredere în sora Maria Andrzeja. Şi-a riscat viaţa pentru a te salva, iar ea are încredere în Maja. Trebuie să avem şi noi încredere în ea.

Anka îi cercetă ochii Yonei, apoi aprobă din cap. Îşi ridică privirea înspre Maja şi apoi îşi întoarse din nou privirea înspre Yona.

— În regulă... Bine.

Yona se ridică în picioare şi făcu semn din cap înspre Maja.

— Să vă mai aduc ierburi? Ceva mâncare?

Maja privi înspre Anka şi apoi o conduse pe Yona afară din încăpere. În timp ce se îndepărta, Yona îşi ridică mâna peste

umăr înspre Anka, în semn de rămas-bun în tăcere. Fetiţa îşi ridică şi ea mâna, atingând aerul unde tocmai se aflase Yona.

— Îţi spun încă o dată: să nu te mai întorci, rosti ferm Maja când se îndepărtară suficient de mult încât fetiţa să nu le mai poată auzi. Este pentru binele fetiţei. Şi pentru al tău.

— Dar eu...

— Îţi mulţumesc, Yona, pentru că ai adus-o aici. Însă nu poţi salva pe toată lumea de una singură. Ai încredere în mine să fac partea ce îmi revine mie. Acum, pleacă!

Vocea Majei fu categorică şi, dacă nu i-ar fi zărit bunătatea în ochi, Yona s-ar fi întors imediat şi ar fi luat fetiţa cu ea. Însă îi citi onestitatea Majei pe chip, tăria de caracter, oboseala, şi ştiu şi că Anka avea să fie în siguranţă aici, atât cât putea fi oricine în toiul războiului.

Yona inspiră adânc şi apoi, fără a mai privi în urmă, se strecură pe uşa din faţă în liniştea dimineţii de afară. Trebuia să străbată centrul satului pentru a ajunge la pădure, în partea cealaltă. Anka avea să fie în siguranţă. Maja avea dreptate, nu putea să salveze pe toată lumea de una singură. Iar acum, aşa cum îi spusese călugăriţa, era timpul să plece.

Îi luă Yonei doar o oră şi jumătate până să intre din nou în oraş, lăsând în urmă drumul nepavat. Un tânăr soldat neamţ, care nu se aflase acolo mai devreme, bloca drumul în timp ce ea se apropia.

— Stop, spuse el în belarusă. Cine eşti şi de unde vii?

Pentru o clipă, în loc de teamă, Yona simţi cum o învăluie o mare tristeţe. Accentul bărbatului era străin, însă cuvintele erau perfecte şi, spre deosebire de celălalt ofiţer pe care îl întâlnise mai devreme, era, în mod evident, mult mai inteligent. Însă, în loc să îşi desfacă aripile într-o universitate pe undeva, folosindu-şi inteligenţa pentru a face lumea mai bună, se afla aici, un soldat anonim, pe un drum nepavat care ducea spre nicăieri, înfăptuind lucrarea diavolului într-un ţinut străin.

— Vorbeşti belarusă? întrebă el văzând că tăcerea Yonei se prelungeşte prea mult, însă de data aceasta, ea simţi mai puţină compasiune pentru el, căci tonul lui fusese arogant. La naiba, nu o pot scoate la capăt în oraşele astea. Eşti poloneză?

Voi, ţăranilor, ştiţi măcar ce sunteţi? Nu contează, în curând veţi vorbi cu toţii germană.

Ea privi în sus şi îi întâlni privirea. Ochii lui erau de un albastru glaciar, nasul îngust era ascuţit precum ciocul unei păsări.

— Mă duc la biserică să mă rog, răspunse ea într-o belarusă impecabilă.

El îşi arcui sprânceana.

— Şi de unde vii?

— Lapte. Am fost să văd dacă vreunul dintre fermierii de la marginea oraşului au lapte de dat.

Fusese primul lucru care-i venise în minte.

— Lapte? Pentru cine?

Se gândi instantaneu la Anka.

— Pentru fiica mea.

Ochii lui se îndreptară spre abdomenul ei plat ca o scândură, apoi reveniră la chipul ei.

— Fiica ta?

Ea continuă să-l privească.

— Are patru ani şi este înfometată.

Soldatul continuă să o studieze.

— Dar ai venit fără lapte.

— Nici unul dintre fermieri nu a avut să îmi dea. Eu... eu nu am avut cu ce plăti.

Soldatul pufni în râs.

— Şi ai crezut că îţi va da cineva ceva din bunătate? Doamnă, aici nu a mai rămas nici un pic de bunătate. Nu ştii asta?

— Din acest motiv mă duc la biserică. Mă voi ruga la Dumnezeu să mă ajute să găsesc.

El scutură din cap, lăsând privirea să alunece în altă parte.

— Dumnezeu nu se află acolo în dimineaţa asta, doamnă, te asigur. Mergi acasă dacă ştii ce e mai bine pentru tine.

Inima îi tresări în piept.

— S-a întâmplat ceva?

Se gândi la conversaţia avută cu călugăriţele cu o noapte înainte, la suta de localnici nevinovaţi, la intenţia Maicii Bernardyna de a susţine cauza lor în faţa germanilor.

O umbră de nelinişte îi străbătu chipul, înlocuită repede de furie.

— Te rog, ascultă-mi sfatul şi mergi acasă la copilul tău, bine?

Ea făcu un efort să se relaxeze.

— Da, domnule, spuse ea, iar el dădu din cap aparent mulţumit că reuşise să o pună la punct. Mulţumesc!

Se grăbi să se îndepărteze de el, uşurată că o lăsase să plece fără să o întrebe de acte. Le avea pe cele de la sora Maria Andrzeja, care insistase în grabă să le ia, însă simţea că nu ar putea păcăli cu ele decât pe cineva mai puţin inteligent.

— Aşteaptă! strigă în urma ei, iar ea îngheţă.

Să îşi fi dat seama în cele din urmă că îl minţise?

Se întoarse încet, făcând un efort să pară nevinovată.

El înaintă înspre ea, iar ea rămase nemişcată, ţinându-şi respiraţia. El îi studie încă o dată chipul, ca şi când ar fi încercat să se hotărască asupra ceva. Apoi, în grabă, scoase un mic obiect din buzunarul său şi i-l înmână.

— Uite. Pentru fiica ta.

Ea îl luă, dar el se îndepărtase deja, întorcându-se la postul lui, până ca ea să îşi dea seama ce primise. Era un baton mic de ciocolată, cu ambalajul scris în limba germană. Poate că reprezentase pentru el o frântură de casă şi, cu toate astea, i-l oferise ei, îngrijorat pentru fetiţa înfometată în vârstă de patru ani. I se strânse inima. Era o fărâmă de normalitate într-o lume care o luase razna.

— Mulţumesc! strigă ea, însă el nu se mai întoarse.

Îşi ridică doar mâna dreaptă în semn de acceptare, apoi, după o secundă de pauză, porni şi ea în direcţia ei.

Pe drum înspre biserică era linişte, neobişnuit de multă linişte. De obicei, la ora aceea a dimineţii, oamenii umblau încoace şi încolo. Apropiindu-se, auzi voci ridicate şi murmurul unei mulţimi, simţind în aer o agitaţie plină de teroare, ca la apropierea unei furtuni. Vru să o ia la fugă, însă ar fi părut suspectă, aşa că merse cât de repede o purtară picioarele până ajunse după colţ, ivindu-i-se înainte piaţa din faţa bisericii. Brusc, îşi acoperi gura cu mâna şi se abţinu să nu ţipe.

Piaţa era plină de locuitori ai oraşului, cel puţin două sute dintre ei, înghesuiţi cot la cot, unii vorbind în şoaptă, alţii plângând. În cealaltă parte a mulţimii, nemţii îi supravegheau cu puştile pregătite. În faţa lor, pe treptele bisericii, se aflau

călugăriţele cu care cinase cu o seară înainte, toate cele opt, împreună cu sora Maria Andrzeja într-un capăt şi maica Bernardyna în celălalt. Stăteau în şir, privind tăcute la trupul unui preot tânăr atârnând lipsit de viaţă pe un eşafod rudimentar care fusese în mod evident construit din câteva bănci rupte scoase din biserică. Yona îşi simţi stomacul întorcându-i-se pe dos şi gustul fierii în gât. Ce se întâmplase în scurtul timp cât ea fusese plecată?

— Asta, răcni înspre mulţime un ofiţer german bine făcut, într-o belarusă foarte stricată din cauza accentului său, este ceea ce întâmplă când alegeţi să vă luptaţi cu noi! Voi aţi atras asta asupra voastră! Aţi înţeles? Sângele acestui preot se află pe mâinile voastre!

Yona încremeni, holbându-se la chipul surorii Maria Andrzeja. Ochii călugăriţei priveau drept înainte, maxilarul îi era încleştat, iar bărbia împinsă în faţă, sfidătoare, furioasă. Cum de ajunseseră călugăriţele în această postură? Yona trebuia să facă ceva, însă ce anume?

Trase aer în piept pentru a se linişti şi începu să înainteze tăcută prin mulţimea care se dădea cu uşurinţă la o parte, pentru că astăzi nimeni nu îşi dorea să fie vizibil, înghesuindu-se cu toţii în încercarea de a se ascunde unul în spatele celuilalt. Într-o clipă, se trezi că se află în faţa mulţimii formate în mare parte din femei tinere şi copii mici ascunşi în spatele lor. Curajul lor o făcu pe Yona să tragă adânc aer în piept; îşi expuseseră toate trupurile aici, în mod deliberat, pentru a-i proteja pe cei mici aflaţi în spatele lor. Nu înţelegeau că trupurile lor formate din carne şi oase nu aveau cum să le ofere nici o protecţie în faţa salvelor de gloanţe.

— Acest preot... spuse ofiţerul german în timp ce se plimba, cu chipul transfigurat de furie. Este mort din cauza voastră, a tuturor. Cu o săptămână în urmă, a avut loc un atac asupra unui soldat german, iar atacatorul a fugit. Ieri, am arestat o sută de cetăţeni ai acestui sat, cu intenţia de a-i face să plătească pentru crima comisă, drept exemplu pentru voi toţi. Însă acest preot a păşit în faţă, în această dimineaţă, oferindu-şi viaţa în schimbul vieţii lor. La fel au făcut şi aceste opt călugăriţe.

Yona exclamă cu voce tare, dar sunetul fu absorbit de murmurul agitat al mulţimii. Brusc, înţelese totul. Călugăriţele plănuiseră asta de la bun început; când maica Bernardyna spusese cu o seară în urmă că speră să îi reuşească târgul, la asta se referise. În dimineaţa aceasta, sora Maria Andrzeja îi dăduse Yonei actele sale ştiind că nu aveau să îi mai trebuiască niciodată.

— Nu, şopti ea.

— Le-am acceptat târgul, continuă neamţul, strigând înspre mulţime. Astăzi, toţi trebuie să fiţi pedepsiţi, pentru ca lecţia să fie învăţată, şi din acest motiv, v-am adunat pe toţi aici pentru a privi. Sunteţi asemenea copiilor, toţi, şi acesta e singurul mod în care copiii învaţă. Poate că astăzi veţi pricepe.

Yona încercă să îi prindă privirea surorii Maria Andrzeja, însă călugăriţa continuă să privească hotărâtă înainte. Yona fu atât de concentrată să o privească pe călugăriţă, încât trecuseră câteva secunde până să îşi dea seama că şi asupra ei erau aţintite priviri. Se întoarse şi-l zări pe ofiţerul german, cel pe care îl întâlnise cu o zi înainte şi care păruse atât de uimit de ochii ei, stând deoparte într-un grup format din alţi ofiţeri. O privea cu o expresie ciudată pe chip şi, când privirile lor se încrucişară, îi şopti ceva ofiţerului de lângă el, un bărbat înalt cu păr negru, încărunţit, al cărui spate era întors înspre mulţime.

Ofiţerul mai înalt se întoarse încet şi, în acea clipă, timpul păru să se oprească în loc pentru Yona. În fundal, încă îl mai auzea pe neamţul de pe trepte şi murmurul mulţimii înspăimântate, însă totul se petrecea ca şi când câmpul ei vizual se îngustase brusc în clipa în care chipul bărbatului îi apăru în faţă şi ochii lor se întâlniră.

Chipul îi era ridat asemenea unei ţesături uzate şi, chiar dacă colţurile gurii îi atârnau în jos, chiar dacă ochii i se adânciseră tot mai mult în orbite odată cu trecerea timpului, ea îl recunoscu într-o secundă şi văzându-l, îi reveniră în memorie frânturi de amintiri cu miros de lapte. Un chip aplecat deasupra pătuţului ei de bebeluş, cu mult timp în urmă. Un zâmbet la primul ei pas. O mână care se strecurase într-a ei, uriaşă şi caldă, ca să o echilibreze.

Şi iată-l acum, aici, imposibil, cu peste două decade mai târziu, la mai mult de nouă sute de kilometri distanţă de apartamentul de pe Behaimstrasse din Berlin unde îl văzuse ultima dată.

Era Siegfried Jüttner, bărbatul care îi fusese cândva tată.

CAPITOLUL 18

Fără să-şi ia ochii de la fată, Jüttner îşi îndreptă paşii înspre ea, urmat de ofiţerul cu care vorbise cu o zi înainte şi, cum stătea acolo paralizată, constată, cu indiferenţă, că era ofiţer de rang înalt, purtând o uniformă decorată cu epoleţi de argint pe umăr şi cu insigne pe gulere. Ajunsese destul de aproape de ea când se trezi din şoc şi începu să se retragă din calea lui, îndepărtându-se de acest bărbat al cărui sânge îl împărtăşea. Întreg trupul i se zdruncină, picioarele îi tremurară cât timp se adânci în mulţime, neluându-şi nici o clipă ochii de la el.

Vieţile sunt cercuri care se învârt în jurul lumii şi când sunt menite să se intersecteze din nou, o vor face, îi spusese Jerusza pe patul de moarte. Acum, brusc, Yona înţelese. Bătrâna prevăzuse un astfel de moment, o reuniune îngrozitoare. La urma urmelor, era posibil ca Yona să fi fost purtată de curent înspre vest tocmai pentru asta. Însă de ce? *Noi credem în planul lui Dumnezeu,* îi spusese sora Maria Andrzeja chiar în dimineaţa aceea, dar cum puteau face toate acestea parte din el?

Sus, pe scările bisericii, ofiţerul furios încă răcnea.

— Aşa că, vedeţi? Acum, veţi asista la execuţia acestor opt călugăriţe! urlă el.

Panica ce se crease în mulţime fusese de ajuns ca să îi permită Yonei să se strecoare şi mai adânc în masa de oameni, să se ascundă de tatăl său care cerceta acum înnebunit chipurile din jur, apropiindu-se din ce în ce mai mult. Inima îi

bătea cu putere în piept, ochii i se umplură de lacrimi, Yona făcându-se din ce în ce mai mică, lăsând mulţimea disperată să o înghită.

— Şi, poate că vă veţi aminti de asta data viitoare când veţi încerca să treceţi peste noi! strigă el.

Mulţimea se agită, mamele se aplecară asupra copiilor lor, bătrânii se lăsară în genunchi pentru a se ruga, adolescenţii vorbiră în şoaptă despre rebeliune şi lipsa de putere. Pe treptele bisericii, ofiţerul făcu semn unui număr de opt soldaţi, câte unul pentru fiecare călugăriţă, să păşească în faţă cu pistoalele. Dintr-odată, Yona se opri din mers. Îşi putea vedea încă tatăl, însă el nu o putea vedea, deşi cerceta cu disperare mulţimea. Dintr-odată se simţi rău şi, chiar dacă nu se afla într-un unghi de unde să le poată vedea pe călugăriţe, le putea simţi durerea radiind prin mulţimea adunată acolo.

Şi în acea clipă, înainte ca soldaţii germani să îşi ridice pistoalele, înainte ca ordinul să fie dat, Yona îşi dădu seama că tot ceea ce se întâmplase în viaţa ei până în acest moment fusese menit să o aducă aici, în acest loc, unde ar fi putut fi singura persoană în putere să oprească ceea ce avea să se întâmple. Nu ştia de ce, însă ştia ce trebuia să facă. În timp ce alţii se închinau, ghemuindu-se de frică, călugăriţele îşi ridicară ochii înspre Dumnezeu, iar ea trase adânc aer în piept, se ridică în picioare şi se întoarse în direcţia bărbatului care îi dăduse viaţă.

— Stop! strigă ea în limba germană. Siegfried Jüttner! Te rog, opreşte asta!

La auzul numelui ofiţerului superior, bărbatul robust aflat pe treptele bisericii se întoarse, privind cu dispreţ înspre mulţime în încercarea de a afla de unde provenise vocea. Însă Yona nu privi înspre el. Ea îl privi pe tatăl său care în sfârşit o regăsise în mulţime. El se holba la ea cu gura căscată.

— Opreşte asta, te rog, spuse ea, şi acum, apropiindu-se, îi vorbi doar lui. Poţi face asta, nu-i aşa? Te rog. Te implor să le salvezi vieţile călugăriţelor.

— Inge?

Când Jüttner vorbi, până şi vocea lui îi păru familiară, atât de familiară încât o zdruncină până în străfundul inimii ei închise cu

mult timp în urmă. Fără să privească în spate, îi făcu un semn ofiţerului de pe treptele bisericii, indicându-i printr-o singură mişcare a mâinii să se oprească. Yona avusese dreptate; el era ofiţerul superior aici. Scuturând din cap cu o neîncredere plină de dezgust, ofiţerul de pe trepte le făcu semn celor opt soldaţi, iar Jüttner începu din nou să îndrepte spre Yona, care făcu eforturi să rămână pe loc, cu toate că asta era împotriva tuturor instinctelor ei. Însă dacă fugea, călugăriţele aveau să moară.

Mulţimea tăcută se dădu în lături, la fel ca Marea Roşie, cât timp înaltul ofiţer nazist trecu printre ei, oprindu-se la doar câţiva metri distanţă de Yona. Celălalt ofiţer, cel care o văzuse cu o zi înainte, îl urmă în grabă.

— Vedeţi? Este exact aşa cum v-am spus! Ochii ei! Exact ca...

— Ajunge.

Lumea din jurul lor amuţi când Jüttner se apropie atât mult de ea încât putu să-i simtă respiraţia pe obraz. Uniforma sa nu avea nici o cută, privirea îi era scrutătoare şi prudentă. O privi direct în ochi, ca şi când ar fi încercat să privească în sufletul ei, apoi, fără a spune nici un cuvânt, îi prinse încheietura mâinii stângi şi o ridică cu blândeţe în sus. Îl urmări cu privirea cât timp el se uită în jos la ea. Porumbelul întunecat pulsă în clipa în care îl mângâie cu degetul său mare, vrând parcă să se asigure că e real. Ceva i se schimbă în privire, ca şi când îndoiala i se risipise. Apoi, ridicându-şi din nou privirea înspre ea, ochii i se umplură de lacrimi.

— Inge? şopti el. Eşti cu adevărat tu?

Acesta fusese numele ei cândva, înainte ca Jerusza să apară din umbră şi să o răpească. Ea aprobă, mişcând uşor din cap.

— *Papa*, şopti ea, primul său cuvânt, cu atât de mult timp în urmă, un cuvânt pe care nu îl mai rostise deloc în mai bine de două decenii.

Îi era greu să se decidă cum să îl privească pe bărbatul din faţa sa; era tatăl din amintirile ei înceţoşate, dar, totodată, era un străin în uniformă nazistă, un străin care aprobase executarea unui preot, care fusese cât pe ce să coordoneze execuţia unui număr de opt călugăriţe nevinovate.

— Cum de te afli aici? întrebă el.

Şi, cum ea privi înapoi spre treptele bisericii, ochii lui îi urmară pe ai săi, înspre locul de unde ofiţerul roşu la faţă îi privea confuz şi dezgustat şi înspre locul de unde sora Maria Andrzeja îi privea cu gura căscată.

— Ai fost în viaţă în toţi aceşti ani?

Yona inspiră adânc.

— Îţi voi povesti totul. Dar, mai întâi, trebuie să opreşti asta. Te rog! Călugăriţele nu au făcut nimic. Aţi demonstrat deja ceea ce aţi dorit să demonstraţi cu preotul.

El aprobă încet din cap ca vrăjit şi se întoarse înspre ofiţerul care rămase la câţiva metri distanţă de el şi care asistase uimit la schimbul de cuvinte dintre ei. Jüttner îi şopti ceva şi, cu toate că bărbatul păru uluit, dădu din cap şi se grăbi să urce treptele bisericii, unde-i transmise comanda celuilalt ofiţer, roşu la faţă, care era pe punctul de a ordona execuţia. Acesta păru furios, însă dădu scurt din cap şi le ordonă soldaţilor să se retragă. Apoi, răstindu-se la unul dintre ei, îi ordonă să le conducă pe călugăriţe în biserică şi să le păzească până ce situaţia avea să fie clarificată.

Yona privi până când sora Maria Andrzeja dispăru înăuntru, aruncându-i Yonei o ultimă privire plină de confuzie şi de groază. Apoi, când ofiţerul de pe trepte se făcu şi el nevăzut în interiorul bisericii şi mulţimea se îndepărtă treptat de ea, se întoarse spre Jüttner.

— *Danke*, spuse ea, mulţumindu-i în germană.

— Este doar o soluţie temporară, până când vom înţelege ce cauţi aici. O privi pentru încă o clipă. Fiica mea, şopti ca pentru sine.

Când o luă de mână, degetele lui lungi strângându-i-le pe ale sale, şi începu să o tragă după el, stomacul i se întoarse brusc pe dos. Călugăriţele primiseră o amânare a pedepsei, dar pentru cât timp? Şi care avea să fie preţul pentru salvarea lor? De data aceasta, când cuvintele Jeruszei i se adresară în vânt, fură cât se putea de clare. *Nesăbuito! Ce ai făcut?*

Mâna lui Jüttner era aspră şi rece, însă în clipa în care îşi întoarse privirea înspre ea, îi observă probabil teama de pe chip şi mai slăbi puţin din strânsoare.

— Totul va fi bine, spuse el, trecând pe lângă şirul de soldaţi care fuseseră pregătiţi să le execute pe călugăriţe puţin mai devreme, pentru că toţi se holbau la ea confuzi.

— Aşteaptă! spuse ea, oprindu-se brusc, forţându-l şi pe el să se oprească odată cu ea.

Când se întoarse, în expresia lui era un amestec ciudat de blândeţe şi nerăbdare.

— Da? Ce este?

— Călugăriţele. Cum voi putea şti că vor fi în siguranţă dacă vin cu tine?

El se uită înspre soldaţi, care îi priveau la rândul lor cu toţii, o umbră străbătându-i chipul.

— Pentru că eu comand aici. Oamenii mei fac ceea ce le spun să facă.

— Nu au greşit cu nimic.

El păru că ar vrea să obiecteze, însă, în schimb, se încruntă şi o strânse şi mai tare de mână.

— Încă nu înţelegi.

Se întoarse brusc şi o duse în sus pe treptele bisericii. Împinse cu putere uşile din lemn pentru a le deschide, lăsând o rază de lumină să pătrundă într-un sanctuar care fusese distrus.

Băncile erau răsturnate şi rupte, iar mirosul de scrum mai plutea încă în aer. În colţ, cele opt călugăriţe stăteau ţinându-se de mână şi rugându-se, iar ofiţerul care fusese cât pe ce să le ordone execuţia le privea de la câţiva metri distanţă, cu faţa încă roşie asemenea unei sfecle. Un soldat stătea de pază în apropiere, privirea lui trecând stingherită de la o călugăriţă la alta şi apoi la crucifixul din aur ce atârna deasupra altarului.

Yona îi simţi privirea surorii Maria Andrzeja fixându-se asupra sa cât timp Jüttner o trase după el printre rândurile de bănci rupte înspre celălalt ofiţer.

— Deci, ce este asta? întrebă bărbatul, holbându-se insistent la Yona.

— Asta este fiica mea, spuse Jüttner, vocea lui accentuând ultimul cuvânt.

Ochii surorii Maria Andrzeja se măriră, iar câteva călugăriţe schimbară priviri între ele.

Buza superioară a ofiţerului se curbă.

— Fiica ta este poloneză? Ce, te-ai culcat cu o târfă poloneză cu douăzeci de ani în urmă, Jüttner?

— *Fiica* mea este de origine *germană*, spuse Jüttner cu asprime, iar celălalt bărbat făcu un pas înapoi şi privi pentru o clipă în podea. Nu ne vei trata cu lipsă de respect pe nici unul dintre noi.

Când îşi ridică din nou privirea, îndoiala din expresia lui fu cât se poate de evidentă.

— Da, bine, ce are ea de-a face cu toate astea?

— Până mă întorc, vei ţine aceste călugăriţe în siguranţă, hotărî Jüttner, însă acesta nu era răspunsul aşteptat. Nu vei da drumul execuţiei.

O spuse pe un ton atât de degajat ca şi când i-ar fi spus celuilalt bărbat să nu comande la cină în absenţa lui.

— Dar...

— *Înţelegi?* Vocea lui Jüttner se transformă în răcnet, iar celălalt bărbat îşi întoarse privirea în altă parte. Ţi-am dat un ordin.

— Da, domnule.

Mulţumit, Jüttner dădu din cap şi îşi coborî privirea înspre Yona, pe care o strângea încă de mână.

— Vino!

Yona privi încă o dată la sora Maria Andrzeja, ai cărei ochi se îngustară acum. Îşi putea imagina ce gândea călugăriţa, că Yona o minţise, în privinţa numelui ei, în privinţa a tot. Avea poate să găsească vreo ocazie să îi explice totul călugăriţei într-o bună zi, să o facă să înţeleagă că nimic din toate acestea nu fusese o minciună, că era posibil ca două persoane să existe într-una singură şi că tot ceea ce conta era ceea ce se afla în sufletul acelei persoane. Însă acum nu era timp pentru asta, aşa că Yona se întoarse şi plecă, lăsându-l pe Jüttner să o conducă afară din biserică, înapoi în lumina soarelui, acolo unde piaţa era acum goală, de unde mulţimea se risipise rapid în urma amânării execuţiei, amânare pe care nu aveau cum să o înţeleagă.

Tăcută, Yona îl urmă pe Jüttner, a cărui mână era încă prinsă în jurul mâinii ei asemenea unei menghine.

Jüttner o duse repede, ca vântul, înspre o casă mare din piatră aflată în centrul oraşului, care fusese, în mod evident, confiscată de la un localnic înstărit cândva.

— Casa mea, spuse el brusc, fără să o privească.

Făcu semn din cap celor doi soldaţi care stăteau afară, apoi, eliberând-o din strânsoare, descuie uşa din faţă şi o conduse înăuntru. Ferestrele erau acoperite cu draperii grele, purpurii, pereţii erau văruiţi într-un alb delicat, cel al cojii de ou, iar mobila frumos lucrată era de un alb imaculat. Covoarele ce arătau de parcă fuseseră aduse dintr-un alt ţinut acopereau podeaua din lemn, fin lustruită, iar pe pereţii aflaţi de-a lungul scării se mai zăreau câteva urme şterse de rame dreptunghiulare în care Yona îşi imagină că atârnaseră cândva fotografii de familie. Ce se întâmplase cu oamenii pentru care acel loc însemnase cândva *acasă*?

Jüttner ezită după ce închise uşa grea în urma lor, rămânând în lumina difuză din hol.

— Vei avea nevoie de o baie, spuse el.

Pentru prima dată, Yona deveni conştientă de stratul subţire de murdărie care-i acoperea pielea şi care nu o deranjase de obicei. Privi înspre podea în timp ce el adăugă:

— Vei găsi o cadă în încăperea din spate, chiar acolo, cu câteva găleţi de apă lângă ea, pregătite deja pentru baia pe care urma să o fac eu. Apa va fi rece, însă o baie rece face ca organismul să devină mai rezistent. Îţi voi aduce ceva de îmbrăcat din dulap. A locuit cândva o fată aici, care era cam de înălţimea ta.

— Sunt bine. Nu am nevoie...

— Vei lua cina cu mine. Trebuie să fii prezentabilă. Îşi îmblânzi puţin tonul. Este mai bine pentru tine. Te vei simţi mai bine.

— În regulă, spuse Yona, însă nu se mişcă din loc, aşa cum nici Jüttner nu o făcu.

— Chiar tu eşti, Inge? şopti el după o clipă.

Ea privi în sus, înspre el, şi îi întâlni privirea. Îl văzu cercetându-i ochii neobişnuiţi, confirmându-i ceea ce ştia deja.

— Da, eu sunt, spuse ea.

Privirea lui se îndreptă încă o dată înspre porumbelul de pe încheietura mâinii ei.

— Numele meu este Yona acum.

El se holba la încheietura mâinii fetei, neluându-i în seamă cuvintele.

— Mergi. Schimbă-ţi îmbrăcămintea.

Era un ordin, şi Yona se trezi îndepărtându-se deja, mergând spre capătul holului.

Douăzeci de minute mai târziu, ieşi din baie, unde se scăldase într-o cadă adâncă, albă, cu picioare în formă de gheare, lăsând o dâră de murdărie în urma ei cu toate că încercase să o şteargă. Înfăşurată într-un prosop alb, deschise uşa şi găsi pe marginea unui scaun aflat alături o rochie de zi, de culoare crem. O ridică cu grijă, analizând-o cu uimire, căci nu mai purtase niciodată aşa ceva. Ţesătura se învolbura ca o cascadă, nefiind deloc practică, dar după ce intră din nou în baie şi o trase peste cap, descoperi că îi vine aproape perfect, atârnând înspre podea şi acoperindu-i perfect cuţitul şi teaca de pe gleznă. Şi totuşi, în ceva atât de feminin şi de ridicol, se simţea goală, expusă.

Avea părul încă ud când intră în camera de zi, câteva minute mai târziu. Jüttner, încă îmbrăcat în uniformă, mergea de colo colo încruntat şi tresări în clipa în care ea intră.

— Am făcut o cafea. Bei cafea? Şi am adus şi nişte biscuiţi făcuţi de menajera mea, Marya. Vine în fiecare zi. Îţi va spăla lucrurile pentru mâine. Vei dormi în dormitorul de la capătul scărilor.

Păru să îşi dea seama că vorbise deja prea mult, căci îşi închise repede gura şi îi făcu semn înspre una dintre canapele, ce părea atât de ţeapănă de ai fi zis că nu mai şezuse nimeni pe ea până acum.

— Inge, te rog să mi te alături. Vrei şi frişcă?

Yona scutură din cap, traversând încăperea şi aşezându-se cu grijă, straturile numeroase ale rochiei foşnind la fiecare mişcare făcută de ea. Îi turnă o ceaşcă de cafea neagră aburindă, pregătindu-şi mai apoi una şi pentru sine, cu straturi generoase de frişcă şi zahăr, iar ea se miră de nepăsarea cu care făcea acest lucru. Cel mai probabil, majoritatea oamenilor din acest oraş nu mai văzuse frişcă sau zahăr de la începutul războiului.

Mâinile îi tremurară în timp ce-şi duse ceaşca înspre buze.

— Nici nu ştiu de unde să încep.

Nici Yona nu ştia, aşa că trase puţin de timp, luând o gură de cafea. Nu mai gustase nimic asemănător până atunci, fină, neagră şi aromată, şi tuşi, înecându-se. Băuse doar cafea din ghinde în pădure.

— De unde ai ştiut cine sunt? întrebă el în cele din urmă. După toţi aceşti ani?

Ea îi studie chipul. Ar fi vrut să îl urască pentru ceea ce era acum, însă nu îşi putea opri mintea din a se întoarce în trecut, înapoi la alte vremuri, la alte locuri. Până şi parfumul lui îi era familiar: lemn de cedru cu o notă de lavandă. Încercă să lase familiaritatea deoparte, însă îi era imposibil.

— Nu am uitat niciodată.

El privi în altă parte, apoi, când o privi din nou, câteva secunde mai târziu, ochii îi erau umezi.

— Unul dintre ofiţeri mi-a spus că a văzut pe cineva cu ochi ca ai tăi, aceeaşi vârstă... Făcu o pauză şi îşi scutură capul. Nu mi-am imaginat vreodată că ai putea fi tu cu adevărat. Am crezut că e nebun. De foarte multe ori, în acel prim an, după dispariţia ta, mama ta a jurat că te-a văzut. Dar s-a înşelat mereu.

Cuvintele îi străpungeau dureros inima. În amintirile ei înceţoşate, tatăl său era distant şi îndepărtat, însă chipul mamei sale strălucea cu căldură. Cândva, Yona fusese iubită.

— Mama mea? Rosti cu grijă cuvintele, simţind gustul lor neobişnuit în gură. Se află încă în Berlin?

Jüttner privi în podea.

— A murit la doi ani după ce ai fost luată. Doctorul a spus că din cauza suferinţei, din cauza inimii frânte.

Yona îşi simţi ochii umplându-i-se de lacrimi.

— Îmi pare foarte rău, spuse ea şi, cu toate că nu fusese vina ei, simţea asupra sa o responsabilitate apăsătoare.

— Dar unde *ai fost* tu, Inge? întrebă Jüttner după o clipă, cu voce tremurândă. Unde ai fost în toţi aceşti ani?

Vocea lui se stinse într-o şoaptă disperată.

— Numele meu este Yona acum, îi spuse încă o dată, iar el păru din nou să nu o audă. Am fost luată de o femeie pe nume Jerusza.

O studie, încercând să digere ceea ce tocmai îi spusese, expresia lui devenind dintr-odată confuză.

— Şi te-a adus aici? În Polonia?

— În cele din urmă.

— Dar unde ai locuit? Unde ai stat?

— Nicăieri. Pretutindeni. În pădure.

— Vrei să spui că într-un sat de lângă pădure?

Transpiraţia îi sclipi pe faţă când se aplecă.

— Nu. Niciodată într-un sat. Ea... ea nu avea încredere în oameni. Am locuit sub pământ, am construit adăposturi în care să dormim noaptea, am căutat hrană.

— Dar cum de vorbeşti atât de bine germana dacă ai fost crescută de o sălbatică în pădure?

— Jerusza nu era o sălbatică. Era... Glasul Yonei se stinse, căci oare cum ar fi putut să o descrie pe bătrână? Cuvintele nu ar fi fost niciodată îndeajuns. Ea considera că suntem cu atât mai pregătiţi să ne descurcăm în lume, cu cât deţinem mai multe cunoştinţe. M-a învăţat multe lucruri. Cum să supravieţuiesc. Multe limbi.

— Şi această... această femeie ţi-a făcut vreun rău, Inge? Abia îşi putu controla furia din voce. Unde se află ea acum?

— A murit. Yona ezită. Şi nu, nu mi-a făcut niciodată nici un rău.

Dar nu era oare asta o minciună? Răpise o fetiţă bine îngrijită din casa ei şi o transformase într-o luptătoare disperată, înfometată.

— Dar care a fost motivul ei? Faţa i se înroşise şi o venă groasă i se umflă pe gât. De ce noi? De ce tu?

Yona nu spuse nimic pentru o clipă şi cât timp tăcu, tatăl ei se aşeză cu greu pe una dintre canapele şi îşi lăsă capul în mâini.

— *De ce?* şopti el. Spune-mi de ce.

— Nu ştiu. Yona ezită înainte să continue. Mi-a spus mereu că m-a salvat.

El îşi ridică privirea uimit.

— Te-a *salvat*? De la ce? Dintr-o casă călduroasă, sigură, cu părinţi care te iubeau?

Cuvintele îi sfâşiară inima.

— Da? întrebă ea cu voce stinsă. M-aţi iubit?

— Bineînţeles că da. Sunt tatăl tău. Vocea i se frânse şi se ridică brusc în picioare. Începu să se plimbe. Ne-a distrus, Inge. M-a transformat într-un nebun.

— Jerusza a spus... Yona făcu o pauză şi înghiţi. A spus că sunteţi oameni răi.

— *Noi* suntem oameni răi? Se înecă într-un râs forţat. Ne-a răpit copilul! Vorba aceea: cine este fără de păcat să arunce primul cu piatra, nu-i aşa?

Yona ezită, apoi răspunse cu grijă:

— Dar iată-te acum, coordonând execuţia atâtor oameni nevinovaţi. Deci, poate că nu greşise chiar atât de mult.

O umbră de nelinişte îi străbătu chipul.

— Ordinele nu au fost niciodată ale mele. Trebuie să înţelegi asta.

— Dar le îndeplineşti.

— Am de ales?

Ea îl privi fix.

— Întotdeauna ai de ales.

El se ridică brusc în picioare şi începu să se plimbe.

— Nu. E uşor pentru tine să spui asta. Nu ştii cum este. Dacă nu m-aş supune ordinelor pe care le primesc, mi-aş pierde viaţa.

— Şi, în schimb, mii de oameni trebuie să şi-o piardă pe a lor?

— Nu ştii! Ochii lui erau aprinşi, aproape febrili, când se întoarse înspre ea. Nu înţelegi. Va fi pace aici doar în momentul în care ei vor înceta să se mai împotrivească!

— Şi evreii? întrebă încet Yona. Va fi pace şi pentru evrei în această lume pe care ţi-o imaginezi?

— Evreii?

Păru că se înează rostind cuvântul, ca şi când gustul lui ar fi fost execrabil. Începu din nou să se plimbe.

— Evreii au acţionat împotriva Germaniei în timpul Primului Război Mondial, Inge. Înţelegi asta? Armata germană urma să câştige, însă evreii au fost cei care au distrus totul acasă. Tot evreii au fost cei care au adus războiul asupra noastră de la bun început, îţi dai seama. Ei controlează totul, băncile, în Europa şi în afara ei. Înţelegi? Dacă le permitem să câştige din nou teren, vor distruge Germania. Evreii sunt o rasă otrăvitoare care

trăieşte pe seama averii Germaniei şi care ne trage în jos. Trebuie să îi distrugem înainte de a ne distruge ei pe noi.

Yona se holbă la el.

— Astea sunt prostii, toate astea. Crezi că mii, poate milioane de oameni, merită să moară pentru ca Germania să prospere? Crezi că, dacă ar exista vreun Dumnezeu, ar accepta aşa ceva?

— Ai fost crescută în pădure de o femeie nebună. Nu ştii nimic despre Dumnezeu.

— Ba ştiu. Aşteptă până ce el îşi îndreptă privirea înspre ea. Şi tu ştii. Ştii în adâncul sufletului tău că ceea ce faci este un afront la adresa Lui. Văd asta în ochii tăi. Îşi dăduse seama că forţase deja prea mult nota şi totuşi continuă: De ce nu faci ceea ce este corect, eliberându-le pe călugăriţe?

El o privi cu neîncredere.

— Iarăşi călugăriţele? Mă întrebi de parcă vreunul dintre noi ar avea de ales. Întrebi de parcă destinul se află în mâinile tale sau ale mele.

— Dar se află. Nu-i aşa?

El deschise gura ca şi când ar fi dorit să răspundă, apoi o închise din nou şi ieşi furtunos din încăpere, îndreptându-se înspre scări. O clipă mai târziu, auzi uşa dormitorului trântindu-se.

Yona privi înspre uşa de la intrare în casă. Dacă ar fi plecat acum, dacă ar fi putut să se strecoare cumva pe lângă soldaţii din faţa casei, ar fi fugit înspre pădure şi ar fi fost deja departe când Jüttner şi-ar fi dat seama că lipseşte. Însă, făcând asta, le-ar fi pecetluit soarta călugăriţelor. Jüttner îi spusese că aveau să fie în siguranţă, dacă ea avea să meargă cu el acasă. Trebuia să rămână, cel puţin până ce găsea o cale să îl convingă să ordone eliberarea lor. Şi apoi, ce avea să se întâmple?

În cele din urmă, urcă scările şi intră în camera despre care îi spusese că avea să fie a ei, un dormitor îngust, cu un pat mic, acoperit cu o cuvertură dantelată de culoare crem. Deasupra, întinsă frumos, se afla o cămaşă de noapte ce părea să i se potrivească. Închise uşa în urma ei şi luă cămaşa, simţind materialul diafan alunecându-i printre degete, apoi o aşeză din nou la locul ei. Nu îşi putea imagina o lume în care ar purta ceva atât de inutil, până şi pentru a dormi în ea. Pe noptieră, se afla

un glob de cristal cu câţiva copaci înăuntru, cu un strat de zăpadă aşternut pe jos. Când Yona îl ridică să îl privească mai de-aproape, zăpada se mişcă. Vrăjită, îl întoarse în sus şi în jos, privind zăpada plutind în jos, încet, în linişte, sub cupola de sticlă. I se făcu brusc dor de siguranţa mult iubitei ei păduri.

În cele din urmă, lăsă jos globul şi se aşeză pe pat, testându-i rezistenţa. Nu mai dormise într-un pat din noaptea de dinaintea celei de-a doua aniversări a sa şi se simţea ciudat, neobişnuit. Terenul de sub o persoană ar trebui să fie solid şi sigur, nu moale şi pufos, întrucât acesta nu i-ar da decât o idee falsă de confort. Şi, în plus, toate acestea erau false. După câteva minute în care ascultă ticăitul gălăgios al ceasului cu pendul aflat lângă fereastră, se aşeză peste cuvertură, lăsându-şi capul pe una dintre pernele umplute cu pene. După o secundă, se dădu jos din pat şi se întinse pe spate pe podea.

Mai târziu, în timp ce stătea cu ochii fixaţi în tavan, auzi o uşoară bătaie în uşă.

— Intră! spuse ea, ridicându-se în timp ce mânerul uşii se răsuci şi Jüttner îşi făcu apariţia.

— Îmi cer scuze, spuse el morocănos, şi, pentru o fracţiune de secundă, crezu că reuşise să o scoată la capăt cu el, apoi el adăugă: Nu trebuie să uit că ai fost crescută de o lunatică în pădure. Îţi va lua ceva timp să înţelegi anumite lucruri. Însă eşti fiica mea şi eu te voi învăţa. Nu primi nici un răspuns şi, după o pauză, el îşi drese glasul: Ce faci pe podea?

— Patul este prea moale.

El o privi de parcă ar fi fost nebună. Poate chiar era.

— Ce se va întâmpla cu călugăriţele? întrebă ea.

— Încă nu ştiu. Însă nu se va lua nici o decizie în această noapte. Îţi dau cuvântul meu.

Ea îi cercetă ochii încercând să-şi dea seama dacă o minte, însă nu găsi în ei decât tristeţe profundă şi teamă.

— Bine.

— Dormi puţin. Vom sta mai mult de vorbă când te vei trezi.

Yona încuviinţă din cap, iar el îi zâmbi ciudat, cu jumătate de gură, apoi închise uşa în urma lui. O clipă mai târziu, ea auzi încuietoarea clicăind şi îşi dădu seama, chiar înainte de a se ridica şi răsuci ea însăşi mânerul, că o încuiase înăuntru.

Traversă încăperea şi încercă fereastra, care se deschise cu uşurinţă. O închise din nou, uşurată că avea o cale uşoară de scăpare în cazul în care ar fi avut nevoie. Cu toate acestea, era neliniştită de faptul că el se gândise nu doar să o închidă înăuntru, ci şi că ar avea dreptul să facă acest lucru.

Se întinse la loc pe podea şi îşi închise ochii, pentru că avea să-i trebuiască toată energia pe care o putea obţine pentru tot ceea ce urma să se întâmple. Totuşi, ştia că nu avea să doarmă bine aflându-se sub acoperişul unui inamic, cu toate că era parte din propria lui carne şi propriul lui sânge.

CAPITOLUL 19

Îi luă Yonei cam o oră să se relaxeze, însă căzu în cele din urmă într-un somn ciudat, fiind pe jumătate adormită, şi o visă pe Jerusza. În vis, Jerusza mergea înspre ea prin pădure, cu ochii aprinşi de furie, dar, când vorbi, vântul biciuitor îi duse repede cuvintele departe. Cu fiecare pas pe care Yona îl făcea mai aproape, disperată să audă ceea ce îi spunea Jerusza, bătrâna devenea tot mai transparentă, până când dispăru cu totul într-o rază de soare. Se făcu nevăzută şi cuvintele sale – cu siguranţă, un avertisment – dispăruseră şi ele. Yona se trezi speriată, inima bătându-i cu putere, cu fruntea plină de sudoare şi timp de câteva clipe înceţoşate nu îşi putu aminti unde se află. Privi nebuneşte în jur, la mobilierul elegant, la perdelele brodate, la patul moale lângă care se afla. Pulsul îi încetini treptat, pe măsură ce îşi reaminti totul.

Şi totuşi, aşa ar fi fost viaţa ei dacă Jerusza nu ar fi venit după ea cu toţi aceşti ani în urmă. Oare mama ei ar mai fi trăit? Ce fel de persoană ar fi devenit Yona?

Însă când viaţa îţi deschide o uşă, altele în urma ei se închid. Era imposibil să ştie cum ar fi fost, ce ar fi fost, întrucât

alegerile pe care Jerusza le făcuse îi schimbaseră viitorul pentru totdeauna. Nu mai avea nici un rost să privească în urmă. Iar fantoma Jeruszei putea să strige tot ce voia în vânt, căci bătrâna nu îşi avea rostul aici, nu în acest moment. Nu o putea salva pe Yona de trecut.

Ceva mai târziu, Yona adormi din nou, însă de data aceasta, somnul ei fusese fără vise şi, când se trezi în lumina ce pătrundea prin ferestre, se simţi odihnită pentru prima dată în ultimele săptămâni. Se ridică în şezut, mirată că dormise atât de bine. Cum de îşi lăsase garda jos? Rapid, se ridică în picioare, îşi aşeză rochia şi părul şi se îndreptă spre uşa care se deschise uşor şi pe care Jüttner o descuiase, probabil, când se trezise dimineaţă.

— Călugăriţele? întrebă fără să salute când intră în bucătărie. Sunt bine?

Jüttner era îmbrăcat în uniformă completă, savurând o ceaşcă de cafea la măsuţă. Îşi ridică privirea şi zâmbi cu îngăduinţă, ca şi când ar fi fost un copil care cerea încă o porţie de prăjitură. Ieri păruse că o ia razna. Astăzi, era politicos şi calm. Schimbarea aceasta rapidă a lui îi dădu fiori.

— Bună dimineaţa, Inge. Cum ai dormit?

— Călugăriţele? repetă ea.

— Sunt bine, Inge.

Însă privirea lui era rece şi dură, iar ea nu îl crezu.

— Arată-mi. Te rog. Trebuie să le văd.

El îi făcu semn să ia loc în faţa lui şi, când ea se aşeză, încet şi cu reţinere, se ridică şi îi aduse ibricul din argint. Îi turnă o ceaşcă de cafea aburindă, apoi se aşeză la locul său.

— Tocmai voiam să merg acolo.

— Ia-mă cu tine.

Yona îl privi în ochi. El ezită.

— Asta te-ar face fericită? În regulă. Dar, mai întâi, vei servi puţină cafea şi ceva de mâncare. Eşti invitata mea.

Jüttner nu aşteptă să îi răspundă şi îi întinse o bucată de pâine unsă cu un strat gros de unt. Yona o privi nevenindu-i să creadă, neputându-şi imagina vreun cetăţean polonez care să mai fi gustat unt de la începutul războiului. Era şi brânză şi un mic platou cu cârnăciori reci. Yona nu mâncase de cu o zi în

urmă, însă mâncarea, abundenţa de neconceput, îi întoarse stomacul pe dos. Împinse uşor pâinea la o parte, dar îi surprinse expresia lui Jüttner, apoi o luă şi muşcă puţin din ea, primind din partea lui un semn de aprobare.

— Mulţumesc, spuse ea după ce înghiţi, deşi cuvintele aveau gustul la fel de amar precum pâinea.

— Cu plăcere, spuse Jüttner privind în altă parte. Am crezut că vei încerca să pleci în timpul nopţii.

Yona îşi muşcă buza şi se abţinu să îl întrebe dacă acesta fusese motivul pentru care o încuiase în cameră ca pe o prizonieră.

— Vezi tu, Inge, spuse el, întorcându-şi privirea către ea. Era o blândeţe în cuvintele sale acum, ceva mult mai familiar. Acest lucru mi-ar fi sfâşiat inima.

Simţi cum o cuprinde un sentiment de milă faţă de el, însă nu trebuia să uite cine era, ceea ce devenise.

— Sunt încă aici.

El îşi plecă capul.

— Nu poţi pleca. Nu am mai fost întreg de când... El se opri, ridicându-se brusc şi îşi făcu de lucru ducându-şi farfuria şi ceaşca pe masa din bucătărie. Ar fi o umilire.

Îşi drese glasul de câteva ori şi apoi tăcu.

— Călugăriţele, spuse ea după ce se scurseră câteva minute. Te rog. Mă vei duce la ele?

El îşi şterse ochii, apoi se întoarse înspre ea.

— Plecăm în cinci minute. Termină-ţi felia de pâine, Inge. Îşi şterse firimiturile de pâine din colţul gurii şi zâmbi. Sunt oameni care nu au ce mânca.

*

În lumina strălucitoare a dimineţii, cartierul în care locuia Jüttner era frumos, dar şi neobişnuit de pustiu. Cum mergeau tăcuţi înspre piaţa bisericii aflată în partea nordică a oraşului, paşii lor răsunau tare, bocănind pe pavaj şi Yona îşi imagină oameni trăgând cu ochiul printre faldurile draperiilor de la ferestrele de deasupra, întrebându-se cine era ea, ce căuta cu un comandant nazist. Aveau probabil să creadă că şi ea este la

fel ca el. Nu aveau de unde şti că ea se afla aici doar pentru a le salva pe călugăriţe.

Însă era mai mult decât atât, nu-i aşa? Era legată şi mai mult de Jüttner prin asemănarea cu chipul său. El era parte din ea, deşi ura enorm rolul pe care îl juca în acest război. Yona nu ştiuse niciodată cum era să facă parte dintr-o familie şi iată că acum se afla aici un bărbat care, în ciuda tuturor defectelor sale enorme, o iubise cândva. Poate că încă o mai iubea. Însă acea nevoie de iubire însemna oare, chiar şi parţial, o acceptare tacită a alegerilor lui? Sau era doar natura umană? Şi dacă despre asta era vorba, cum să refuze aceste sentimente? Nu putea rămâne pentru totdeauna, însă, odată plecată, avea să fie iarăşi singură şi, în acelaşi timp, avea să-i frângă din nou inima tatălui său. Oare avea să fie responsabilă pentru suferinţa ce nu putea fi evitată?

— Ai grijă acolo, şopti Jüttner, atingându-i braţul şi ajutând-o să ocolească o baltă de pe stradă.

Abia după ce trecu de ea, observă apa înroşită de sângele închegat, precum şi petele de sânge de pe trotuar şi de la baza faţadei magazinului aflat în dreapta ei, o carmangerie baricadată cu scânduri şi abandonată. I se întoarse stomacul pe dos şi se desprinse de Jüttner, urându-se pentru faptul că o îmbunase, chiar şi în mică parte, grija lui pentru ea. În mod evident, acolo fuseseră ucişi oameni, recent, simţind mirosul încă metalic al morţii în aerul dimineţii tăcute.

— Nu e nevoie să alergi, Inge, spuse Jüttner, cu un zâmbet în voce, mărindu-şi pasul să poată ţine ritmul cu ea.

Dar nici măcar nu avu puterea să-l privească, nu îi putu lua în seamă avertismentul amuzant, pentru că avea, de fapt, toate motivele să fugă, să fugă în pădure cât de repede o puteau duce picioarele, fără să mai privească înapoi.

Biserica era păzită de doi soldaţi care îşi îndreptară spatele, aşezându-se în poziţie de drepţi şi care îi transmiseră lui Jüttner salutul german cu palma întinsă în faţă, îndoindu-şi mâinile şi îndreptându-le în jos ca şi când şi-ar fi ferit feţele de Dumnezeu. El salută înapoi şi o conduse pe Yona pe lângă ei în interiorul bisericii. Ea le simţi privirile arzându-i spatele până când uşa

bisericii se închise încet, greoi, în urma lor, lăsând lumina soarelui pe dinafară.

Îi luă Yonei o fracţiune de secundă până când ochii i se obişnuiră cu lumina slabă din biserică şi o altă fracţiune de secundă să observe că cele opt călugăriţe stăteau aliniate în altar, toate aflându-se încă în viaţă, cu mâinile legate la spate. Ea răsuflă zgomotos, iar ofiţerul nazist de cu o zi înainte, care stătea în picioare alături de ele, îi aruncă mai întâi ei o privire, înainte să-l salute pe Jüttner, care-i răspunse înapoi.

— Vezi? spuse mândru Jüttner, atrăgându-i printr-o atingere atenţia Yonei în timp ce se îndreptau pe culoar înspre prizoniere.

Ea se feri de atingerea lui, dar el nu păru să ia în seamă acest lucru.

— Ce ţi-am spus? Sunt foarte bine.

Yona aprobă din cap, însă nu putu spune nimic. În orice caz, Jüttner greşea. Deşi călugăriţele erau încă în viaţă, ceea ce era o mare uşurare, toate păreau îngrozite, toate cu excepţia surorii Maria Andrzeja, care avea un ochi vânăt şi o rană pe obraz şi care părea furioasă şi hotărâtă. Când Yona se îndreptă spre ea, ofiţerul nazist făcu o mişcare pentru a o opri, însă Jüttner îşi ridică mâna.

— Nu, las-o să se apropie, Schneider, spuse el. Simte o anumită afecţiune pentru ele.

Ochii celuilalt bărbat se îngustară, apoi îl priviră când pe Jüttner, când pe Yona.

— Nu înţeleg.

— Nu trebuie, spuse Jüttner. Acum va sta de vorbă cu călugăriţele. Acesta este ordinul meu.

Bărbatul o privi mânios, însă se dădu la o parte şi începu să vorbească încet cu Jüttner în timp ce Yona se apropie de sora Maria Andrzeja. Celelalte călugăriţe se feriră puţin într-o parte pentru a-i face Yonei loc să se strecoare acolo.

Nici Yona, nici sora Maria Andrzeja nu spuse nimic în primele câteva secunde. Călugăriţa îi cercetă ochii Yonei, ca şi când ar fi încercat să-şi răspundă la o întrebare, înainte să şoptească, în cele din urmă, cu glas răguşit:

— Eşti fiica comandantului german? Este adevărat?

Yona îşi lăsă capul în jos.

— Prin sânge doar.

Apoi se aşternu din nou tăcerea între ele. În spatele ei, Yona putea auzi şoaptele slabe, furioase ale lui Jüttner şi ale celuilalt ofiţer nazist.

— Trebuia să îmi spui, spuse sora Maria Andrzeja în cele din urmă, iar Yona îşi ridică privirea, uşurată să afle că o parte din furia şi suspiciunea călugăriţei se risipiseră, deşi confuzia încă mai persista. De ce nu mi-ai spus?

— Nu am ştiut nici eu.

Nedumerirea de pe chipul călugăriţei se adânci şi mai mult.

— Nu înţeleg.

— Am fost răpită de la părinţii mei când eram doar un bebeluş.

După câteva secunde, dădu din cap în semn de acceptare.

— Şi-atunci, de ce te afli aici acum? În această biserică?

— Am vrut să mă asigur că sunteţi în siguranţă toate. Am vrut să aflu ce s-a întâmplat. Eu... eu vreau să vă ajut.

Celelalte călugăriţe o priveau, unele cu suspiciune, altele cu milă şi tristeţe. Sora Maria Andrzeja nu spuse nimic.

— Este adevărat? întrebă Yona după o clipă. Ofiţerul neamţ a spus pe treptele bisericii că voi v-aţi oferit vieţile în schimbul sutei de locuitori ai acestui oraş pe care plănuiau să îi execute.

Sora Maria Andrzeja nu spuse mult timp nimic. Când, într-un final, privi înapoi înspre Yona, ochii îi erau atât de plini de disperare încât Yonei i se tăie respiraţia.

— Ne-am rugat pentru asta, noi toate, cele opt, de multă vreme, spuse încet călugăriţa. Ne-am rugat pentru siguranţa oraşului. Ne-am rugat ca nemţii să ne lase să trăim în pace. Mai întâi, au venit după evrei, iar noi am făcut prea puţin ca să îi oprim. Mai apoi, anul trecut, au executat şaizeci de localnici fără nici un motiv, printre ei aflându-se doi pastori ai bisericii din cealaltă parte a oraşului care acum e închisă. De atunci, oraşul şi-a ţinut respiraţia, în aşteptare. Însă, în tăcere, Dumnezeu ne-a vorbit.

— Dar să vă sacrificaţi pe voi...

— Aceasta este singura soluţie. Vom salva vieţi nevinovate. Iar nemţii vor simţi că şi-au luat tributul, întrucât oraşul va fi, cu

siguranţă, înspăimântat să vadă cum opt călugăriţe în veşmintele lor sunt ucise chiar în faţa lor. În clipa în care călugăriţa se uită în sus şi îi întâlni privirea Yonei, ochii îi străluceau hotărâţi. Îşi coborî vocea, şoptind cu asprime: Şi mai credem, totodată, că asta ar putea aprinde focul rezistenţei. Nemţii nu cred că polonezii şi belaruşii au în ei puterea de a riposta. Dar o avem, să ştii. Poate că morţile noastre vor inspira o schimbare, vor forţa oamenii să îl întrebe chiar ei pe Dumnezeu care este rolul lor.

— Dar atunci, nu vor muri mai mulţi oameni?

Ochii călugăriţei se umplură de lacrimi.

— Oameni vor muri oricum. Sper, totuşi, că puţine dintre aceste morţi vor fi în zadar.

Yona îi atinse braţul surorii Maria Andrzeja.

— Trebuie să existe o altă cale.

— Nu există. Am venit aici pentru a-i ajuta pe oamenii din acest oraş, pentru a ajuta să salvăm cât de mulţi putem, să le reamintim că Dumnezeu îi iubeşte în permanenţă. Dumnezeu ne-a dat în cele din urmă un răspuns cu privire la rolul pe care suntem menite să îl jucăm în toată această poveste. Naziştii au nevoie de cineva pe care să îl dea ca exemplu. Cine ar putea-o face mai bine ca noi, dacă cele opt vieţi ale noastre pot salva o sută? Este calea pe care Dumnezeu ne-a oferit-o.

— Dar..., începu Yona, glasul ei stingându-se în neputinţă.

— Îţi aminteşti, Yona? Cine salvează o viaţă este considerat ca şi cum ar fi salvat o lume întreagă.

Yona se lăsă pe călcâie şi o privi mai întâi pe sora Maria Andrzeja, apoi pe celelalte. Le putea citi hotărârea în ochi, însă era şi teamă acolo.

— Nu voi lăsa asta să se întâmple, spuse Yona. Dacă Dumnezeu m-a trimis aici să vă salvez?

Sora Maria Andrzeja aşteptă până când Yona se întoarse şi îi întâlni privirea.

— Sau poate că *noi* avem menirea de a *te* salva pe *tine,* amintindu-ţi de bunătatea ta, de responsabilitatea ta faţă de semenii tăi.

— Dar...

— Noi ne acceptăm soarta. Toate. Trebuie să faci la fel. O singură lacrimă se rostogoli pe obrazul călugăriţei, dispărând în rana care i se întindea de la nas până la ureche. Să nu uiţi niciodată, Yona, Dumnezeu este tatăl tău şi se află în permanenţă alături de tine.

Şi ochii Yonei se umplură de lacrimi. Nu spuse nimic. Jerusza o învăţase mereu că pădurea era părintele ei, şi mamă, şi tată, şi ce altceva era pădurea, la urma urmelor, dacă nu creaţia lui Dumnezeu? Poate că şi atunci când Yona se simţise foarte singură fusese mereu înconjurată de un tată care o iubise exact aşa cum era.

— Şi fetiţa? întrebă după o clipă sora Maria Andrzeja, coborând vocea până la şoaptă. Este în siguranţă?

— Este.

Sora Maria Andrzeja îşi închise ochii pentru puţin timp.

— Slavă Domnului! Îşi întoarse privirea înspre Yona. Îţi mulţumesc, Yona! Ai fost curajoasă şi bună, însă acum e timpul să pleci. Lasă-ne pe noi cu soarta noastră. Noi toate o acceptăm.

Yona privi înspre celelalte călugăriţe. Unele o priveau, altele aveau ochii închişi părând că se roagă.

— Dar nu trebuie să renunţaţi. Voi face tot ce îmi stă în putinţă pentru a vă ajuta. Voi vorbi cu Jüttner. Tatăl... tatăl meu.

Călugăriţa zâmbi cu tristeţe şi îi evită privirea Yonei.

— Speranţa deşartă este periculoasă, Yona. Nu ne mai pot elibera acum. Aminteşte-ţi, târgul a fost făcut deja. Vieţile noastre în schimbul a o sută. Dacă nemţii ne lasă să trăim, altcineva va trebui să plătească.

— Trebuie să existe o...

— Inge!

Vocea nerăbdătoare a lui Jüttner răsună din spate, se întoarse şi îl găsi privind-o. Celălalt ofiţer se îndepărtase, aflându-se la mijlocul culoarului, cu spatele drept întors înspre ei, cu mâinile strânse în pumni.

— Mergem, acum? o întrebă pe Yona pe un ton aproape vesel de parcă uitase că în apropiere se aflau opt ostatice.

Yona îşi întoarse încă o dată privirea înspre sora Maria Andrzeja, însă ochii călugăriţei erau închişi, buzele i se mişcau

şi, cumva, Yona îşi dădu seama că se ruga pentru ea, ceea ce era greşit, nemeritat.

— Haide să mergem, spuse Jüttner cu o evidentă nerăbdare şi, înainte ca Yona să răspundă, mâna lui îi cuprinse deja braţul pentru a o conduce afară.

— Da, la revedere, *fiică de german,* spuse ofiţerul când trecură pe lângă el.

Yona simţi sarcasmul ce-i îmbrăcase cuvintele, iritarea sa. Jüttner făcu un semn din cap înspre ofiţer, care, la rândul său, răspunse dând din cap, apoi o trase pe Yona după el afară din biserică, înapoi în lumina soarelui.

— Nu poţi ordona eliberarea lor? întrebă Yona în timp ce ea şi Jüttner se întorceau acasă de la biserică. Tu comanzi aici, nu-i aşa?

— Nu este atât de simplu.

El evită să o privească.

Fata se gândi la ce îi spusese sora Maria Andrzeja.

— Pentru că va trebui să execuţi o sută de locuitori ai oraşului dacă le eliberezi, spuse ea răspicat.

El dădu încet din cap.

— Călugăriţele însele au fost cele care au venit la noi cu acest târg. Încerci să salvezi oameni care nu doresc să fie salvaţi.

— Cu toţii vrem să fim salvaţi.

El privi înspre ea.

— Unii trebuie să se sacrifice pentru un scop nobil.

Yona înghiţi în sec.

— Deci intenţionezi să le ucizi într-un final?

— Ştiu că este important pentru tine. Însă nu ştiu ce să fac. Îşi coborî privirea înspre ea când trecură de colţul străzii. Cearcănele de sub ochi îi erau pronunţate, fruntea îi era încreţită de oboseală. Trebuie să înţelegi că sunt doar o mică rotiţă dintr-un întreg mecanism, Inge.

— Dar tu comanzi aici. Cu siguranţă poţi face ceva. Cu siguranţă poţi…

— Ajunge! Vocea lui fu joasă, dar îi simţi furia din ton, frustrarea. Nu ştii nimic despre asta. Crezi că îmi place să trăiesc într-un sat polonez uitat de Dumnezeu la naiba-n praznic? Nu crezi că aş prefera să mă aflu acum în Berlin? Nu, Inge, mă aflu

aici cu un scop şi nu mă pot abate. Dacă îmi voi permite să uit, voi da greş. Şi asta nu este o opţiune. Trebuie să facem ceea ce este de făcut şi cât mai repede, dar, înainte de toate, oraşele trebuie controlate. Şi acest lucru presupune ca oamenii să ştie care sunt consecinţele subminării noastre.

— De ce te *afli* aici? întrebă Yona când trecură de un alt colţ al străzii.

Se aflau acum aproape de locuinţa lui Jüttner, iar la capătul străzii lungi, pădurea se contura în depărtare. În clipa în care privirea lui Jüttner alunecă direct acolo, mutându-se apoi repede în altă parte, ca şi când nu ar fi vrut să-şi lase ochii să se îndrepte într-acolo, Yona văzu limpede, într-o fracţiune de secundă, despre ce era vorba. Se aflau aici în căutarea partizanilor ruşi şi a evreilor ascunşi în pădure. Brusc, i se tăie respiraţia.

— Pădurea, reuşi ea să spună.

Expresia lui se înăspri.

— Acolo se află oameni care ne creează probleme, ne aruncă în aer liniile de cale ferată, omorându-ne oamenii. Şi cine sunt ei? Dezertori ruşi şi evrei care au fugit ca laşii de propria lor soartă? Nu merită să trăiască.

Yona simţi cum îi îngheaţă sângele şi începu să tremure.

— Cine eşti tu să hotărăşti asta?

El se opri din mers şi o prinse de mână. Ochii lui o cercetau descosând-o, dând la o parte straturi asemenea cojilor de ceapă.

— Acolo ai fost până să vii aici, nu-i aşa? Cu unul dintre aceste grupuri?

Yona nu spuse nimic, însă după o clipă, el o prinse de braţ şi i-l strânse atât de tare încât ţipă de durere şi uimire.

— Evrei sau ruşi? rosti printre dinţi. Când văzu că nu răspunde, o scuturâ cu putere, simţindu-i ochii arzători pătrunzându-i până în străfundul inimii. *Evrei sau ruşi?*

Cu toate acestea, ea nu spuse nimic şi, după o clipă, el îi eliberă braţul strâmbându-se dezgustat.

— Evrei, presupun. Ruşii îşi folosesc târfele şi apoi le abandonează. Ea îşi muşcă atât de tare buza încât simţi gustul sângelui. Ei bine, acum eşti aici. Încerca să se consoleze singur.

Poate că nu ai avut de ales cât timp ai fost singură, însă acum eşti cu mine. Şi cu siguranţă ştii că evreii sunt leneşi şi vicleni. Sunt o povară pentru noi toţi. Dacă simţi compasiune pentru ei, ai fost păcălită.

— Nu, *tu* ai fost. Îşi recăpătă glasul în cele din urmă. Tu ai fost spălat pe creier şi eşti mult prea naiv pentru a vedea asta.

Se făcu roşu la faţă şi întregul corp i se încordă.

— Cum îndrăzneşti?

Vocea lui fu inexpresivă, lipsită de emoţie, dar ea îi simţi furia ieşind din el în valuri în clipa în care o luă de braţ şi începu din nou să meargă, trăgând-o după el. Ea se împiedică uşor, însă el nu îşi încetini pasul, strângând-o şi mai tare de braţ. Rămaseră tăcuţi când cotiră pe strada lui şi când îl salută din cap pe soldatul din faţa casei sale. Nici unul dintre ei nu mai spuse nici un cuvânt până când intrară amândoi în casă şi închiseră uşa în urma lor.

— Nu îmi vei mai vorbi niciodată aşa, spuse el pe un ton mai jos, de data aceasta, ostil.

— Când? întrebă ea încet, ignorându-i vorbele, chiar dacă o făcură să se simtă ca şi când ar fi plonjat în râul Neman, în toiul iernii. Când mergeţi după ei?

Cu ochii minţii, o văzu pe Ruth şi pe cei trei copii mici ai ei, pe Oscher cu piciorul lui şchiop, pe fiii cei tineri ai lui Chaim. Îi văzu pe toţi, unul câte unul. Dar chipul care-i stăruia în minte era cel al lui Zus. *Rămâi, Yona*, îi spusese el cu ochii adânciţi în ai ei, mângâindu-i faţa. *Te rog. Avem nevoie de tine.*

— Doar nu te gândeşti să te întorci? Nu, nu ar fi nimeni atât de nesăbuit.

Sprâncenele lui Jüttner se ridicară atât de sus că aproape dispărură în părul de pe frunte. Pufni într-un râs sarcastic, neîncrezător.

Ea nu reacţionă.

— *Când?* repetă ea.

Îşi încordă maxilarul şi apoi zâmbi uşor.

— De azi în două săptămâni.

— Te rog, nu face asta. Îi era ciudă că îi tremurase vocea, că sunase atât de disperată. Te rog, opreşte asta!

El nu spuse nimic şi, după câteva secunde, ea adăugă:

— Te rog, tată. *Papa*.

Era dureros pentru ea să îl numească aşa, însă văzu reacţia pe care o stârnise. El se feri ca şi când l-ar fi lovit, iar ea îşi dădu seama că acel cuvânt făcuse diferenţa. Oftă şi într-un final o privi în ochi.

— Nu are nimic de-a face cu mine, Inge. Pădurea este plină de partizani ruşi care vor să ne distrugă. Sunt prima noastră ţintă. Mai este şi un bărbat pe nume Bielski în pădure. Un evreu, un porc din Stankiewicze. A dus sute de evrei în Nalibocka şi distrug liniile de tren germane, opresc transporturile germane. Vezi de ce nu avem de ales? De ce trebuie să ripostăm? Mai este încă un grup de evrei, conduşi de un bărbat pe nume Zorin, care face acelaşi lucru. Aceştia nu sunt nevinovaţi, Yona. Ei luptă împotriva noastră. Acesta este războiul.

— Încearcă doar să supravieţuiască, obiectă ea, ruşinată de scânteia de speranţă egoistă pe care o simţise când îşi dăduse seama că el ţintea de fapt grupurile mai mari, grupuri ale căror locaţii ea nu le cunoştea.

— Dar nu au nici un drept să supravieţuiască, Inge, spuse el după o lungă pauză.

— Cine eşti tu să decizi aşa ceva? întrebă ea.

Înainte ca el să mai spună un cuvânt, ea alergă înspre scări, disperată să creeze o distanţă între ei. Mintea i se umplu de gânduri. Trebuia să îl avertizeze pe Zus, pe Aleksander şi pe ceilalţi că nemţii aveau să vină. Trebuia să găsească o cale de a ajunge şi la celelalte grupuri pentru a le spune să se pregătească. Dar cum să le lase pe călugăriţe? Aveau să fie executate în clipa în care ar fi plecat. Cum putea să pună o viaţă mai presus de o alta? Cine era ea să aleagă?

Refuză să i se alăture lui Jüttner la cină în acea seară şi adormi plângând, în siguranţă, într-o încăpere călduroasă oferită de inamic, când întunericul de neoprit învăluia treptat cerul nopţii, apropiindu-se din ce în ce mai mult de toţi cei la care ţinea, acoperind stelele.

CAPITOLUL 20

Jüttner refuză să o ia pe Yona cu el la biserică în dimineaţa ce a urmat, însă când se întoarse acasă în acea seară, chiar când amurgul se lăsa peste oraş, primele cuvinte pe care i le adresă erau o promisiune referitoare la călugăriţe, şi anume că acestea erau încă în siguranţă.

— Am vorbit chiar eu cu sora Maria Andrzeja azi, spuse el sec. M-a rugat să îţi spun că se roagă pentru tine.

Yona nu şi-i putea imagina pe cei doi purtând o conversaţie şi se întrebă ce anume îl făcuse pe Jüttner să stea chiar el de vorbă cu călugăriţa.

— Îţi mulţumesc.

Îi veni greu să rostească aceste cuvinte, să îşi exprime recunoştinţa pentru ceva anume.

Luă loc în salon şi îi făcu şi ei semn să facă acelaşi lucru. Se aşeză în faţa lui, cu stomacul strâns ca un ghem. Părea mai senin astăzi, mai vesel. Asta o făcea să se simtă inconfortabil.

— Am găsit o soluţie, cred.

O privi plin de mândrie, când, într-un final, îndrăzni şi ea să îl privească.

— O soluţie?

— Călugăriţele vor fi duse în pădure. Se vor trage focuri de armă, opt împuşcături. Apoi vor fi urcate într-un camion şi duse în altă parte a Poloniei, departe de acest loc. Li se va ordona să nu se mai întoarcă niciodată aici, în caz contrar, vor fi împuşcate pe loc. Nimeni din oraş nu va trebui să ştie că pedeapsa nu a fost executată.

Yona se holbă la el.

— Le vei cruţa?

— Cu două condiţii. Când voi pleca în pădure peste două săptămâni, te vei întoarce la locuinţa mea din Berlin, acolo unde îţi este locul. Am aranjat deja un transport pentru tine. Aşteptă ca ea să-i răspundă, însă nu o făcu, aşa că el continuă. A doua condiţie este să îmi spui unde se ascund evreii. Mă vei direcţiona către tabăra lui Bielski.

— Nu am văzut niciodată acel grup, răspunse ea cu sinceritate.

— Nu mă minţi, Inge. Încerc să te ajut.

— Nu este o minciună.

— Atunci, cu cine ai fost? Cu grupul lui Zorin?

Vocea lui era din ce în ce mai ridicată.

— Nu. Am fost singură.

Să fi fost asta cu adevărat o minciună? La urma urmei, chiar şi atunci când fusese cu grupul, se simţise exclusă, indiferent ce îi plăcuse să creadă.

— Dar este un grup în partea vestică a pădurii Nalibocka, chiar la sud de drumul mare care traversează râul. I-am văzut.

Era o zonă a pădurii unde ştia aproape cu siguranţă că nu se ascundea nimeni, deoarece o traversase doar cu o săptămână în urmă şi nu zărise nici un semn de prezenţă umană. Nici nu ar fi un loc bun de ascuns, copacii erau mai tineri şi mai subţiri acolo, erau mai puţine animale de prins în capcană, mai puţine râuri pentru pescuit, mai puţine locuri pentru ascuns. Însă, cu siguranţă, Jüttner nu ştia nimic despre toate acestea.

Totuşi, îşi îngustă privirea după o clipă.

— Minţi.

— Încerc să salvez călugăriţele, spuse ea printre dinţi. Avem o înţelegere, nu-i aşa? Inspiră adânc şi se gândi la Jerusza, inventând detalii pentru a-şi vinde povestea. Crezi că mă simt bine trădând oameni care nu mi-au greşit cu nimic? Însă sunt cel puţin treizeci de persoane care se ascund acolo, în corturi făcute din iarba-mlaştinii. Cel puţin câţiva dintre ei sunt înarmaţi, i-am auzit vânând căprioare când am trecut pe acolo.

După câteva clipe lungi, chipul lui se înseninã.

— Bine. Mă bucur că vezi lucrurile aşa cum le văd şi eu. Ai făcut ceea ce trebuie.

— Am făcut oare?

El se încruntă.

— Îmi dau seama că acest lucru, care se află între mine şi tine, este foarte fragil acum. Încerc, Inge. Le voi ţine în siguranţă pe călugăriţe.

Cuvintele se aşternură între ei, iar Yona îşi simţi gâtul uscat. Emoţiile o inundau în valuri: simţea o uşurare în privinţa călugăriţelor, se simţea vinovată pentru faptul că avea să plece imediat ce călugăriţele vor fi fost în siguranţă, întrucât trebuia să avertizeze grupul aflat în pădure. Primea ceva valoros din partea lui Jüttner sub pretexte false şi îşi dădea seama de asta.

— Schneider a fost de acord cu asta?

— Am organizat asta fără ştirea lui. Dacă ar fi fost după el, ar fi fost moarte de acum două zile.

— Nu va insista să ducă el însuşi la bun sfârşit execuţia?

— Aşa cum ai mai spus, el primeşte ordine de la mine. Jüttner tăcu pentru o clipă, apoi îşi drese glasul. Sper că îţi dai seama că încerc să îţi ofer ceea ce doreşti.

I se puse un nod în gât.

— Ştiu că faci asta.

— Sunt conştient de faptul că mă consideri un om crud. Dar sper că, odată ce vei începe să mă cunoşti mai bine, îţi vei da seama că fac doar ceea ce trebuie să fac.

Spre surprinderea Yonei, aceste cuvinte o consolară puţin, deoarece şi ea avea lucruri pe care trebuia să le facă, lucruri care aveau să îl rănească.

— Ştiu că asta crezi.

Mai târziu, servind la cină o supă consistentă de viţel, preparată de menajera

tăcută a lui Jüttner, de origine belarusă, Yonei îi scăpă o întrebare care o sâcâia de câteva zile.

— Cum poţi trăi cu toate astea?

Jüttner se opri pentru o clipă cu lingura dusă pe jumătate înspre gură. Mâna îi tremură în timp ce o lăsă înapoi în bol. Trase de timp ştergându-se la gură cu şervetul din pânză înainte să întrebe:

— Să trăiesc cu ce?

— Cu faptele pe care le-ai făcut. Cu morţile pentru care eşti responsabil?

Ochii lui se îngustară şi obrajii i se înroşiră. Pentru o clipă, ea se temu că exagerase. Însă umerii lui se lăsară în jos şi scuturăă din cap.

— Sincer, nu am găsit încă o soluţie pentru asta, Inge.

— Atunci, de ce continui? insistă ea după câteva secunde.

Ceasul din hol ticăia zgomotos în liniştea care se aşternuse, amintindu-i că timpul se scurgea: pentru ea, pentru grupurile din pădure, pentru călugăriţe. Trebuia să plece imediat ce călugăriţele aveau să fie în siguranţă.

— De ce nu îţi părăseşti postul şi să încerci să-ţi răscumperi greşelile?

Râsetul lui fu trist şi gol.

— Nu este chiar atât de simplu. Nu înţelegi? Dacă îmi abandonez postul, aşa cum îmi sugerezi, voi fi arestat şi executat ca trădător. Asta doreşti să mi se întâmple?

— Bineînţeles că nu.

Se holbă la el, surprinsă de cât de empatic fusese răspunsul său. Cu toate că era un om îngrozitor, nu îşi dorea să îl vadă mort.

— Atunci, înţelegi de ce nu am de ales.

Mâncară în tăcere, Yona luând din politeţe doar câteva înghiţituri de supă, deoarece îşi pierduse şi de data aceasta apetitul.

— Este vina mea că ai devenit persoana care eşti acum? Să fi fost răpirea copilului tău şi moartea soţiei tale motivele care te-au transformat în ceea ce eşti?

El clipi de câteva ori privind-o.

— Nu înţeleg ce mă întrebi.

Însă Yona văzu în ochii lui că înţelesese. Ar fi devenit oare altfel dacă ar fi cunoscut iubirea necondiţionată a unui copil? Dacă el şi soţia sa ar fi îmbătrânit împreună? Să fi fost Jerusza cea care pecetluise soarta lui şi pe cea a tuturor celor care muriseră de mâna lui, prin decizia ei de a o răpi pe Yona cu mult timp în urmă? Sau, dacă Jüttner ar fi devenit o altă persoană, ar fi existat un alt bărbat care să fie în pielea lui şi să împartă pedepse cu moartea? Răspunsurile erau îngrozitoare şi imposibil de aflat.

— Îmi pare tare rău, spuse ea încet.

El îşi drese vocea.

— Nu ai pentru ce să-ţi ceri scuze. Ai fost o victimă, la fel ca mine.

Se opri să ia încă o înghiţitură şi, pentru o clipă, chiar dacă spaţiul dintre ei era umplut de tristeţe şi regret, se întrezări şi un crâmpei de înţelegere acolo, o punte care în sfârşit îi unea.

În acea noapte, ea visă pădurea, însă, în locul apei curate, şopotitoare, râurile cunoscute ei curgeau înroşite de sânge. La miezul nopţii, se trezi transpirată, convinsă că auzise

împuşcături, un şir rapid de pac-pac-uri în depărtare, însă în clipa în care se ridică în şezut în pat, îşi dădu seama că nu fusese decât un vis. Merse la fereastră şi o deschise, lăsând aerul rece al nopţii să pătrundă înăuntru, trăgând cu ochiul afară, la străduţa de jos. Deasupra, cerul era presărat de stele şi luna plină scălda acoperişurile în lumina ei. Trase cu urechea împrejur, însă tăcerea o convinse încă o dată şi definitiv că sunetele nu fuseseră reale. Cu toate acestea, când se întinse iarăşi, somnul nu o mai cuprinse timp de câteva ore bune.

Se trezi târziu, simţindu-se încă obosită după noaptea agitată pe care o petrecuse şi, când coborî în bucătărie, descoperi că Jüttner plecase deja şi că menajera, Marya, spăla vasele.

— Bună dimineaţa, o salută Yona pe menajeră în belarusă.

Bănuia că asta era limba pe care femeia o vorbea, cu toate că nu o auzise niciodată rostind vreun cuvânt.

— Jüttner este aici?

Marya se întoarse înspre ea cu sprâncenele ridicate.

— *Tatăl* tău? întrebă ea în belarusă, cu glasul scăldat într-o ură pe care cu greu şi-o putu ascunde. Da, a plecat. Ai dormit bine, din câte observ. Ce bine pentru tine!

Yona ar fi vrut să obiecteze că Jüttner nu era tatăl ei, nu tocmai. Că nu era răspunzătoare pentru păcatele lui. Însă dormea sub acoperişul unui comandant nazist şi se hrănea cu mâncarea pe care poziţia lui o asigura.

— Nu sunt ca el, şopti ea.

Marya o privi cu suspiciune.

— Şi-atunci, de ce vorbeşti limba noastră? Eşti nemţoaică, nu-i aşa?

— Nu am fost crescută acolo.

— Da, am auzit. Fiica dispărută a tatălui tău. Şi cum de te afli acum aici? Suspiciunea îi scânteie în ochi. În acest moment? În acest oraş? Totul este foarte suspect.

Yona se gândi la cuvintele surorii Maria Andrzeja.

— Poate că acesta este planul lui Dumnezeu.

Menajera pufni în râs, însă nu mai spuse nimic.

— Aceasta a fost casa ta? întrebă Yona după o clipă. Înainte de sosirea nemţilor?

— Nu. Marya se opri ca şi când ar fi stat în cumpănă dacă să-i spună mai multe Yonei. Dar am lucrat pentru oamenii care au locuit aici.

— Ce s-a întâmplat cu ei?

Acum avea altceva în privire: furie.

— Tatăl a fost împuşcat pe stradă. Mama şi copiii au fost împuşcaţi în paturile lor. Cel mai mic avea doar patru ani. Pentru că erau simpatizanţi ruşi, aşa au spus nemţii. Acum, spune-mi tu mie, cum poate un băieţel de patru ani să fie simpatizant rus, hm?

Yona îşi duse mâna la gură.

— Camera în care am dormit...

— Era a fiicei adolescente. Czeslawa. A murit chiar în locul unde ai dormit. Marya îşi încrucişă braţele la piept, cu o mină arogantă, dar şi devastată. Globul de zăpadă de pe noptiera ta? Acela frumos cu pădure şi cu zăpadă? Obişnuia să îl privească în fiecare seară, visând la un viitor departe. Iar acum, din cauza unor oameni asemenea tatălui tău, este moartă, îngropată aici în pământ. Nici măcar nu apucase să părăsească oraşul în care s-a născut.

Yona traversă în grabă bucătăria şi vomită în chiuvetă. Când îşi îndreptă spatele, observă că menajera încă o privea.

— Îmi pare rău, spuse Yona.

Menajera mormăi doar.

— Asta nu îi aduce înapoi, domnişoară Inge.

Numele dat ei la naştere suna ciudat şi greşit rostit de Marya, mai rău chiar de cum suna când îl rostea Jüttner, care, cel puţin, o cunoscuse ca fiind altcineva cu mult timp în urmă.

— Eu sunt Yona, spuse ea încet. Numele meu este Yona acum.

Marya o privi mânioasă.

— Crezi că poţi să scapi de ceea ce te-ai născut să fii? Nici unul dintre noi nu poate. Nu vezi asta?

Se întoarse fără a mai spune nici un cuvânt şi părăsi încăperea, lăsând-o pe Yona singură, cu un gust amar şi plin de regret.

Se îmbrăcă în grabă, purtând din nou hainele fetei moarte. Lucrurile ei fuseseră frumos împachetate şi aşezate într-un colţ al camerei, căci Marya îi spălase rochia, cămaşa, pantalonii,

lenjeria intimă şi îi cususe până şi găurile din ciorapi. Acum, păreau că o mustră, amintindu-i că nu era timp să se joace de-a îmbrăcatul, însă trebuia să o facă. Dacă mai continua încă puţin timp jocul de-a fiica ascultătoare, poate-i salva pe toţi. Nu era păcat să nu încerce?

Se simţi uşurată să nu o întâlnească pe Marya când se strecură din nou pe scări în jos, dar uşurarea dispăru când trase cu ochiul prin uşa din faţă şi văzu doi soldaţi afară, amândoi întorcând capul şi holbându-se curioşi la ea până când închise uşa la loc.

Îi luă un minut până să îşi dea seama că se aflau doi soldaţi la uşa din faţă şi că unul dintre ei ar fi trebuit să păzească aleea. Repede, traversă în grabă casa şi deschise uşa din spate. Se uită în stânga şi în dreapta şi nu zări nici un alt suflet. Fără a ezita, se strecură pe alee, închizând uşor uşa în spatele ei, apoi, alegând pe partea umbrită, merse repede până la capătul străzii, unde aruncă o privire şi observă că strada era pustie. Nu mai aşteptă nici o clipă şi o luă la fugă, îndepărtându-se cât mai mult de casa lui Jüttner obţinută cu forţa.

Încetini, mergând acum în pas vioi pe strada principală, pentru a nu stârni suspiciuni. Care era planul ei? Încetini uşor când se apropie de biserică. Avea să se strecoare încet printr-una dintre ferestrele de lângă altar şi să arunce un ochi înăuntru, acolo aflându-se o uşă laterală care ducea în biserică şi care avea un geam cu aspect translucid, de nuanţa pielii Maicii Domnului. Dacă îşi lipea faţa de sticlă, putea vedea înăuntru chiar dacă imaginea era neclară. Era suficient cât să numere opt călugăriţe stând în şezut şi care se aflau în viaţă. După aceea, avea să se grăbească înapoi la locuinţa lui Jüttner înainte ca el să afle că lipseşte, agonizând acolo, gândindu-se la următoarea sa mişcare. Trebuia, mai apoi, să fie pregătită să fugă în pădure în clipa în care călugăriţele aveau să fie în siguranţă.

Chiar înainte să dea colţul înspre mica piaţă de lângă biserică, auzi voci ridicate şi îngheţă. Îi luă câteva secunde să îşi dea seama că una dintre voci era a lui Jüttner, cuvintele lui fiind asemenea unui ciocan ascuţit, ameninţător, plin de furie. Era prea departe pentru a distinge ce spunea, însă strecurându-se

înainte în încercarea de a înţelege ceva din cearta care avea loc şi rămânând în umbră, îl zări afară, chiar în uşa bisericii, împreună cu Schneider care se făcuse mic de frică, împungându-i nasul cărnos al acestuia din urmă şi urlând referitor la ceva anume. Schneider era roşu la faţă, încercând să spună şi el ceva, însă Jüttner continuă fără oprire, vorbind furios peste el.

Yona îşi muşcă limba şi se strecură înapoi, lăsând umbrele să o înghită. Ceva nu era în regulă. Cu inima bătându-i cu repeziciune, Yona urcă în grabă pe străduţa îngustă, coborî mai apoi pe o alee şi înaintă spre uşa bisericii aflată lângă altar. Avea să arunce doar o privire înăuntru pentru a verifica starea călugăriţelor şi avea să plece după aceea, la fel de repede precum venise.

Nu se afla nici o pază la uşa din spate, fapt care nu o miră pe Yona, deoarece nici dăţile trecute nu zărise nici un soldat care să stea de pază aici şi Yona presupuse că uşa fusese încuiată. Ceea ce nu se aşteptase să vadă însă, era o uşă nepăzită care fusese lăsată uşor întredeschisă. Ritmul bătăilor inimii ei se mări.

Ezită înainte să se strecoare înăuntru, uşor precum o adiere de vânt. Biserica era tăcută şi întunecată şi, în liniştea aceea, Yona simţi mirosul de sânge şi de gloanţe trase, înainte să zărească trupurile. Îşi puse o palmă peste gură în timp ce ochii i se adaptară la lumina slabă. Acolo, în altar, aliniate într-un şir drept, întinse pe spate, se aflau şapte dintre cele opt călugăriţe, cu capetele găurite de gloanţe, cu ochii deschişi privind pierduţi în sus, către Dumnezeu. Cea de-a opta călugăriţă se afla la doar câţiva metri distanţă, în genunchi, căzută în partea dreaptă, cu faţa înspre crucifixul de deasupra altarului, având o gaură de glonţ în spate. Murise în timp ce se ruga, privind în sus către Iisus. Yona ştiuse dinainte să se apropie şi să întoarcă trupul neînsufleţit că era sora Maria Andrzeja.

Ochii blânzi ai călugăriţei erau deschişi şi goi, iar buzele uşor deschise. Yona şi-o imagină şoptind lui Dumnezeu, rostindu-şi repede ultimele cuvinte, chiar în timp ce răsunau deja celelalte focuri de armă. Sau să fi fost sora Maria Andrzeja cea care murise prima?

— Îmi pare rău, şopti Yona, însă nu se mai regăsea nici un pic de iertare pe chipul ridat al călugăriţei, nici o absolvire în ochii ei.

Nu se mai afla aici, pentru că sufletul ei se înălţase deja. Porumbelul de pe încheietura mâinii Yonei pulsă în clipa în care se aplecă în grabă să îi sărute fruntea rece a călugăriţei. Cu palma sa, îi închise cu grijă ochii surorii Maria Andrzeja şi rămase nemişcată preţ de câteva clipe. Apoi îşi îndreptă spatele şi îşi puse din nou mâna peste gură, privind înspre celelalte şapte călugăriţe, amuţite pe vecie. Se întoarse şi spuse în gând o rugăciune în întuneric, apoi se strecură afară pe unde intrase şi inspiră cu lăcomie aerul proaspăt. Îi auzi din nou vocea ridicată şi furioasă a lui Jüttner venind dinspre treptele din faţă ale bisericii şi îşi dădu seama că nu asta îşi dorise să se întâmple.

El încercase să oprească execuţia, dar poate că finalul fusese dintotdeauna inevitabil. Yona se amăgise crezând că putea face vreo diferenţă.

Dar mai putea, totuşi, să ajute grupul care era în pădure.

Jüttner spusese că planurile de a intra în pădure erau deja în desfăşurare, dar dacă nu era prea târziu pentru a face ceva? *Oricine salvează o viaţă este considerat ca şi când ar fi salvat o lume întreagă*. Yona parcă mai auzea încă citatul din Talmud rostit de glasul delicat şi blând al surorii Maria Andrzeja. Se întoarse şi plecă în grabă, făcând eforturi mari să pară obişnuită şi nonşalantă, nu plânsă şi răvăşită, şi pe măsură ce vocea lui Jüttner se stinse treptat în urma ei, se îndepărtă de trecutul său pentru totdeauna.

Ştia că nu avea să îl mai vadă niciodată.

Douăzeci de minute mai târziu, Yona intră din nou în casa lui Jüttner prin uşa din spate, se schimbă în rochia sa, îşi încălţă ghetele rezistente şi luă în grabă ce-i veni la îndemână din dulapul fetei moarte: două perechi de încălţări, multe şosete, două pulovere şi o haină frumoasă de lână, de culoare roşie, mult prea deschisă la culoare pentru pădure, dar care avea să îi ofere protecţia extrem de necesară împotriva iernii geroase. Ieşi aşa cum intrase şi, ştergându-şi lacrimile care nu mai conteneau să curgă, porni în grabă pe drumul care ducea înspre

gospodăria aflată aproape de marginea pădurii, cea cu tocurile ferestrelor vopsite în roşu şi cu un vultur cu aripa ruptă. Trebuia să se asigure că Anka era în siguranţă înainte să părăsească pentru totdeauna oraşul. I-ar fi adus linişte să ştie că, în toată nebunia aceasta, cel puţin o viaţă fusese salvată, că una dintre ultimele fapte ale surorii Maria Andrzeja avea să rămână drept moştenire a sa.

— Stop!

O voce răsună de pe marginea drumului şi un soldat neamţ păşi în calea ei, câteva firimituri atârnându-i în colţul buzelor subţiri. Mânca în timp ce ea se apropiase, o abatere clară de la datoria sa şi apariţia ei îl luase prin surprindere în mod evident. Îi luă doar o secundă să realizeze că era acelaşi neamţ pe care îl întâlnise în drumul ei înspre oraş în urmă cu trei zile şi, după câteva secunde, păru că şi el constată acelaşi lucru.

— A, tu eşti, spuse el fluent în belarusă. Cauţi din nou lapte pentru fiica ta?

Ea zâmbi uşor stingherită, acest lucru ascunzându-i uşurarea pe care o simţise. El nu fusese acolo, în piaţă, în acea zi când se prezentase în faţa lui Jüttner, neştiind că ea era altcineva decât o simplă săteancă.

— Îi este foarte foame, domnule. Îşi lăsă capul în jos şi adăugă: Vă mulţumesc pentru ciocolată.

Când îl privi înapoi, observă că ochii lui de un albastru deschis erau ca două fântâni pline de disperare.

— Pentru puţin. Mi-aş fi dorit să am mai multă să îţi dau.

Ea privi înspre bucata rămasă de pâine, lăsată pe marginea drumului, pe jumătate mâncată. El îi urmări privirea şi apoi, când se uită din nou înspre ea, o umbră de vinovăţie combinată cu o oarecare iritare îi străbătu chipul.

— Vezi tu, şi mie îmi este foame.

Părea bine hrănit şi, cu toate că ea îi apreciase bunătatea în clipa în care îi oferise ciocolata, acum îşi dădu seama de ce făcuse acest gest: fusese un motiv să poată dormi liniştit noaptea, amăgindu-se că făcuse o faptă bună.

— Îmi pare rău că trebuie să întreb din nou, domnule, spuse ea în cuvinte mieroase, astfel încât să nu-i simtă veninul sau tristeţea. Pot să trec? Trebuie să îmi hrănesc copilul.

El se încruntă la ea.

— Ai bani de data aceasta? Pentru lapte?

— Puţini, spuse ea ezitând.

Îşi linse buzele, ştergându-şi firimiturile. Pentru o clipă, crezu că avea să-i ceară să îi arate banii, lucru pe care, bineînţeles, nu l-ar fi putut face, pentru că nu avea nici unul. Însă el făcu doar semn din cap şi se dădu la o parte.

— Ne vedem când te vei întoarce pe aici.

Ea aprobă din cap.

— Probabil că voi sta o vreme. Vezi tu, nu am foarte mulţi bani şi va trebui să mă târguiesc cu ţăranii.

El făcu semn din cap în sens afirmativ şi îşi ridică sprâncenele, gura schimonosindu-i-se într-un rânjet atotştiutor. O privi din cap până în picioare, evaluând-o, întrebându-se, fără îndoială, ce altceva avea să mai ofere în schimb. Îi displăcu aluzia pe care o făcuse el.

— Înţeleg, spuse el, privind-o, în mod vădit, plin de dorinţă.

Ea forţă un zâmbet gol.

— Ne vedem în câteva ore.

— Voi aştepta.

Porni în pas vioi, întorcându-şi spatele la ea şi revenind la bucata lui de pâine.

Ea merse vreo jumătate de oră, doar să se asigure că nu e urmărită, apoi se apropie de gospodăria albă cu obloane de culoare roşie, tăcută, aflată la capătul îndepărtat al oraşului. În curte se afla un câine, numai piele şi os, acesta fiind probabil unicul motiv pentru care nu fusese ucis până acum pentru carne. Îşi ridică capul în clipa în care Yona se apropie, cu ochii umezi şi trişti. Ea îşi feri privirea şi bătu încet la uşa din faţă.

Nu primi nici un răspuns, astfel că mai ciocăni încă o dată, mult mai tare de data asta. Poate că Maja era doar prudentă, însă când Yona privi prin fereastră în încăpere, totul părea nemişcat, neatins, particulele de aer dansând în aerul stătut. Ea înghiţi în sec, gâtuită de frică şi porni înapoi, îndreptându-se spre grajd, spre trapa din podea aflată acolo.

Yona ajunse în fugă la grajdul de la marginea proprietăţii şi, strecurându-se pe una dintre uşi, se îngrozi la gândul că le-ar putea găsi pe Maja şi pe Anka zăcând în fân, o oglindire a scenei

petrecute în biserică. Însă când ochii i se adaptară la întuneric, respiră uşurată. Nu era nici un cadavru, nici o urmă de sânge, nici cea mai fină urmă de miros în aer. Era doar linişte.

În grabă, trecu de la o boxă la alta, dând la o parte fânul din locurile părăsite până când zări un mic pătrat în podeaua grajdului. Aceea era trapa. Folosi vârful unei lopeţi să o deschidă, ştergându-şi mai apoi urmele din rumeguş, astfel încât dacă avea să vină cineva să caute, să nu îi poată depista urmele paşilor. Coborî în adăpost şi închise trapa deasupra ei, afundându-se în întuneric.

Înaintă pe lângă zid în linişte, mergând prin beznă. Îşi imaginase că trapa avea să ducă înspre o încăpere ascunsă, însă părea să fie un tunel îngust ce se întindea la nesfârşit. Neliniştea i se amplifică pe măsură ce merse departe fără să vadă nimic. Înspre ce o purta această cale invizibilă?

Fu cât pe ce să se întoarcă în clipa în care se împiedică de ceva greu şi cald.

— Of! exclamă o voce subţire în întuneric.

Yona făcu un pas înapoi.

— Cine e acolo?

Se auzi o voce mult mai hotărâtă şi în întuneric se aprinse un chibrit, iluminând chipul strălucitor, sfidător al Majei stând protector deasupra Ankăi care şedea ghemuită. Probabil că fetiţa fusese cea peste care dăduse Yona. Păru să o recunoască pe Yona în aceeaşi clipă în care şi Yona o recunoscu pe ea şi amândouă răsuflară uşurate.

— Ce cauţi aici? întrebă Maja. Nu trebuia să vii.

Băgă mâna în buzunar şi scoase o bucată de scoarţă de pin pe care o aprinse. În câteva secunde, se lumină suficient de mult încât să poată vedea lungimea tunelului care părea să se termine undeva la câteva sute de metri distanţă.

Se uită în jos la Anka, ce o privea cu ochişorii săi luminoşi şi înspăimântaţi. Fetiţa nu trebuia să afle ce li se întâmplase călugăriţelor, aşa că Yona se apropie de Maja şi-i povesti în şoaptă care fusese soarta lor.

— Trebuia să vă avertizez, încheie ea şi Maja încuviinţă din cap, privind apoi în jos, înspre Anka, cu îngrijorare.

— Îţi mulţumesc! Însă cred că suntem în siguranţă aici pentru moment. Aseară am adus-o în tunel; persoana mea de contact va veni în această seară să o ia şi să o ducă într-un alt sat.

— Şi tu? întrebă Yona.

— Eu voi rămâne aici. Mai este treabă de făcut.

— Dar dacă nemţii află despre tine...

— Atunci, îmi voi reîntâlni soţul mai devreme decât mi-am propus. Îmi accept soarta. Însă tu trebuie să pleci acum. În mod cert, nu mai eşti în siguranţă în sat dacă ai fost văzută cu călugăriţele.

Yona îşi feri privirea. Maja nu ştia nici pe jumătate ce se întâmplase.

— Trebuie să mă întorc în pădurea Nalibocka. Este planificată o ripostă împotriva unor grupuri aflate acolo. Trebuie să îi avertizez.

Privi înapoi înspre Maja şi Anka şi observă că se holbau la ea cu ochii mari.

— Va fi periculos, spuse Maja. Mai bine te trimit cu Anka, să te ajut să dispari.

Yona scutură din cap.

— Acesta e un lucru pe care trebuie neapărat să-l fac.

— Prea bine. Maja făcu semn din cap înspre capătul tunelului. Mergi în direcţia aceea până când se termină tunelul. Se află o uşă la suprafaţă, care se deschide în pădure.

Yona o privi uimită.

— O uşă care se deschide în pădure?

— În felul acesta putem duce şi aduce copiii fără să fie văzuţi. Soţul meu, el a construit tunelul în timpul războiului trecut. Într-o bună zi, germanii îl vor găsi şi mă vor executa pentru asta. Dar nu cred că se va întâmpla în această zi. Acum du-te, cu grijă. Odată ce ai ieşit în pădure, îndreaptă-te înspre nord timp de o oră, apoi către est. Vei găsi, într-un final, pădurea Nalibocka.

— Şi Anka?

— Ea va fi luată pe cealaltă cale. Va fi în siguranţă.

Yona se aplecă înspre fetiţă, care urmărise uimită schimbul de vorbe.

— Cum te simţi, Anka? întrebă ea.

— Mai bine. Într-adevăr, obrajii ei erau mai luminoşi, glasul mai puternic. Unde este sora Maria Andrzeja?

— Nu se află aici, spuse Yona cu blândeţe. Dar este aici. Îi atinse pieptul fetiţei în partea stângă, chiar deasupra inimii. Cred că veghează asupra ta.

Anka aprobă în tăcere.

— La fel ca mama şi ca tata, spuse ea după o clipă, iar Yona putu doar să aprobe din cap. Atunci, voi fi în siguranţă.

Fetiţa păru nesigură. Yona luă mâinile Ankăi şi le strânse cu putere.

— Cu atâta lume care veghează asupra ta, cum să nu fii în siguranţă?

Fetiţa zâmbi uşor, apoi Maja îi atinse umărul Yonei şi îi făcu semn din cap înspre capătul tunelului.

— Du-te, spuse ea. Dumnezeu să fie cu tine!

— Şi cu voi, spuse Yona.

Nu privi deloc înapoi cât timp goni de-a lungul tunelului, urcă pe scara atârnată în capăt şi dădu într-un pâlc de copaci. Apoi fugi înspre Nalibocka, picioarele purtând-o deja înspre singura casă pe care o cunoscuse vreodată cu adevărat.

CAPITOLUL 21

Pădurea o absorbi repede pe Yona, înghiţind-o în întunericul său. Însă cât timp înaintă tot mai adânc în pădure, mergând spre est cât de repede o purtară picioarele, nu se simţi mângâiată de familiaritatea locului. Se simţea rău. Călugăriţele erau moarte. Nu reuşise să oprească asta. Şi nu făcuse nimic pentru a le răzbuna moartea. Însă răzbunarea ar fi fost dulce doar pentru o clipă, apoi ar fi rămas o povară permanentă în sufletul ei. Nu, acum făcea lucrul cel mai important pe care îl putea face: să fugă să îi avertizeze pe Aleksander, pe Zus şi pe

ceilalţi. Dar avea să îi găsească oare la timp? Simţea cum se scurgeau deja minute preţioase, asemenea nisipului dintr-o clepsidră.

Yona Se opri des, respirând în linişte, aşteptând să dea de urme ce nu voiau nicicum să se arate. Trebuia să se asigure că nu era urmărită, că nu îi conducea pe nemţi direct la prada lor. Păşea pe frunze şi pe iarbă şi înainta prin râuri pentru ca urmele paşilor ei să piară. Şi, cu toate că durerea îi apăsa pe suflet, neputând face nici măcar un pas fără a-i vedea ochii goi ai surorii Maria Andrzeja, se simţi oarecum mai uşurată, deconectată în sfârşit de un trecut care fusese mereu o povară invizibilă pentru ea. Nu era a Jeruszei, nu aparţinuse niciodată ei şi ştia asta acum. Însă nu aparţinea nici tatălui ei neamţ şi nici mamei sale moarte. Ea îşi aparţinea doar sieşi, un porumbel într-o pădure întunecată, pădure care o chema acum la ea.

Merse vreme de trei zile, oprindu-se doar pentru câteva ore pe ici, pe colo, dormind în scorburile copacilor căzuţi cât timp soarele veghea sus pe cer. Mânca fructe de pădure şi frunze, prindea peşte în râuri, culegea ciuperci russula cu pălărie verde, simţind treptat că redevine ea odată ce se distanţase de carnagiu. În cea de-a doua zi, se trezi vorbind cu sora Maria Andrzeja, cerându-şi scuze, mai întâi, şi rugând-o să o îndrume, mai apoi, să îi dea un semn încotro să se îndrepte. Însă călugăriţa nu îi răspunse niciodată. Jerusza rămase după ce murise, şoptindu-i din când în când în vânt, dar sufletul călugăriţei era deja departe. În cea de-a treia zi, Yona începu să vorbească direct cu Dumnezeu, întrebându-l de ce permite ca astfel de lucruri să se întâmple pe pământ. Oare nu le putea auzi?

Însă vocea Jeruszei fu cea care îi răspunse la întrebare într-o adiere de vânt. *Universul se află mereu în echilibru,* spusese ea. *Vară şi iarnă. Zi şi noapte. Hrană şi otravă. Bine şi rău. Pentru a cunoaşte lumina, trebuie să cunoşti şi întunericul.*

— Am văzut atât de mult întuneric! răspunse Yona şoptind furioasă, iar vântul îi purtă vorbele înspre cer. Cu toţii am văzut! Când se va termina, Jerusza?

Nu mai primi nici un răspuns.

Îşi dădu seama că se apropie de un grup aflat în mişcare în clipa în care găsi câteva tufe golite complet de afine şi trei molizi a căror coajă fusese luată. Găsi şi câţiva buşteni arşi, precum şi oase de clean într-o poiană şi, aplecându-se pentru a le studia, îşi dădu seama că fuseseră lăsate acolo cu cel mult o zi în urmă. Judecând după numărul scheletelor de peşte, era un grup cam de mărimea celui pe care îl părăsise, aflându-se în aceeaşi parte a pădurii unde îl lăsase cu o lună în urmă. Simţi o urmă de speranţă. Să-i fi găsit atât de uşor? Însă simţi şi teamă totodată, căci, prin faptul că aruncaseră acolo oasele în loc să le îngroape şi că lăsaseră resturile unui foc şi ale unei mese în urma lor, trasaseră deja o hartă înspre ei pentru urmăritorii lor. Pulsul Yonei crescu; ştia că trebuia să facă nevăzute aceste urme.

Abia după încă o jumătate de zi de mers îşi dădu seama că, în clipa în care avea să găsească grupul, avea să îl reîntâlnească şi pe Aleksander pentru prima dată de când plecase. Gândindu-se la acest lucru se împiedică, fiind cât pe ce să cadă, deşi pământul de sub ea era plat şi drept. Îşi restabili echilibrul, prinzându-se de un puiet, simţind cum i se taie respiraţia. Nu se mai gândise la el prea mult în ultimele câteva săptămâni, însă distragerea atenţiei nu era un scut impenetrabil.

Făcu un efort şi porni din nou la drum. Nu mai conta, nu-i aşa? Nu mai putea face nimic care să o rănească mai mult decât o făcuse deja. *Rănile noastre ne fac să fim ceea ce suntem,* spusese Zus şi poate că avuse dreptate. Când un tei se frângea, creştea adesea înapoi mult mai puternic şi mai frumos în părţile rupte. Dacă acelaşi lucru era valabil şi pentru oameni?

Şi astfel, era vocea profundă a lui Zus cea care îi răsuna în urechi, nu cea a lui Aleksander, când, în sfârşit, zări urme de paşi proaspăt făcute, nu mai vechi de o oră; urmele unui bărbat, singur, creând un cerc larg. Erau făcute, cu siguranţă, de una dintre patrulele grupului şi dacă Yona îi găsise doar prin simplul fapt că se îndreptase înspre est, asta însemna că erau mult prea uşor de găsit în cazul în care aveau să vină nemţii. Îşi închise pentru puţin timp ochii, deschizându-i brusc înapoi, căci văzu în minte imaginea unui carnagiu.

Chiar în clipa aceea, auzi paşi şi se ascunse în grabă şi fără a scoate nici un sunet în dreptul unui copac. Într-un minut, reuşi să distingă silueta unui bărbat cu umeri laţi apropiindu-se din întuneric. Câteva secunde mai târziu, inima îi tresări. Era Zus, cu sprâncenele încruntate, bombănind ceva ca pentru sine în timp ce patrula cu puşca atârnată pe umăr. Rămase nemişcată preţ de câteva secunde, privindu-l pur şi simplu, remarcând cât de mult îi crescuse barba deasă, cele câteva fire albe care îi apăruseră în întunecimea părului său. Cum de nu le observase până acum? Apoi, făcându-şi curaj, ieşi de după copac cu mâinile ridicate în semn de capitulare.

Zus o observă imediat, ridicându-şi arma şi aţintind-o asupra ei atât de repede încât ai fi zis că era doar o extensie a propriului său corp. Dar, într-o fracţiune de secundă, suspiciunea lui se transformă în uşurare, teama i se transformă în mirare, furia i se transformă în ceva blând şi trist, ceva ce ea nu putea defini. Lăsându-şi arma jos, îi rosti numele, „Yona”, fiind cu siguranţă cel mai frumos sunet pe care îl auzise vreodată: propriul ei nume – nu cel care îi fusese dat cu mulţi ani în urmă de nişte străini – rostit de o voce atât de pătrunzătoare şi gâtuită de emoţie.

— Zus, spuse ea în clipa în care se îndreptă grăbit spre ea.

— Eşti chiar tu, spuse el, oprindu-se brusc la doar câţiva metri distanţă, ca şi când ar fi intenţionat să o îmbrăţişeze, dar se răzgândise. Yona, m-am temut că ai... Se opri, cu vocea încărcată de emoţie. Mulţumesc lui Dumnezeu, spuse el, cu vocea atât de gravă şi de scăzută ce aproape se pierduse în adierea vântului.

Ar fi dorit să rămână prinsă în acel moment pentru totdeauna, ţintuită de profunzimea atât de familiară a privirii lui Zus, dar nu putea.

— Trebuie să ne mutăm, Zus, spuse ea, iar el clipi de câteva ori, ca şi când ar fi făcut eforturi să se întoarcă de undeva de departe. Nemţii, adăugă ea. Vin nemţii.

*

În timp ce se îndreptau spre grup, Yona repetă tot ce ştia despre infiltrarea planificată în pădure, deşi nu îi putu explica

de unde aflase un astfel de secret. Zus acceptă acest lucru, fără să judece şi rămase tăcut pentru o vreme, asimilând noutăţile şi reflectând la ce însemnau toate acestea pentru ei. Pe măsură ce se apropiau de tabără, el îi povesti despre evenimentele petrecute în ultima lună şi Yona fu surprinsă să afle că grupul se mărise cu încă şapte persoane în scurtul timp în care ea fusese plecată. Două familii complete sosiseră dintr-un sat în care se ascunseseră împreună, timp de câteva luni, în zona de depozitare aflată sub grajdul unui ţăran până când acesta fusese ucis într-un raid al poliţiei locale care îl suspectase că adăpostea dezertori. Familiile fuseseră în căutarea unui grup condus de un bărbat pe nume Tuvia Bielski, care se zvonea că ar fi suficient de mare încât să poată funcţiona ca o mică comunitate. Era grupul pe care îl menţionase şi Jüttner, cel care ascundea sute de evrei. În schimb, noii veniţi dăduseră din întâmplare de acest grup şi fuseseră primiţi imediat.

Zus, din câte se pare, îşi asumase tot mai mult rolul de lider în săptămânile în care Yona fusese plecată.

— Cu toţii am simţit că datorită ţie am supravieţuit, spuse Zus, având în glas multă căldură şi ceva mult mai profund. Şi apoi, i-am văzut pe Aleksander şi Sulia purtându-se diferit, ca şi când plecarea ta a fost o trădare a noastră, a tuturor.

La auzul acestor cuvinte, în inima Yonei zvâcni un sentiment confuz de recunoştinţă.

— Nu trebuia să poarte nimeni o luptă pe care o aveam eu de purtat cu Aleksander.

— Nu este nici o luptă, spuse Zus cu simplitate. Ci doar o clarificare în privinţa caracterului lui Aleksander.

Nu mai adăugară nimic în privinţa asta şi, zece minute mai târziu, intrând în tabăra aglomerată, ochii i se umplură de lacrimi văzând copiii fugărindu-se unii pe ceilalţi primprejur şi pe verii lui Zus, Israel, George şi Wenzel, stând cu capetele aplecate, îngenuncheaţi lângă o buturugă, măcinând ghindele pentru a face făină. Oscher repara o gheată, iar Ester, fata în vârstă de cincisprezece ani, culegea cu atenţie fructe punându-le într-un coş. Micuţa Pessia fu prima care o zări pe Yona, faţa înseninându-i-se cu un zâmbet.

— Yona! strigă ea, sărind în picioare şi alergând înspre ea.

Yona uită pentru câteva secunde de pericolul ce o făcuse să vină aici atât de repede. Crezuse că aceasta era familia lui Aleksander, că ea era intrusa, însă când Pessia i se aruncă în braţe, urmată la scurt timp de Leah, îşi dădu seama că făcuse o greşeală când plecase. Aparţinea acestui loc, în mijlocul pădurii, în mijlocul acestui grup, care era şi al ei, la urma urmelor.

— Mă bucur atât de mult să te văd, şopti ea în urechea Pessiei, apoi o sărută pe Leah şi îşi îndreptă spatele pentru a-i întâlni pe ceilalţi. Ieşiseră cu toţii din colibele lor sau veniseră din pădure pentru a vedea de ce era atâta agitaţie şi, cum privea la mulţimea de chipuri zâmbitoare, familiare, printre care se aflau şi câteva străine, ochii i se umplură de lacrimi de recunoştinţă.

— Îmi cer scuze că am plecat.

— Nu ai de ce să îţi ceri scuze.

Vocea profundă a lui Zus se auzi din spatele ei şi, cât timp îşi şterse lacrimile, observă câteva femei dând din cap. Aleksander nu ieşise încă, nici Sulia, însă Yona observă multe priviri îndreptate înspre adăpostul înclinat, conceput doar pentru două persoane.

— Ne bucurăm că ai venit acasă, Yona, spuse Ruth.

Îl ţinea în braţe pe Daniel care crescuse şi mai mult în luna în care Yona fusese plecată. Viaţa îşi urmase cursul firesc în absenţa ei şi gândul acesta îi umplu inima de regret pentru clipele pe care le ratase.

— Şi eu mă bucur, spuse Yona.

Şi, chiar în acel moment, Aleksander ieşi din construcţia mică, urmat îndeaproape de Sulia, care se întinse în încercarea de a-l lua de mână, însă acesta o ignoră.

— Yona? exclamă el, şi în expresia lui observă atât uşurare, cât şi agitaţie. Nu mă aşteptam să te întorci.

Yona fu surprinsă că nu o răniră cuvintele lui. Aleksander nu mai însemna nimic pentru ea acum, nimic mai mult decât oricare altă persoană. Era o persoană a cărei viaţă trebuia să o salveze, ca şi pe toţi ceilalţi.

— Da, păi, viaţa e plină de lucruri la care nu te aştepţi, nu-i aşa? spuse ea calm, privind înspre Sulia, care avu măcar decenţa de a privi în altă parte.

Zus îşi drese glasul, Yona dându-şi seama că sunetul mascase un râset.

— Yona a venit cu noutăţi, spuse Zus.

Toţi ochii se îndreptară înspre el, aşteptând răbdători, Yona fiind uimită de câtă atenţie primise. Înainte de plecarea ei, părea mulţumit să aibă un rol secundar, însă, în absenţa ei, el umpluse un gol. Era mai mult decât ar fi putut ea spera, era un om bun, cu instincte puternice şi necesare în pădure. El menţinuse grupul în siguranţă.

— Yona, îi vei cunoaşte într-o clipă şi pe soţii Sokolowski şi Gulnik, continuă el. Ei sunt noile familii care ni s-au alăturat. Însă acum, trebuie să te ascultăm pe tine.

Yona făcu înspre Zus un semn de mulţumire, apoi se întoarse spre grup.

— Nemţii vor veni în pădure în foarte scurt timp, spuse ea fără introducere. Trebuie să ne mutăm. Acum.

Câteva persoane exclamară uimite. Ea îi observă pe ambii băieţei ai lui Chaim privindu-l imediat pe tatăl lor, iar el îşi puse mâinile pe capetele amândurora ca şi când ar fi încercat să-i protejeze prin atingerea sa.

— Să ne mutăm, unde? întrebă Sulia, cu tonul ridicat şi aspru. Noi locuim aici.

Aleksander se îndepărtă uşor de ea.

Yona inspiră adânc. Se gândise la asta pe toată durata călătoriei sale înspre ei. Unde să meargă astfel încât nemţii să nu le poată da de urmă, să nu îi poată găsi?

— În mlaştina mare, chiar la vest de inima pădurii.

În siguranţă, îi şopti vocea din minte, un ecou din trecut.

— O *mlaştină*? vorbi din nou Sulia, cu dispreţ în glas, însă de data asta Aleksander se întoarse şi îi făcu semn să tacă.

Yona se întoarse înspre Zus, care dădu din cap gânditor. El îşi ridică ochii şi îi întâlni privirea; ea îi citi în ochi aprobarea.

— Nemţii nu se vor gândi că ne-am putea ascunde acolo, pentru că e un mediu neprietenos. Şi nu vor risca să intre acolo după noi.

— Şi acolo vrei să mergem? Vom sta în apă până la umeri, nu-i aşa? spuse vărul lui Zus, Israel. Dumnezeu ştie peste ce creaturi vom da pe acolo.

— Lipitorile nu vă vor ucide, spuse Yona.

— Nu ştiu să înot, şopti Miriam şi alţi câţiva aprobară din cap.

— Ne vom ajuta unii pe ceilalţi, spuse Yona. Există câteva zone în mlaştină care sunt prea adânci pentru a putea merge şi le vom evita. Adulţii vor duce copiii. Cei mai puternici dintre noi îi vor ajuta pe cei care întâmpină greutăţi. Ştiu o insulă care se află în mijloc, mică, dar cu mulţi copaci. Se gândi la vremea în care Jerusza o dusese acolo, în susurul liniştitor al apei. Este suficient de mare pentru noi toţi, pentru a sta acolo o vreme. Ne putem refugia acolo până vor trece nemţii.

— Cine poate spune dacă vor trece de noi? întrebă unul dintre bărbaţi.

— Suntem un grup mic, spuse Yona. Nu suntem grupul pe care îl caută. Ei caută partizanii ruşi şi grupuri mari conduse de un bărbat numit Zorin şi un altul numit Bielski.

— Tuvia Bielski, spuse unul dintre bărbaţii din familiile nouvenite. Avea un magazin în Subotniki. Eram în căutarea taberei lui când am venit în pădure.

Yona aprobă din cap, deşi tot ce ştia despre Bielski era din ceea ce îi spusese Jüttner.

— Ştii cumva pe unde se află tabăra lui Bielski?

— Da. Noi am dat de voi mai întâi, însă cred că se află la câteva zile distanţă de mers înspre sud.

— Dar aici, în această mlaştină, aşa cum spui, ce vom mânca? întrebă una dintre femeile care făceau parte din familiile nouvenite.

Zus păşi alături de Yona să-i răspundă.

— Vom lua mâncarea pe care am strâns-o deja. Este suficientă cât să ne ajungă câteva săptămâni, cel puţin.

— Mâncarea aceea e pentru iarnă. Glasul lui Aleksander fu aspru. Aşa era planul.

Zus nici măcar nu îl privi.

— Acum, planul s-a schimbat. Vom începe să strângem din nou pentru iarnă când vom fi în siguranţă. Dar, mai întâi, trebuie să supravieţuim acestei încercări.

— Va fi probabil şi ceva mâncare pe insule, deşi nu va fi suficientă. Zus are dreptate, trebuie să luăm cu noi ceea ce avem. Dar trebuie să plecăm acum, spuse Yona. Nemţii sunt în

avantaj. Cred că sunt la o săptămână distanţă, dar vor acoperi de trei ori mai repede distanţa pe care o putem parcurge noi în acelaşi timp. Nu avem deloc vreme de pierdut.

Majoritatea grupului dădu din cap în semn de înţelegere, apoi Zus vorbi:

— Ne vom aduna acum lucrurile şi vom porni într-o oră. Se aplecă, puse o mână pe umărul Yonei şi adăugă încet: Pot vorbi cu tine între patru ochi?

— Bineînţeles. Ce este, Zus?

Mergând după el în cealaltă parte a poienii, simţi privirea lui Aleksander îndreptată asupra ei, însă nu o afectă atât de mult pe cât îşi imaginase că avea să o facă.

Zus privi în jos spre ea cu ochii trişti.

— Cred că ar trebui să încercăm să găsim grupul Bielski, să îi avertizăm. Şi grupul Zorin, dacă putem. Altfel, vom fi la fel de vinovaţi ca şi colaboratorii de la marginea pădurii.

Yona oftă.

— Şi eu m-am gândit la acelaşi lucru. Însă va fi periculos.

— Ştiu. Şi ultimul lucru pe care vreau să îl mai spun acum, Yona, este că trebuie să ne împărţim. Tu cunoşti pădurea mai bine decât oricare dintre noi, deci cred că trebuie să duci cu tine cea mai mare parte a grupului înspre mlaştină. Iar eu cunosc zonele de la marginea pădurii unde, cel mai probabil, se ascund grupurile Bielski şi Zorin, aşa că voi lua câţiva dintre bărbaţi cu mine şi vom merge să îi avertizăm. Este cel mai logic aşa.

Yona aprobă din cap cu inima grea.

— Suntem mai puternici când suntem împreună, dar acum nu avem nevoie de putere. Avem nevoie de viteză şi trebuie să reuşim să ne facem nevăzuţi. Şi trebuie să ne asigurăm că celelalte grupuri din pădure vor avea şi ele timp să facă acelaşi lucru.

— Da, spuse Zus. Să mergem să le spunem tuturor.

Însă nici unul dintre ei nu se mişcă. După câteva secunde, Zus îşi drese vocea:

— Eu... eu aş vrea ca lucrurile să fi stat altfel, Yona.

— Şi eu. Ea îşi ridică ochii şi îi întâlni privirea. Dar vom fi amândoi în siguranţă. Dumnezeu veghează asupra noastră. Trebuie să o facă, nu-i aşa?

Zus nu spuse nimic, însă ea îşi dădu seama din privirea lui că nu credea în totalitate în vorbele ei. Nici ea nu era sigură că se încrede în ele. Unul lângă celălalt, se întoarseră la ceilalţi care vorbeau în şoaptă unii cu ceilalţi cât timp ei se apropiară. Zus privi încă o dată înspre Yona.

— Atenţie, toată lumea! Yona şi cu mine ne-am consultat. Cel mai bun lucru pe care îl putem face este să ne împărţim.

— Să ne împărţim? Nu are nici un sens, izbucni Aleksander, iar câteva persoane din grup îi aruncară priviri de gheaţă.

— Lasă-l să vorbească, Aleksander, spuse Moshe, croitorul, înainte să se întoarcă din nou înspre Zus, făcându-i semn din cap în sens de aprobare. Continuă. Ştiu că nu propui asta cu uşurinţă.

Yona îşi ridică privirea înspre Zus, ai cărui ochi erau trişti.

— Este mult prea periculos să luăm copiii şi membrii mai în vârstă ai acestui grup cu noi în încercarea de a găsi grupul lui Bielski, ca mai apoi să căutăm un loc în care să putem sta în siguranţă, însă nici nu putem ignora responsabilitatea noastră faţă de surorile şi fraţii noştri evrei care se ascund pe undeva prin pădure. Şi unul sau doi dintre noi nu ar trebui să meargă singuri, ar fi mult prea periculos, am fi mult prea uşor depăşiţi ca număr. Yona va conduce un grup înspre mlaştină, iar eu îl voi conduce pe celălalt în încercarea de a găsi celelalte grupuri. Se întoarse înspre Yona. Îl voi trimite pe Chaim cu voi. Nu rostise acest lucru ca pe o întrebare. Ea încuviinţă din cap, iar Zus se întoarse şi i se adresă fratelui său care stătea în mijlocul poienii. Tu, Sara şi băieţii, veţi merge cu Yona.

Chaim aprobă din cap şi Yona zâmbi la Jakub şi Adam, care păreau nesiguri, şi la Sara, care-i întâlni privirea Yonei, dând o singură dată din cap.

Yona privi în jur şi evaluă repede restul grupului.

— Tot eu îi voi lua pe Oscher şi Bina, Leon, Moshe, Ruth şi copiii, precum şi familiile Sokolowski şi Gulnik, pentru că au copii cu ei.

— Ia-o şi pe Rosalia, spuse el. Te va ajuta. Eu îl voi lua pe Aleksander şi pe Leib, pe mama lui Leib, pe verii mei şi pe Bernard şi Lazare. Sulia poate veni şi ea cu mine, este rapidă.

— Vin şi eu, spuse Luba. Nu mă grăbesc să merg la lipitori care să-mi sugă sângele.

Yona şi Zus schimbară priviri. Luba era mai în vârstă, dar era sănătoasă şi putea parcurge repede distanţele. Şi o pereche de mâini pricepute avea să-i prindă bine grupului mai mic. Zus încuviinţă din cap.

— În regulă, atunci, am hotărât, spuse Yona. Acum, trebuie să ne mişcăm repede. Împachetaţi-vă lucrurile şi umpleţi-vă rucsacurile şi buzunarele cu cât de multă mâncare puteţi.

— La treabă, toată lumea, spuse Zus.

Apoi, punându-şi uşor mâna pe braţul Yonei, Zus o conduse către nou-veniţi, familia Sokolowski şi familia Gulnik, care rămaseră încă pe loc, holbându-se la ea de parcă ar fi fost o vizitatoare de pe altă planetă. De fapt, se prea poate să fi arătat ca şi când ar fi fost una, o femeie pe care nu o văzuseră niciodată, sosind de nicăieri, dând ordine ca tabăra să se separe.

— Yona, spuse Zus când se opriră în faţa celor şapte persoane străine: doi bărbaţi, două femei şi trei copii.

Abia atunci Yona îşi dădu seama că una dintre femei era însărcinată în ultimele luni. Scoase o scurtă exclamaţie fără intenţie când văzu pântecul mare al femeii şi se simţi îngrozitor în clipa în care ochii acesteia se umplură de lacrimi. Yona avea să o protejeze, trebuia să o facă. Însă era atât de riscant să însoţească o femeie însărcinată prin pădure cu nemţii aflaţi pe urmele lor.

— Acesta este Shimon Sokolowski şi soţia sa, Elizaveta, spuse Zus salutând femeia însărcinată. Şi fiul lor, Nachum.

Un băieţel cu ochii mari, în vârstă de vreo şase ani, îşi ridică privirea înspre Yona şi dădu din cap în semn de salut.

— Iar aceasta este familia Gulnik, Leonid şi Masha, şi copiii lor, Sergei şi Maia.

Sergei era un băiat de vreo cincisprezece ani, iar Maia, o fetiţă cu păr negru, de vreo patru sau cinci ani, cu obrajii scobiţi de foame, dar cu ochi animaţi, plini de hotărâre. Yona o plăcu imediat şi îi zâmbi mai întâi fetiţei înainte să salute restul familiei.

— Am încredere deplină în Yona, adăugă Zus, şi la fel puteţi avea şi voi.

Leonid păru a fi sceptic, privind-o pe Yona din cap până în picioare.

— Dar este doar o fată.

— Cunoaşte pădurea mai bine decât noi toţi la un loc, spuse imediat Zus. Am mai multă încredere în ea decât în orice altă persoană pe care o cunosc.

Yona îşi ridică privirea înspre Zus şi zări lacrimi în ochii lui. El îşi feri repede privirea.

— Mulţumesc, Zus, spuse ea încet. Şi eu am încredere în tine.

El dădu din cap, apoi plecă înainte ca ea să mai poată adăuga ceva. Se întoarse înspre nou-veniţi, care o studiau cu toţii plini de curiozitate.

— În câte luni eşti însărcinată? o întrebă Yona pe Elizaveta, care îşi proteja cu mâinile pântecele de gravidă.

Femeia clipi la Yona cu ochii plini de îngrijorare.

— Voi naşte cam în două luni. Îmi pare rău. Nu am plănuit să se întâmple asta.

Yona se întinse şi îi cuprinse mâinile celeilalte femei, cu toate că se simţea gâtuită de îngrijorare.

— Să nu îţi ceri niciodată scuze pentru aducerea unei vieţi noi pe lume. Ne vom descurca. Yona zâmbi din nou la Maia, micuţa fată, apoi dădu din cap înspre Leonid, Shimon şi soţiile lor. Avem treabă de făcut. Ne vom revedea în curând.

Două ore mai târziu, tabăra fusese strânsă şi fiecare adult era încărcat cu cât de multe provizii putea duce în rucsacuri. Lăsau multe lucruri în urmă, materiale, îmbrăcăminte suplimentară, oale, vase, însă sperau ca, după plecarea nemţilor din pădure, grupul să se poată întoarce pentru a-şi recupera lucrurile. Aveau să lase totul în gropi săpate în pământ, făcându-le dificil de găsit în cazul în care nemţii aveau să ajungă în acest loc.

Shimon Sokolowski desenă o hartă detaliată a locului unde i se spusese că îşi făcuse tabăra grupul lui Bielski, însă refuză să se alăture grupului care avea să se îndrepte înspre sud, dorind să stea cu fiul său şi cu soţia sa însărcinată.

Zus se apropie din partea opusă a poienii şi îi atinse umărul Yonei.

— Vii la o plimbare cu mine? o întrebă la ureche.

Ea acceptă făcând semn din cap. Mai aruncă o privire asupra taberei, unde toată lumea mişuna prin jur, nerăbdătoare, aflată în continuă mişcare. Plutea în aer o senzaţie de agitaţie, de anxietate. În clipa în care se întoarse şi porni cu Zus înspre pădure, simţi că erau urmăriţi şi, întorcându-se, îl văzu pe Aleksander stând nemişcat, privindu-i. Ea îşi feri privirea.

— Yona, începu Zus când rămaseră singuri, aflându-se suficient de departe în pădure, astfel încât să nu îi poată nimeni vedea. E ceva ce trebuie să îţi spun.

Vocea îi tremură şi, în clipa în care ea îşi ridică privirea înspre el, fu surprinsă să vadă că era agitat. Oare avea îndoieli în privinţa planului?

— Ce este, Zus?

— Eu... eu am regretat că nu ţi-am spus ceva înainte să pleci luna trecută.

— Zus...

Deschise gura ca să îi spună că orice avea de zis putea aştepta, pentru că ştia că avea să îl revadă în câteva zile, odată ce urmau să se reîntâlnească pe insula din adâncul mlaştinii, însă ceva în privirea lui o opri să facă acest lucru.

— Yona, tu te vezi pe tine printr-o oglindă diferită de cea prin care te vedem noi, poate din cauză că ai fost singură pentru atât de mult timp. Cuvintele ieşeau cu rapiditate, ca şi când le-ar fi forţat să iasă înainte să se răzgândească. Vreau doar să ştii, în caz că ne vom despărţi, că te consider extraordinară.

— Zus...

Bărbatul ridică o mână pentru a-i face semn să se oprească, iar vocea-i deveni mai gravă.

— Poate că îl mai iubeşti încă pe Aleksander. Însă eu mi-aş dori ca sufletul meu să nu fie atât de sfâşiat, Yona, căci, dacă ar fi întreg, cred că aş lupta pentru tine. Ţi-aş spune că refuz să te las să pleci, că nu te voi mai lăsa niciodată să dispari în acea pădure fără mine. Dar nu cred că sunt pregătit pentru asta, pentru tot ceea ce decurge din acest gen de sentimente. Şi poate că tu nu vrei oricum să auzi astfel de lucruri, aşa că îţi voi ura pur şi simplu succes. Dar vreau să ştii, în cazul în care nu ne

vom mai vedea vreodată, că te consider mult mai specială decât pari să ştii că eşti.

Ochii lui nu îi părăsiră pe ai ei, aşteptând un răspuns şi, în tăcerea care se aşternuse între ei, ea auzi respiraţia greoaie a amândurora.

— Ne *vom* vedea din nou, spuse ea în cele din urmă. Ne vom reîntâlni în mlaştină peste câteva zile, iar când nemţii se vor retrage, ne vom întoarce aici împreună.

El continuă să o privească.

— Mă rog lui Dumnezeu să ai dreptate.

— Pot să îţi spun şi eu ceva? Ezită, făcând eforturi îl privească în continuare. Nu mă pricep prea mult la astfel de lucruri. Însă cred că inimile sfâşiate se vindecă. Cred că singurul mod, poate, de a face faţă unei astfel de suferinţe este să mergi mai departe. Cred că pierderea celor pe care îi iubeşti te schimbă pentru totdeauna, dar cred că Dumnezeu găseşte o cale de a lăsa lumina să pătrundă înăuntru.

El clipi de câteva ori şi aprobă din cap.

— Poate, spuse el.

Ezită preţ de o secundă, apoi se apropie şi o sărută o dată, uşor, pe obrazul drept, buzele lui calde zăbovind acolo pentru multă vreme. Când ea îşi deschise ochii, el se îndepărta deja, mergând înapoi înspre tabără, înapoi la pădurea care se aşternea înaintea lor.

CAPITOLUL 22

Yona mai fusese în mlaştină o singură dată, împreună cu Jerusza, în acea vară ciudată a anului 1941 şi înainta acum prin pădure, adânc, tot mai adânc în întuneric, întrebându-se dacă Jerusza o adusese aici pentru că anticipase cândva acest moment. Dar dacă anticipase acest dezastru, de ce nu o

avertizase pe Yona? De ce nu îi spusese că doi ani mai târziu avea să ajute un grup de oameni nevinovaţi, să-i conducă în inima invizibilă a pădurii pentru a le salva vieţile?

Yona mergea înainte, în timp ce restul grupului ei mic o urma încet, Oscher făcând tot posibilul, cu piciorul său şchiop, să ţină pasul cu ei, Bina mergând alături de el pentru a-l susţine, Rosalia încheind şirul, rămânând câţiva paşi mai în urmă, cu puşca pe umăr, cercetând în tăcere pădurea. Yona se bucurase că Zus îi sugerase Rosaliei să însoţească grupul ei, având mai multă încredere în ea decât în oricare altcineva din tabără, cu excepţia lui Zus, simţindu-se mai în siguranţă ştiind că se afla acolo. Chaim, Leonid Gulnik şi Shimon Sokolowski purtau fiecare câte o armă, căci cele două familii noi aduseseră fiecare dintre ele câte una.

În timp ce conducea grupul tot mai adânc în întunericul pădurii, Yona se surprinse gândindu-se la Zus şi la lucrurile pe care ar fi trebuit să i le spună înainte ca drumurile lor să se despartă. El îi spusese că este mult mai specială decât îşi putea da seama că este, însă de ce ratase ocazia să-i spună şi ea, la rândul ei, acelaşi lucru? La urma urmei, Zus fusese cel la care se gândise în timpul lungii sale întoarceri din sat şi vocea lui, cuvintele lui fuseseră cele care o îndrumaseră înspre casă. Felul în care se bucura de respectul celorlalţi prin compasiunea şi blândeţea lui era ceva ce o impresiona, însă nu ştia cum să spună acest lucru în cuvinte. Acum, însă, lucrurile rămase nespuse îi stăteau ca un ghimpe în suflet.

După aproximativ o oră de mers, Chaim i se alătură Yonei, lăsându-şi soţia şi băieţii câţiva paşi mai în spate. Se îndreptau cu toţii încet înspre nord, tot mai adânc, în inima pădurii, orientându-se după apusul soarelui. La căderea nopţii, Yona avea în plan să se oprească şi să îi lase să se odihnească timp de trei ore, înainte de a porni din nou la drum. Pentru a-i evita pe nemţi, trebuiau de acum încolo să se adăpostească pe timp de zi şi să meargă pe timp de noapte.

— Fratele meu este un om bun, să ştii, spuse Chaim serios, după ce merseră tăcuţi unul lângă celălalt timp de aproape treizeci de minute.

Cuvintele lui, ieşind din străfundul tăcerii sale, o luară prin surprindere.

— De unde ai ştiut că mă gândeam la el?

— Nu am ştiut. Zâmbi. Dar am sperat că o faci. Cred că şi el se gândeşte la tine.

Yona scutură din cap.

— El mă vede ca fiind mai mult decât sunt în realitate, cred.

— Nu. El te vede exact aşa cum eşti. Şi din acest motiv este foarte dificil pentru el.

— Dificil?

Chaim se scărpină în barbă şi făcu o pauză, apoi vorbi din nou.

— A fost aproape distrus când Shifra şi Helena au murit, soţia şi fiica lui. Nu este treaba mea să îţi spun, Yona, însă nu este încă pregătit să vorbească despre el. Dar cred... cred că şi-ar dori ca tu să ştii.

— Ce s-a întâmplat cu ele, Chaim?

Chaim rămase tăcut pentru o lungă perioadă şi, abia după ce îşi întoarse capul, Yona observă că se abţinea să plângă.

— Shifra s-a căsătorit cu Zus încă de pe vremea când erau adolescenţi, de mai bine de zece ani. Era o femeie foarte bună, iar Helena, fiica lor, avea doar patru ani. Era inteligentă. Amuzantă. Bună. Ar fi crescut şi ar fi devenit o persoană bună, la fel ca tatăl său. El le-a iubit pe amândouă din tot sufletul, aşa cum le-am iubit şi eu.

— Îmi pare atât de rău.

Asta fu tot ceea ce Yona putu să spună, cu toate că nu avea să fie niciodată suficient. Chaim nu păru să o audă.

— Nemţii au venit. Zus avea o bună reputaţie, era o persoană pe care lumea o respecta. Din acest motiv credem că l-au vizat pe el, eliminând pe oricine putea să se ridice împotriva lor, care putea să încurajeze oamenii să opună rezistenţă.

Chaim inspiră adânc şi tăcu din nou. În timp ce paşii lor striveau frunzele căzute, păsările se opriră din ciripit, ca şi când pădurea ar fi aşteptat să audă şi ea restul poveştii.

Chaim începu din nou să vorbească cu glas înăbuşit.

— În ziua în care au venit să ne ducă pe toţi în ghetou, i-au legat strâns mâinile şi picioarele lui Zus, l-au legat de sobă

astfel încât să nu se poată mişca. Au bătut-o pe Shifra până a leşinat, chiar în faţa lui, apoi au împuşcat-o pe ea şi pe micuţa Helena în timp ce el îi implora să le lase în viaţă. Au plecat râzând, spunându-i că, până îl va găsi cineva, va muri şi el, având timp să se gândească la vina pe care o poartă pentru moartea familiei sale. S-au gândit probabil că nimeni nu va veni să îl salveze, pentru că toţi evreii fuseseră mutaţi. Însă cinci zile mai târziu, am putut să mă deplasez în interes de serviciu şi m-am întors în satul nostru. L-am găsit pe Zus în stare de delir, legat încă de sobă. Încetase să mai încerce să se elibereze, renunţase. L-am dus înapoi în ghetou, pentru că nu îmi puteam abandona propria familie, necunoscând nici un alt loc unde puteam să-l duc pe Zus, să îl îngrijesc până se însănătoşea. În cele din urmă, trupul lui s-a vindecat, însă restul fiinţei sale...

Yona se înecă de plâns, iar Chaim tăcu.

— A fost întreg cândva, Yona, spuse Chaim după o clipă. Râdea tot timpul. Iubea viaţa, însă acum este sfâşiat.

— Cu toţii suntem, şopti Yona, însă ştia acum că Zus fusese devastat într-un alt mod decât fusese ea. Nu poţi vindeca un suflet care a fost sfâşiat în bucăţi, poţi doar să mergi mai departe, făcând tot ceea se poate pentru a aduna bucăţile la un loc, până când, în cele din urmă, vor lua o formă nouă.

— Ţine la tine, Yona, adăugă Chaim după câteva minute. Nu mi-am dat seama la început, poate din cauză că respecta atât de mult faptul că erai deja cu Aleksander. Însă când ai plecat luna trecută, am văzut o parte din el întunecându-se. Dacă vom fi suficient de norocoşi să scăpăm cu viaţă din asta, trebuie să promiţi că nu vei mai pleca din nou, nu fără avertizare. Te rog. Suntem familia ta acum. Cu toţii. Însă Zus... Indiferent de ce simţi tu pentru el, trebuie să ştii că, într-un colţ din inima sa, ceva înfloreşte pentru tine.

Yona îşi lăsă capul în jos. Ar fi vrut să îi promită lui Chaim că nu avea să mai plece, însă nu ştia ce poate aduce viitorul. Putu să-i spună doar atât:

— Şi eu ţin la el, Chaim.

Probabil că simţise adevărul din glasul ei, pentru că aprobă din cap şi, după o vreme, rămase în urmă, reîntorcându-se la familia sa, lăsând-o din nou pe Yona să meargă singură.

*

Grupul Yonei abia pornise la drum în cea de-a doua seară de mers, după o pauză pentru odihnă, de patru ore, făcută după-amiază, când auziră primele semne ale incursiunii germane. Se tot gândise la grupul lui Zus, conducându-i pe un drum de pământ abandonat, năpădit de buruieni, ce arăta ca şi când nu ar mai fi fost folosit de luni de zile, iar acum, la apus, liniştea serii calde fu întreruptă brusc de huruiala unor camioane ce se apropiau. Brusc, Yona le făcu semn să facă linişte şi îi trase înapoi, după copaci. În mai puţin de două minute, trecură două vehicule mari, fiecare dintre ele fiind pline cu soldaţi germani, fiecare având arborat câte un steag cu svastica ce flutura în vânt.

— Au venit cu adevărat aici, şopti Rosalia când camioanele dispăruseră în depărtare.

Vehiculele se îndreptau înspre sud-est şi Yona înghiţi în sec de teamă înainte să-i răspundă. Dacă grupul lui Zus se afla în calea convoiului? Dacă îl lăsase să se arunce direct în braţele răului? Nu şi-ar putea ierta niciodată acest lucru.

— Mai avem cam o zi până la mlaştină, spuse Yona, încercând să îşi ascundă teama. Privi înapoi înspre Rosalia şi făcu un efort să afişeze un zâmbet hotărât. Trebuie să continuăm să mergem.

Rosalia aprobă din cap, însă, în clipa în care-i evită privirea Yonei, aceasta din urmă îşi dădu seama că femeia se îndoise de planul acesta, că se îndoise poate şi de existenţa unei mlaştini acolo unde Yona spusese că s-ar afla.

În seara ce a urmat, grupul se opri în dreptul unui râu pentru a bea apă şi a aduna câteva fructe de pădure. Erau cu toţii epuizaţi şi înfometaţi; mâncaseră câte puţin astfel încât să le ajungă proviziile, neştiind cât de mult aveau să aştepte până ce nemţii urmau să plece sau ce hrană aveau să găsească acolo în mlaştină. Erau destul de aproape. Yona era sigură de asta. Pământul de sub picioarele lor îşi pierdea soliditatea, muşchii şi ferigile deveneau tot mai dese.

Yona abia se aplecase să bea apă alături de Maia, fiica în vârstă de 5 ani a soţilor Gulnik, când răsunară primele focuri de armă, într-o ploaie sacadată, unul zburând suficient de aproape

de ea, simţindu-l cum îi trece pe deasupra capului. Brusc, Yona se întinse pe burtă, trăgând-o pe fetiţă în jos, după ea. Rosalia se aruncă şi ea la pământ, însă alţii părură confuzi. Oscher păşi chiar într-o zonă deschisă, întinzându-şi gâtul în timp ce cerceta curios pădurea.

— Lăsaţi-vă în jos! şopti Yona, târându-se înainte şi trăgându-l de pantaloni, trăgând-o apoi şi pe Bina.

Amândoi se uitară în jos la ea, clipind uluiţi, însă, după o clipă, se ghemuiră lângă ea şi se întinseră şi ei pe pământ.

— Toată lumea e în regulă?

Mormăiră la unison în sens afirmativ, apoi priviră panicaţi împrejur să verifice dacă erau cu toţii în regulă. Erau, slavă Domnului, şi apoi Yona le făcu semn tuturor în tăcere, să o urmeze fără să se ridice de la pământ. Le mai zburară şi alte gloanţe deasupra capului, apoi un neamţ urlă de la distanţă:

— *Juden, Juden, kommt raus, wo immer ihr seid!* urmat de un cor de râsete. *Evrei, evrei, ieşiţi de oriunde* v-aţi *afla,* repetă vocea într-un cântec, apoi încă o serie de gloanţe şuieră în jurul lor.

Într-o secundă, Yona îşi dădu seama că nu se trăgea asupra lor, că nemţii nici măcar nu ştiau că ei se aflau acolo. Acesta era doar un joc între soldaţi, un amuzament. Se prefăceau că vânează oameni.

Într-o clipă, Yona şi Rosalia conduseseră micul grup spre un desiş de tufe la o sută de metri de râu. Nu era adăpostul perfect, dar era suficient pentru moment; apropiindu-se de mlaştină, zona dimprejur era acoperită din ce în ce mai rar de copaci pe care Yona se baza pentru camuflare, lăsând loc puieţilor care se luptau să răsară din pământul moale.

— De unde au venit împuşcăturile? şopti Rosalia, venind mai aproape de Yona, prinzând-o pe micuţa Maia între ele.

Ochii Maiei erau strâns închişi, aceasta scâncind încet.

— De la câteva sute de metri distanţă, spuse Yona. Trebuie să aşteptăm să vedem dacă vor veni mai aproape.

— Ne vor ucide, nu-i aşa? exclamă Maia, iar Yona o trase mai aproape de ea.

— Nu, doar se joacă, spuse ea, menţinându-şi glasul cât putu de relaxat.

Rosalia îi întâlni privirea deasupra capului fetiţei, ochii săi întunecaţi erau plini de teamă şi de presimţire.

— Este un joc chiar prostesc, nu-i aşa? adăugă Yona cu şi mai multă lejeritate simulată.

Îi luă câteva secunde Maiei să se gândească la asta.

— Mami spune să nu folosim cuvântul „prost”, zise ea într-un final, cu glas scăzut şi nesigur. Nu este frumos.

— Mama ta are dreptate, şopti Yona. Dar cred că ar face o excepţie în cazul acestor băieţi nemţi prostuţi.

Maia aprobă din cap cu seriozitate, apoi îşi afundă chipul în braţul Yonei. Părinţii ei, aflaţi la câţiva metri distanţă, stăteau ghemuiţi în spatele unei alte tufe, privind tăcuţi. Masha, mama ei, se agăţase de braţul fiului ei, Sergei, plângând înăbuşit.

Mai urmară câteva împuşcături, însă erau la o distanţă mai mare, se îndepărtau. Vocile se estompau şi ele, însă nu era încă momentul să se relaxeze. Nemţii s-ar fi putut întoarce în orice clipă înspre grupul care stătea ascuns. Trebuiau să rămână tăcuţi, nemişcaţi, ascunşi. Maia continuă să scâncească; toţi ceilalţi erau tăcuţi, în aşteptare.

— „Domnul mă paşte şi nimic nu-mi va lipsi”, spuse încet Rosalia după câteva clipe.

Maia îşi ridică privirea înspre ea, iar Rosalia îi zâmbi încurajator fetiţei. Yona o privi pe Rosalia cât timp aceasta continuă să recite fără efort Psalmul 22:

— „La loc de păşune, acolo m-a sălăşluit; la apa odihnei m-a hrănit.”

Chaim asculta şi el şi i se alătură, cu glas scăzut, rostind la unison cu Rosalia.

— „Sufletul meu l-a întors, povăţuitu-m-a pe cărările dreptăţii, pentru numele Lui.”

Până să înceapă următorul vers, li se alăturară în şoaptă tot mai multe persoane, Shimon şi Elizaveta Sokolowski, Shimon ţinându-l în braţe pe fiul lor, Nachum, iar Elizaveta, ţinându-şi mâinile protectoare pe pântecele său de gravidă. Gloanţele încetaseră să mai zboare; vocile nemţilor se stinseră în depărtare.

— „Că de voi şi umbla în mijlocul morţii, nu mă voi teme de rele; că tu cu mine eşti. Toiagul Tău şi varga Ta, acestea m-au mângâiat.”

Soţia lui Chaim şi cei doi băieţi rostiră şi ei cu voce tare cuvintele, apoi Oscher şi Bina, Leon şi Moshe. Yona li se alătură şi ea, la fel şi părinţii Maiei şi fratele său, rostind cu toţii:

— „Gătit-ai masă înaintea mea, împotriva celor ce mă necăjesc; uns-ai cu untdelemn capul meu şi paharul Tău este adăpându-mă ca un puternic.”

Ruth îşi trase copiii mai aproape, toţi trei aflaţi în siguranţă şi în viaţă, şi şopti împreună cu restul:

— „Şi mila Ta mă va urma în toate zilele vieţii mele, ca să locuiesc în casa Domnului, întru lungime de zile.”

— Amin, şopti micuţa Pessia.

Pe măsură ce liniştea se aşternu din nou în jurul lor, învăluindu-i în siguranţă, cuvântul fu repetat de fiecare dintre ei, pe rând, când îşi dădură seama că reuşiseră să supravieţuiască încă o dată în ciuda sorţii potrivnice. Cu toate acestea, rămaseră acolo unde se aflau, nemişcaţi şi înspăimântaţi, timp de încă o oră, până când nemţii se îndepărtară de tot.

În următoarea seară, târziu, chiar când soarele cobora încet înspre apus, grupul ajunse, în sfârşit, la marginea mlaştinii care se contura uşor pornind din solul solid al pădurii, diferenţa fiind insesizabilă cu ochiul liber. Însă pe măsură ce înaintară, noroiul le ajunse brusc la glezne, înghiţindu-i, trăgându-i în jos, însă Yona zâmbi uşurată, cu toate că umezeala rece îi pătrunse în încălţări.

— Am ajuns, spuse ea, cu greu venindu-i şi ei să creadă.

Se auzi un strigăt colectiv de bucurie din partea grupului şi câţiva dintre ei înaintară în ciuda noroiului. Yona îşi ridică mâna, făcându-le semn să se oprească.

— Solul începe să devină mai moale de aici încolo şi, în curând, vom înainta prin apă până la brâu. Trebuie să ne mişcăm cu grijă şi să stăm împreună.

— E un lac blestemat, spuse Leonid douăzeci de minute mai târziu, când ieşiră dintr-un pâlc de copaci, aflându-se deja cu picioarele adâncite în apă.

Câţiva exclamară când ajunseră la marginea mlaştinii şi văzură apa tulbure întinzându-se înaintea lor, străbătută pe ici, pe colo de copaci încovoiaţi, mici insuliţe şi trunchiuri căzute, fără de sfârşit.

— Nu vă îngrijoraţi! spuse Yona, chiar dacă inima îi bătea puternic din pricina incertitudinii ce o cuprinsese.

Mlaştina se mărise de când fusese ultima oară acolo şi nu mai era sigură cât de uşor avea să le fie să o străbată.

— Nu este adâncă şi, după cum vedeţi, sunt copaci de care vă puteţi ţine pe tot parcursul drumului. Făcu o pauză, mintea-i era plină de gânduri. Vă rog pe toţi să scoateţi toate hainele pe care le-aţi adus cu voi în rucsacuri. Trebuie să ne mişcăm repede, cât mai este lumină afară. Vom folosi hainele pentru a ne lega unii de alţii, câte doi sau trei într-un grup. Nici unul dintre noi nu se va scufunda.

În jumătatea de oră ce a urmat, grupul făcu frânghii din cămăşi şi pantaloni legaţi, apoi Yona şi Rosalia îi împărţi în perechi şi în grupuri de câte trei, lăsându-le copiilor suficient spaţiu în şirul lor pentru a putea fi luaţi pe umeri la nevoie. Puseră hainele rămase înapoi în rucsacuri şi grupul porni din nou la drum.

Întunericul se lăsase în întregime, însă cerul era senin şi o jumătate de lună le lumina calea, iar stelele arătau ca nişte mici înţepături de ac, pline de lumină, pe cerul întunecat. Copiii priviră cu toţii în sus uimiţi şi, până şi Leon, care la cei şaptezeci de ani ai săi era cel mai în vârstă din grup, oftă mulţumit.

— Au trecut multe luni de când nu am mai văzut în întregime stelele, spuse el şi grupul murmură aprobator. Abia se pot vedea deasupra copacilor. Pier în adâncul pădurii, nu-i aşa?

— La fel ca şi noi, cu puţin noroc, spuse Moshe, şi câţiva dintre ei râseră.

— Da, spuse Leon, atingându-şi pieptul unde, cândva, steaua lui David îl însemnase ca cetăţean lipsit de importanţă, o ţintă ce trebuia eliminată.

Însă pădurea nu făcea nici o diferenţă în ceea ce priveşte rasa, religia sau genul, zâmbea şi se încrunta la toţi în egală măsură, oferind uneori protecţie, alteori pericol.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, fie ca noi toţi să devenim nişte stele pieritoare.

Cu toate că noroiul era rece şi în ciuda faptului că trebuiră să meargă prin apă, care le ajunse până la pulpe, apoi până la genunchi, grupul avansase mult în prima oră.

— Crezi că îi vom revedea pe ceilalţi în curând? întrebă Bina după o vreme.

Se străduiau cu toţii să facă linişte, însă le era greu să nu vorbească din când în când, doar pentru a-şi aminti lor înşişi că, deşi se aflau în întuneric, erau încă în viaţă.

— Poate că au ajuns deja la insulă, adăugă.

— Este posibil, spuse Oscher. Dacă au găsit repede grupul lui Bielski, este posibil să fi ajuns aici înaintea noastră.

— Vom vedea.

Yona spera ca nodul pe care îl simţea în stomac să fie doar teama de necunoscut şi nu o prevestire a unui necaz ce avea să se întâmple. Jerusza o învăţase mereu să fie atentă la propriul corp, la mesajele pe care i le transmitea acesta înainte ca anumite evenimente să se petreacă, însă acum, cu toate că încerca să găsească o explicaţie a motivului pentru care neliniştea ei creştea, nu o putea ignora.

— Mai avem mult? întrebă Maia o oră mai târziu, cu voce scăzută şi slăbită.

— Mă tem că da, spuse Yona, însă nu era momentul să le reamintească de faptul că aveau să înainteze prin apă de adâncimi diferite timp de încă o zi până să ajungă la insulă. Dar priveşte în faţă. Cred că am găsit o zonă cu teren solid. Să ne odihnim puţin.

Grupul mări pasul şi descoperi că, deşi pământul pe care Yona îl văzuse era plin de noroi, părea să fie stabil. Abia începeau cu toţii pe el şi Yona îi sfătui să rămână legaţi, folosind hainele pe care le aveau în plus în rucsacuri pentru a se lega de copaci şi de tufe, de orice puteau găsi, astfel încât să doarmă liniştiţi, fără griji că s-ar putea îneca. Deşi îi zvâcnea capul şi îşi simţea ochii grei de epuizare, Yona refuză să doarmă. Continuă să vegheze în timp ce restul dormeau, cu hainele şi părul pline de noroi, cu buzele crăpate de sete, cu trupurile tresărind în visele lor profunde şi agitate.

La răsăritul soarelui, îi trezi din somn, încurajându-i să pornească din nou la drum. Acum, că se aflau în mlaştină, nu mai trebuiau să fie la fel de precauţi când se deplasau pe timp de zi; nemţii trebuiau să pătrundă înăuntrul mlaştinii după ei, pentru a găsi vreo urmă, Yona fiind sigură că acest lucru nu avea să se întâmple decât dacă soldaţii aveau un indiciu clar că ei se află acolo.

— Eşti în regulă? şopti Rosalia care veni lângă Yona cât timp grupul se dezlegase de copaci, asigurându-se că nodurile care îi legaseră unii de ceilalţi erau în continuare bine strânse pentru a putea merge mai departe. Nu ai dormit.

— Sunt bine, o asigură Yona.

Însă, după ce pătrunseră din nou în noroi, Yona îşi simţi trupul epuizat, îngrijorându-se că asta avea să îi diminueze instinctele, făcând-o mai puţin capabilă să prevadă pericolele ce-i pândeau. Porni înaintea grupului, însă, după câteva ore, Chaim, care mergea în urma ei, se oferi să o înlocuiască pentru o vreme, Yona acceptând cu recunoştinţă răgazul oferit.

Până la amiază, apa le ajunse până la piept, iar copiii fuseseră purtaţi pe umeri de către adulţi, astfel încât să nu se adâncească în noroi. Yona se dezlegă şi merse în spatele şirului unde Rosalia ducea aproape întreaga greutate a lui Oscher, care făcea eforturi mari să înainteze.

— Nu vom reuşi niciodată, gemu el.

Soarele dogorea puternic, arzându-i pe toţi treptat, cu fiecare oră care se scurgea, băşicându-le pielea. În adâncul pădurii era suficientă umbră încât să nu se ardă, însă aici, lumina muşca din ei şi, cu toate că Yona oprise grupul şi îşi legaseră toţi în jurul capului haine care să-i protejeze de razele soarelui, acest lucru nu le fusese de prea mare ajutor.

— Mai avem până acolo? şopti Leon în prima parte a după-amiezii. Mai putem lua o pauză?

Yona era uimită că nu observase cât de mult rămăsese în urmă, cât de greu se deplasa, gâfâind în încercarea de a-şi recăpăta răsuflarea.

Erau afundaţi aproape până la gât acum, atât de adânc încât le era imposibil să aprecieze distanţa până la pământ. Tot ceea ce puteau vedea în faţă erau nenumăraţi copaci căzuţi, viţă-de-

vie încâlcită şi iarba-mlaştinii. Însă, în adâncul pântecelui ei, Yona simţea o agitaţie, o presimţire că se aflau destul de aproape. O auzea pe Jerusza şoptindu-i în adierea vântului, *continuaţi să mergeţi*, şi ar fi dorit parcă să îi spună bătrânei să mai tacă, pentru că nu aveau oricum de ales.

În schimb, se întoarse la Leon şi merse alături de el, strecurându-şi mâna pe după spatele lui, prinzându-l cu putere, forţându-l să se sprijine de ea, cu toate că era prea mândru să accepte acest lucru.

În curând avea să se lase din nou înserarea, unele dintre cele mai strălucitoare stele făcându-şi deja apariţia pe cer, în timp ce soarele cobora uşor înspre orizont, când Chaim, care mergea încă în fruntea grupului, scoase un strigăt înăbuşit.

Yona îşi ridică brusc capul. Era posibil oare să fi găsit în sfârşit insula?

Cu greu îi veni să creadă, însă, înaintea ei, şirul de refugiaţi epuizaţi începuse să iasă din noroi, pas cu pas, până când ajunseră cu toţii pe o fâşie lată de pământ solid.

— Dumnezeule, e real? întrebă Leon cu voce tare înainte de a-i arunca Yonei o privire vinovată. Nu este din cauză că nu am avut încredere în tine.

— Cu greu am avut eu încredere în mine, recunoscu Yona când amândoi făcură primii paşi pe pământul solid.

În scurt timp, tot grupul se afla pe malul insulei care era mai mare decât şi-o amintea Yona şi, pentru prima dată în ultimele zile, se simţi din nou în siguranţă. Nemţii nu îi puteau găsi aici. Ajunseră la adăpostul din mijlocul mlaştinii care avea să le ofere un refugiu până când furtuna avea să treacă.

— Repede, spuse Yona, să mergem între copaci pentru a fi mai puţin vizibili, în caz de ceva.

Însă, în timp ce făceau asta, inima ei se strânse pentru că, deşi grupul lor era acum în siguranţă, insula nu era suficient de mare pentru a ascunde şi un al doilea grup. Zus şi ceilalţi nu ajunseseră încă.

Când noaptea se aşternu peste insulă, călătorii epuizaţi mâncară repede ceva din proviziile aduse cu ei, se instalară şi căzură într-un somn adânc în locurile în care se aflau, iar Yona îşi ridică privirea şi îi văzu pe Chaim şi pe Rosalia la fel de treji

pe cât era şi ea, în ciuda oboselii resimţite. În lumina lunii, le întâlni privirile îngrijorate şi îşi dădu seama că se întrebau, la fel ca şi ea, dacă ceilalţi erau cu toţii bine.

Pe la miezul nopţii, Yona reuşi, în sfârşit, să aţipească şi dormi profund până când fu trezită, chiar înainte să răsară soarele, de ţipetele ascuţite ale unei femei.

CAPITOLUL 23

Yona se trezi brusc, sări iute în picioare şi apucă strâns cuţitul înainte ca ochii i se adapteze la întuneric. Însă Rosalia, care dormise alături de ea, o prinse de mână, liniştind-o.

— Este Elizaveta Sokolowski, spuse ea. I-a venit sorocul.

Acest lucru ar fi trebuit să o liniştească, faptul că ţipetele nu izbucniseră din cauză că se apropiaseră nemţii sau că fuseseră atacaţi de vreun animal sălbatic în timpul nopţii, şi totuşi, o umplu de teamă.

— Este mult prea devreme, îi şopti ea Rosaliei, lăsând jos arma. A spus că nu va naşte decât peste două săptămâni.

— Da, păi, copilul are planurile lui din câte se pare, spuse Rosalia albă la faţă în lumina lunii.

Împreună, merseră alături de Elizaveta. Soţul ei, Shimon, stătea în genunchi lângă ea, plângând, iar Masha îl duse pe fiul lor în altă parte, la câţiva metri distanţă, în spatele unei tufe, pentru a nu vedea sau auzi suferinţa mamei sale.

— Să nu facă gălăgie, şopti Chaim printre dinţi. Este atâta linişte aici.

— Ştiu, şopti Yona. Îi atinse braţul lui Shimon. Acum, Shimon, va trebui să mă ajuţi. Trebuie să o ajuţi pe Elizaveta să se liniştească, spuse ea.

În ochii lui scânteie un amestec periculos de furie şi teamă.

— Va muri aici! În voce i se simţi panica. Am salvat-o doar ca să o las să piară în pustietate?

— Nu. Yona era sigură pe ea. Vom avea grijă ca ea să fie în siguranţă. Dar trebuie să o ajuţi să stea liniştită, altfel *vom* muri cu toţii. Gândeşte-te la ea şi gândeşte-te la copilul tău. Gândeşte-te la fiul tău, Nachim.

El păru să-i cerceteze ochii Yonei, apoi aprobă repede din cap şi merse să-i şoptească ceva soţiei sale la ureche. Ea se zvârcolea de durere, cu faţa roşie, cu fruntea plină de sudoare, cu buzele schimonosite de o durere pe care Yona nu putea să şi-o imagineze, însă păru să înţeleagă ce îi spusese soţul ei.

— Nu am dorit ca acest lucru să se întâmple, îi spuse ea Yonei, începând fraza în şoaptă şi terminând-o într-un geamăt de durere provocat de o contracţie ce-i chinuia trupul, abţinându-se să nu ţipe. Îmi pare rău.

— Nu ai pentru ce să îţi ceri scuze, spuse Yona când femeia se linişti din nou. Ce pot face pentru a te ajuta?

Elizaveta nu era în măsură să dea sfaturi medicale, cu toate acestea, spuse cu glas tânguitor:

— Să sterilizezi tot ce poţi, cred. Asta a făcut moaşa când l-am născut pe Nachim.

Cuvintele ei o făcură pe Yona să treacă la fapte. Citise despre naşterea unui copil pentru că Jerusza insistase ca ea să ştie cât mai multe şi mai profunde lucruri. Ştia ce înseamnă infecţia şi riscurile, atât pentru mamă, cât şi pentru copil. Şi nu îi putea lăsa pe Elizaveta şi pe copilul ei să piară doar pentru că erau blocaţi în mijlocul unei mlaştini infecte. Trebuia să existe ceva ce se putea face.

— Cine are alcool? strigă Yona înspre tabără unde lumea se trezise deja, privindu-i cu ochii holbaţi de teamă.

Nu răspunse nimeni, aşa că Yona încercă din nou. Băuturi spirtoase rudimentare, alcool de contrabandă erau adesea aduse în tabără din misiunile de aprovizionare cu mâncare desfăşurate în satele din apropiere – majoritatea ţăranilor păstrau multe sticle – şi, cu toate că ea descurajase întotdeauna consumul de alcool în tabără pentru că diminua simţurile, ştia că era totuşi des folosit, fiind un mod de a face faţă situaţiei, dar şi de a asigura purificarea lichidelor. Ştiu că nu trebuia să îl

luaţi cu voi. Însă, vă rog, spuneţi-mi că unul dintre voi nu m-a ascultat. Vă rog.

Bina fu cea care vorbi în cele din urmă.

— În rucsacul meu, şopti ea. Îmi pare rău. Eu... eu l-am făcut pentru durerea lui Oscher. Călătoria aceasta a fost dificilă.

— Bina..., şopti Oscher.

Însă nu mai era timp pentru a discerne dacă dorise să ofere o explicaţie sau să îşi ceară scuze, întrucât timpul era preţios.

— Am nevoie de el acum, spuse Yona şi, în câteva secunde, Bina îi înmână o sticlă, pe jumătate plină.

Era aproape un miracol că, după călătoria prin pădure şi prin mlaştină, sticla era încă intactă, însă Yona nu avea timp să-i mulţumească acum lui Dumnezeu pentru asta. Turnă puţin lichior moonshine[19] pe mâinile sale pentru a le steriliza pe cât posibil, apoi îmbibă o parte din sfoara pe care Moshe i-o înmânase. Îşi strecură mâinile printre picioarele desfăcute ale Elizavetei şi văzu, spre groaza ei, că bebeluşului îi ieşise deja capul. Elizaveta trebuia să împingă, altfel, bebeluşul nu mai putea respira.

— Cineva să ne dea o cârpă curată! strigă Rosalia.

Ca din senin apărură câteva cârpe şi o eşarfă, împinse în faţă din întuneric. Yona puse cu grijă eşarfa sub coapsele Elizavetei în timp ce aceasta le ridică şi le încordă, iar Rosaliei îi înmână cârpele pregătite pentru clipa în care bebeluşul avea să vadă lumina zilei.

Elizaveta ţipă încă o dată înăbuşit şi apoi, într-un val de lichid, bebeluşul – o fetiţă – alunecă din trupul ei în braţele pregătite ale Yonei, micuţă, nemişcată şi vineţie, membrana acoperindu-i chipul tăcut asemenea unui linţoliu.

— Nu, şopti Yona, încremenită pe loc, incapabilă să accepte că bebeluşul Elizavetei s-ar putea naşte mort.

Ruth fu cea care veni din spate, atenţionându-le cu voce fermă şi impunătoare, aşa cum nici una dintre ele nu o mai auzise până atunci pe timida mamă a celor trei copii.

— Este cordonul ombilical, spuse ea. Este înfăşurat în jurul gâtului bebeluşului.

---

[19] Alcool de contrabandă, un tip de băutură alcoolică distilată

Atunci îl observă şi Yona, însă Ruth acţionase deja, începând să desfacă rapid cordonul ombilical. Yona se holba la bebeluş paralizată, înainte să-şi amintească faptul că trebuia tăiat cordonul ombilical. Asta era? Acesta era motivul pentru care bebeluşul nu mişca încă? Inspirând adânc, se întinse după cuţit.

— Nu! strigă Ruth, dând din mâini pentru a o opri pe Yona. Nu! Nu tăia cordonul ombilical încă. Este unica sursă de oxigen a bebeluşului până când vom reuşi să o facem să respire.

Îngrozită, Yona lăsă jos cuţitul şi, pentru o secundă, ea şi Ruth se holbară pur şi simplu la bebeluşul inert. Apoi, ieşi din starea de transă în care se afundase îngrozită şi luă în braţe bebeluşul atât de fragil.

— Asigură-te că Elizaveta este bine, îi spuse ea Rosaliei.

Aceasta din urmă aprobă din cap, îndepărtându-se de ea şi îndreptându-se înspre Elizaveta, care plângea înăbuşit, un sunet care o linişti mult pe Yona pentru că asta însemna că este în viaţă şi suficient de prezentă pentru a fi speriată.

Yona se rugă cât timp îşi dezbrăcă propria cămaşă şi aşeză bebeluşul pe ţesătură cu faţa în sus. Îi masă stomacul şi pieptul, apoi îi masă picioarele. Nu apăru nici o schimbare şi Yona îşi încetă dialogul cu Dumnezeu, inspiră adânc şi se aplecă deasupra bebeluşului. Trebuia să respire pentru ea, aşa cum o învăţase Jerusza cu mulţi ani în urmă, fiind unul dintre nenumăratele scenarii pentru care o pregătise bătrâna, în caz că avea vreodată nevoie. Avea să-şi amintească oare cum se face? Vocea Jeruszei îi şopti de undeva din depărtare, iar ea îşi lipi buzele de gura şi nasul bebeluşului şi suflă uşor aerul în plămânii acestuia.

În jurul lor, insula micuţă pe care se aflau şi mlaştina în care înotaseră părură să amuţească. Stelele îşi ţinură respiraţia, luna se ascunse după un grup de nori şi până şi Elizaveta se opri din plâns. În această linişte, răsună cel mai frumos sunet pe care Yona îl auzise vreodată: un mic gângurit, apoi un căscat, apoi un scâncet care sună ca mieunatul unei pisicuţe, venind din plămânii bebeluşului aflat în faţa sa.

Şi astfel, pur şi simplu, în mijlocul unei pustietăţi neprimitoare, o altă viaţă veni pe lume, un mic şi imposibil miracol ce le reaminti tuturor că, până şi în prezenţa celor care încercau să îi

şteargă de pe faţa pământului, puteau supravieţui prin voia lui Dumnezeu şi prin simpla putere a voinţei. Înainte să îi dea mamei copilul care plângea, privi în ochii acestuia şi văzu acolo un viitor, îndelungat, frumos şi luminos, un viitor care avea să continue şi după ce Yona însăşi avea să părăsească această lume, un viitor încă nescris. Indiferent ce avea să urmeze, Yona jură să facă tot posibilul ca acest copil să supravieţuiască şi să lupte până la moarte pentru toţi cei adunaţi aici, la adăpostul stelelor, în această noapte.

Elizaveta şi Shimon dădură bebeluşului numele Abra, care însemna mama naţiunilor, purtând speranţa tuturor. Totuşi, fiind micuţă, se luptase pentru viaţa sa în primele săptămâni, iar ceilalţi adulţi din grup renunţaseră la o parte dintre puţinele lor provizii, fără a li se cere acest lucru, oferindu-le Elizavetei, astfel încât să aibă mâncare îndeajuns cât să producă suficient lapte pentru a-şi hrăni bebeluşul şi a-l menţine sănătos. Noaptea plângea, însă Elizaveta înăbuşea sunetul, astfel că plânsetele sunau mai mult ca nişte mormăieli ale unui pui de urs care îşi descoperea vocea.

În ciuda sorţii potrivnice, Abra începu să înflorească, însă restul grupului se ofilea, căci insula nu mai avea aproape nimic de mâncare în afară de florile comestibile şi de ciupercile pe care le culeseseră deja de tot şi, cu toate că era suficientă apă în jurul lor, se pare că pe unii dintre ei îi îmbolnăvea. Nu puteau rămâne aici la nesfârşit şi erau cu toţii îngrijoraţi în privinţa lui Zus şi a celorlalţi, astfel că, după o lună petrecută în mlaştină, Rosalia şi Chaim se aventurară în cel mai apropiat oraş pentru a afla dacă nemţii plecaseră.

După cinci zile, aceştia se întoarseră cu opt bucăţi de pâine uscată şi sfărâmicioasă, o sticlă de votcă şi cu veşti bune. Nemţii plecaseră cu o săptămână în urmă şi, cu toate că prinseseră câţiva evrei fugari şi o mână de partizani ruşi pe la marginile pădurii, nu avuseră mai deloc succes, ratând atât grupul lui Bielski, cât şi pe cel al lui Zorin şi părăsiseră pădurea după ce incendiaseră mai multe sate în semn de răzbunare pentru eşecul lor.

— Ne vom întoarce la tabăra noastră, spuse Yona o oră mai târziu, după ce toată lumea terminase de mâncat pâinea şi

luase câte o duşcă din sticlă. Să ne rugăm ca ceilalţi să ne aştepte acolo.

Fu întâmpinată de tăcere şi îşi dădu seama că ceilalţi se temeau, ca şi ea, de altfel, că cealaltă jumătate a grupului murise, că se aflase printre cei pe care nemţii îi smulseră din siguranţa oferită de pădure înainte să se retragă. Însă nu ar fi vorbit cu voce tare despre asta şi nici nu ar fi permis cuiva să o facă, căci, dacă credeau suficient de mult într-un Dumnezeu care să-i cruţe, poate mai exista totuşi o şansă ca El să îi asculte. Acesta era un gând prostesc, zadarnic, şi Yona ştia asta, însă era tot ce avea şi când i se alătură lui Chaim şi îl luă de mână, ea întări şi mai mult gândul acesta nebunesc rostindu-l cu voce tare.

— Vor fi acolo, aşteptându-ne, spuse ea cu fermitate.

Chaim ezită.

— Dar trebuia să ne întâlnim aici.

— Poate că există un motiv pentru care au ales să nu vină, spuse Yona hotărât. Eu aşa cred. Tu nu?

Chaim privi în altă parte.

— Nici nu ştiu ce să mai cred.

Însă când îşi începură lunga călătorie înapoi prin mlaştina plină de apă înspre pământul uscat, înspre tabăra pe care o abandonaseră cu câteva săptămâni în urmă, îl auzi de mai multe ori spunându-le fiilor săi cât de mult aveau să se distreze cu unchiul Zus când aveau să se reîntâlnească. Şi ea ştia că el nu le-ar da speranţe dacă ar şti că sunt complet deşarte; exista totuşi o mică posibilitate ca ceilalţi să fie încă în viaţă.

Yona se trezea adesea gândindu-se la Zus în clipele lungi de tăcere în care se deplasau încet, în linişte, prin noroi. De fapt, de când purtase discuţia aceea cu Chaim, în drum spre mlaştină, în urmă cu trei săptămâni, se gândise mult la el. Trădarea lui Aleksander o făcuse să creadă că nu era demnă de iubire, că era la fel de uşor de părăsit precum adăposturile pe care le foloseau doar câteva zile la rând. Însă în ochii lui Zus, înainte ca drumurile lor să se despartă, se văzuse ca fiind ceva mai mult de-atât. Se pricepea atât de puţin la relaţiile cu ceilalţi şi se învinovăţea pe sine pentru acest neajuns. Dar poate că lucrurile nu trebuiau să fie deloc complicate.

— Suntem norocoşi că te-am întâlnit, Yona, spuse Chaim.

Mergeau unul lângă celălalt în cea de-a patra noapte a călătoriei lor înapoi spre tabără şi prima în afara mlaştinii, după ce făcuseră o pauză de câteva ore să se odihnească, să bea apă şi să mănânce toate fructele pe care le putuseră culege pe pământ uscat. A doua zi aveau să facă o pauză să pescuiască şi, în două zile, aveau să afle dacă ceilalţi se întorseseră. Cu greu se abţinea să fugă înainte şi să afle, însă acest grup avea nevoie de ea.

— Şi eu sunt norocoasă că v-am întâlnit, spuse Yona cu ezitare. Nu am ştiut niciodată cum este să ai o casă. Şi chiar dacă ne mutăm des...

— Acasă nu este un loc, ci oamenii pe care alegi să îi iubeşti, spuse el, încheind gândul pe care ea nu ştiuse cum să îl transpună în cuvinte.

Şi ea *chiar* îi iubea pe aceşti oameni, de la Rosalia cea dură la tăcutul şi sincerul Chaim, la Moshe cel harnic, la copiii a căror supravieţuire zilnică însemna o victorie împotriva sorţii potrivnice.

— Totuşi, sunt îngrozită de asta, spuse ea după o vreme. Pentru că atunci când iubeşti, poţi pierde foarte mult.

Se gândi la călugăriţa căreia îi închisese ochii goi. Se gândi la micuţa Chana, la glonţul care îi trecuse prin cap, şi la Anka, ai cărei părinţi îi fuseseră luaţi atât de brutal de lângă ea. Şi se gândi la Zus şi la modul în care fusese transformat pentru totdeauna de lucrurile teribile care i se întâmplaseră familiei sale.

— Însă cred că poţi pierde mult mai multe când inima ta este închisă, spuse Chaim. Aceea nu este viaţă.

Yona se gândi la Jüttner, la tatăl care devenise rece şi dur când îşi pierduse copilul şi, mai apoi, soţia, şi se simţi vinovată pentru suferinţa pe care i-o cauzase, în mod cert, prin plecarea sa.

— Ai dreptate, şopti ea.

Două zile mai târziu, după ce dormiseră mai mult în timpul zilei şi merseră la lumina lunii, grupul se apropie, în sfârşit, de tabăra pe care o părăsise cu şase săptămâni în urmă. Yona o simţi, o mirosi şi, împreună cu Chaim, alături de care mergea

mai în faţă, grăbiră pasul. Era aproape de răsăritul soarelui şi, dacă ceilalţi se aflau deja acolo şi îi aşteptau, aveau să se trezească în curând pregătiţi pentru o nouă zi. Iar dacă tabăra era ocupată, avea să apară în orice clipă cineva care făcea de pază.

Însă pădurea era tăcută, auzindu-se doar sunetele animalelor care ieşeau să întâmpine o nouă zi şi foşnetul frunzelor şi al ierbii în adierea vântului. Chaim îi aruncă Yonei o privire disperată, iar ea înghiţi în sec. Se gândi la acelaşi lucru la care se gândise şi ea, că totul era prea liniştit, prea pustiu. Grupul dispărut nu putea fi acolo.

Însă atunci, bebeluşul rupse tăcerea dintre ei, scoţând un suspin îndelung şi tânguitor şi, dintr-odată, se auzi o mişcare printre copacii din faţa lor. În acel moment, Yona îşi dădu seama că Dumnezeu fusese tot timpul alături de ei, pentru că Zus ieşi dintre copaci cu arma aţintită înspre ei. Se opri brusc, clipind plin de confuzie în clipa în care îi recunoscu şi, când Yona fugi înainte fără să mai gândească, el îşi lăsă arma în jos, înaintă şi se împiedică oprindu-se în braţele ei, agăţându-se de ea de parcă nu ar mai fi vrut să îi dea drumul niciodată.

— Eşti în viaţă, şopti el cu chipul afundat în părul ei, cu vocea gâtuită de emoţie.

Apoi fură nevoiţi să îşi lase braţele în jos pentru că ceilalţi se grăbiră ca un tsunami să îl întâmpine pe Zus cu îmbrăţişări, strângeri de mână şi lacrimi pline de recunoştinţă.

— Ce este asta? întrebă Zus zâmbind, privind înspre bebeluş.

Apoi, cât timp băieţii lui Chaim îi relatară rapid, pe scurt, povestea aventurilor lor, Zus privi în sus, iar ochii lui îi întâlniră din nou pe ai Yonei şi zăboviră îndelung acolo. Când băieţii terminaseră de povestit şi Zus o întâmpinase pe nou-născută cu sărutări blânde pe obrajii ei micuţi, sărutând, totodată, şi obrajii Elizavetei, le făcu semn Yonei, lui Chaim şi Rosaliei să facă câţiva paşi împreună cu el.

— Am pierdut patru dintre noi, spuse el, cu voce gravă, privind în jos. Îmi pare foarte rău. Am făcut tot ce mi-a stat în putinţă să îi ţin pe toţi în siguranţă...

În clipa aceea Rosalia oftă, iar Chaim gemu ca şi când ar fi primit o lovitură în stomac.

— Indiferent ce s-a întâmplat, nu avea cum să fie vina ta, spuse Yona. Eu sunt de vină că am acceptat să vă las să plecaţi fără a mă opune.

Povara acestui gând o apăsase greu în toate aceste săptămâni.

El îşi ridică privirea înspre ea.

— Yona, tu nu ai nici o vină. Era singura soluţie. Nu ne puteam proteja doar pe noi înşine atât timp cât exista posibilitatea de a salva şi alte vieţi. Voi aţi supravieţuit cu toţii? Yona dădu din cap. Slavă Domnului! Oftă şi privi în jos vreme îndelungată, apoi îşi ridică din nou capul. Lazare şi Leib au fost ucişi de nemţi când s-au aventurat în afara pădurii într-o misiune pentru mâncare, spuse el cu voce joasă.

Yona îşi duse mâna la gură şi clipi cu ochii înlăcrimaţi. Bietul şi dragul de Leib, în vârstă de doar optsprezece ani, devenit bărbat mult prea devreme, nu avuse şansa de a ajunge la adevărata maturitate. Miriam era cu siguranţă distrusă.

— Îmi pare rău. Eram înfometaţi. M-am oferit să merg, dar am rămas pentru a proteja grupul... Îşi drese vocea. Am pierdut-o şi pe Luba. De boală. Asta ne-a încetinit, împiedicându-ne să găsim în timp util grupul Bielski. S-a îmbolnăvit chiar la o zi după ce am părăsit tabăra şi a trebuit să ne mişcăm mult mai încet. În a treia zi, nu s-a mai trezit. Ochii lui se întoarseră din nou înspre Yona, fixându-i privirea, apoi adăugă cu glas scăzut: L-am pierdut şi pe Aleksander. Îmi pare rău, Yona. A murit eroic; doi poliţişti belaruşi au dat peste noi în pădure, iar el a încercat să îi protejeze pe verii mei care pescuiau şi care nu i-au auzit apropiindu-se. El le-a salvat vieţile, însă, în schimbul de focuri de armă, a fost împuşcat şi a murit la o zi după aceea. A fost un erou până la sfârşit.

Lacrimile îi curgeau Yonei pe obraji şi profunzimea suferinţei pe care o simţea o bulversă; Aleksander o rănise, o abandonase, dar totuşi, îşi petrecuse un anotimp întreg din viaţa sa alături de el. Îl iubise, cu toate că acea iubire fusese nechibzuită. Îşi şterse faţa, îşi îndreptă spatele şi îl privi pe Zus în ochi.

— Cred că ar fi mândru să ştie că simţi asta despre el. Trase puternic aer în piept. Cum este Sulia? Este îndurerată?

— Se pare că este, spuse Zus, ezitând.

— Îmi pare rău pentru ea, spuse Yona cu sinceritate. Nimeni nu ar trebui să simtă durerea unei astfel de pierderi. Aţi găsit grupul Bielski?

Zus scutură din cap.

— Le-am găsit tabăra, exact acolo unde ne-a spus Shimon că este. Însă era părăsită; din câte ne-am dat seama, plecaseră cu o zi sau două înainte. Era o întreagă comunitate în pădure, Yona, cred că erau sute de oameni acolo. E incredibil. De atunci, ne-am rugat în continuu pentru supravieţuirea lor, căci va fi foarte greu pentru un grup atât de mare ca al lor să se ascundă.

Yona aprobă din cap; era exact aşa cum îi spusese Jüttner.

— Când Rosalia şi Chaim s-au aventurat în câteva sate, au aflat că misiunea nemţilor nu a avut succes. Nu au găsit grupul Bielski.

— Şi noi am auzit acelaşi lucru. Asta ne dă speranţă că se află încă în viaţă.

— Şi grupul lui Zorin? L-aţi găsit?

Îşi scutură din nou capul.

— Am încercat. Asta ne-a făcut să ne deplasăm atât de mult timp în direcţia greşită. Dar nu i-am găsit nicicum şi-apoi am auzit că nemţii s-au retras. După ce l-am pierdut pe Aleksander, am început să ne deplasăm încoace, cu speranţa că vă vom găsi aici. Zus privi înspre Chaim şi Rosalia înainte de a-şi întoarce din nou privirea înspre Yona. Încă ceva. Am mai adăugat câteva persoane la grupul nostru. Opt nou-veniţi, şase bărbaţi şi două femei. Sunt cu toţii foarte bine înarmaţi, rătăceau prin pădure singuri, căutând o cale de a se lupta cu nemţii.

— Sunt evrei? întrebă Chaim.

— Da. Era o oarecare reţinere în glasul lui Zus, care adăugă: Au venit din ghetoul Nowogródek. La fel ca familiile Sokolowski şi Gulnik, căutau grupul lui Bielski, însă nu l-au găsit. Dar au dat de noi şi, când le-am povestit despre tabăra noastră de aici, ne-au întrebat dacă pot sta şi ei. Vor să ne ajute. Au adus cu ei mitraliere şi muniţie luate de la nemţii pe care i-au atacat în pădure.

— Dacă îşi aduc propriile arme, atunci sunt foarte bine-veniţi să stea, spuse Chaim, şi atât el, cât şi fratele său zâmbiră unul la celălalt resemnaţi.

— Haideţi, spuse Zus, ridicând vocea pentru a se adresa întregului grup. Avem multe să vă povestim tuturor şi vreau să aud totul despre ce s-a întâmplat cu voi. Mergem să mâncăm ceva?

Râzând şi povestind, norii de deasupra lor se risipiră temporar, lăsând lumina să pătrundă şi, astfel, grupul care o urmase pe Yona în mlaştini porni înspre locul care devenise pentru ei acasă.

În acea noapte, după ce îi întâlni pe nou-veniţi, toţi cu vârste cuprinse între optsprezece şi douăzeci şi patru de ani, toţi cu ochi scânteietori, plini de furie şi suferinţă pentru cei dragi ucişi de nemţi, Yona merse o sută de metri mai departe de tabără pentru a se bucura de singurătate, pentru prima dată, în atâtea săptămâni. Erau în siguranţă aici în tabără, pe cât posibil, şi până şi Chaim şi Rosalia lăsaseră garda jos şi se strecuraseră la somn. Israel şi Wenzel care veniseră împreună cu grupul lui Zus cu o săptămână în urmă, fiind odihniţi, făceau de pază în acea noapte, Yona auzindu-le paşii mişcându-se printre copaci în depărtare. Şi totuşi, reuşi să îşi închidă ochii şi să alunge sunetul în clipa în care ajunse şi se aşeză pe malul râului şopotitor douăzeci de minute mai târziu.

Susurul lin al apei curgătoare o linişti, îi îngădui să se descarce şi, până să îşi dea seama, lacrimile îi curgeau deja pe obraji, apoi, începu să plângă în hohote, trupul ei făcând dintr-odată eforturi să respire. Luna strălucea deasupra, liniştită şi calmă, stelele sclipeau pe cer, iar Yona plângea în sfârşit pentru toate lucrurile pierdute: pentru oamenii care ar fi trebuit să se afle încă aici, pentru tatăl său pe care nu avea să îl mai vadă niciodată, pentru moartea lui Aleksander, pentru zadarnica pierdere a vieţii tânărului Leib, chiar şi pentru Jerusza care părea mai îndepărtată ca oricând. *Nemţii nu ne ucid doar poporul,* îi spusese Aleksander mai demult. *Ne nimicesc viitorul.* Linia genealogică a lui Aleksander şi a lui Leib fuseseră acum stinse pentru totdeauna. Câte alte viitoare destine fuseseră înăbuşite de nemţi în acelaşi mod?

Plângea atât de tare încât nu auzi pe nimeni apropiindu-se, apoi simţi degetele calde, bătătorite care îi atinseră braţul. Sări dintr-odată, întorcându-se brusc şi se trezi faţă în faţă cu Zus. Ţipătul din piept i se transformă într-un plânset şi, fără a spune vreun cuvânt, o cuprinse în braţe şi o ţinu pur şi simplu acolo în timp ce umerii i se scuturau de plâns. Când se desprinse într-un final de el, îşi dădu seama că avea pe faţă dungi de sare şi murdărie, iar ochii îi erau injectaţi, însă când Zus îşi întinse mâna şi îi prinse cu grijă o şuviţă de păr rătăcită, dându-i-o după ureche, se văzu reflectată în ochii lui şi nu văzu nici unul dintre aceste defecte.

— Îmi pare rău pentru Aleksander, spuse Zus cu vocea răguşită, rupând tăcerea dintre ei. Ştiu cum este să pierzi pe cineva.

— Nu plâng doar pentru el, spuse Yona şi felul în care umerii lui se relaxară uşor îi făcu inima să bată şi mai tare. Lacrimile mele sunt pentru toţi cei pe care i-am pierdut. Toate vieţile ce nu ar fi trebuit să se stingă.

Zus aprobă din cap, apoi îşi ridicară amândoi privirea înspre cer în acelaşi timp. Yona privi cum un şir de stele împrăştiate, o infinită galaxie îndepărtată, pieri după un nor întunecat, apoi îşi întoarse din nou privirea înspre Zus.

— Mi-au ucis soţia şi fiica, spuse el, cu vocea joasă. Încă mai privea la locul unde ar fi trebuit să se afle stelele. Chiar în faţa mea. Eu… eu nu am putut opri asta. Ţi-a povestit Chaim?

Yona făcu semn din cap în sens afirmativ.

— Îmi pare atât de rău, Zus.

Fata îşi întinse mâna şi o cuprinse pe a lui, apoi el îşi strecură degetele între ale ei. După o clipă de tăcere, ea îi urmă privirea înapoi spre cer.

— Am sufletul sfâşiat, Yona, spuse el, tot fără să o privească. Mereu voi fi aşa, indiferent cât de multe vieţi voi salva.

Ea ezită, apoi se apropie de el şi îşi aşeză capul pe umărul lui.

— Şi eu am inima frântă. Însă, uneori, bucăţile rupte sunt cele care ne ajută să ne potrivim unii cu ceilalţi. Uneori, rănile sunt cele care ne fac să fim mai puternici.

Zus nu răspunse şi, pentru o clipă, avu convingerea că îi spusese ceva nepotrivit, că din dorinţa de a-l face să se simtă

mai puţin singur, ea îl făcuse, de fapt, să se simtă de parcă îşi comparase pierderile cu ale lui. În schimb, el îşi puse degetul arătător sub bărbia ei şi îi ridică uşor faţa. Îi studie ochii pentru câteva secunde cu o privire furtunoasă şi-apoi, fără a spune nici un cuvânt, se aplecă şi o sărută atât de uşor încât, la început, buzele lui abia le atinseră pe ale ei. Apoi, ea se întinse şi îl sărută înapoi, iar el se întoarse uşor, îşi aplecă trupul înspre al ei şi o lipi strâns de el.

Când, în cele din urmă, se îndepărtă, în ochii lui revenise din nou lumina. Păru că ar fi vrut să spună ceva, însă nu mai era nevoie de cuvinte. După câteva secunde, ea îşi aşeză din nou capul pe umărul lui, iar el îşi rezemă capul pe al ei, apoi ea se întrebă dacă nu cumva bucăţile lor rupte se potriviseră perfect dintotdeauna.

CAPITOLUL 24

În luna ce a urmat, totul se petrecuse de parcă acea noapte nici nu existase vreodată, de parcă nu ar fi stat îmbrăţişaţi în lumina stelelor până în zori, deschizându-şi inimile pentru o clipă, lăsând să intre acolo un crâmpei de lumină. O reluase în minte de o mie de ori şi se întrebase dacă nu ar fi trebuit să se retragă în acele câteva secunde înainte ca el să o sărute. El îi vorbise despre soţia şi fiica lui şi poate că suferinţa pentru ele îi umbrise judecata pentru câteva clipe. Poate că ea ar fi trebuit să fie cea care să îl oprească din a face o greşeală, cea care să îşi oprească inima din a-şi dori brusc ceva ce nu era permis.

Însă îl surprinse adesea uitându-se la ea, cu o privire tandră şi pătrunzătoare şi, uneori, când şi ea îşi ridica privirea şi o întâlnea pe a lui, avea senzaţia că erau singurii în lume. Senzaţia aceasta o tulbura, la fel cum o tulbura şi felul în care pielea i se electriza de fiecare dată când o atingea în treacăt,

ceea ce nu i se întâmplase niciodată cu Aleksander. Dar se prefăcea că totul era bine, căci ce folos avea să stăruie asupra unor sentimente pe care nu le înţelegea, când supravieţuirea lor era în joc?

Se concentrase, în schimb, asupra micuţei Abra, care era din fericire un bebeluş liniştit, şi asupra celor opt nou-veniţi: fraţii Rozenberg, Benjamin, Maks, Michal şi Joel, Regina şi Paula, soţiile lui Benjamin şi Michal, cât şi asupra celor doi bărbaţi care veniseră cu ei, Rubin Sobil şi Harry Feinschreiber. Erau cu toţii tineri, mânioşi şi pregătiţi să riposteze, iar sosirea lor schimbase deja atmosfera în tabără. Acum, era o lipsă de răbdare faţă de orice, un sentiment de aşteptare.

Nemţii se retrăseseră pentru moment, lăsând în urma lor o linişte stranie, o senzaţie că ce era mai rău abia de acum avea să vină. Cu toate acestea, cea mai urgentă problemă era că iarna se apropia cu repeziciune, iar proviziile de hrană ale grupului erau deja pe sfârşite, pentru că luaseră cu ei prea mult din hrana strânsă când se refugiaseră în mlaştină. Erau mai multe guri de hrănit acum şi mult mai puţină hrană. Nu aveau să supravieţuiască iernii cu puţinul care le rămăsese şi, când Benjamin şi Maks Rozenberg veniră cu ideea să atace prin surprindere un convoi german cu alimente şi armament, Yona nu putu să o refuze, deşi ura ideea de a-i pune pe vreunul dintre ei în pericol.

— Nu avem de ales, şopti Zus într-una din zile, stând în poiană cu Yona, Chaim şi Rosalia. Trebuie să mâncăm.

— Iar satele au fost pustiite, spuse Chaim.

De când se întorseseră în tabăra lor, câţiva dintre ei se aventuraseră pe rând în oraşele de la marginea pădurii să vadă ce mai rămăsese în urmă. Erau disperaţi să găsească provizii de mâncare, în schimb găsiseră doar trupuri neînsufleţite şi clădiri arse peste tot pe unde merseseră. Nemţii incendiaseră gospodăriile şi uciseseră animalele astfel încât refugiaţii să nu mai poată găsi nimic de mâncare. Cu toate acestea, mai rămăseseră câteva sfecle în pământ, iar Chaim şi Zus găsiseră un mic buncăr subteran plin de cartofi pe care îi aduseră în tabără în nişte saci mari. Era un început, însă mâncarea nu avea să le ajungă toată iarna, aveau nevoie de mai multă.

Rosalia fu cea care răspunse.

— Trebuie să facem ceva. Ne-au obligat să ne ascundem în pădure, ne-au ucis oamenii, ne-au luat tot ce aveam mai drag. A sosit timpul să plătească.

Yona nu-i cunoştea trecutul Rosaliei, ce anume o adusese în pădure, dar, pentru prima dată, realiză că ceva îngrozitor i se întâmplase şi ei. Era ceva schimbat în expresia rece a Rosaliei ce îi dădu fiori Yonei.

— De ce acum? întrebă Yona.

În clipa în care Rosalia se întoarse înspre ea, ochii îi erau aprinşi.

— Pentru că nu mai este de ajuns să supravieţuim doar. Pentru cât timp putem continua aşa? Poate că trupurile noastre supravieţuiesc, dar ce se întâmplă cu sufletele noastre? Ce se întâmplă cu demnitatea noastră? Ce se întâmplă cu lucrurile care ne fac să fim ceea ce suntem dincolo de carne şi oase?

Ceilalţi dădură din cap, cu excepţia Yonei. Când se uită înspre Zus, observă că şi el o privea.

— Ce părere ai, Yona?

— Eu am crezut că vorbim despre a lua mâncare de la nemţi, ceea ce este oricum destul de periculos, spuse ea încet. Cât despre răzbunare? Cred că, în cel mai fericit caz, răzbunarea ar fi o alinare pe termen scurt, iar în cel mai rău caz, ar fi periculoasă. Nu găsi un răspuns corect aici, pe pământ şi căută o explicaţie altundeva. *Nici nu te vei răzbuna şi nici nu îi vei purta pică vreunui seamăn* de-al *tău,* spuse ea, într-un final*. Îţi vei iubi aproapele ca pe tine însuţi.*

Zus rămase uimit.

— Leviticul 19. Trase puternic aer în piept. Nu vei purta ură în inima ta faţă de fratele tău, spuse el, citând din acelaşi capitol, continuând să o privească.

— Dar nu sunt fraţii noştri. Vocea Rosaliei deveni şi mai rece, iar Chaim făcu un semn uşor din cap în semn de aprobare, cu o privire întunecată. Soldaţii nemţi nu ne sunt vecini. Ne-au invadat casa. I-au întors pe compatrioţii noştri împotriva noastră. Însuşi Moise a cerut răzbunare împotriva celor care i-au

ucis pe copiii lui Israel. „Mergeţi şi luptaţi împotriva madianiţilor[20] pentru a duce asupra lor răzbunarea lui Dumnezeu”, a spus el.

— Dar Dumnezeu i-a vorbit lui Moise şi i-a poruncit acest lucru, spuse Yona. El nu ne-a vorbit nouă. Singura călăuză pe care o avem este propria noastră conştiinţă.

— Nu voi mai pierde nici o clipă fără a lupta împotriva celor care încearcă să ne şteargă de pe faţa pământului. Întorcându-se înspre Yona, ochii Rosaliei deveniră la fel de glaciari precum tonul. Tu nu ştii cum este să îi priveşti pe cei dragi murind chiar sub ochii tăi, Yona. Nu ştii cum este să porţi în tine acea ură luni întregi care devin ani, spuse Rosalia, cu o voce mai blândă. Tu eşti bună şi blândă, însă cred că nu vei putea înţelege niciodată pentru că nu eşti una de-a noastră, nu ai suportat lucrurile pe care noi le-am suportat.

— Rosalia, cum poţi spune asta? zise Zus dintr-odată. Nu şi-a riscat viaţa pentru a voastră de sute de ori? Pentru noi toţi?

Dar, în tăcerea care urmă, inima Yonei continuă să se frământe. Înţelesese la ce se referise, Rosalia nu greşise în privinţa ei.

— Îmi pare rău, Yona, spuse Rosalia, plecându-şi capul şi ridicându-l, mai apoi, privind-o cu ochi plini de remuşcare. Nu ar fi trebuit să spun asta.

— Dar ai dreptate.

Yona nu avea un cuvânt de spus în privinţa acestei alegeri pentru că nu pierduse aceleaşi lucruri ca şi ei, apoi privi înspre Zus, care părea tulburat.

— Mă voi încrede în decizia voastră.

Se priviră reciproc timp îndelungat, iar ea îi citi din ochi frământarea, conflictul interior.

— Vom merge după nemţi, spuse el în cele din urmă. Departe de acest loc, pentru a nu ne lua urma. Nu pentru a ucide, ci pentru a face rost de mâncare şi de proviziile de care avem nevoie. Nu este o răzbunare. Este o confiscare a ceea ce ne

[20] Populaţie antică nomadă din regiunea Madian, la sud-est de Palestina, descinzând, potrivit Vechiului Testament, din Median, al patrulea fiu al lui Avraam

trebuie de la oamenii care au furat de la noi, făcându-i, poate, prin asta să înţeleagă că nu ne supunem atât de uşor precum câinii. Ne-am înţeles?

Chaim dădu primul din cap, păşind în faţă pentru a bate palma cu Zus. Apoi Rosalia şopti consimţământul său şi priviră cu toţii înspre Yona. Ştia pădurea mai bine decât oricine altcineva şi, dacă avea să aibă loc o ambuscadă, ea ar fi fost cea care să decidă locul unde să se întâmple acest lucru.

— Drumul înspre pădure care vine de la Nowogródek, spuse ea într-un final, este la două zile de mers de aici, aşa că nu vor şti de unde am venit. Este unul dintre drumurile folosite de nemţi pentru transport. Le văzuse ea însăşi camioanele când fugise din casa lui Jüttner şi se întorsese în pădure. Dacă nu putem opri un camion de transport, le putem lua armele şi muniţia, precum şi proviziile pe care le au pentru oamenii noştri.

— Chiar din gura nemţilor, spuse Chaim dând din cap în sens de aprobare. Nu îi va înfuria asta, totuşi?

— Din acest motiv au făcut raidurile din vara asta, spuse Yona. Grupul Bielski şi partizanii ruşi au lansat atacuri precum acesta. Nemţii au încercat să lovească înapoi, însă au eşuat. Cel mai probabil, îşi ling rănile acum. Dacă oprim un camion şi reuşim să scăpăm, efectul acestui atac va fi prea mic pentru ca ei să vină după noi.

Ştiu că păruse mai încrezătoare decât era în realitate, însă conta pe faptul că nemţii îşi doreau cel mai mult să salveze aparenţele.

Zus o urmări încruntat de Yona.

— Dar tot va fi periculos. Am putea fi ucişi.

Ea o privi mai întâi pe Rosalia, apoi pe Chaim şi, în final, îşi întoarse privirea înspre Zus care suferise atât de multe pierderi.

— Totuşi, Rosalia are dreptate. Vom riposta în sfârşit. Poate că *este* timpul.

Zus aprobă într-un final şi se întoarse spre fratele său, enumerându-i pe cei care urmau să meargă cu ei, în funcţie de cât de repede se puteau mişca. Cât timp vorbiră, Rosalia se apropie de Yona şi îi puse o mână pe umăr.

— Îmi pare rău, spuse ea. Nu ar fi trebuit să spun că nu eşti ca noi.

— Ai avut dreptate.

Yona clipi şi revăzu în minte chipul lui Jüttner, chipul unui bărbat mai tânăr aplecându-se deasupra pătuţului ei, privind în jos, înspre ea, cu blândeţe. Clipi din nou şi imaginea dispăru.

— Pe cine ai pierdut, Rosalia? Îmi pare rău că nu te-am întrebat niciodată până acum.

Rosalia îşi feri privirea, apoi, când şi-o întoarse din nou înspre Yona, avea lacrimi în ochi. Yona nu o văzuse niciodată plângând.

— Pe toţi. Inclusiv pe soţul meu şi pe cei doi fii ai noştri.

— Îmi pare atât de rău, spuse Yona, întinzându-se să-i prindă mâna, însă Rosalia şi-o trase înapoi. Eu... eu nu am ştiut că eşti mamă.

— A fost în trecut, răspunse pe un ton răspicat.

Yona îi simţi tremurul din glas şi îşi dădu brusc seama că existaseră mult mai multe lucruri pe care nu le ştiuse niciodată despre Rosalia.

— Ce vârste aveau băieţii tăi?

Rosalia inspiră profund.

— Doi şi patru ani. Aveau toată viaţa înainte. Iar acum, sunt singura care mă aflu încă aici. Nu mai este de ajuns doar să supravieţuiesc, Yona. Asta trebuie să se termine, toate astea. Am obosit să mai fug. Am obosit să mă mai ascund. Îmi doresc să salvez o viaţă din ruină. Îmi doresc să cinstesc memoria copiilor mei.

— Îi vei cinsti supravieţuind, spuse Yona.

— Poate, spuse Rosalia. Dar trebuie să îi fac să fie şi mândri.

Apoi, înainte ca Yona să mai adauge ceva, Rosalia se întoarse şi se îndepărtă, pătrunzând tot mai adânc în pădure.

Două zile mai târziu, Zus şi Chaim formaseră echipa; Leonid Gulnik avea să meargă, împreună cu Bernard Zuk, Rosalia, şase dintre cei nou-veniţi, iar Israel şi Wenzel aveau responsabilitatea de a păzi tabăra cât timp erau plecaţi. Sulia îi rugase să vină şi ea, însă Zus şi Chaim hotărâseră să nu o ia; era necesar să poată avea încredere în toţi cei care participau la misiune şi nici unul dintre ei nu era convins că ea avea să pună

siguranţa grupului mai presus de a sa. Pufni furioasă în clipa în care cererea îi fusese refuzată, însă acum, deşi mai arunca încă priviri răutăcioase înspre Zus şi Yona, păru că acceptase decizia şi flirta cu Harry Feinschreiber, care părea uimit de faptul că primea atenţie din partea ei.

Urmau să plece a doua zi dimineaţă, înainte de răsărit, luând cu ei toate mitralierele, cu excepţia uneia şi toate puştile, în afară de două, întrucât avea să le trebuiască cât mai multe arme posibil pentru a-i înfrunta pe nemţii complet înarmaţi, dar nu puteau lăsa, bineînţeles, tabăra lipsită de apărare. Îşi făcuseră cu atenţie planul, aveau să tragă în cauciucurile unui camion german de transport, apoi, în învălmăşeala creată, urmau să se năpustească din toate direcţiile, împuşcând cât mai mulţi soldaţi posibil înainte ca nemţii să înceapă să tragă şi ei. Avea să fie periculos, iar ei aveau să fie cel mai probabil depăşiţi numeric, aşa că elementul-surpriză era cheia. Apoi, ce era cel mai important, trebuiau să se facă nevăzuţi la fel de rapid precum apăruseră, dispărând în pădure fără urmă, pentru că nemţii aveau cu siguranţă să îi caute.

Yona abia se culcase în adăpostul ei micuţ, sperând să-şi poată linişti mintea şi să doarmă cel puţin câteva ore, când auzi un foşnet afară, apoi sunetul unei persoane care îşi drese vocea.

— Yona?

Era Zus, iar Yona merse imediat să-l întâmpine.

Restul grupului se retrăsese, focul de la cină fusese stins, noaptea era liniştită. Luna era asemenea unei fâşii subţiri, iar cerul era întunecat, astfel că Zus era mai mult o umbră în noapte.

— Este totul în regulă, Zus? întrebă ea.

— Pot să intru?

Ea încuviinţă din cap şi se dădu la o parte. Când aprinse o lumânare în întuneric, lumina invadă spaţiul strâmt, iar ea se abţinu să-şi întindă mâna şi să-i atingă faţa. Aşteptă în tăcere ca el să vorbească.

— Yona, îmi este teamă, spuse el într-un final, cu o voce joasă, gravă, ce-i aminti de bubuitul unui tunet îndepărtat, mângâietor şi primejdios în acelaşi timp. Făcu un pas mai

aproape de ea. Se aflau la doar câţiva metri distanţă, la fel de apropiaţi ca în noaptea în care o sărutase. Dacă facem o greşeală? Nu mi-aş putea vreodată ierta dacă aş lăsa să i se întâmple ceva lui Chaim. Ezită, apoi o privi în ochi. Sau ţie.

Ea clipi de câteva ori, încercând să scape de sub magnetismul privirii lui.

— Chaim ia propriile decizii, la fel ca şi mine. Nu eşti responsabil pentru nici unul dintre noi, Zus.

— Dar este fratele meu. Îl iubesc şi nu vreau să-l pierd. Iar tu eşti... El se opri. Tu eşti *tu*. Eşti... Nu ştiu cum să încheie propoziţia, însă ea îi simţi tremurul din voce, îi văzu suferinţa reflectată în ochi. Ce ai spus despre bucăţile rupte, Yona, eu... eu ştiu că ai dreptate. Încerc să găsesc o cale să revin la viaţă, înţelegi? Doar că îmi ia mai mult decât m-am aşteptat.

Simţi impulsul de a se apleca înspre el să îl sărute. Dar se abţinu, pentru că nu îi explicase niciodată faptul că şi ea era iremediabilă, poate, de la bun început. Astfel că inspiră adânc şi îi făcu semn să ia loc alături de ea. Se aşezară pe culcuşul ei din stuf, apoi el îi cercetă chipul.

— Ce este? întrebă el.

— M-am gândit la ceea ce a spus Rosalia, începu ea încet. E ceva ce trebuie să îţi spun.

— Nu e nevoie, spuse el, atingându-i obrazul.

— Dar trebuie. Trase adânc aer în piept. Când am plecat în această vară, mi-am întâlnit tatăl.

El clipi de câteva ori.

— L-ai întâlnit pe tatăl tău? Am crezut că ai fost crescută de o bătrână. Că nu ţi-ai cunoscut părinţii.

— Am stat cu ei până la cea de-a doua aniversare a mea. Uneori, noaptea, le pot vedea chipurile în minte, întipărite acolo, ca pe o frântură din trecutul meu pe care nu îl pot atinge, însă pe care mi-l voi aminti mereu. Păru nedumerit, însă dădu din cap, încurajând-o să continue. Din acest motiv l-am putut recunoaşte pe tatăl meu, cred, deşi nu m-am aşteptat niciodată la asta. A fost întotdeauna acolo, imposibil de atins. Îndrăzni să-l privească pe Zus, apoi îşi lăsă capul în jos ruşinată. Este ofiţer german, Zus. El este cel care mi-a spus că nemţii urmau să vină în pădure.

Nu se mişcă din loc, însă arăta de parcă ar fi fost pălmuit.

— Yona...

— Vezi, nu sunt ca voi, la urma urmei. Familia ta este moartă. Iar a mea este probabil responsabilă pentru asta. Poate... poate că m-am născut pentru a fi ceva îngrozitor, încheie ea în şoaptă.

El nu spuse nimic, iar ea îşi lăsă privirea în jos, temându-se că era de acord cu ea, că era îngrozit. Apoi, însă, se întinse şi îşi încolăci braţele în jurul ei. Aşteptă până când ea îşi ridică privirea, apoi vorbi.

— Venim cu toţii în această lume cu un destin nescris, Yona. Identitatea ta nu este determinată de naşterea ta. Tot ceea ce contează este ceea ce devenim, ce anume alegem să facem cu vieţile noastre. Nu eşti o nazistă, aşa cum nici eu nu sunt o creatură venită din spaţiu şi care zboară printre stele.

În ciuda lacrimilor din ochii săi, în ciuda seriozităţii discuţiei lor, ea nu putu să se abţină şi râse înăbuşit. El îi atinse faţa, înclinându-i bărbia în sus astfel încât să îl poată privi în ochi.

— Tu eşti tu, Yona, şi tu eşti extraordinară. Nu contează cine sunt părinţii tăi şi nici măcar cine te-a crescut. Cine eşti tu aici?

Îi atinse pieptul, chiar deasupra sânului stâng şi zăbovi acolo cu palma lipită de pielea ei. Îşi simţi inima zbătându-se în mâna lui.

— Nu ştiu, şopti ea.

— Dar eu ştiu. Eşti o eroină, o luptătoare şi o salvatoare. Eşti o păzitoare şi o dătătoare de viaţă. Trase adânc aer în piept şi aşteptă ca ea să îşi ridice privirea înspre el. Tu eşti femeia care a retrezit o inimă pe care am crezut-o adormită pe vecie. Se întinse să îi ia mâna şi îi duse palma în partea stângă a pieptului său, rămânând aşa în tăcere, ţinându-şi fiecare mâna aşezată deasupra inimii celuilalt, simţind ritmul neîntrerupt al vieţii. Tu eşti femeia care sper că va putea să îmi ierte defectele şi femeia care sper că va putea găsi, într-o bună zi, loc în inima sa pentru mine.

În clipa aceea, ochii ei se umplură de lacrimi.

— Te afli deja acolo, Zus. Nu simţi asta?

Palma lui îi apăsa pieptul, absorbind bătăile inimii ei care părea a mărşălui în acelaşi ritm cu a lui. Încet, el aprobă din cap.

— Doar că nu sunt sigură că va fi vreodată loc în inima *ta*, spuse ea încet. Şi pot înţelege dacă nu va fi.

El o privi în ochi.

— Şi tu te afli deja acolo, Yona.

Apoi buzele lui i le acoperiră pe-ale ei, simţindu-se diferit faţă de data trecută. Nu mai era nici o ezitare, nici o întrebare ascunsă în felul în care se atingeau, nimic lăsat nespus. Zus ştia acum că Yona îi acceptase trecutul, iar ea ştia că el i-l acceptase pe al ei. Nici unul dintre acestea nu mai conta acum, nu în această clipă. Când stinse lumânarea şi îi simţi greutatea deasupra, trupul lui acoperindu-l pe al ei şi mâinile strecurându-i-se în păr, îşi închise ochii şi se eliberă de teamă. Singurul lucru rămas era singurul lucru care conta: iubirea, felul acela de iubire ce poate fi găsit în întuneric atunci când toate măştile dispar, felul acela născut din durere, disperare şi speranţă, felul acela ce este ca un refugiu pe timp de furtună.

CAPITOLUL 25

Dimineaţă, Zus plecase deja, însă când îl întâlni în poiană, la o oră după ivirea zorilor, avea privirea caldă şi când se întinse să îi atingă mâna, degetele lui i le mângâiară în treacăt pe ale ei, iar ea simţi un flux de energie între ei, o energie împărtăşită pe care nu o simţise niciodată cu Aleksander.

— Suntem siguri în privinţa asta? întrebă el, aplecându-se spre ea.

Şi, pentru o clipă, crezu că o întreabă dacă era sigură în privinţa a ceea ce împărtăşiseră cu o noapte în urmă. Însă, privindu-l în ochi, îşi dădu seama imediat că se referea la misiunea în care aveau să se îmbarce în curând. Chaim, Rosalia, Leonid şi Bernard Zuk se aflau deja adunaţi lângă resturile focului făcut cu o noapte în urmă, vorbind cu fraţii Rozenberg şi

cu cele două soţii ale lor, Regina şi Paula, care le înmânau armele. Shimon se afla în partea cealaltă a poienii cu Rubin Sobil şi Harry Feinschreiber.

— Este foarte riscant. Privirea Yonei se opri asupra Rosaliei, care vorbea cu însufleţire cu Leonid şi Chaim. Însă cred că este ceva ce trebuie făcut.

Zus aprobă încet din cap.

— Atunci, a sosit timpul.

Bărbatul se îndepărtă de ea şi îi strigă pe ceilalţi. În jurul lor, toţi ceilalţi membri ai taberei ieşiseră din adăposturile lor, unul câte unul, pentru a asculta.

— Dacă totul merge bine, începu Zus, ne vom întoarce aici în patru zile şi jumătate cu suficientă mâncare pentru toată iarna. Grupul nostru este mic, dar nu putem supravieţui cu ceea ce am adunat din pădure şi, aşa cum ştiţi cu toţii, nemţii ne-au luat şi unica opţiune pe care o aveam de a obţine alimente din sate şi din ferme. Este timpul să ripostăm.

Şoapte de aprobare veniră dinspre micul grup. Toată lumea dădu din cap în semn de acceptare, până şi cei care păreau a fi înspăimântaţi.

— Totuşi, va fi periculos, continuă Zus. Însă noi toţi cei care ne riscăm viaţa şi-i înfruntăm pe nemţi, pentru a face rost de hrană pentru tabără, cunoaştem riscurile. Suntem cu toţii pregătiţi să luptăm pentru ceea ce este al nostru.

Rosalia păşi în faţă.

— Acum, vom lupta. Vom lupta pentru cei ce nu mai sunt aici să lupte pentru ei înşişi.

Yona îşi simţi stomacul cum se strânge, simţi o stare bruscă de nervozitate. Nu acesta era scopul misiunii, însă şoaptele grupului se transformară în aclamaţii şi câţiva dintre ei aplaudară şi fluierară.

— Vom lupta pentru mama mea! strigă Elizaveta, ţinând-o lipită de pieptul său pe micuţa Abra care dormea. Stătea în genunchi implorând milă când nemţii au împuşcat-o.

— Vom lupta pentru fiul nostru Natan şi pentru soţia şi copiii lui! strigă Oscher.

Bina stătea lângă el, aprobând din cap cu lacrimi în ochi.

— Pentru fiica mea, Paula, şi pentru soţia mea, Regina! strigă Rubin Sobil.

— Pentru fiica mea, Dolca! strigă Moshe.

Ruth prinse mâna lui Leah şi îl ridică în braţe pe micuţul Daniel.

— Pentru Aleksander, Leib, Luba şi Lazare! strigă Ester.

De jur împrejurul taberei, răsunau nume. Soţi, soţii, mame, taţi, copii, prieteni, iubiţi. Pierduseră cu toţii mult mai mulţi semeni decât puteau fi număraţi şi din acest motiv sosise timpul. Yona şi Zus se uitară unul la celălalt, înţelegându-se tacit din priviri.

— Să luaţi ceea ce este al nostru! strigă soţia lui Chaim, Sara, cu vocea înăbuşită de lacrimi. Dar să vă întoarceţi la noi, cu toţii. Cea mai bună răzbunare este supravieţuirea voastră.

Chaim aprobă solemn din cap, la fel cum făcuseră şi ceilalţi, toţi cu excepţia Rosaliei al cărei chip era încremenit precum o stană de piatră. Odată ieşită la suprafaţă suferinţa pentru familia pe care o pierduse, i se întipărise acolo, apăsătoare şi neclintită, făcând-o aproape de nerecunoscut.

Zece minute mai târziu, după îmbrăţişări, săruturi şi strângeri de mână, micul grup porni spre vest. Peste tot în jurul lor, pădurea se veştejea, pregătindu-se de iarnă. Lumea plutea în derivă, în jurul lor, în toate culorile focului şi ale flăcărilor, simţindu-se încă în aer mirosul de ars al ruinelor satelor aflate la marginea pădurii. Mirosea şi a toamnă, a frunze arse de soare şi uscate, a iarbă uscată, a ciuperci care mai inspirau ultima lor gură de aer înainte ca pădurea fie cuprinsă de brumă. Iepurii şi veveriţele fugeau înaintea lor pe măsură ce grupul avansa, iar corbii se ridicau în aer croncănind asurzitor în semn de avertizare.

La căderea nopţii, se opriră şi serviră o masă frugală din rucsacurile pe care le luaseră cu ei, ticsiţi cu pături luate din oraşele învecinate, pe care Moshe le transformase în grabă în saci uriaşi în care să transporte alimentele pe care aveau să le obţină. În acea noapte, nu se mai obosiră să facă adăposturi; îşi construiră culcuşuri din beţe şi din stuf, pe care le acoperiră cu frunze căzute şi se lăsară pradă somnului. La un moment dat, în timpul nopţii, Zus, care dormea într-un pat improvizat alături de

cel al Yonei, o luă de mână şi rămaseră aşa, cu mâinile împreunate, până când primele raze de soare brăzdară cerul. Sosise clipa să pornească mai departe.

Grupul merse până la amiază, în cea de-a doua zi, până în clipa în care Yona alergă înaintea şirului epuizat şi îşi ridică o mână pentru a-l opri.

— Ce este? întrebă Rosalia care condusese grupul în pădure.

— Ne apropiem, spuse Yona. Într-o oră vom ajunge la drum. Să ne odihnim aici până la miezul nopţii. Făcu semn înspre un pâlc de stejari căzuţi, aflat la o sută de metri distanţă. Vom găsi adăpost acolo. Vom porni din nou când se întunecă şi ne vom stabili locurile de-a lungul drumului, astfel încât să fim acolo dimineaţă pentru a-i întâmpina pe nemţi.

Se adunară cu toţii, împărţind cartofi şi fructe de pădure pe care le luaseră cu ei din tabără. Dădură din mână în mână o sticlă de lichior pe care fraţii o aduseseră cu ei şi vorbiră în şoaptă despre planul pentru dimineaţă. Aveau să se aşeze în aşa fel încât să poată înconjura rapid un camion de transport. Trebuiau să fie atenţi să nu tragă într-un camion care transporta doar soldaţi întrucât nu ar fi găsit deloc mâncare şi ar fi fost mult mai primejdios. De asemenea, trebuiau să evite convoaiele cu mai multe vehicule şi să aştepte un camion care se deplasa singur.

Când grupul se instală într-un loc preţ de câteva ore, pentru a se odihni, fredonând încet cântece tradiţionale pe care toată lumea le ştia cu excepţia Yonei, Zus se aşeză alături de ea, punându-şi braţul în jurul ei şi, cu toate că unele persoane îi priviseră curioase, nimeni nu spuse nimic. După căderea nopţii, în loc să îşi facă culcuşuri, cei mai mulţi membri din grup îşi găsiră adăpost în scorburile din trunchiurile căzute ale copacilor, dormind singuri, cu excepţia lui Zus şi a Yonei, care dormiră unul lângă celălalt pe un pat din frunze, ea cu capul aşezat pe pieptul lui.

Chiar după miezul nopţii, Chaim, care făcuse a doua tură de pază a grupului, o scutură uşor pe Yona pentru a o trezi.

— E timpul.

Într-adevăr, luna aproape plină strălucea jos pe cer, scăldând pădurea în mai multă lumină decât şi-ar fi dorit Yona. Erau mai

aproape de civilizaţie şi, prin urmare, copacii din această zonă nu erau la fel de deşi precum cei din zonele mai adânci ale pădurii, la fel cum nici coroanele de deasupra nu erau la fel de stufoase. Stelele care în adâncurile pădurii se ascundeau adesea, aici, arătau ca nişte cristale de zahăr risipite pe cerul întunecat.

— Eşti pregătit? şopti Yona către Chaim înainte să îl ajute să îi trezească pe ceilalţi.

— Să atac un convoi german? Nu, nu cred că voi putea fi vreodată. Dar trăim vremuri disperate, nu-i aşa? Oftă. Nu îmi doresc decât să îmi hrănesc familia şi să mă întorc la ei. Îmi doresc să trăiesc şi să îi văd pe Jakub şi pe Adam devenind adulţi. Este prea mult ceea ce vreau?

— Nu, răspunse Yona. Alături de ea, Zus se trezi şi se ridică. Este cea mai mică parte din ceea ce merităm fiecare dintre noi.

În cincisprezece minute, membrii grupului se treziră, îşi pregătiră rucsacurile, îşi încărcară armele, înviorați de adrenalină.

— Vom ajunge la drum într-o oră, spuse Yona, privind înspre grupul adunat şi, rând pe rând, la fiecare dintre membri.

Alături de ea, Zus îşi studia cu îngrijorare fratele. Yona îl privi când se îndreptă înspre Chaim şi îi puse o mână pe umăr, şoptindu-i ceva la ureche. Chaim aprobă din cap şi îşi ridică privirea, împărtăşind cu Zus o clipă de înţelegere tacită, apoi, Zus privi înspre Yona şi dădu solemn din cap.

Merseră pe întuneric prin pădure, calea lor fiind luminată doar de luna şi stelele aflate deasupra, fără a scoate vreun sunet, cu excepţia celui făcut de frunzele strivite sub picioare. Lumina dispăru pentru puţin timp după nori, lăsându-i în întuneric exact în clipa în care trebuiau să treacă un râu, dar reveni la timp pentru a lumina drumul larg care se aşternea înaintea lor, părând că taie pădurea în două.

— Acolo este, şopti Rosalia aproape cu admiraţie.

— Acolo este, repetă Chaim, însă tonul lui sună diferit, plin de emoţie.

— În regulă, spuse Zus în timp ce membrii grupului începură să şoptească între ei. Trebuie să ne aşezăm pe poziţii. Nu putem şti cât de devreme vor trece. Rosalia, tu mergi o sută de

metri înspre est împreună cu Leonid. Nu uitaţi, vom opri doar un vehicul de transport şi doar unul care se deplasează singur, altfel va fi mult prea primejdios. Voi doi veţi trage primele focuri pentru a imobiliza vehiculul. Ţintiţi înspre roţi şi, în cel mai bun caz, să sperăm că se vor învârti pierzând controlul, dezorientându-i pe soldaţi pentru câteva secunde. După aceea, pierdem elementul-surpriză. Joel, tu şi Maks aşezaţi-vă aici, peste drum de Rosalia. Dacă va veni un alt camion de transport în urma acestuia, va trebui să îl imobilizaţi rapid, astfel încât să nu se întoarcă totul împotriva noastră. Cei care am rămas ne vom împrăştia aici, acolo şi acolo. El făcu semn cu mâna înspre două locuri aflate pe partea cealaltă a drumului. Va trebui să fim pregătiţi în clipa în care Rosalia şi Leonid vor începe să tragă, deoarece vor trece doar câteva secunde până când vor deschide şi ei focul. Mai este ceva, Yona?

Ea scuturã încet din cap. Siguranţa planului său îi aminti cât de puţin ştia despre trecutul lui; vorbise ca o persoană care mai condusese misiuni militare în trecut.

— Cu mult timp în urmă, m-am antrenat pentru a merge în armată, spuse el încet, citindu-i gândurile, în timp ce grupul începuse să se împrăştie în zonele desemnate. Îţi voi povesti despre asta într-o bună zi.

Cuvintele erau ca o promisiune nerostită că aveau să supravieţuiască amândoi acestei misiuni.

Yona rămase alături de Zus şi Chaim, în spatele unui stejar uriaş ce se întindea peste drum. De cealaltă parte a acestuia, Benjamin şi Michal se ascunseră după copaci la câţiva metri distanţă, fiecare dintre ei fiind însoţiţi de soţiile lor. Când norii se adunară în dreptul lunii, Yona nu le mai zări decât albul ochilor în întuneric, apoi soarele începu să răsară, iar cerul deveni trandafiriu în partea estică.

Puteau să treacă ore întregi până când avea să apară primul transport, însă, imediat ce soarele răsări deasupra orizontului, auziră huruitul slab al unui vehicul în depărtare. În partea de sus a drumului, Rosalia se ridică şi le făcu semn tuturor cu mâna. Inima Yonei îi bătu puternic în piept; ceea ce păruse a fi o idee bună cu câteva clipe în urmă, părea acum a fi reţeta unui dezastru.

Timpul păru că stă în loc până ce zgomotul deveni din ce în ce mai puternic. O umbră apăru de după curbă şi, câteva secunde mai târziu, îşi făcu apariţia zgomotos un camion mare. Era un Opel Blitz nemţesc, un camion de transport cu doisprezece soldaţi care şedeau în partea din spate neacoperită a acestuia. Cu atât de mulţi bărbaţi acolo în spate, nu avea cum să transporte prea multe provizii şi Yona presupuse că Rosalia avea să observe şi ea acest lucru şi să nu deschidă focul. Însă, într-o fracţiune de secundă, Rosalia ieşi de printre tufe, îşi ridică arma şi trase o dată, calm, cu precizie, în cauciucul din faţă, de pe partea stângă a camionului.

Se auzi o bubuitură asurzitoare, iar camionul viră brusc în lateral şi intră clătinându-se în tufele de pe marginea drumului, izbindu-se cu partea din faţă într-un copac. Zus înjură şi, cum unii dintre soldaţi fuseseră aruncaţi din camion, iar alţii se grăbiseră să coboare, cu armele aţintite înspre un inamic invizibil, nu le rămase nici o altă soluţie decât să deschidă focul, deşi nu acesta era camionul care trebuia, un camion care nu avea cum să transporte prea multă mâncare pentru iarnă, un camion a cărui încărcătură era formată în mare parte din bărbaţi.

Yona fugi înainte împreună cu ceilalţi, trăgând cu toţii înspre nemţi. Unii soldaţi reuşiseră să îşi ia armele, în timp ce alţii rămaseră pur şi simplu acolo, uimiţi şi bulversaţi. Unul dintre soldaţi zăcea în mijlocul drumului, nemişcat şi însângerat, ajuns, se pare, în stare de inconştienţă în urma căderii din camion. Şoferul camionului coborî din cabină, cu casca strâmbă, cercetând nebuneşte pădurea. Un glonţ îi străpunse gâtul chiar înainte ca picioarele sale să atingă pământul şi se prăbuşi cu faţa în jos.

Majoritatea soldaţilor căzură, unul câte unul, formând pe pământ nori din sângele lor, şi totuşi, doi dintre ei rămaseră în picioare suficient de mult timp pentru a riposta. Gloanţele lor ricoşară în copaci, bâzâind ca nişte bondari înnebuniţi, iar ei trăgeau la întâmplare înspre o ameninţare pe care nu o puteau vedea, devenind haotici din cauza panicii. Era însă prea târziu pentru ei, căci un glonţ pătrunse în capul unuia dintre ei şi o ploaie de gloanţe trase cu mitraliera de unul dintre fraţi îi

străpunse pieptul celuilalt, apoi, când toţi nemţii fuseseră ucişi, pădurea deveni din nou tăcută.

Yona lăsă uşor arma în jos, picioarele îi tremurau puternic, realizând treptat ce tocmai se întâmplase. Îi uciseră pe acei soldaţi fără nici un motiv solid, căci nu aveau nici o certitudine că transportau ceva de valoare cu excepţia armelor şi a hainelor din spatele lor.

— Asta a fost pentru părinţii noştri, spuse Maks Rozenberg, lovindu-l cu piciorul pe unul dintre nemţi.

Fratele lui, Joel, scuipă pe chipul bărbatului care zăcea mort.

— Haideţi, repede, spuse Zus, punându-şi arma pe umăr şi prinzându-i mâna Yonei. Haideţi cu toţii. Trebuie să luăm ce putem şi să dispărem înainte ca un alt camion să-şi facă apariţia.

Fusese prea haotic totul şi Yona se simţi rău dintr-odată. Rosalia acţionase fără a se gândi la consecinţe, ura întunecându-i judecata. Yona cercetă drumul, uitându-se după ea cât timp ceilalţi se adunaseră. Inima îi tresări în clipa în care observă că femeia cu părul de foc nu se afla printre ei.

— Rosalia? strigă ea.

Ceilalţi se opriră din ce făceau şi se întoarseră, căutând-o şi ei cu privirea. Yona o zări prima, cu faţa în jos, în pământ, cu părul ei frumos de culoare roşie împrăştiat în jurul ei precum coama unui leu.

— Rosalia! strigă Yona, grăbindu-se spre locul în care se afla, lăsându-se în genunchi lângă ea.

Îşi puse o mână pe spatele Rosaliei în timp ce femeia încă mai răsufla cu respiraţia întretăiată. Yona îşi dădu seama înainte de a o întoarce că Rosalia era pe moarte.

Chipul ei nu mai era de piatră, încercând acum zadarnic să inspire aerul şi Yona zări o blândeţe pe care nu o mai văzuse niciodată la ea. Zus veni şi îngenunche alături de Yona, apoi veni şi Chaim, privind toţi trei neputincioşi la Rosalia care îşi deschise ochii încercând să îi fixeze cu privirea. Yona îl auzi pe unul dintre fraţii Rozenberg exclamând ceva referitor la ceea ce găsise în camion, iar una dintre soţii îi îndemnă să se grăbească. Însă vocile lor păreau atât de îndepărtate. În pieptul

Rosaliei se afla o gaură imensă şi Yona observă sângele care ţâşnea în afară de fiecare dată când inspira.

— A trebuit să o fac, reuşi ea să spună încercând să respire. Au luat atât de multe. Copiii mei ar fi mândri să ştie că am luptat pentru noi.

Yona simţi lacrimile izvorându-i în ochi şi îi cuprinse mâna Rosaliei într-a sa, strângând-o cu putere. Zus îşi puse mâna pe pieptul Rosaliei, încercând să oprească sângerarea, însă Yona scutură din cap cu tristeţe. Nu mai avea nici un rost.

— Desigur că ar fi, spuse Yona, şi Rosalia zâmbi nesigur.

— Le voi spune, şopti ea, apoi inspiră tremurând pentru ultima dată şi lumina din ochi i se stinse.

Yona simţi cum o îneacă plânsul şi, înainte să mai spună ceva, Chaim îi prinse de mână, atât pe ea, cât şi pe Zus şi îi trase după el.

— Trebuie să plecăm, spuse el, cu voce gravă, atât din pricina suferinţei, cât şi din pricina timpului care-i presa. *Acum*. Am zăbovit prea mult aici.

Yona îşi ridică privirea confuză şi îi zări pe ceilalţi aşteptând la marginea drumului cu sacii uriaşi făcuţi de Moshe umpluţi până la refuz. Clipi apoi cu lacrimi, căci fuseseră mai multe provizii în camion decât îşi imaginase că vor fi. Fraţii Rozenberg se mişcaseră repede; nemţii care zăceau pe drum fuseseră deposedaţi de arme, ghete şi jachete, o rezervă impresionantă care avea să-i ajute să supravieţuiască pe timp de iarnă.

— Haideţi, îi grăbi din nou Chaim, pe un ton panicat de această dată, apoi Zus o luă de mână şi o trase înspre pădure.

— Şi Rosalia? întrebă ea, cu toate că ştia deja răspunsul.

— Nu mai avem timp de pierdut, spuse Zus, strângând-o de mână. Chaim îl aprobă dând din cap. Trebuie să îi cinstim memoria prin supravieţuirea noastră. Când o vor găsi nemţii, vor crede probabil că a acţionat de una singură. Cel puţin, se vor simţi oarecum răzbunaţi prin asta. Este posibil să ne salveze încă o dată vieţile.

Avea dreptate, bineînţeles, însă Yona nu se putu abţine să nu privească pentru ultima oară înapoi spre Rosalia care zăcea tăcută pe vecie alături de nemţii lipsiţi de viaţă, cu ochii goi privind în sus, spre cer. Yona şopti o rugăciune către Dumnezeu,

apoi îl urmă pe Zus şi pe ceilalţi fugind spre pădure, îndreptându-se către râu pentru a-şi ascunde urmele şi pentru a le face imposibil de urmărit.

Alergară timp de o oră, apoi se îndreptară în josul râului pentru încă un kilometru şi jumătate, ajungând mai apoi într-o altă parte a pădurii care nu îi era cunoscută nici unuia dintre ei cu excepţia Yonei. Se îndepărtaseră suficient de mult pentru ca nemţii să nu le poată da de urmă. Într-un final, grupul se opri pentru a se regrupa, trăgându-şi sufletul în spatele unui pâlc de stejari. Fără a spune vreun cuvânt, fraţii Rozenberg începură să desfacă pachetele pe care le căraseră, iar Yona şi Zus, care căraseră de o parte şi de alta un pachet mare, făcură acelaşi lucru. Chaim şi Leonid aveau, fiecare, câte un pachet mai mic şi, într-o clipă, tot ceea ce luaseră se găsea acum desfăcut pe jos în faţa lor.

Yona privi cu gura căscată comoara. Nu avuse nici cea mai mică idee ce căraseră, însă acum, cu toate aceste lucruri întinse în faţa ei, se gândi că, totuşi, moartea Rosaliei nu fusese zadarnică întru totul.

Erau o mulţime de mitraliere, patru pistoale şi muniţie din belşug. În pachetul pe care ea şi Zus îl căraseră, fu uimită să găsească două duzini de bucăţi de pâine tare, pachete de ţigări, cel puţin o sută de tablete de ciocolată ambalate şi zeci de cutii cu etichete pe care scria *Rinderbraten*, *Truthahnbraten* şi *Hähnchenfleisch*. Chaim şi Leonid avuseră încărcături similare, la fel şi Regina şi Paula, care transportaseră şi ele pachete cu pelete etichetate *Erbswurst*[21] şi pungi de biscuiţi crocanţi. Pâinea şi ţigările se udaseră, însă restul păru să fie aproape intact.

— Ce sunt toate astea? întrebă unul dintre fraţii Rozenberg.

— Conservele sunt de vită, de pui şi de curcan, spuse Yona încet, citindu-le etichetele în timp ce le scotea din captura neaşteptat de abundentă. Iar peletele sunt pentru a face supă de mazăre.

— Raţiile soldaţilor, şopti Zus şi Yona îl aprobă din cap. Asta o făcu să îi urască şi mai mult pe nazişti, întrucât prădau satele şi

[21] Cârnaţi (în limba germană în original).

distrugeau culturile după ce îşi asigurau tot ceea ce le trebuia pentru supravieţuire.

— Cu astea, vom avea suficientă mâncare pentru iarnă, spuse Yona. Acesta a şi fost scopul nostru.

Făcură schimb de priviri în timp ce realizară cu toţii valoarea a ceea ce luaseră. Chaim fu cel care rupse tăcerea.

— Ar trebui să plecăm, spuse el. Mai avem mult de mers.

Toată lumea aprobă în şoaptă, apoi legară la loc proviziile în pachete voluminoase. Trebuiau să meargă până când nu mai erau în stare să facă nici măcar un pas, urmau să se odihnească timp de câteva ore şi-apoi aveau să îşi continue drumul spre casă înainte de răsăritul soarelui.

— Eşti bine? întrebă Zus cu voce joasă când i se alătură Yonei, care conducea grupul în pădure.

— Nu, şopti ea după o clipă.

El aprobă din cap, iar ea îşi dădu seama că nici el nu era bine. Ştiuseră cu toţii riscurile, însă pierderea Rosaliei nu avea nici un sens.

— *Itgadal veitkadaş şmei raba. Bealma di vra ħirutei*[22], începu Zus după o lungă tăcere şi inima Yonei tresări recunoscând ceea ce spusese. *Veiamliħ malħutei, veiaţmaħ purkanei vikarev meşiħei Beħaieħon uviomeiħon uvħaiei deħol. beit Israel baagala uvizman kariv. Veimru amen*[23]*.*

Era kadişul persoanei îndoliate, rostit în aramaică pentru a-i cinsti pe cei trecuţi în nefiinţă. Ea inspiră adânc.

— *Iehei şmei raba mevoraħ leolam ulolmei olmaia*[24], rostiră împreună, vocile lor unindu-se într-una singură.

Yona şopti în continuare în timp ce Zus spuse restul rugăciunii, iar ea îşi dădu seama, din tremurul vocii lui, că o

---

[22] Preamărit şi sfinţit fie numele Său cel mare, în lumea pe care a zidit-o după voia Sa.

[23] Să se ivească eliberarea Sa şi să se apropie mântuirea. Statornicească-se îm¬pă¬răţia Sa în viaţa voastră şi în zilele voastre şi în viaţa întregii case a lui Israel, şi acum spuneţi: Amin!

[24] Fie numele Său cel mare binecuvântat de-a pururi şi în vecii vecilor.

rostise de multe ori pentru persoanele pe care le pierduse. Rostită acum, de ei înşişi, în pădure, în absenţa unui cor format din zece bărbaţi, nu era conform tradiţiei, însă îi aduse Yonei alinare. Aveau să o spună mai târziu aşa cum trebuia, exact la fel cum făcuseră şi pentru Aleksander, şi pentru ceilalţi pe care îi pierduseră. Însă, pentru moment, era suficient pentru a-i da putere Yonei să meargă mai departe, să îi conducă spre casă pe toţi cei care supravieţuiseră.

CAPITOLUL 26

Iarna se aşternuse repede în acel an, îngheţând pădurea înainte ca grupul să termine de construit adăposturile de tip *zemlianka*. Cu toate acestea, reuşiseră să sape în pământ înainte ca acesta să îngheţe, deci fuseseră norocoşi în privinţa asta; ce le mai rămăsese de făcut era să construiască acoperişurile şi sobele pe care le terminaseră până la prima ninsoare abundentă.

Aveau suficientă mâncare pentru ca grupul să treacă cu bine peste iarnă datorită atacului organizat în toamnă asupra camionului nemţesc precum şi datorită unor misiuni de aprovizionare întreprinse în satele învecinate. Prin faptul că nemţii părăsiseră în mare parte zona, le era mai uşor să se aventureze după resturile de mâncare rămase. Înainte ca lumea să îngheţe, aduseseră acasă cartofi pe jumătate stricaţi, multe găini care reuşiseră cumva să scape masacrului nazist, până şi nişte saci cu grăunţe găsiţi în subsolul ascuns al unui hambar.

Odată cu frigul iernii, sosi pentru Yona şi o căldură pe care nu o mai simţise până acum. Fără să spună vreun cuvânt în această privinţă, ea şi Zus se apropiaseră, petrecând mai mult timp împreună şi, în cele din urmă, se mutaseră în acelaşi adăpost, înghesuindu-se unul în altul pe timpul nopţii sub

aceeaşi pătură, absorbindu-şi unul celuilalt căldura trupurilor. Nu fusese timp să construiască adăposturi mai mici anul acesta, astfel că locuiau împreună cu încă alte opt persoane, înghesuiţi perete în perete. Decenţa îi oprea să facă mai mult decât să se ţină de mână pe timpul nopţii, însă felul blând în care o săruta şi cum o ţinea strâns în braţe asemenea unei comori erau de ajuns. Yona ştia ce se află în inima lui, iar inima ei împărtăşea aceleaşi sentimente.

— Ai găsit iubire în vremuri tulburi, îi spuse Ruth într-una din zile, zâmbindu-i uşor.

Stăteau în poiană privindu-i pe Leah, Pessia şi Daniel jucându-se cu fetiţa familiei Gulnik, Maia. Daniel mergea acum de-a buşilea, nesigur pe picioruşele lui slabe, iar fetelor le plăcea mult să îl înveţe, arătându-i cum să pună un picior în faţa celuilalt, chicotind când se rostogolea în zăpadă.

— Ce binecuvântare!

Yona îşi strânse braţele în jurul trupului ei şi îşi aruncă o privire în jurul taberei. Era destul de cald pentru o zi de iarnă în pădure, vântul aspru era absent, neaducând nici o schimbare, şi zăpada se aşternea suficient de mult încât să le acopere urmele când aveau să se întoarcă sub pământ. Elizaveta stătea afară balansând-o pe genunchi pe Abra care chicotea, în timp ce Nachim se juca cu o minge făcută din aţe de-ale lui Moshe dând-o înainte şi înapoi împreună cu băieţii lui Chaim. Patru dintre adulţi jucau cărţi pe o buturugă în loc de masă, iar alţi câţiva râdeau despre ceva, dându-şi unii altora o sticlă de lichior. Era o senzaţie ciudat de normală. Ameninţarea nu dispăruse şi mai erau, totuşi, câţiva nemţi prin preajmă, însă în această zi, nimeni nu se mai gândea la supravieţuire. Savurau, pur şi simplu, momentul, un lux rar întâlnit în pădure şi acest lucru era minunat.

— Cred că am găsit cu toţii iubire, spuse Yona în cele din urmă, zâmbind şi privind înspre copii.

Nu îşi dăduse seama că se întâmplase, însă cumva, pe parcurs, deveniseră cu toţii familia ei, fiecare dintre aceşti refugiaţi. La început, crezuse că ea era cea care-i învăţa să supravieţuiască, însă acum îşi dădu seama că, în multe feluri, fusese învăţăcel în tot acest timp.

Ruth aprobă din cap şi îşi puse o mână pe braţul Yonei.

— Îţi mulţumesc, Yona. Nu cred că ţi-am mai spus asta până acum. Însă nu cred că am fi supravieţuit fără tine.

Yona îşi feri privirea, stingherită.

— Aţi fi supravieţuit. Eu doar am ajutat puţin.

— Yona, tu ne-ai salvat. Ruth îşi drese vocea. Eşti un adevărat dar de la Dumnezeu şi îi mulţumesc pentru tine în fiecare zi.

Yona privi încă o dată la scena din faţa ei, normalitatea în toiul vremurilor tulburi.

— Îi mulţumesc lui Dumnezeu pentru toate acestea.

În acea noapte, grupul se înghesui în cel mai mare adăpost şi, în ascunzătoarea lor de sub pământ, cântară cântece ebraice pe care Yona le învăţase şi ea, iar Ruth le spuse copiilor poveşti cu creaturi magice precum elfii, numite *shretelekh*, care le aduceau mult bine celor care erau buni cu ele. Era o noapte care ar fi trebuit să fie magică, însă Yona se trezi gândindu-se la iarna trecută şi la prima noapte în care grupul aprinsese o menoră. Hanuka avea să înceapă din nou în câteva zile, însă atât de mulţi dintre cei care participaseră atunci la sărbătoarea aceasta nu se mai aflau acum printre ei. Inima ei suferea pentru tot ceea ce pierise.

Sulia era cu Harry Feinschreiber acum, uitându-l pe Aleksander ca şi când nici nu ar fi existat, însă trecutul nu dispare niciodată cu adevărat, nu-i aşa? În acea seară, erau fantome în pădure – Rosalia, Aleksander, Leib, Luba – însă nu erau doar fantomele lor. Era esenţa nenumăratelor vieţi nimicite, şirul lipsit de speranţă al generaţiilor viitoare stinse. Privi înspre Zus care stătea în umbră şi, în clipa în care îşi întoarse şi el privirea înspre ea, avu sentimentul ciudat că şi el se gândea la acelaşi lucru.

Şi când noaptea de sărbătoare luă sfârşit în cele din urmă şi Zus merse la somn împreună cu Yona, aşa cum obişnuia mereu să o facă, lipindu-şi trupul cald de-al ei în linişte, el rămase tăcut, simţindu-se de parcă un nor se aşezase în dreptul stelelor, blocând întreaga lumină a lumii.

Mai târziu, cu mult după apusul soarelui, întreaga tabără adormi, ascunzându-se cu toţii în casele lor de iarnă săpate sub

pământ. Yona se trezi speriată în întuneric, dându-şi seama brusc că era singură în culcuşul de stuf. Zus plecase.

Se ridică în şezut şi clipi de câteva ori în întuneric. Ochii i se adaptară cu greu, însă îşi putu da seama după vagile forme pe care le distingea în adăpost că Zus nu se afla printre ele. Înfăşurându-şi pătura în jurul său, îşi trase ghetele în picioare şi se îndreptă spre uşă, deschizând-o cu grijă, apoi ieşi în lumea rece de afară.

Zăpada se aşternea uşor, în linişte, sub lumina pală a lunii, căzând doar din câţiva nori împrăştiaţi care se deplasau încet pe cer, lăsând loc stelelor să strălucească printre ei. Mai erau totuşi câteva ore până la răsăritul soarelui. Cerul era treaz în timp ce natura dormea şi, pentru câteva secunde, Yona rămase pur şi simplu nemişcată, absorbind liniştea şi pacea, lăsând fulgii de zăpadă să îi sărute obrajii. Privi apoi în jos şi îi zări urmele paşilor lui Zus cu greu vizibile în zăpada proaspăt aşternută. Îngrijorată, porni în direcţia în care se îndreptase acesta, urmându-i paşii adânc în pădure.

Merse timp de douăzeci de minute şi aproape că o cuprinsese panica în clipa în care îl zări, în cele din urmă, stând cu spatele la ea, cu mâinile încleştate în pumni, pe lângă corp, privind înspre străfundurile întunecate ale pădurii. Răsuflă uşurată. În timp ce se îndrepta spre el, o auzi şi se întoarse brusc, cu ochi sălbatici şi neobişnuiţi. Nu avea nici o armă cu el, însă stătea adunat, într-o poziţie defensivă, pregătit de luptă.

— Yona? strigă el după câteva secunde, îndreptându-şi spatele şi umbra de pe chip i se şterse, dar nu în totalitate. Ce faci aici?

— Mi-am făcut griji pentru tine.

Pe măsură ce Yona se apropia, Zus făcu un pas mai în spate, îndepărtându-se, şi-atunci ea îşi dădu seama că plânsese. Avea urme de lacrimi pe obraji, iar ochii îi erau injectaţi.

— Nu am vrut să mă vezi aşa.

Făcu încă un pas în spate, mărind distanţa dintre ei şi, cu toate că ea ar fi vrut să îl cuprindă în braţe şi să îi promită că totul avea să fie bine, ştia că asta ar putea fi o minciună.

— Ce s-a întâmplat, Zus? întrebă ea, încercând să-şi alunge teama din glas. Eşti rănit?

El scutură din cap şi încă o lacrimă îi căzu din ochiul stâng. O şterse furios.

— Mi-am amintit de Helena, spuse el, cu o voce ciudată şi gâtuită.

Yonei îi luă câteva secunde să îşi dea seama că vorbea despre fiica lui. Nu-i mai rostise niciodată numele cu glas tare în prezenţa Yonei; cu toate că ea îl mai întrebase cu delicateţe despre trecutul său, el scuturase din cap, îşi strânse buzele şi îi spuse că nu putea deschide acea uşă fără să îl afecteze. Doar de la Chaim aflase ea adevărul.

— O, Zus! şopti ea.

Bărbatul se întoarse cu spatele la ea, privind din nou în adâncul pădurii. Deasupra lor, cerul privea tăcut. În câteva ore, soarele avea să răsară, pădurea avea să se trezească din nou la viaţă, iar lumea avea să se lumineze. Însă acum, era ca şi când ar fi existat doar ei doi în lumina lunii.

Trecu mult timp până ce Zus se întoarse spre ea.

— Ar fi împlinit şase ani astăzi. Ar fi trebuit să fie ziua ei de naştere. Dar eu... eu nu am putut-o salva. Cum este posibil ca eu să fiu încă în viaţă şi ea să fi părăsit acest pământ cu doi ani în urmă?

Începu să plângă din nou, în hohote de data aceasta, iar Yona ezită, apoi păşi înspre el şi îl atinse uşor pe umăr. Zus tresări, dar nu se feri, apoi fata mai făcu un pas şi îl trase spre ea. El nu se opuse şi, după o clipă, o cuprinse în braţe, plângând în hohote cu capul adâncit în părul ei. Ea îi absorbi vibraţiile suferinţei lui.

— Nu există cuvinte care să exprime cât de mult regret, Zus, şopti ea când lacrimile încetaseră să-i mai cadă. Mi-aş dori să o fi cunoscut.

El inspiră adânc şi se trase deoparte, creând brusc o distanţă între ei. Păru dezorientat, defensiv.

— Însă, nu vezi? Dacă nu aş fi pierdut-o pe ea, dacă nu aş fi pierdut-o pe Shifra, soţia mea, nu te-aş fi cunoscut niciodată pe tine. Această viaţă pe care o împărtăşesc acum cu tine, aceste sentimente pe care le am... El se opri şi scutură din cap. Sunt posibile doar pentru că ele nu mai există. Cum să accept asta? Nu este o trădare faţă de ele?

Ea clipi, iar el făcu încă un pas înapoi, mai departe de ea, mărind distanţa. Nu era doar tristeţea cea care-l devora, era şi vinovăţia, iar ea era motivul pentru aceasta.

— Zus, eu...

— Nu poţi spune nimic, Yona. Nimeni nu poate spune nimic.

Era pentru prima dată când se purtase mai rece cu ea şi asta îi dădu fiori de gheaţă pe şira spinării. Ştia că suferinţa fusese cea care vorbise şi, totuşi, primise aceste cuvinte ca pe o lovitură. Ştia că ceea ce împărtăşea cu Zus era diferit de ceea ce împărtăşise cu Aleksander, că ceea ce trăiau împreună era real şi adevărat. Dar să fi fost oare iubirea trecătoare? Să se fi consumat, să fi dispărut atât de repede? Dacă asta se întâmplase de fapt acum? Putea cineva să hotărască pur şi simplu să îşi închidă inima? Erau atât de puţine lucruri pe care ea le înţelegea; o viaţă întreagă de citit cărţi în singurătatea pădurii nu o pregătise pentru a-şi deschide inima în felul în care o făcuse.

— Îmi pare rău, şopti ea în cele din urmă.

Apoi, când el îşi întoarse privirea spre ea, chipul i se mai îmblânzi puţin.

— Yona, nu am vrut să...

Vocea îi tremură şi se opri brusc. Ea îi văzu în ochi furtuna, confuzia, şi detesta faptul că era ea însăşi cauza acestora. Şi totuşi, când o luă de mână, ea îi răspunse strângându-i-o înapoi, şi trăgând-o înspre el, îşi rezemă capul pe pieptul lui şi îl strânse în braţe cu putere. Şi eu mi-aş dori ca tu să le fi cunoscut, Yona.

— Mi-aş dori ca viaţa să fi fost diferită. Să fi urmat o altă cale. Nici unul dintre noi nu ar trebui să moară îngheţat în pădurile astea blestemate. Oamenii nu ar trebui să urască în numele lui Dumnezeu. Dar o fac. Şi iată-ne aici. Supravieţuind. Trăind pentru a ne onora morţii. Vocea i se stinse din nou. Trebuie să o facem. Nu-i aşa?

Ea îi ascultă bătăile inimii, apoi îi răspunse. Bătea rapid şi neîncetat, zbătându-i-se în piept ca şi când ar fi dorit să evadeze.

— Cândva, am cunoscut o călugăriţă, şopti ea. Mi-a spus că cei care trăiesc bine împreună se vor regăsi în viaţa de apoi.

Crezi asta? Că le vei revedea pe Helena şi pe Shifra într-o bună zi?

El nu răspunse imediat şi, în liniştea din jurul lor, îl auzi din nou plângând, simţindu-i vibraţia suferinţei care îi zguduia trupul.

— Cred, spuse el în cele din urmă.

— Atunci, poate că sunt mai aproape decât crezi, Zus.

Îşi imagină stafia soţiei sale privindu-i acum în pădure, aşa cum obişnuia să o privească uneori Jerusza şi fu suficient pentru a o face să se îndepărteze de el. Oare femeia care îl iubise îi purta pică Yonei pentru că se afla aici, în braţele lui? Oare o ura pe Yona pentru că îi luase locul pe care ea nu va mai putea să-l umple niciodată?

— Sunt cu tine mereu, adăugă ea după o clipă. Aşa cum ar trebui.

Zus oftă, însă nu se apropie, nu o luă înapoi în braţe şi, cumva, chiar dacă ea fusese cea care se distanţase, lipsa lui de acţiune o răni.

Privi din nou în depărtare, în întunericul de nepătruns al pădurii.

— Te iubesc, Yona, spuse el în cele din urmă, fără a privi înspre ea. Te iubesc, însă iubirea aceasta îmi frânge inima. Cu cât păşesc mai mult în această viaţă împreună cu tine, cu atât mai mult las în urmă viaţa mea cu ele.

Apoi, fără nici un avertisment, se întoarse şi fugi, călcând apăsat peste stratul pufos de zăpadă, pădurea înghiţindu-l înainte ca Yona să reuşească să scape de nodul care i se pusese în gât. Până să fie din nou în stare să vorbească şi să-şi revină din starea de şoc şi de tristeţe, el dispăruse şi, odată cu el, şi proaspătul ei sentiment de apartenenţă.

Îşi şterse lacrimile pe care nu ştiuse că le are, apoi îşi încolăci şi mai strâns braţele în jurul său. Zăpada continua să cadă şi, privind spre cer, câţiva fulgi i se aşezară pe obraji, acoperind râurile de sare.

În spatele ei, tabăra dormea, iar noaptea era liniştită. Nu se putea întoarce, nu încă, şi astfel, porni în direcţia opusă celei în care fugise Zus.

În faţa ei se aflau o mulţime de copaci căzuţi, se aşeză pe unul dintre trunchiurile răsturnate, studiind buturuga de care se desprinse. Se aflase acolo de ceva timp, pare-se, şi, cu timpul, bucăţile rupte ale copacului se neteziseră. Acum erau îmbrăcate în gheaţă, tari şi tăioase, iar Yona se întrebă dacă nu cumva greşise spunându-i lui Zus despre bucăţile rupte menite să se potrivească. Poate că bucăţile rupte nu se mai potrivesc niciodată, niciunde. Poate că erau menite să se netezească la margini şi să îngheţe, impenetrabile şi incompatibile. Să se fi amăgit oare crezând că ea şi Zus şi-ar putea umple unul celuilalt golurile?

Pierduse noţiunea timpului stând pe buturugă şi privind în sus la fulgii pufoşi de nea, la cerul întunecat, luminat de lună, şi la acoperişul format de ramuri deasupra ei. În cele din urmă, îşi închise ochii şi oftă. Trebuia să meargă mai departe, aşa cum trebuia şi Zus. Trecutul lor avea să fie mereu cu ei, dar asta nu însemna că nu exista un oarecare viitor în faţă. Soarele începea să răsară, cerul înspre răsărit începea să se lumineze, în timp ce stelele continuau să vegheze deasupra răbdătoare şi tăcute. Era pe punctul de a se ridica şi a se întoarce la tabără – cu siguranţă, grupul avea să se îngrijoreze în caz că se trezea şi observa că Zus şi Yona nu se aflau acolo – când auzi paşi în partea de vest, scârţâind în zăpadă. Sări în picioare, toate simţurile ei se alertară brusc în timp ce se holba în întuneric, în adâncurile de nepătruns ale pădurii, încercând să vadă de unde provenise sunetul. Fusese ceva mare, de mărimea unui om. Să fi fost un urs? Un lup mai mare? Nu îşi luase cu ea o armă, însă se întinse după cuţitul din gheată, cel pe care îl ţinea mereu legat de gleznă. Abia îl prinse de mâner când auzi o voce venind din spate.

— Yona?

Se răsuci din nou şi îl văzu pe Zus stând acolo cu ochii mari plini de îngrijorare. Clipi la el de câteva ori, confuză. Durerea îi amorţise simţurile; crezuse că paşii veniseră din direcţia opusă, însă probabil că fusese ecoul sunetului lovindu-se de copaci, derutându-i urechea antrenată. Clipi de câteva ori ca să îşi revină, iar fruntea lui Zus se încreţi.

— Yona, eşti bine? Ce s-a întâmplat?

— Am crezut că am auzit ceva. Scutură din cap şi se forţă să râdă. Probabil că am stat prea mult în frig.

Zus zâmbi şi intră în poieniţa cu copaci căzuţi. Rămase la câţiva metri distanţă, în lumina palidă a răsăritului.

— Îmi pare rău, spuse el cu voce joasă. Îmi pare rău pentru lucrurile pe care le-am spus. Nu am vrut să te rănesc.

— Bineînţeles că nu, Zus. Ştiu asta.

De jur împrejurul lor, stelele străluceau şi fulgii de zăpadă continuau să plutească uşor în derivă. Pentru o clipă, Yona simţi că erau suspendaţi într-o lume ce nu era a lor, asemenea copacilor micuţi din globul de zăpadă aflat în dormitorul din casa pe care Jüttner o confiscase.

— Zus... începu ea.

Făcu un pas mai aproape de ea, ridicând o mână pentru a o opri. Expresia lui era blândă, îndurerată.

— Te rog, Yona, e ceva ce trebuie să-ţi spun. Nu trebuia să...

Dar cuvintele lui se pierdură, căci în mijlocul frazei, se auzi un trosnet printre copacii din spatele lor şi se întoarseră amândoi speriaţi, aşteptând să vadă vreun animal sălbatic.

În schimb, era un bărbat, adunat ca un animal. Ochii îi erau sălbatici, părul şi barba stufoase şi neîngrijite. Purta o haină ponosită de lână cu epoleţi inscripţionaţi cu svastica.

— Bună, fiica mea, spuse el cu o voce mormăită şi, într-o fracţiune de secundă, ea îl recunoscu îngrozită în spatele bărbii şi al furiei.

— Jüttner, şopti ea.

Şi în tăcerea care urmă, auzi piedica pistolului pe care îl aţintise acum direct spre inima lui Zus.

CAPITOLUL 27

Yona îl auzi pe Zus trăgând brusc aer în piept, îi simţi şocul şi teama când făcu un pas mai aproape de ea, oprindu-se brusc în clipa în care Jüttner flutură pistolul şi mârâi în semn de avertizare.

— De aceea ai fugit înapoi în pădure? Pentru acest evreu jegos? Pun pariu că nu i-ai spus despre mine, spuse Jüttner în germană, întorcându-şi capul brusc în direcţia lui Zus.

Saliva îi ieşi prin colţurile buzelor sale uscate şi crăpate. Cât timp rătăcise prin pădure? Obrajii îi erau scobiţi, iar haina atârna pe el asemenea unui veşmânt agăţat în cuier. Pariez că nu i-ai spus că tatăl tău este nazist.

Zus veni puţin mai aproape de Yona ca şi când ar fi putut să o protejeze, dar tot se mai afla la câţiva metri distanţă.

— Yona nu este deloc ca tine, spuse el cu atenţie în germană.

Yona nici măcar nu ştia că el vorbea această limbă.

Ochii lui Jüttner se întunecară.

— *Numele* ei este *Inge*, scuipă el.

— Ce cauţi aici, Papa? întrebă rapid Yona, încercând să îşi păstreze tonul calm.

Folosise cuvântul de afecţiune în speranţa de a-l calma şi se pare că avuse oarecum efect.

— Am venit după tine, Inge.

Vocea i se îmblânzi puţin şi o parte din furie i se şterse din privire. Îşi lăsă arma în jos şi ea răsuflă uşurată. Privea doar la Yona ca şi când uitase brusc că Zus se afla acolo.

— Ai plecat din cauza călugăriţelor, dar nu a fost vina mea. Cu siguranţă, îţi poţi da seama de asta. Am încercat să le salvez pentru tine.

Avea inima îndurerată; încă o mai vedea pe sora Maria Andrzeja zăcând moartă în altar, înaintea lui Dumnezeu.

— Am plecat, spuse ea încet, pentru că locul meu nu a fost niciodată acolo cu tine. Nu puteam rămâne.

— Crezi asta doar din pricina femeii care te-a luat. Te-a făcut să uiţi cine eşti, Inge. Însă tu eşti *fiica* mea*. Îmi* aparţii. Vocea lui, un vaiet uşor, creştea treptat în intensitate. M-ai umilit, Inge. Cum crezi că am fost privit când fiica mea a fugit atât de repede după întoarcerea ei? Au râs de mine, Inge. Te caut de

câteva luni în continuu. Am venit să te salvez, să le arăt tuturor unde este locul tău cu adevărat. Să te aduc acasă.

— Dar *aceasta* este casa mea.

Jüttner păru intrigat de acest lucru, ca şi când nu acesta era răspunsul la care se aştepta. Ochii lui priveau când înspre Zus, când înspre Yona, apoi din nou înspre Zus.

— Şi acest evreu? Te obligă să stai aici, nu-i aşa?

Îşi ridică din nou pistolul, aţintindu-l spre Zus. Yona îşi simţi inima bătând cu putere în piept.

— Nu.

Fata inspiră adânc. Ar fi putut pretinde că nu însemna nimic pentru ea şi poate că tatăl ei l-ar fi lăsat să plece. Dar dacă l-ar fi ucis oricum pe Zus? Nu putea lăsa ca ultima lui amintire să fie una de respingere, de înlăturare. Şi astfel, îşi îndreptă spatele, privind direct înspre Zus, apoi şopti:

— Numele lui este Zus. Şi îl iubesc. Nu te voi ierta niciodată dacă îi vei face vreun rău.

— Dar este evreu! Furia din glasul lui Jüttner se acumula precum norii dinaintea unei furtuni devastatoare. Te-a păcălit. Asta fac evreii, Yona. Te foloseşte doar.

— Şi el mă iubeşte, spuse Yona încet.

— Nu fi naivă, Inge! Evreii nu sunt capabili de astfel de lucruri. Sunt animale! Cum să îl laşi să te influenţeze în felul acesta, să te ţină departe de viaţa pe care ai putea-o trăi alături de familia ta?

— Acum, el este familia mea. El este viitorul meu.

Yona îşi dădu seama că trebuia să se oprească. Jüttner avea o armă şi părea instabil. Însă toată lumina şi durerea picurate în inima sa umpluseră paharul în cele din urmă şi nu le mai putu ţine înăuntru.

— Cum poţi crede că m-aş întoarce cu tine? Nu vezi ce ai devenit?

— Ajunge! urlă tatăl ei, explodând brusc de furie.

Îşi flutură haotic arma, iar Yona se simţi brusc cuprinsă de frică. Jüttner era slab, epuizat. Dacă ea şi Zus s-ar fi întors şi-ar fi fugit, ar fi avut o şansă să scape de el chiar înainte să înceapă să tragă şi, în câteva minute, s-ar fi făcut nevăzuţi în pădure. Dar, dacă instinctele lui erau încă ascuţite, aveau să fie morţi

amândoi înainte să reuşească să facă câţiva paşi. Era prea riscant.

— Tu eşti fiica mea, spuse tatăl său cu vocea stingându-i-se într-un mormăit uşor. Vei lăsa la o parte toată nebunia asta şi vei veni cum mine acum.

— Nu merge nicăieri cu tine.

Vorbele lui Zus fură ferme şi calme.

— Crezi că îmi poţi spune mie ce să fac? Ea este *sângele* meu, scuipă Jüttner, întorcându-se instabil către el. Nu la asta ţineţi şi voi? La faptul că eşti *evreu* din pricina a ceea ce se află în sângele *tău?*

Zus nu spuse nimic.

— Cum, nu mai poţi vorbi acum, jigodie nenorocită de evreu? Răspunde-mi! Ce te face să fii evreu? Conform religiei tale sofisticate, cu toate regulile ei şi cu toate planurile ei de a cuceri omenirea, *care este acel singur lucru care te face să fii evreu?*

Yona simţi cum tensiunea creştea tot mai mult.

— Conform codului Halaka, un copil a cărui mamă are sânge de evreu este întotdeauna considerat evreu, spuse calm Zus. La asta te referi?

— Opreşte-te, Zus, şopti Yona.

Bărbatul făcea ca situaţia să se înrăutăţească şi mai mult. Yona îl văzu pe Jüttner începând să se învârtă fără control, cu ochii bulbucaţi, făcând mişcări din ce în ce mai haotice. Păru că o luase razna şi, având o armă încărcată şi o ură mocnită faţă de evrei, nu exista decât un singur final spre care puteau duce toate acestea.

— Şi crezi că, păcălind-o pe fiica mea să te iubească, îţi poţi purifica sufletul tău păcătos? Şi, dacă veţi avea copii, să nu fie evrei ca tine? Despre asta e vorba? Ăsta e planul tău?

— Eu..., începu Zus.

— Ei bine, îl întrerupse Jüttner, te-ai păcălit singur, evreule. Vrei să ştii micul *meu* secret murdar? M-am *căsătorit cu o evreică.* Se întoarse înspre Yona, cu chipul schimonosit, cu ochii sălbatici. M-a minţit în privinţa asta, însă mama ta a fost o târfă pe jumătate evreică, fiica unei mame evreice şi a unui tată creştin. A încercat să ascundă ce era, însă nu poţi ascunde un

astfel de lucru. Nu în Germania. Nici mie nu mi-a spus, târfa nerecunoscătoare. Era moartă de mult timp când au apărut dovezile. Şi este bine că s-a întâmplat aşa, pentru că aş fi ucis-o cu mâna mea. M-ar fi ruinat, Inge. Înţelegi asta, nu-i aşa?

Ea simţi cum i se taie răsuflarea.

— Mama mea a fost evreică? şopti ea.

Râsetul lui Jüttner fu nemilos.

— O, în fiecare duminică îngenunchea în biserică, la fel ca toată lumea. Nu ai fi aflat niciodată că jumătate din sângele ei era pătat. A ascuns acest lucru, Inge. L-a ascuns de *mine*.

Capul Yonei se învârtea. *De aceea* o alesese Jerusza pe ea? Nu fusese doar o dorinţă întâmplătoare de a răpi un copil de la un nazist prosper, ci o premoniţie privind ziua în care adevărul ar fi ieşit la iveală? Să îşi fi dat Jerusza seama că, lăsând lucrurile să se desfăşoare fără intervenţia ei, Yona şi mama sa ar fi fost trimise la moarte de bărbatul care ar fi trebuit să le iubească cel mai mult?

— Am fost tot timpul evreică, şopti Yona.

— Nu, spuse Jüttner hotărât. *Nu.* Tu eşti o *Mischling* de gradul doi, nu o evreică. Sângele meu este puternic, Inge. Am făcut destul pentru Germania pentru a şterge pata lăsată de minciunile mamei tale. De aceea trebuie să te aduc înapoi. De aceea am rătăcit prin pădure luni de zile căutându-te. Trebuie să te salvez, Inge, înainte ca cineva să vadă ce eşti cu adevărat.

În sfârşit, Yona îşi recăpătă glasul.

— Nu am nevoie de salvare. Nu din partea ta.

— Dar ai nevoie! Dădu din mâini haotic. E evident acum! Nu înţelegi? În secunda în care îţi vei uni viaţa cu a lui, vei deveni evreică pe deplin, conform legii.

Yona făcu încă un pas în spate. De ce Zus nu se îndepărta?

— Papa.

Folosi din nou cuvântul pentru a mai reduce din tensiune, însă era prea târziu. Jüttner păru că abia o aude.

— Mi-ai fost luată o dată! Aproape că ţipa acum. Nu voi permite ca acest lucru să se mai întâmple încă o dată!

Îşi ridică acum intenţionat pistolul, aţintindu-l către Zus, cu ochii dintr-odată concentraţi, cu o privire dură, de oţel. Nu mai

era nebunul lipsit de control; era întru totul un ofiţer german hotărât, pregătit de o execuţie pe care o considera necesară.

— Nu te uita, Inge, spuse Jüttner, cu voce categorică, lipsită de emoţie. E mai bine aşa.

— Nu face asta!

— Este cel mai bine. Vei înţelege într-o bună zi!

Zus se mişca încet înapoi, cu mâinile ridicate în defensivă, însă cum timpul încetinise, Yona îşi dădu seama că asta nu era de-ajuns. Jüttner nu avea să rateze.

Alegerile ei şi, probabil, lupta din propriul sânge erau cele care îi aduseseră pe toţi aici, în acest moment, şi nu putea lăsa acest lucru să se întâmple. Nu putea fi responsabilă pentru moartea unicei persoane care o iubea pentru ceea ce era, nu pentru ceea ce putea deveni. Părinţii ei abia o cunoscuseră, iar dacă mama ei încercase să îşi ascundă proveniența de tatăl ei, poate că un copil nu ar fi fost altceva decât un regret, o complicaţie. Iar Jerusza aşteptase tot timpul mai multe de la ea, privind-o mai degrabă ca pe un discipol decât ca pe un copil cu propriile lui speranţe, temeri şi visuri. Tatăl ei dorea să fie nazistă ca şi el, până şi Aleksander dorise să o schimbe, să devină mai docilă, mai servilă. Însă ea nu putea fi altceva decât ea însăşi, iar Zus ştia asta şi o iubea, nu în ciuda acestui fapt, ci tocmai din acest motiv. Putea vedea acest lucru în ochii lui de fiecare dată când o privea, chiar şi prin suferinţa lui, chiar şi acum, prin teama lui.

Ştia că Dumnezeu era cu ea acum, când lumea îngheţase în timp, secundele plutind încet, asemenea fulgilor de zăpadă, peste tot în jurul lor. În clipa în care Jüttner îşi ridică pistolul şi făcu un pas, apoi doi, înspre Zus care continua să păşească în spate, Yona se aruncă în faţă, pas cu pas, întinzându-şi picioarele cu forţa unui linx, sărind în cele din urmă, trupul arcuindu-se între cei doi bărbaţi exact în clipa în care Jüttner apăsă pe trăgaci.

Apoi, timpul o luă iarăşi din loc. Fulgii de zăpadă căzeau, deasupra lor ciorile croncăneau înspăimântate, iepurii din apropierea poienii fugeau înspăimântaţi. Şi în lumina pală a lunii, aproape de ivirea zorilor, Yona se rostogoli la pământ, înroşind cu sângele său zăpada din jur.

— Ce ai făcut, Inge? Glasul lui Jüttner deveni brusc îngrijorat, părând să se audă de foarte departe. O, Doamne, ce ai făcut?

Apoi, veni repede alături de ea, îngenunchind lângă umărul ei stâng, chipul lui ivindu-se prin ceaţa aşternută peste lume, cu ochi plini de suferinţă. Încă mai strângea pistolul în mână, însă păru să nu mai fie atent la nimic altceva în afară de trupul Yonei care zăcea în zăpadă, din care sângele de scurgea încet, dar sigur, prin gaura făcută în piept.

— Yona!

Acesta era Zus care stătea şi el alături de ea, în dreapta ei, despărţit doar prin trupul Yonei de bărbatul care tocmai încercase să îl ucidă cu câteva secunde în urmă. Ar fi vrut să îi spună să fugă, pentru că, în clipa în care Jüttner înceta să îşi adune gândurile, avea să termine ceea ce începuse. Însă nu îşi putea mişca limba, nu reuşea să rostească cuvintele. Tot ceea ce putea face era să inspire şi să expire, în timp ce zăpada din jurul ei se topea, alunecând tot mai aproape de pământul îngheţat de dedesubt.

— Yona, nu, nu, nu mă poţi părăsi, spuse Zus, în timp ce plângea, tremurând din tot corpul, implorând-o să rămână.

— Te rog, reuşi Yona să spună.

Apoi zări chipul tatălui ei plutind deasupra ei, aşa cum plutise cândva deasupra pătuţului ei, una dintre puţinele amintiri pe care le avea dinainte ca Jerusza să o ia. Încercă să-i audă glasul Jeruszei, însă nu era acolo. Nu mai era nimic. Lumea era tăcută, deşi vedea buzele ambilor bărbaţi mişcându-se în timp ce stăteau aplecaţi deasupra ei, implorând-o să rămână în viaţă. Simţea cum lumina o părăsea, scurgându-se încet odată cu sângele său, simţindu-se mult mai uşoară decât aerul. Era un porumbel, pregătit să îşi ia zborul.

Dar mai era un singur lucru ce o ţinea legată de pământ, pentru că, în clipa în care Yona murea, Jüttner avea să îl ucidă pe Zus, şi nu putea lăsa acest lucru să se întâmple, nu putea lăsa ca ultima ei moştenire să fie moartea unui om bun, a unui om ce merita să trăiască. Şi astfel, îşi adună ultimele puteri şi se întinse uşor, uşor după cuţitul pe care îl avea la gleznă. Cum tatăl ei stătea aplecat deasupra ei şi lacrimile îi curgeau, plângând după fiica pe care nu apucase deloc să o cunoască, ea

îl privi fix şi, înainte să se piardă în fântâna adâncă, plină de suferinţă, ură şi teamă pe care o zărise în ochii lui, îşi ridică arma înspre încheietura mâinii lui stângi şi tăie, drept şi perfect, ducând lama cu repeziciune de-a lungul arterei radiale, secţionând-o până aproape de cot, aşa cum o învăţase Jerusza cu mult timp în urmă, în vara în care împlinise opt ani, vara în care Jerusza îi spusese că nu şi-o putea imagina vreodată luând viaţa unui om.

Apoi, lumea deveni din nou sonoră, iar bărbatul care fusese cândva tatăl ei căzu pe spate în zăpadă, sângele lui roşu şi plin de furie unindu-se cu al ei. Se lupta să respire, se lupta să trăiască, iar Yona îşi recăpătă în sfârşit glasul.

— Îmi pare rău, şopti ea.

Zăcea în zăpadă alături de ea, cu capul înclinat înspre ea, astfel că ochii lor se întâlniră încă o dată, iar ea zări în ei lipsa lui de credinţă şi o mare, profundă teamă faţă de ceea ce avea să urmeze.

— Îmi pare rău, şopti ea din nou.

Bătrânul trase cu greu aer în piept încă o dată, apoi lumina din ochii lui se stinse pentru totdeauna, lăsând în urmă un trup gol, ruinat.

Yona îşi închise ochii epuizată. Zus era în siguranţă acum, cu toate că era imposibil de ştiut dacă tatăl ei fusese singur. Dacă fusese însoţit de alţi dezertori? Dacă vreun alt neamţ furios auzise împuşcătura şi se afla deja pe drum încoace?

— Fugi, şopti ea, abia reuşind să-şi deschidă din nou ochii.

Zus stătea aplecat deasupra ei, în timp ce lacrimile îi curgeau din ochi.

— Pericol... trebuie să fugi, reuşi ea să spună.

— Nu. Vocea îi era gâtuită şi fermă. Nu, Yona, nu am apucat să îţi spun motivul pentru care m-am întors. Venisem să îţi spun că am greşit. Că vreau să îmi deschid din nou inima. Că vreau să îmi petrec tot restul vieţii alături de tine.

Ea văzu un viitor aşternându-se înaintea lui, frumos şi senin. Copii. O casă trainică. Mâncare pe masă şi flori în grădină. Însă nu era viaţa ei, nu era viitorul ei. Era al lui şi îşi dorea ca el să îl trăiască, să fie fericit.

— Pleacă, Zus, şopti ea. Dacă nu vei pleca, vei muri.

— Atunci, aşa să fie. Era hotărât în ciuda lacrimilor pe care le vărsa. Însă nu te voi pierde, Yona.

— Zus, începu ea, însă nu reuşi să spună mai mult pentru că nu mai putea să respire, nu-şi mai putea aminti cum să-şi pompeze sânge în vene.

Privi în sus la chipul lui, chipul lui frumos, în timp ce el o ridică în braţe. Se simţea uşoară, plutind, suspendată în aer şi-apoi, pentru că o durea prea mult să-i vadă suferinţa în ochi, privi dincolo de el, în sus, la cerul vast, vizibil de deasupra copacilor goi. Acolo, noaptea se întindea la infinit, un drum spre rai ce se aflase acolo în permanenţă.

Apoi ultima rază de lumină se stinse când el părăsi poiana, ducând-o pe braţe înapoi la tabără, lacrimile lui calde curgând pe obrajii ei îngheţaţi, iar lumea dispăru treptat în jurul ei şi stelele pieriră de pe cer.

CAPITOLUL 28

Şapte luni mai târziu, mii de refugiaţi condamnaţi cândva la moarte au ieşit din pădurile vaste ale Poloniei, vii şi liberi, deşi lumea cunoscută de ei odinioară zăcea acum în ruină.

Ultimele luni în care s-au ascuns au fost cele mai aspre; peste tot în păduri, nemţii s-au răzbunat cât timp s-au aflat în retragere din calea Armatei Roşii care avansase, ucigând evrei nevinovaţi ce reuşiseră să supravieţuiască războiului doar pentru a-şi pierde mai apoi viaţa în ultimele zile ale acestuia. Shimon şi Leonid s-au aflat printre ultimele victime; patrulau în timp ce vreo doisprezece dezertori naziști s-au apropiat de tabără, însă au reuşit totuşi să tragă în ei, omorând patru soldaţi, înainte să fie împuşcaţi. Fraţii Rozenberg au fost treziţi din somn de zgomot, au fugit în pădure şi s-au întors mai apoi,

învăluindu-i pe nemţi prin spate şi lichidându-i înainte ca aceştia să ajungă la tabăra principală.

În lunile care s-au scurs de când Yona a fost împuşcată, grupul s-a mărit, ajungând în cele din urmă să numere cincizeci şi trei de membri până la dezgheţul de primăvară. Când au ieşit din nou în lume, având-l pe Chaim drept lider, cu soţia şi băieţii lui alături, a fost mare bucurie la sfârşit de război, dar şi multă tristeţe pentru tot ceea ce au pierdut. În Nowogródek, în Pinsk, în Lachowicze, în Lida, în Mir, în toate oraşele de unde proveniseră, şi-au găsit casele în care locuiseră cândva ocupate de alţii. Au aflat veşti despre nenumărate persoane dragi lor ce nu s-au mai întors şi nici nu mai aveau să se întoarcă vreodată. Au găsit sinagogi arse din temelii şi orăşeni uimiţi să vadă evrei ce reuşiseră să supravieţuiască. Au găsit o lume ce părea să nu mai aibă loc pentru ei în ea.

Cei care au supravieţuit războiului ştiau, totuşi, că trebuiau să găsească o cale să meargă mai departe. Şi astfel, au trăit şi au făcut tot ce le-a stat în putinţă, unii restabilindu-se în oraşele pe care le numiseră cândva acasă, majoritatea părăsind satele sărăcite de ruşi pentru o nouă viaţă în altă parte. Chaim, Sara şi fiii lor au mers în Israel, la fel şi Miriam, Oscher şi Bina, precum şi familiile lui Shimon şi Leonid, soţiile lor jurând să o ia de la capăt, clădind o nouă viaţă, o viaţă sigură, pentru copiii lor mici. Ruth, Pessia, Leah şi Daniel au imigrat şi ei în Israel, în speranţa unui nou început, iar şaisprezece ani mai târziu, când Daniel şi-a pierdut viaţa într-o misiune, după un atac care avusese loc asupra ţării lui adoptive, Ruth şi fiicele ei au fost extrem de îndurerate, însă au fost mândre că Daniel s-a stins luptând eroic pentru drepturile evreilor de a trăi în pace. Era un război ce părea fără de sfârşit.

Câţiva dintre cei care au supravieţuit celui de-al Doilea Război Mondial în vastele păduri şi-au petrecut restul vieţii încercând să uite lucrurile pe care le-au îndurat, lucrurile pe care le-au pierdut. Au luat-o de la capăt, au întrerupt orice legătură, au încercat să meargă mai departe. Alţii au rămas în acelaşi loc, fiind mereu conştienţi de imposibilitatea de a îndrepta lucrurile, de a recăpăta timpul care le-a fost răpit. Cu toate acestea, erau legaţi cu toţii pe vecie de pădurile întunecate ale Europei estice,

pădurile care le păstrau secretele, pădurile care le păstrau morţii.

Mulţi ani mai târziu, cu mult după intrarea în noul mileniu, copiii mai spuneau încă poveşti despre o femeie bătrână care trăia adânc în inima pădurii Nalibocka, femeia cu un ochi verde şi unul albastru. Unii se întrebau dacă a existat vreodată cu adevărat, deşi alţii jurau că au văzut-o cântându-le stelelor, vorbindu-le veveriţelor, unduindu-se în acelaşi ritm cu copacii. Credeau că este vrăjitoare şi şopteau poveşti îngrozitoare şi înspăimântătoare despre ea pe holurile şcolilor unde învăţau acum copii de toate rasele şi religiile, unul alături de celălalt.

Însă ei nu o cunoşteau deloc pe bătrâna femeie. Nu ştiau că ea fusese soţia unui bărbat care îşi deschisese pentru a doua oară inima, netezindu-i marginile rupte, şi care a stat alături de ea până când a murit împăcat, liniştit, la vârsta de optzeci şi nouă de ani. Nu ştiau că a fost mama a doi copii trecuţi acum de 60 de ani şi care, deşi s-au mutat din pădure cu mult timp în urmă, unul în Israel şi altul în Franţa, au iubit-o din toată inima şi au vizitat-o de câte ori au putut. Nu ştiau că a fost o eroină a războiului care îşi descoperise adevărata ei esenţă în întuneric şi care a ajutat mulţi oameni, dându-le viaţă acolo unde altfel nu ar fi putut trăi.

Şi asta era cel mai bine pentru ea. Aparţinea acelui loc, printre copaci, în întunericul care o îmbrăţişase întotdeauna, sub cupola cerului stropit cu stele infinite. Iar în a şaisprezecea zi de iulie în 2019 a murit în linişte, în coliba micuţă pe care şi-o construise cu propriile mâini, cu ambii copii alături de ea, sub lumina primei luni pline din cel de-al o sutălea an de viaţă, aşa cum o femeie bătrână îi promisese cu foarte mulţi ani în urmă.

NOTA AUTOAREI

Pe data de 5 decembrie 1941, viaţa lui Aron Bielski s-a schimbat pentru totdeauna.

Cel mai tânăr dintre cei doisprezece fraţi, Aron, care avea atunci paisprezece ani, era plecat cu anumite treburi în sătucul său polonez Stankiewicze, când a văzut vehiculul poliţiei oprindu-se pe străduţă. Lăsând totul baltă, a fugit şi s-a ascuns în hambar.

Avea motive întemeiate să fie îngrozit. Familia Bielski era singura familie de evrei din oraş şi nemţii, care ocupaseră Polonia cu câteva luni în urmă, îi vânaseră pe fraţii lui mai mari timp de luni întregi împreună cu autorităţilor locale care colaboraseră cu ei. De fapt, Aron nu a mai rostit nici un cuvânt din acea zi de vară în care poliţia încercase să îl scoată pe fratele său din locuinţa lui, forţând băiatul speriat să îşi sape propriul mormânt şi-apoi să se aşeze în el sub ameninţarea armei.

În timp ce privea din locul unde stătea ascuns, bărbaţii i-au arestat părinţii, pe Beila şi David, şi i-au luat cu ei. Asta se întâmpla într-o zi de vineri şi până luni dimineaţa aveau să fie morţi, ucişi împreună cu alte patru mii de evrei şi aruncaţi într-o groapă comună, chiar în afara oraşului învecinat, Nowogródek. Tot în acea zi, au fost ucise şi soţiile a doi dintre fraţii lui Aron, precum şi nepoţica lui.

— Soţul meu nu se poate ierta pe sine, mi-a spus Henryka, soţia lui Aron, în iulie 2020, chiar cu o zi înainte de cea de-a nouăzeci şi treia aniversare a lui. Toţi au fost ucişi, dar el a supravieţuit.

Aron a fugi în pădure unde şi-a reîntâlnit doi dintre fraţii mai mari. Până în martie, s-au mai strâns încă şapte persoane alături de cei trei fraţi Bielski şi, până în vară, grupul lor a crescut la treizeci de persoane, incluzându-l şi pe cel de-al patrulea frate, Tuvia Bielski, cel mai mare dintre ei.

În următorii doi ani, cât timp nemţii i-au mutat pe evrei, mai întâi în ghetouri şi mai apoi în lagăre de concentrare, grupul s-a mărit, pătrunzând tot mai adânc în pădurile dense, până când a ajuns să numere o mie două sute de membri. Uimitor, aproape toţi au supravieţuit războiului.

Povestea lor este dezvăluită cu detalii uimitoare, ce-ţi taie respiraţia, în filmul *Sfidarea*, apărut în 2008 şi regizat de Edward Zwick (interpretează Daniel Craig şi Liev Schreiber), precum şi în cartea de nonficţiune cu acelaşi titlu, apărută în 1993, scrisă de Nechama Tec, pe care se bazează filmul. Ambele sunt resurse pe care le-am folosit pentru a scrie *Pădurea stelelor ce pier*, care o fixează pe Yona ca personaj principal, al cărei drum se intersectează cu un grup similar grupului mic Bielski, cel din vara anului 1942, înainte ca acesta să se mărească. Este important de menţionat că, deşi grupul fictiv din acest roman are o locaţie similară grupului iniţial Bielski, personajele fictive nu se bazează în mod direct pe nici o persoană reală; de fapt, am scris în mare parte ciorna primei jumătăţi a acestei cărţi înainte de a vorbi vreodată cu Aron şi Henryka.

Cu toate acestea, a fost extrem de important pentru mine să am toate detaliile corecte şi acesta este unul dintre motivele pentru care am citit şi m-am documentat enorm în privinţa acestui subiect şi pentru care sunt atât de recunoscătoare că am vorbit cu Aron (care şi-a schimbat numele în varianta americană *Bell* când s-a mutat în Statele Unite). Conversaţiile purtate cu el şi cu Henryka, născută şi ea în Polonia, au dat viaţă colecţiei vaste de detalii pe care le acumulasem.

— Necazul, mi-a spus el la prima noastră convorbire, învaţă o persoană cum să trăiască, să supravieţuiască, ce trebuie să facă în continuare.

Însă viaţa nu a fost întotdeauna tristă pentru Aron sau pentru mulţi dintre evreii care au trăit în Polonia înainte de ocupaţia germană. Familia Bielski a trăit o viaţă frumoasă; aveau o moară, iar Aron are amintiri fericite din copilărie cu el călare pe un cal, jucându-se în pădurea din apropiere şi chiar mergând zece kilometri până la şcoală.

— Eram un rege, mi-a spus ridicând din umeri. Începeam să fiu un rege.

Dar mai apoi, bineînţeles, viaţa s-a schimbat.

— Au venit nemţii, a spus Henryka, şi totul s-a întors cu susul în jos.

În adâncul pădurii Nalibocka, aceeaşi pădure în care Yona se află în cea mai mare parte din roman, fraţii Bielski au pus bazele nu ale unei tabere, ci ale unei comunităţi.

— Au avut propriul spital, închisoarea lor, aveau o bucătărie, o croitorie unde îşi reparau îmbrăcămintea, pentru că erau o mie două sute de oameni, mi-a explicat Henryka. Erau autonomi. Aveau doctori, infirmiere, totul.

Dar, mai presus de toate, se aveau unii pe ceilalţi. Au creat o comunitate şi au supravieţuit războiului pentru că au găsit încredere, viaţă şi speranţă în întuneric.

După ce am vorbit cu Aron, m-am trezit adesea gândindu-mă la părinţii lui, care au fost luaţi şi duşi departe, sfârşind tragic, asemenea altor şase milioane de evrei din întreaga Europă. Henryka mi-a spus că şi în ziua de astăzi, când Aron se trezeşte dimineaţa, îşi vede adesea tatăl stând în faţa sa.

— I-a fost atât de frică în pădure, a spus ea. Însă tatăl lui este tot timpul cu el, tot timpul.

Când m-am gândit la vina cu care Aron a trăit întreaga viaţă, vina de a supravieţui în timp ce atât de mulţi oameni au murit, m-am întrebat ce-ar fi gândit părinţii lui ştiind că cel mai mic dintre fii a ajuns să trăiască până la vârsta de nouăzeci şi ceva de ani. Însăşi supravieţuirea lui este un triumf asupra răului şi întreaga lui viaţă, precum şi existenţa celor trei copii ai săi, a celor paisprezece nepoţi şi a celor treisprezece strănepoţi reprezintă o mărturie a acestui lucru.

În timpul conversaţiei noastre, Aron s-a oprit la un moment dat şi mi-a spus cu glas tremurat:

— Va trebui să-ţi aminteşti un lucru pentru tot restul vieţii: adversităţile îl învaţă pe om ce înseamnă viaţa.

Nici nu mă pot gândi la un mesaj mai important acum că ieşim din umbra anului 2020, anul în care am scris această carte. Cred că multe dintre romanele despre Al Doilea Război Mondial ne amintesc faptul că există întotdeauna o lumină la capătul tunelului şi că noi, ca rasă umană, putem triumfa asupra întunericului. Însă în acest an am avut nevoie să aud acest lucru şi să îl integrez, să mă asigur că şi-a făcut loc atât în viaţa, cât şi în scriitura mea, mai mult ca niciodată. Să aud

acest lucru de la un supravieţuitor a avut un impact şi mai puternic.

Ca o notă personală, aş dori să adaug că mare parte din descendenţa evreiască a familiei mele, din partea tatălui meu, provine de fapt din partea de est a Europei, nu foarte departe de locul unde *Pădurea stelelor ce pier* îşi are acţiunea, un lucru de care nu mi-am dat seama până când fratele meu nu mi-a trimis un link către un arbore genealogic al familiei pe care îl crease pe Ancestry.com. (Mulţumesc, Dave!) A fost uimitor să descopăr că stră-străbunicii mei, Rudolph şi Rose Harmel, au emigrat, de fapt, din Polonia către Statele Unite în august 1888, cu cincizeci şi unu de ani înainte ca armata lui Hitler să invadeze fosta lor patrie. Rudolph a murit în 1932, dar Rose a trăit până în 1941 – suficient de mult încât să afle despre ororile care începeau să se abată asupra poporului pe care îl lăsase în urmă. Nu ştiu dacă am avut rude îndepărtate, poate surori, fraţi sau verişori ai străbunicilor mei care au fost prinşi în teroarea nazistă, dar cred că am avut. Este fascinant să te gândeşti la soartă şi la felul în care deciziile luate de predecesorii noştri – decizia alor mei de a părăsi Polonia în 1888, de exemplu – au impact asupra noastră până în ziua de astăzi.

În *Pădurea stelelor ce pier*, precum şi în viaţa reală, mulţi evrei din Polonia au luat, de asemenea, decizii care au afectat viitorul. Au opus rezistenţă. Au ripostat. Au supravieţuit. Şi când te gândeşti la toate pericolele pe care le-au înfruntat în Polonia, este cu adevărat incredibil.

Conform lui Yad Vashem, Centrul Mondial de Comemorare a Holocaustului cu sediul în Israel, mai mult de 3,3 milioane de evrei au trăit în Polonia în pragul celui de-al Doilea Război Mondial, mai mulţi decât în orice altă ţară din Europa. De fapt, ei formau zece la sută din populaţia Poloniei, cel mai mare procent de evrei din toată Europa. Conform Muzeului de Comemorare a Holocaustului din Statele Unite, între 2,8 milioane şi 3 milioane de evrei polonezi au fost ucişi în timpul războiului. Acest lucru reprezintă undeva între 84 şi 91 la sută din întreaga populaţie evreiască a ţării.

Gândiţi-vă la asta pentru o clipă. *Aproximativ trei milioane de evrei au fost ucişi* într-o *singură ţară.* Numărul victimelor de

origine evreiască din Polonia le-a depăşit cu mult pe cele din oricare altă ţară în timpul războiului şi, cu toate acestea, oamenii au găsit cumva o cale să supravieţuiască în ciuda sorţii potrivnice. Este incredibil şi impresionant şi, stând de vorbă cu Aron Bielski, m-am simţit ca şi când aş fi avut o conversaţie cu un supererou din viaţa reală. Era mic în timpul războiului şi mai mult ca sigur au fost fraţii lui mai mari cei care au construit în mare parte comunitatea lor de salvare din pădure. Însă şi Aron a avut un rol de jucat şi se află încă aici pentru a vorbi despre asta. Ce binecuvântare pentru noi toţi!

Aş vrea să vă ofer şi câteva note referitoare la cadrul istoric real al romanului *Pădurea stelelor ce pier*. M-am jucat puţin cu câteva date şi câteva detalii geografice pentru a face povestea să curgă, însă totul s-a bazat pe adevărata istorie a zonei.

Familia Chanei pe care Yona o întâlneşte la începutul romanului, fugise din ghetoul Volozhin, chiar la nord de pădurea Nalibocka. La fel ca şi celelalte ghetouri menţionate în carte, cel din Volozhin a fost real. În august ١٩٤١, mai mult de trei mii de evrei din Volozhin şi din satele învecinate au fost mutaţi într-un ghetou mic. Erau adesea împuşcaţi la întâmplare, la fel ca în timpul unei *Aktion,* din octombrie 1941, când trei sute de evrei au fost aduşi, câte zece pe rând, şi ucişi pe un câmp în exteriorul ghetoului. În mai 1942, germanii au organizat o execuţie în masă, dusă la îndeplinire de colaboratorii locali, în care mai mult de 1500 de evrei au fost împuşcaţi mortal şi apoi incineraţi pe un câmp. Alţi 800 au fost strânşi într-o clădire şi împuşcaţi cu mitraliere automate. În august 1942, trei sute de evrei au fost arşi de vii. Ghetoul a fost în cele din urmă lichidat în 1943.

Grupul lui Aleksander vine din ghetoul din Mir, la aproximativ o sută de kilometri la sud de Minsk. Acolo, execuţiile au început devreme; pe 20 iulie 1941, germanii au strâns un număr de nouăsprezece evrei şi trei intelectuali care nu aveau origine evreiască şi i-au ucis în pădure. În lunile octombrie şi noiembrie ale acelui an, au fost ucise alte două mii de evrei, iar restul evreilor din zonă au fost mutaţi într-un ghetou. Evreii de acolo primeau o raţie zilnică de doar 125 de grame de pâine. În mai 1942, evreii supravieţuitori au fost mutaţi în castelul mare,

părăsit, de la Mir, unde exista doar o singură intrare, acest lucru făcând evadarea foarte dificilă. Însă un evreu polonez, pe nume Oswald Rufeisen, a reuşit să pătrundă în secţia de poliţie ca translator de limba germană şi i-a avertizat pe prizonierii din ghetou că urma să aibă loc o lichidare, distrăgând ulterior atenţia poliţiei când a avut loc o evadare. Mai bine de două sute de persoane au evadat în pădure, împreună cu însuşi Rufeisen care, mai târziu, s-a convertit la catolicism, a devenit călugăr şi s-a mutat în Israel. Restul de 560 de evrei rămaşi în ghetou au fost ucişi în august 1942.

Grupul lui Zus provenea din ghetoul din Lida, care a fost înfiinţat în septembrie 1941. În mai 1942, aproximativ o mie de muncitori şi familiile acestora au fost daţi deoparte, iar restul de evrei, în număr de 5670, au fost ucişi. În scurt timp, evrei din alte amplasamente au fost aduşi în ghetoul din Lida, iar în luna martie a anului 1943, a mai avut loc o serie de execuţii; aproximativ două mii de evrei au fost împuşcaţi în afara oraşului. Ghetoul a fost din nou umplut cu evrei din alte părţi, ajungând în final să numere patru mii, apoi ghetoul a fost lichidat în iulie 1943, restul prizonierilor fiind trimişi în lagărul de exterminare din Majdanek.

Au avut loc evadări din toate cele trei ghetouri, precum şi din altele din apropiere. Mulţi dintre evreii care au ajuns la tabăra Bielski evadaseră din ghetouri; de fapt, membrii grupului Bielski, inclusiv Aron, au întreprins misiuni de salvare în ghetouri pentru a-i convinge pe oameni să plece şi pentru a le arăta cum să facă acest lucru.

— Aron era micuţ, îşi aminti Henryka în timpul conversaţiei noastre. Intra printr-o gaură de sub poartă în ghetou pentru a scoate oamenii afară. Într-una din zile, au avut o misiune extrem de importantă. O sută cincizeci de oameni au evadat printr-un tunel săpat de ei cu lingura. Au mers o sută cincizeci de metri, poate două sute de metri, reuşind în final să iasă din ghetou.

Aceste evadări erau miraculoase, aproape imposibile. Marea majoritate a evreilor nu reuşeau să evadeze. Iar cei care reuşeau aveau de înfruntat pericolele insurmontabile de afară.

Soluţia era găsirea grupurilor mai mari, în care refugiaţii îşi puteau împărtăşi cunoştinţele şi resursele pe care le aveau.

Aş dori să punctez şi alte câteva elemente istorice din romanul *Pădurea stelelor ce pier*.

Călugăriţele pe care Yona le întâlneşte la mijlocul cărţii au fost inspirate într-o oarecare măsură de un grup real format din unsprezece călugăriţe, cunoscute în ziua de astăzi ca Martirele Binecuvântate de la Nowogródek. În vara anului 1943, viaţa devenise foarte grea în oraşul Nowogródek, în apropierea pădurii Nalibocka; evreii din oraş fuseseră executaţi sau deportaţi, iar şaizeci de locuitori ai oraşului, inclusiv doi preoţi, fuseseră recent ucişi. La mijlocul lunii iulie, o sută de locuitori ai oraşului fuseseră arestaţi de germani şi pregătiţi pentru execuţie, iar călugăriţele, conduse de o femeie numită sora Maria Stella, hotărâseră să îşi ofere viaţa în schimbul acelor prizonieri. Germanii acceptaseră oferta călugăriţelor şi, în dimineaţa zilei de 1 august, duminica, cele unsprezece călugăriţe, cu vârste cuprinse între 26 şi 54 de ani, fuseseră duse în pădure, împuşcate şi îngropate într-un mormânt comun.

Cincizeci şi şase de ani mai târziu, călugăriţele au fost declarate drept martire de către papa Ioan Paul al II-lea şi au fost beatificate pe 5 martie 2000, ceea ce înseamnă că au fost recunoscute de Biserica Catolică drept „binecuvântate”, având astfel capacitatea de a interveni în folosul celor care se roagă în numele lor.

— Înainte de război şi în timpul ocupaţiei, i-au servit cu zel pe locuitorii oraşului Nowogródek, participând activ la îndrumarea spirituală şi la educaţie, desfăşurând diverse activităţi caritabile, a declarat papa Ioan Paul al II-lea în momentul ceremoniei de beatificare a călugăriţelor. Dragostea lor pentru cei pentru care îşi îndeplineau misiunea a căpătat o importanţă deosebită în timpul terorii invaziei naziste. Împreună şi în unanimitate, şi-au oferit vieţile lui Dumnezeu, cerând în schimb ca vieţile mamelor şi taţilor acelor familii şi a pastorului local să fie cruţate. Dumnezeu a acceptat binevoitor sacrificiul lor şi, credem noi, le-a răsplătit din plin întru slava Sa. Celebrarea lor în Biserica Catolică are loc în fiecare an pe 1 august – celebrarea morţii lor.

Călugăriţele din romanul *Pădurea stelelor ce pier* nu au fost create pentru a le reprezenta pe martirele din Nowogródek, ale căror poveste şi moarte s-au desfăşurat diferit, dar sper ca povestea lor să fie o aducere aminte a faptului că Dumnezeu s-a aflat mereu acolo, chiar şi în clipele marcate de moarte şi disperare din timpul războiului, şi că au existat oameni din toate categoriile sociale care s-au opus nedreptăţii, înfruntând răul.

Un alt element istoric pe care doresc să îl menţionez este mlaştina în care se refugiază jumătate din grupul Yonei în timpul Operaţiunii Hermann (incursiunea germanilor în pădure în vara anului 1943). În realitate, grupul Bielski a scăpat de forţele germane în timpul verii anului 1943 într-un mod similar. Şi-au abandonat tabăra şi au fugit înspre o mlaştină mare, aflată în mijlocul pădurii, numită Krasnaya Gorka, unde ştiau că nemţii, cel mai probabil, nu aveau să îi urmeze. În timp ce înaintau prin noroi, s-au legat unii de alţii pentru a nu se scufunda, iar noaptea s-au legat de copaci pentru a nu se îneca. Au mâncat ciuperci, fructe de pădure şi făină făcută din scoarţă de copaci şi se aflau pe punctul de a muri de foame când, în sfârşit, germanii s-au retras, incendiind multe sate în urma lor.

Am încercat, pe cât posibil, să păstrez cât mai exacte detaliile referitoare la ceea ce mâncau refugiaţii, felul în care se adăposteau, felul în care opuneau rezistenţă. Orice erori sau omisiuni îmi aparţin exclusiv mie.

Am folosit nenumărate cărţi de nonficţiune în procesul de documentare pentru acest roman, inclusiv: *Defiance* (Nechama Tec), *Fugitives of the Forest* (Allan Levine), *Polish Customs, Traditions & Folklore* (Sophie Hodorowicz Knab), *How to Eat in the Woods* (Bradford Angier), *Masters of Death* (Richard Rhodes), *Fighting Back* (Harold Werner), *Kabbalah: The Mystic Quest in Judaism* (David Ariel), *Do Not Go Gentle* (Charles Gelman), *Jack & Rochelle* (Jack şi Rochelle Sutin, împreună cu Lawrence Sutin), *When Bad Things Happen to Good People* (Harold Kushner), *They Fought Back* (Yuri Suhl), *The Cruel Hunters* (French L. MacLean), *Kill or Get Killed* (Col. Rex Applegate), *Slavic Witchcraft* (Natasha Helvin), *Fairy Tales of the Russians and Other Slavs* (Ace şi Olga Pilkington), *Survival Wisdom &* Know-How (de la editorii Stackpole Books),

Smithsonian WW II Map by Map şi *Historical Atlas of the Holocaust* (Muzeul Comemorării Holocaustului din Statele Unite).

Poate că una dintre cele mai utile cărţi pe care am folosit-o a fost *Naliboki Forest: Land, Wildlife and Human,* scrisă de profesorul Vadim Sidorich, zoolog şi doctor în biologie. Însă sprijinul lui Vadim a constat în mult mai mult decât cartea exhaustivă scrisă de el; lucrează, totodată, ca ghid de ecoturism al pădurii Naliboki şi l-am contactat pentru a-i cere ajutorul. Mi-a dat informaţii detaliate referitoare la multe dintre locurile din această carte şi mi-a răspuns la fiecare întrebare pe care i-am adresat-o, aducând la viaţă flora şi fauna pădurii Naliboki în acelaşi mod în care Aron Bielski mi-a relatat atât de viu situaţia disperată a evreilor refugiaţi din timpul războiului. Ajutorul său şi disponibilitatea sa de a răspunde chiar şi la cele mai detaliate întrebări sunt incomensurabile şi nu aş fi putut scrie această carte fără sprijinul lui, aşa cum nu aş fi putut scrie cu atâta exactitate despre pădurea deasă care a salvat atât de multe vieţi în adâncurile ei luxuriante.

Vadim a mers într-atât de departe încât s-a aventurat în adâncurile pădurii pentru a-mi trimite poze cu buncăre abandonate din timpul războiului unde s-au adăpostit probabil personajele mele, scorburi de stejari suficient de mari încât să se poată ascunde mai multe persoane şi matriţe pe care personajele mele le-au utilizat, probabil, pentru a face cărămizi. Datorită lui Vadim, am aflat lucruri pe care altfel nu le-aş fi putut afla, cum ar fi faptul că, în timpul războiului, printre principalele sortimente de ciuperci consumate de refugiaţi se aflau hribii, vineţica, gălbiorii şi ghebele şi că majoritatea dintre ei mâncau, de asemenea, ciupercile raft de sulf. Ştiu că, atunci când construieşti un acoperiş pentru un adăpost, trebuie să foloseşti fie scoarţă de stejar dintr-un copac uscat, fie scoarţă de molid dintr-un copac bătrân, dar verde şi că aricii – o excelentă sursă de hrană – sunt mai uşor de găsit la asfinţit în sezonul cald şi la baza trunchiurilor de molid în sezonul rece. Ştiu că larvele cărăbuşilor de mai erau uşor de găsit în timpul războiului şi puteau fi folosite pentru a face pâini mai consistente, iar refugiaţii le adunau şi le prăjeau adesea. Vadim

a fost incredibil de generos în privinţa vastelor sale cunoştinţe şi îi voi fi veşnic recunoscătoare. Dacă vă veţi afla vreodată în Belarus şi veţi dori să vedeţi cu ochii voştri pădurea, nu trebuie decât să căutaţi Naust Eco Station, condusă de Vadim şi soţia lui, Irina. Îi puteţi găsi online la www.wolfing.info, un site care conţine şi foarte multe fotografii şi articole. Este o resursă excelentă pentru cei care sunt interesaţi să afle mai multe despre zona respectivă după citirea acestei cărţi.

Dacă vă întrebaţi de ce pădurea este denumită în carte Nalibocka, iar în cartea lui Vadim (şi în unele dintre notele mele de aici) drept Naliboki, este din cauză că prima este în ortografia veche poloneză, în timp ce ultima este în ortografia belarusă. Când au avut loc evenimentele din carte, pădurea se afla între graniţele poloneze şi era cunoscută după numele polonez; acum, se află în Belarus datorită modificării graniţelor naţionale ce a avut loc în secolul douăzeci. În mod similar, oraşul numit Nowogródek (denumirea poloneză) în carte se numeşte acum Navahrudak sau Novogrudok. Există multe astfel de situaţii, însă în carte am încercat să păstrez ortografia poloneză de fiecare dată când a fost posibil, deoarece acestea erau cele corecte în anii 1940.

Pentru traducere, aş dori să îi mulţumesc traducătorului de limbă germană, Jens, traducătoarei de limbă rusă, Anna, şi traducătorului de limbă idiş, Arik. Majoritatea problemelor cu care m-am confruntat au fost legate de traducerile din limba idiş, întrucât implicau transliteraţie (în acest caz, din alfabetul ebraic în cel latin), care nu este niciodată o artă perfectă, dar care a fost şi mai complicată din cauza dialectelor şi din cauza faptului că limba idiş este în mare parte un limbaj argotic. În acest scop, l-am consultat şi pe Rebbetzin Hindel Levitin de la Chabad House Palm Beach şi pe prietena mea (şi agenta de drepturi de autor în străinătate!) Heather Baror-Shapiro, precum şi pe Shiri Shapira, care lucrează ca traducătoare de limbă idiş pentru Armchair Publishing, iubita mea editură israelită, şi pe colegul lui Shiri, Arun Schaechter Viswanath. În final, traducerile pe care le-am folosit au fost făcute în mare parte de Shiri şi Arun, întrucât au folosit dialectul regional şi accentul care se potriveau cel mai bine naraţiunii. Toţi vorbitorii de idiş

menţionaţi mai sus şi-au adus contribuţia valoroasă şi, dacă am uitat cumva să pun un semn, greşeala îmi aparţine în totalitate, deşi vă asigur că mi-am dat toată silinţa! Am avut câteva nopţi nedormite şi un coşmar, îngrijorându-mă pentru cele trei fraze scurte în idiş din primul capitol! Rebbetzin Levitin a făcut, de asemenea, tot posibilul să mă ajute în ceea ce priveşte acurateţea unor alte câteva pasaje, fapt pentru care îi sunt profund recunoscătoare.

De asemenea, vreau să îi mulţumesc Tamarei Verşiţkaia, cercetător şi custode la Muzeul Rezistenţei Evreieşti din Novogrudok, care mi-a răspuns la câteva dintre întrebări, precum şi prietenei mele Pam Kancher, directorul executiv al Centrului de Resurse şi Educaţie Memoriale despre Holocaust din Maitland, Florida, care îmi stă oricând la dispoziţie pentru a mă ajuta şi a-mi răspunde la întrebări atunci când am nevoie. Înseamnă întotdeauna atât de mult când oamenii sunt dornici să îşi consume timpul, energia şi resursele pentru a întinde o mână de ajutor şi apreciez enorm acest lucru.

Când am stat de vorbă cu Aron Bielski, l-am întrebat ce crede că i-a determinat pe oamenii simpli ca el şi ca fraţii lui să se ridice şi să facă ceva extraordinar. A tăcut pentru o bună bucată de timp, apoi mi-a răspuns încet, simplu:

— Dumnezeu.

Am fost impresionată în mod special de acest răspuns, să îi aud pe Henryka şi pe Aron spunând asta, întrucât nu rămăsese prea mult timp pentru viaţa religioasă în acei ani în pădure, fiind concentraţi pe supravieţuire.

— Nu aveai ce face, trebuia să lupţi, trebuia să mergi într-o misiune pentru hrană, explică Henryka. Însă a existat un rabin care preda religia şi au respectat şi sărbătorile. Au celebrat cât au putut de mult.

Aron a spus că nu îşi mai aminteşte dacă aprindeau lumânări de Sabat.

— Nu îmi aduc aminte asta, a spus el. Însă, dacă nu aveai o lumânare, găseai o bucată de lemn.

Chiar şi în întuneric, acea lumină ardea. Dumnezeu era mereu cu ei, şi în momentele importante, şi în cele neînsemnate. Cred că au simţit asta atunci şi cred că Aron simte asta şi acum.

Astăzi, la opt decade după ce germanii au răvăşit Polonia şi au nimicit atât de multe vieţi, Aron şi Henryka sunt îngrijoraţi când lumea pare câteodată să se destrame din nou.

— Regretăm ceea ce se întâmplă acum în lume cu toată această ură între naţiuni, între religii, între rase, a spus Henryka.

— A fost, este şi va fi întotdeauna, a adăugat Aron.

Cât despre mesajul pe care Aron ar dori să îl împărtăşească lumii astăzi?

— Fiţi buni, pe cât posibil, şi ajutaţi mereu persoanele sărace şi neputincioase. Sperăm că nu va mai fi un astfel de război vreodată, cu toate că este încă multă ură şi nu ştii niciodată unde se poate ajunge... Sperăm să nu se mai întâmple niciodată, însă nu există nici o garanţie.

Să nu uităm trecutul. Să nu uităm eroii care au luptat pentru ca alţii să supravieţuiască. Să nu uităm să fim buni cu semenii noştri.

Fiţi buni, pe cât posibil. Este un sfat atât de simplu, dar, dacă am face cu toţii acest lucru, în fiecare zi, am putea aduce schimbarea. Am putea fi uniţi. Am putea construi un viitor mai bun pentru această lume. Să aprindem o lumânare sau o bucată de lemn şi să lăsăm acea lumină să ne arate calea!

Contents

1. Capitolul 1
2. Capitolul 2
3. Capitolul 3
4. CAPITOLUL 4
5. CAPITOLUL 5
6. CAPITOLUL ך
7. CAPITOLUL ץ
8. CAPITOLUL 8

9. CAPITOLUL 9
10. Capitolul 10
11. CAPITOLUL 11
12. CAPITOLUL 12
13. CAPITOLUL 13
14. CAPITOLUL 14
15. Capitolul 15
16. Capitolul 16
17. CAPITOLUL 17
18. Capitolul 18
19. CAPITOLUL 19
20. Capitolul 20
21. CAPITOLUL 21
22. Capitolul 22
23. Capitolul 23
24. CAPITOLUL 24
25. Capitolul 25
26. CAPITOLUL 26
27. CAPITOLUL 27
28. Capitolul 28
29. Nota autoarei